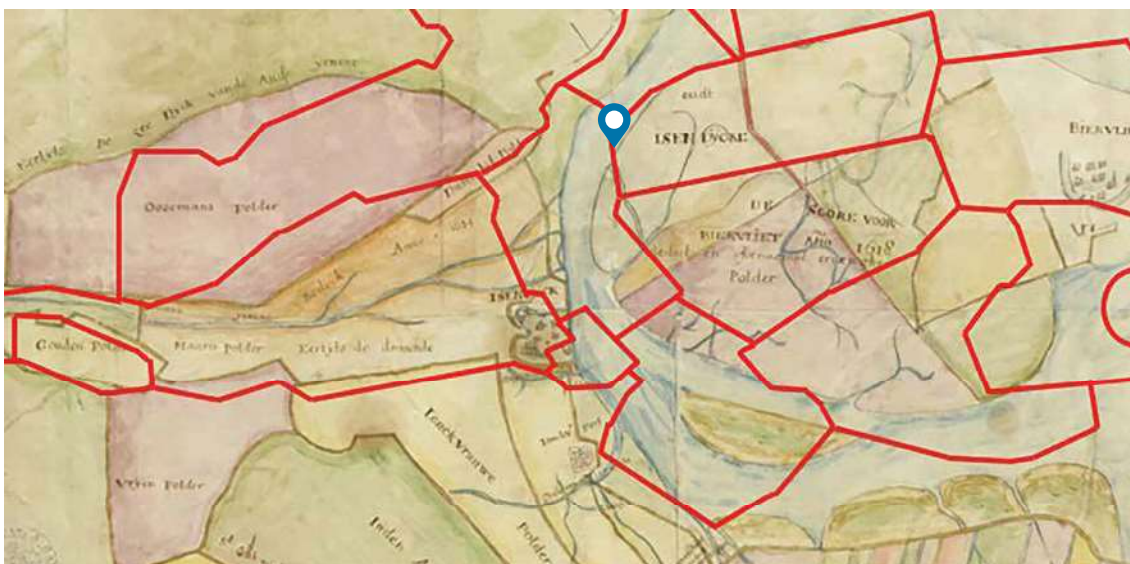

Verbonden met Schorersgraf

Honderd jaar boerderij, duizend jaar polder
en vijfhonderd jaar betrokken families

Ronald Buijsse

Colofon

© Ronald Buijsse

Uitgave November 2019

Auteur Ronald Buijsse (ronald@buijsse.com)

Redactie Monique Hurkmans (www.krachtverhalen.nl)

Vormgeving Sandra Slingerland (www.deskhopping.nl)

Drukwerk Durenkamp

ISBN 9789082771718

Foto's omslag

Voorpagina: *Schorersgraf vanuit de lucht, met de boerderij en het graf, verscholen tussen de bomen, links van de opening in de bomenrij. Op de achtergrond de Westerschelde.*

Bron: Jurgen Buijsse

Voorpagina kaart: *Figurative kaart van de polderstreek rond IJzendijke, juni 1617, door Lieven van Thuyne, landmeter te Gent. Kaart gemaakt op verzoek van Francoise Laurin, vrouwe van Watervliet en Waterland en Jonkheer Charles-Philips van Oss, heer van Waterdijk.*

Bron: Kaartenverzameling Rijksarchief van Gent, VZ1-627

Achterpagina: *Schorersgraf vanuit de lucht, met de boerderij en het graf, verscholen tussen de bomen, links van de opening in de bomenrij. Op de achtergrond het dorp IJzendijke.*

Bron: Jurgen Buijsse

Inhoud

Voorwoord	5
Introductie	7
Deel 1 Honderd jaar boerderij	10
1.1 Honderd jaar de families Dellaert en Buijsse op Schorersgraf	11
1.2 De eerste jaren met de familie De Jaeger (1912-1917)	12
1.3 Aloys Dellaert en Louise Calon op Schorersgraf (1917-1930)	18
1.4 Camiel Dellaert en Anna Baecke op Schorersgraf (1930-1967)	29
1.5 Olga Dellaert en Huub Buijsse op Schorersgraf (1967-1999)	45
1.6 Marc Buijsse op Schorersgraf (1999)	60
1.7 Vraagstukken en conclusies over de boerderij	64
Deel 2 Duizend jaar poldergeschiedenis	66
2.1 Introductie	67
2.2 De periode van 1000 tot 1404	67
2.3 De periode van 1404 tot 1778	69
2.4 De periode van 1778 tot 1952	86
2.5 Overzicht van gaten, geulen en kreken in West-Zeeuws-Vlaanderen	89
2.6 Opgeloste en nog niet opgeloste vraagstukken over de polder	91
Deel 3 Vijfhonderd jaar betrokken families	94
3.1 Introductie	95
3.2 De Vlaamse familie Laurijn (1499-1666)	97
3.3 De Zeeuwse families Paspoort en Schorer (1619-1812)	102
3.3.1 De Zeeuwse familie Paspoort	105
3.3.2 De Zeeuwse familie Schorer	110
3.3.3 Het vermogen van de families Paspoort en Schorer uit handel en bestuur	115
3.3.4 Informatie over het leven van Willem Schorer J.G. Zn.	123
3.4 Andere families betrokken bij de Zachariaspolder en omliggende polders	128
3.5 Families in de Zachariaspolder (1776-2017)	133
3.6 Opgeloste en niet opgeloste vragenstukken over de betrokken families	137
Bijlagen	138
Bijlage 1.1 Bouwvergunning woonhuis Schorersgraf	140
Bijlage 1.2 Documenten uit het archief van de Zachariaspolder gerelateerd aan Aloys Dellaert	141
Bijlage 2 Informatie over mogelijke locaties van Oud-IJzendijke	145
Bijlage 3.1 Gebeurtenissen in landschap, historie en families	150
Bijlage 3.2 Gebeurtenissen voor de families Laurijn, Paspoort en Schorer	152
Bijlage 3.3 Familiestambomen Dellaert en Buijsse	154
Literatuurlijst	156

Schorersgraf, de boerderij, met uitzicht op IJzendijke

Schorersgraf, het graf, op de kruising van de Schorerweg, Driewegenweg en Sint-Pietersdijk

Voorwoord

In 2017 was het honderd jaar geleden dat Aloys Dellaert en Louise Calon de nieuwe bewoners werden van de boerderij met de bijnaam het Schorersgraf. Dat is de aanleiding geweest om dit familieboek te maken.

In dit boek ligt de focus op de geschiedenis van de boerderij het Schorersgraf, de geschiedenis van de bijbehorende polders, waaronder met name de Zachariaspolder en de bij de poldergeschiedenis betrokken families.

Tijdens het onderzoek bleek al snel dat er veel meer interessante gebeurtenissen en mensen verbonden waren aan deze locatie dan vooraf verwacht. Daarom is dit boek gesplitst in drie delen: de geschiedenis van de boerderij, de polder en de met Schorersgraf en omliggende polders verbonden families.

Het maken van dit boek is een bijzonder boeiende reis geworden. Een reis die eigenlijk nooit af is, omdat veel gevonden feiten weer aanleiding zijn voor extra vragen. Uiteindelijk bevat dit boek minder dan de helft van de informatie die over de boerderij, haar bewoners en de polder naar boven is gekomen. Bij de selectie heb ik vastgehouden aan mijn voorkeur voor beeldmateriaal (foto's en kaarten) en persoonlijke verhalen. Hierbij zijn de bronnen zoveel mogelijk aangegeven. Om het geheel leesbaar te houden, heb ik veel achterwege gelaten of in bijlagen en voetnoten ondergebracht. Voor wie nog meer wil weten: extra informatie is beschikbaar op de website www.schorersgraf.nl.

Toen ik aan dit boek begon, had ik al veel over Zeeuws-Vlaanderen gelezen. Met name door publicaties van de Heemkundige Kring van West-Zeeuws-Vlaanderen, André Bauwens, Adrie de Kraker, Rinus Willemsen, M.K. Gottschalk, M.H. Wilderom en een aantal familieboeken uit de streek¹, was ik meer dan gemiddeld op de hoogte van de rijke geschiedenis van dit 'landje apart'. Desondanks heeft het werken aan dit boek mij veel nieuwe inzichten opgeleverd.

Ik hoop dat dit boek ook voor u nieuwe inzichten oplevert. Zodat de mooie en schijnbaar rustige locaties Schorersgraf en de Zachariaspolder ook voor u weer helemaal tot leven komen. Daarbij weet ik dat veel boerderijen in de bijna driehonderd Zeeuws-Vlaamse polders een vergelijkbaar verhaal kennen. Het is boeiend om te ervaren dat met hulp van velen die verhalen relatief goed boven water te halen zijn.

Een aantal mensen wil ik danken voor hun bijdrage. Als eerste mijn grootouders, Camiel en Anna Dellaert-Baecke, mijn ouders, Huub en Olga Buijsse-Dellaert en broer, Marc Buijsse. Door hun inzet ontstond de aanleiding om dit boek te maken. Waarbij Olga Dellaert nog uit de eerste hand veel herinneringen heeft kunnen inbrengen. Daarnaast Agatha Buijsse-Dellaert en Agnes Dhuyvetter-Dellaert die als vroegere mede-bewoners van Schorersgraf de eerste feiten op veel punten konden aanvullen. Het fotomateriaal komt voor een groot deel uit familieverzamelingen. Mijn dank gaat onder andere uit naar Nellie

1 Met name: Buysse, 1997 en 2000, Pauwels, 2009

de Nijs-Bonte die veel foto's van de familie Dellaert beschikbaar heeft gesteld. Een deel daarvan kwam weer van Jacques en Mimi Clarijs die via hun moeder gerelateerd waren aan de familie Dellaert.

Daarnaast wil ik Adrie de Kraker, Arco Willebroodse, Rinus Willemsen en de overige actieve leden van de Heemkundige kring West-Zeeuws-Vlaanderen danken. Voor al het werk dat ze al vele jaren verrichten om de verhalen over Zeeuws-Vlaanderen boven water te halen en levend te houden. Adrie en Rinus hebben dat gedaan door hun unieke publicaties over Zeeuws-Vlaanderen, Hoofdplaat en Biervliet. Hierdoor is mij veel zoekwerk bespaard gebleven.

Zelf ben ik ook de archieven ingedoken. In dat kader wil ik Geert Stroo (archief Sluis) en Dorine van Rijsbergen (archief Waterschap Scheldestromen) danken voor hun hulp bij mijn zoektochten. Daarnaast heeft Huib Plankeel, dankzij een toevallige ontmoeting bij het Zeeuws Archief, unieke en cruciale informatie aangedragen en relevant adviezen gegeven.

Annemarie Leijdekkers-Buijsse wil ik bedanken voor uniek beeldmateriaal. Als zij in de jaren 70 fotograferen niet als hobby had gehad, dan hadden we waarschijnlijk geen beeldmateriaal van de oude schuur en die tijd gehad. Daarnaast wil ik haar, Agatha Buijsse-Dellaert en Paula Buijsse danken voor het vroegtijdig kritisch doornemen van de teksten.

Als laatste wil ik iedereen die nog iets zou kunnen toevoegen aan de verhalen in dit boek willen uitnodigen om contact op te nemen. Want bij elk deel zijn er nog vragen onbeantwoord, en ongetwijfeld zijn er ook punten over het hoofd gezien.

Ronald Buijsse, Gouda, november 2019

Introductie

Schorersgraf en de Zachariaspolder zijn onbekende begrippen voor mensen die niet uit West-Zeeuws-Vlaanderen komen. Schorersgraf, of ‘Schoresgraf’ in het lokale dialect, is in eerste instantie de begraafplaats van Willem Schorer. Deze is in 1800 begraven op een dijk twee kilometer ten noorden van IJzendijke, waar drie polders samenkomen: de IJzendijkse Zachariaspolder en de Biervlietse Pieterspolder en Amaliapolder. Dit ook voor die tijd unieke graf, midden in het polderlandschap, is nog steeds aanwezig.

West-Zeeuws-Vlaanderen met daarbinnen de vroegere gemeente IJzendijke (gemeentegrens is dunne rode lijn), de Zachariaspolder (poldergrens is de dikke rode lijn) en Schorersgraf (zie rode stip)

*Het graf van Willem Schorer.
Foto: Ronald Buijsse, 2016*

In tweede instantie is Schorersgraf de aanduiding voor de boerderij die in 1912 naast het graf gebouwd is en waar de families Dellaert en Buijsse sinds 1917 meer dan 100 jaar geleefd en gewerkt hebben.

Wat heeft zich in die 100 jaar afgespeeld op deze ogenschijnlijk rustige locatie? En welke mensen, op de boerderij en daarbuiten, waren daarbij betrokken? Waar kwamen ze vandaan en waar zijn ze naar toe gegaan?

Naast vragen over de boerderij, is het ook boeiend om te kijken naar wat er voor die tijd gebeurd is op deze locatie. Hoe heeft deze locatie de woelige tijden doorstaan, die Zeeuws-Vlaanderen door de eeuwen heen gekend heeft? Wanneer waren de bloei periodes en wanneer de tijden van tegenslag. Wat is er in die tijden met deze locatie gebeurd en wie waren daarbij betrokken? De Zachariaspolder stond eeuwenlang bekend als het Juffergat, het Gat van IJzendijke of Kanaal van IJzendijke. Wat is er voor die tijd en in die tijd gebeurd met deze polder?

Bij dit deel horen ook de vragen over Willem Schorer. Wie was hij, hoe is de relatie tussen Willem Schorer en deze locatie ontstaan? Welke ontwikkelingen zijn daaraan vooraf gegaan en welke mensen waren daarbij betrokken?

Het centrale thema voor dit boek is:

wat is er gebeurd op en rond Schorersgraf, in welk tijdsbeeld en wie waren daar door de eeuwen heen mee verbonden?

In deel één staat de geschiedenis van de boerderij centraal en de gebeurtenissen en mensen die daaraan verbonden zijn.

In deel twee komt de geschiedenis van de Zachariaspolder (1000 tot 2000) aan bod. Hierbij ligt de nadruk op de ontwikkelingen in het landschap in en rond het gebied van de Zachariaspolder, inclusief oud- en nieuw-IJzendijke.

In deel drie volgt een toelichting op de mensen die bij de ontwikkeling van de polder en naastgelegen gebieden een rol hebben gespeeld zoals de families Laurijn, Paspoort en Schorer en de families die er nu wonen.

Deel 1

Honderd jaar boerderij

De families Dellaert en Buijsse

100 jaar verbonden met
de boerderij het Schorersgraf

1917
2017

1.1 Honderd jaar de families Dellaert en Buijsse op Schorersgraf

De tijd van 1917 tot 2017, waarin de families Dellaert en Buijsse op Schorersgraf woonden en werkten, is in te delen in vier periodes. Hierna volgt per periode een schets van de meest kenmerkende ontwikkelingen en de betrokken mensen, op de boerderij of daar aan verbonden. Ook komen de invloeden aan bod die bij de geschiedenis van de boerderij een rol hebben gespeeld. Voor een volledig beeld wordt gestart met de periode van 1912 tot 1917. Dat is de bouwperiode van de boerderij en ook de korte tijd waarin Camiel en Alice de Jaeger-Wijffels daar woonden.

Periode 1912-1917
Bewoners Camiel en Alice de Jaeger-Wijffels

Periode 1917-1930
Bewoners Aloys en Louise Dellaert-Calon

Periode 1930-1967
Bewoners Camiel en Anna Dellaert-Baecke

Periode 1967-1999
Bewoners Huub en Olga Buijsse-Dellaert

Periode Vanaf 1999
Bewoners Marc Buijsse

Schorersgraf net na de Tweede Wereldoorlog

In 2018 zijn een bouwtekening en de aanvraag voor de bouwvergunning van het woonhuis² teruggevonden in het historisch archief van de gemeente IJzendijke, nu onderdeel van het archief van de gemeente Sluis. Dat geldt ook voor tekeningen van een aantal boerderijen en huizen in het eerste en tweede deel van de Zachariaspolder. Zo bouwde Abraham Provoost in 1916³ een boerderij in het tweede deel aan de Grote Put. In 1919 kwam er een tweede boerderij aan de Zachariasweg. Deze werd bewoond door Cornelis Riemens uit Hoek. Na 1920 volgden nog een paar middelgrote boerderijen in het tweede en derde deel van de Zachariaspolder. Dat was onder andere een ombouw van een oude boswachterswoning, gebouwd door de familie Lippens⁴. Maar de Zachariaspolder bleef een relatief lege polder, met slechts twee grotere boerderijen: Schorersgraf (37-46⁵ hectare) en Le Paradis (69 hectare).

Boerderij Schorersgraf

Het initiatief tot bouw van de boerderij bij Schorersgraf kwam van Petrus de Jaeger. Sinds 1881 was hij pachter en sinds 1911 eigenaar van boerderij 'Het Boerenverdriet'. Volgens een eigendomskaart uit 1832 was Jan Poelman uit Gent toen zowel eigenaar van het land van Boerenverdriet als van een deel van het land dat later onderdeel werd van boerderij het Schorersgraf. Waarschijnlijk was er dus al sinds 1832 een relatie tussen het Boerenverdriet en Schorersgraf. Een ander onderdeel van het land van de latere boerderij was in 1832 eigendom van Jan Francis Lampaerd uit Assenede.

² Zie bijlage 1.1

³ Bijdragen tot de geschiedenis van West-Zeeuws-Vlaanderen, 1979, nr 8. Voor digitale versie, zie <http://www.ancestors.nl/zee2.asp?hof=ijzendijke>

⁴ Als noot 3, pagina 78

⁵ Van 1917 tot 1930 omvatte de boerderij 47 hectare. Zie deel 1 hierna

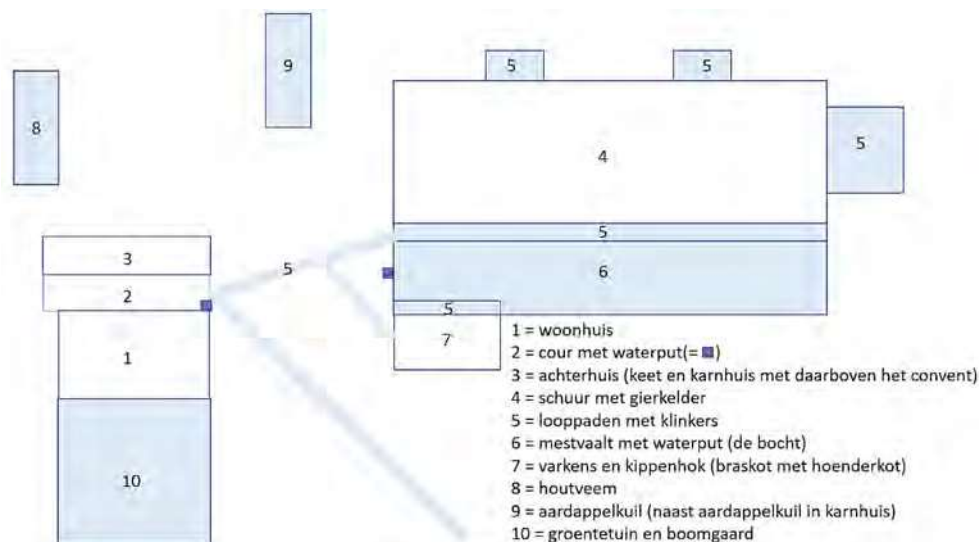
Inrichting van de boerderij

Het ontwerp van de boerderij was voor die tijd redelijk standaard: een huis met daarachter een ommuurde binnenplaats (*cour*) met achterhuis, een schuur met twee dorsvloeren en een ingebouwd wagenhuis, een mestvaalt en een varkens- en kippenhok (*braskot*). Voor het huis bevonden zich een moestuin en appelbomen. Om een indruk te krijgen gegeven van de opbouw en inrichting van de boerderij volgen een aantal plattegronden.

Plattegrond

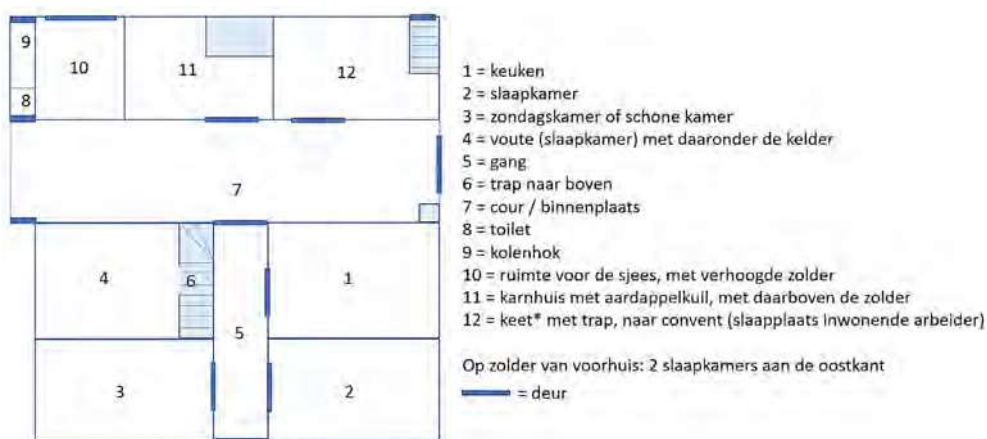
De boerderij

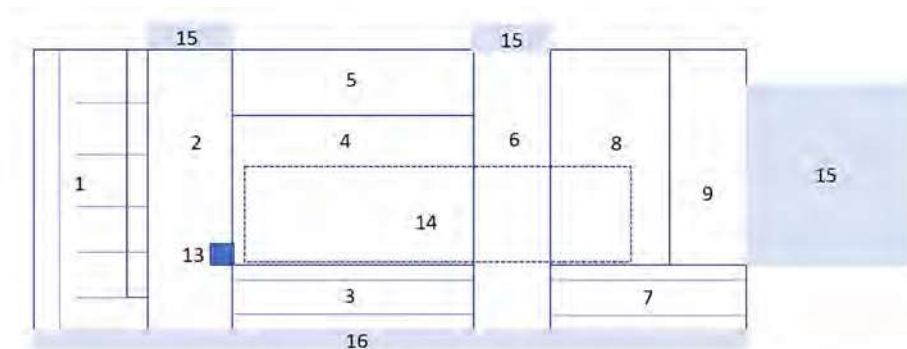
Overzicht van de boerderij met daarop het woonhuis en de schuur

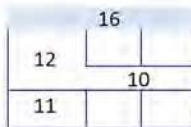
Het huis

Indeling van het huis: voorhuis, achterhuis met bakkeet, karnhuis en ruimte voor de koets (sjees). Tussen voorhuis en achterhuis ligt de cour

17

1 = paardenstallen, voor 5 x 2 paarden, daarboven hooizolder
2 = 1^e dorsvloer
3 = koeienstal
4 = opslagruimte voor stro
5 = graanopslag (piezel of pijzel)
6 = 2^e dorsvloer
7 = kalverenstal
8 = stro opslag

9 = wagenhuis en opslag van ruitersrokken
10 = varkenshokken
11 = kippenhok (hoenderkot)
12 = bereidingsruimte voor varkensvoer
13 = deksel van gierput onder de koeienstal
14 = ondergrondse gieropslag
15 = verharding met kinderkoppen
16 = verharding met klinkers
17 = waterput

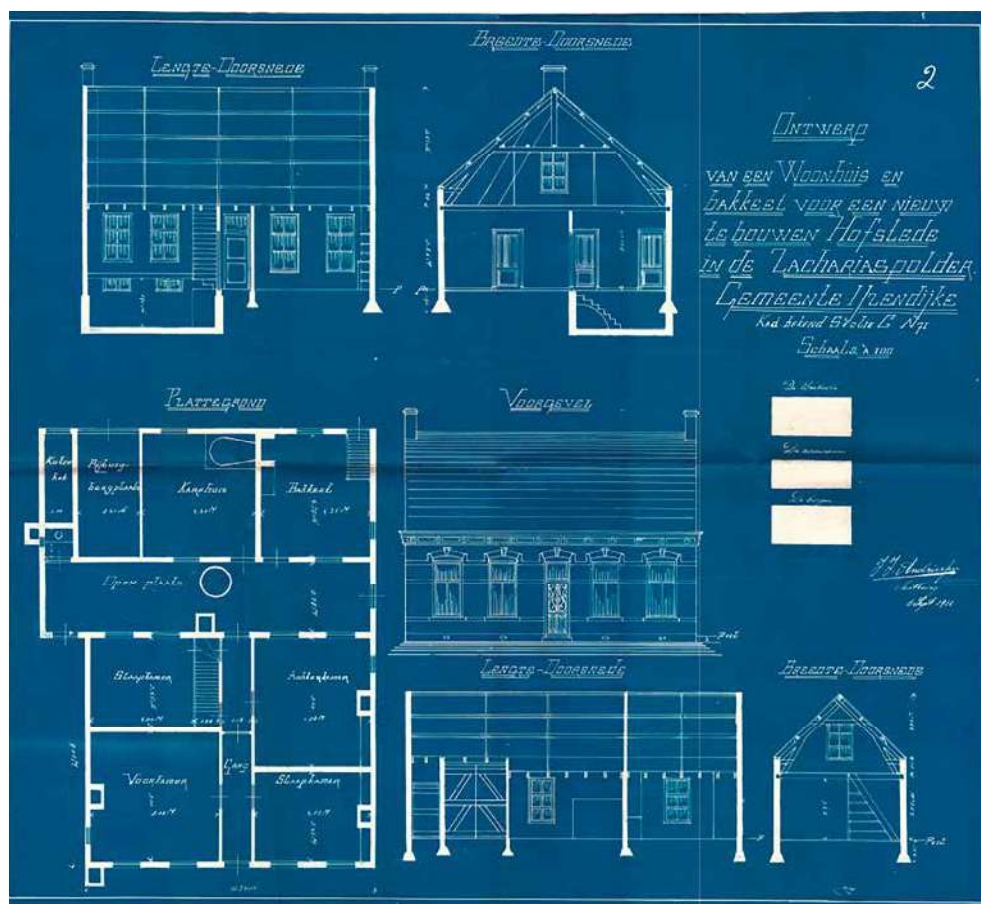
De schuur

Indeling van schuur en varkenshok. De afmeting van de schuur was 34 x 14 meter. De paardenstallen waren 5 meter diep, de dorsvloeren 4 meter breed

Voorbeeld van de bouw van een schuur met houten spanten, zoals ook op Schorersgraf toegepast. Deze foto is van een schuur uit 1931 aan de Krabbegatweg, net ten zuiden van Schorersgraf. Schorersgraf had riet en dakpannen i.p.v. golfplaten

Bouwtekening van het woonhuis van Schorersgraf (1912). De bijbehorende bouwvergunning uit 1912 is opgenomen in bijlage 1.1

De eerste bewoners van Schorersgraf, Camiel de Jaeger en zijn vrouw Alice Wijffels hebben slechts vijf jaar op de boerderij gewoond. Al in 1917 verkopen zij de boerderij aan Aloys Dellaert. Camiel de Jaeger is dan veertig 40 jaar en kinderloos. In 1917 verliezen zowel Aloys als Camiel hun vader. Camiel de Jaeger gaat na de verkoop rentenieren in een nieuw gebouwd huis (eerste steen: 15 maart 1917) aan de Nieuwedijk⁶, net buiten IJzendijke. Daar woont hij tot zijn dood op 88 jarige leeftijd in 1955. Aloys blijft op de boerderij tot 1930 en gaat daarna rentenieren in IJzendijke tot zijn overlijden op 79 jarige leeftijd in 1953.

Achtergrondinformatie bij familie De Jaeger en Het Boerenverdriet.

In 1604 werd het Retranchement als vestingwerk aangelegd, net ten noordwesten van IJzendijke. Niet lang daarna is hier vlakbij boerderij Het Boerenverdriet gebouwd. Rond 1832 was een deel van het land van Schorersgraf en Boerenverdriet in handen van één eigenaar: Jan Poelman, een drukker uit Gent. Dat was waarschijnlijk nog zo toen in 1881 Petrus de Jaeger hier kwam wonen. Hij was getrouwd met Julia IJsebaert. Het gezin had onder andere drie zonen: Charles, Camiel en Frans. In 1911 overleed Julia IJsebaert⁷ en in 1917 Petrus de Jaeger.

⁶ Bij dit huis staat op de 1^e steen vermeld: A. Wijffels, 15-3-1917

⁷ Bijzonder is dat Julia IJsebaert niet alleen in 1905 in de omloper van de Zachariaspolder wordt vermeld als eigenaar/pachter, maar ook nog in 1913, 2 jaar na haar overlijden

*De familie De Jaeger-Ijsebaert, rond 1892.
Van links naar rechts, achterste rij: Camiel, Marie, Charles, Coralie, Amelie. Voorste rij: Julia Ijsebaert, Elodie, Stefanie, Petrus, Frans. Sulma was toen nog niet geboren. Bron: Nellie de Nijs-Bonte*

In 1909 ging zoon Charles de Jaeger naar de Helenahoeve in de Helenapolder. Hij was getrouwd met Marie Josephine Dellaert, een nicht van Aloys Dellaert. Rond april 1912 werd voor zoon Camiel de Jaeger een nieuwe boerderij bij Schorersgraf gebouwd. Dat was net na het overlijden van zijn moeder. In september 1912 trouwt Camiel met Alice Wijffels. Vanaf 1917 nam de jongste zoon Frans de rol van zijn vader over op Boerenverdriet. Dat gebeurde nadat Petrus Jaeger was overleden of wellicht al eerder.

Elodie de Jaeger, dochter van Petrus en Julia, trouwde met Amand Dellaert. Een neef van Aloys die net als zijn vader August smid was op de Markt in IJzendijke. Via twee huwelijken was er dus al een dubbele familierelatie tussen de families De Jaeger en Dellaert. Daarnaast waren Camiel de Jaeger en Aloys Dellaert volgens de overlevering goede vrienden. Bijzonder was dat de drie zoons hun boerderij al vóór of snel na het overlijden van hun vader verkochten.

Charles verkocht zijn boerderij in de Helenapolder in 1916 aan een verzekeringsbedrijf voor 100.000 gulden (vertaald naar 2018: ongeveer 870.000 euro⁸). Daarvan

heeft hij de villa “Blang Raja” (wijds vergezicht)⁹ aan de Mauritsweg gebouwd, net buiten IJzendijke, vlakbij de coöperatieve melkfabriek, en de rest belegd in Russische spoorwegaandelen, Duitse Marken en Oostenrijkse Kronen.

Eind 1916 verkocht Camiel zijn boerderij waarschijnlijk al aan Aloys Dellaert, die sinds 1913 negen hectare in de Zachariaspolder pachtte. De overdracht van de boerderij bij Schorersgraf was waarschijnlijk in mei 1917. Dat was namelijk de maand waarin Aloys zijn boerderij aan de Waterpoortstraat volgens het verkoopcontract moest overdragen aan de nieuwe eigenaar, de familie De Smet. In 1920 verkocht Frans boerderij Boerenverdriet en ging in Zelzate wonen¹⁰.

Het rentenieren verging de drie broers niet allemaal even succesvol. Met name Charles had pech met zijn beleggingen. Gedwongen door geldgebrek moest hij waarschijnlijk in 1919 naar Frankrijk vertrekken om daar een nieuw bestaan op te bouwen. Zijn Russische spoorwegaandelen waren na de Russische revolutie waardeloos geworden. Dat gold ook voor Duits en Oostenrijks geld na afloop van de Eerste Wereldoorlog. Hulp van zijn familie wees Charles af¹¹.

Het huis van Camiel de Jaeger en Alice Wijffels aan de Nieuwedijk in IJzendijke

Het huis van Charles de Jaeger en Marie Josephine Dellaert aan de Mauritsweg in IJzendijke

⁸ <http://visualisatie.cbs.nl/nl-NL/Visualisation/PrijzenToenEnNu>

⁹ In het dorpsblad van IJzendijke, uitgave maart 2014, wordt de geschiedenis en het herstel van het huis belicht, zie https://www.ijzendijke.org/images/het-dorpsblad/pdf/337_18_dorpsbladmaart2014.pdf

¹⁰ Bronnen: zie Bijdragen tot de Geschiedenis nr 1 (1974) voor informatie over boerderijen in Biervliet en nr 8 (1979) voor boerderijen in IJzendijke

¹¹ Bron: Nelly de Nijs-Bonte. Haar oma was een zus van de broers De Jaeger

1.3 Aloys Dellaert en Louise Calon op Schorersgraf (1917-1930)

Waar komen Aloys en Louise vandaan?

In 1917¹² komt Aloys Dellaert op Schorersgraf wonen. Net daarvoor heeft hij twee panden in IJzendijke verkocht: zijn boerderij, woonkamer café en uitspanning aan de Waterpoortstraat 6, waar hij vanaf zijn huwelijk in 1900 gewoond heeft en een huis met schuur aan de Walstraat 2 en 4.

Zowel de koopakte alsook de verkoopakte van het pand aan de Waterpoortstraat zijn bewaard gebleven. In 1900 koopt hij het huis van de weduwe en kinderen van familie De Smet, voor een bedrag van 3.500 gulden. In 1918 verkoopt hij het weer aan de familie De Smet, voor een bedrag van 9.000 gulden met als streefdatum voor de overdracht: 1 mei 1917. De waarde in tegenwoordige euro prijzen: bij aankoop 46.000 euro, bij verkoop 75.000 euro.

Rond 1900 staat IJzendijke bekend als een levendig dorp, met een goed bezochte zaterdagmarkt. Dat de bezoekers niet alleen uit IJzendijke komen en dat er veel gedronken wordt, blijkt duidelijk uit een verslag van de Gezondheidscommissie uit 1911¹³. Waar het gemiddelde drankgebruik in West-Zeeuws-Vlaanderen op 4,22 liter per persoon per jaar ligt, kent IJzendijke een gemiddeld drankgebruik buitenshuis van 6,67 liter per persoon per jaar.

Uit de opgave aan de gemeente blijkt dat het huiskamercafé van Aloys en Louise qua omzet in gedestilleerd niet onderdoet voor veel andere cafés. Zo is de opgave van Petrus Lievens, latere schoonvader van dochter Germaine Dellaert, in totaal 242 liter. Dat is slechts 7 liter meer dan Aloys Dellaert. In 1910 nam hij het huis aan de Walstraat van zijn vader Charles Dellaert over¹⁴. Zijn vader overleed op 2 november 1917, op 75-jarige leeftijd. Ruim een jaar daarvoor was de moeder van Aloys overleden, op 30 oktober 1916. Ze was toen 73 jaar oud.

Het huis met schuur aan de Waterpoortstraat is ook een uitspannerij voor paarden. Boeren die met paard en wagen naar het dorp kwamen, konden daar tijdelijk hun paard stallen. Daarnaast was Aloys actief in de melkhandel die hij van zijn vader Charles had overgenomen. Hij had ook een achttal eigen paarden die hij inzette voor allerlei transportactiviteiten, met hulp van vier paardenknechten. Volgens het familieverhaal was hij betrokken bij het transport van veel stenen voor de wegeaanleg in de polders. Want de sterke groei van de bietenteelt in die jaren vereiste betere wegen.

12 Zie document van de familie Dellaert-reünie in 1974, samengesteld door George van Damme, pagina 4. Het was in eerste instantie niet zeker of de startdatum voor Aloys Dellaert 1917 of 1918 was. In "Bijdragen tot de geschiedenis van West-Zeeuws-Vlaanderen", nr 8. Heemkundige Kring West Zeeuws-Vlaanderen, wordt 1917 als startdatum voor Aloys Dellaert bij de tekst over Schorersgraf genoemd. Hij komt dan van een boerderij in het dorp, aan de Waterpoortstraat. Daarover wordt in deze publicatie gemeld dat hij in 1918 verhuisd zou zijn. Onderzoek heeft echter aangetoond dat het vertrek uit de Waterpoortstraat 1 mei 1917 is geweest (bron: verkoopcontract)

13 Bron: Verslag van de Gezondheids-commissie in Oostburg, in het archief van de gemeente IJzendijke, notulen van B&W in het jaar 1911.

14 Bron: zie noot 1

Daarnaast was Aloys via zijn vader¹⁵ ook pachter en boer van ruim veertig 40 gemet (1 gemet = 0,445 hectare)¹⁶. Vanaf 1913 gold dat ook voor negen hectare in de Zachariaspolder¹⁷. Al in 1915 deed hij een verzoek tot verharding van de wegen in de Zachariaspolder, samen met een paar andere boeren uit de polder. Dat verzoek wordt echter afgewezen. Vijf jaar later lukte dat wel.

Huis met schuur van Aloys Dellaert en Louise Calon aan de Waterpoortstraat in IJzendijke

Plattegrond van IJzendijke rond 1850, zonder bebouwing op de wallen

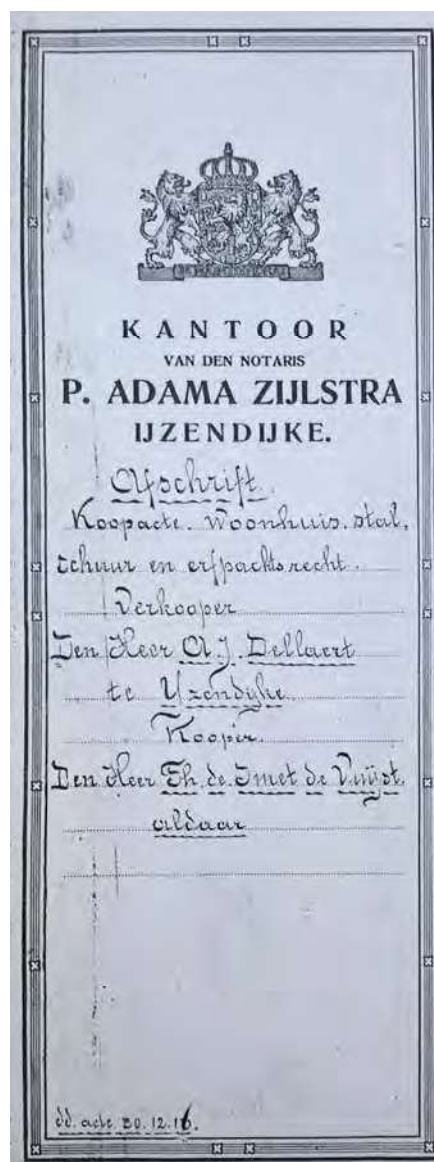
Plattegrond van IJzendijke rond 1925, met bebouwing op de wallen

¹⁵ Bron: zie noot 1

¹⁶ Zie noot 1: verslag familiereünie Dellaert

¹⁷ Zie informatie over de Zachariaspolder in het archief van het Waterschap de Scheldestromen in Terneuzen

Koopakte (links) uit 1900 en verkoopakte (30 december 1916) van Aloys Dellaert voor het pand met stallen aan de Waterpoortstraat. Bron voor beide aktes: Agnes Dellaert

Tijdens de eerste Wereldoorlog hadden Aloys en Louise, net als de meeste inwoners van Zeeuws-Vlaanderen, een aantal soldaten in de kost, zoals blijkt uit een familie foto uit die tijd.

Toen Aloys in 1917 op Schorersgraf startte, groeide zijn areaal van 9 naar 46 hectare of bijna 100 gemet. Wellicht is rond die tijd de pacht van 40 gemet van zijn vader, waarschijnlijk eigendom van de kerk of van de schoonfamilie van zijn vader, overgegaan naar broer Gustaaf. Gustaaf bouwde in 1928 een boerderij in de Retranchementspolder¹⁸ en was net als zijn vader en opa koster/organist bij de Katholieke kerk.

¹⁸ Bijdragen tot Geschiedenis West-Zeeuws-Vlaanderen, 1979, nr. 8, blz. 36

Achtergrondinformatie bij Aloys Dellaert en Louise Calon

Voor de boerderij aan de Waterpoortstraat in IJzendijke (rond 1916): Celina, soldaat, Eugène, bediende, Aloys, soldaat, Louise, Germaine, Camiel, Charles Varin, Johan en op de voorgrond Eliza. Op het bord staat 'Ter herinnering aan de Inkwartiering bij A. Dellaert'

Aloys (13-2-1872) was de zoon van Charles of Carolus Dellaert (1842-1917), koster en organist in IJzendijke, en Victoria de Bruijkere (1842-1916). Hij was de derde van acht kinderen (zes jongens, twee meisjes).

Vader Charles Dellaert was de zoon van Johannes Dellaert (1799-1868), die vanaf 1830 ook koster en organist was in IJzendijke. Op verzoek van een grondeigenaar uit Gent, J.J. Lacombe¹⁹, kwam Johannes in dat jaar naar IJzendijke. Geboren in Assenede was hij korte tijd koster en organist in Philippine²⁰ geweest. Net als zijn zoon, vele kleinzons en achterkleinzons was Johannes sterk betrokken bij het lokale muziekgezelschap 'Geduld Overwint'. In 1837 was hij medeoprichter en

dirigent c.q. eerste kapelmeester²¹. Victoria de Bruijkere, de vrouw van Charles, is geboren in Eede. Vanaf 1844 woonde ze met haar ouders op boerderij Boerenverdriet.

Omdat een rol als koster/organist niet voldoende was om van te leven, kwamen er een aantal andere rollen bij. Charles Dellaert was ook melkboer en pachter, bijvoorbeeld van gronden die geschonken waren aan de katholieke kerk. In 1873 bouwde hij een schuur bij zijn huis in de Walstraat. In datzelfde jaar, toen hij 31 jaar oud was, heeft hij een vergunning gekregen voor de start van een steenfabriek²². Het is niet bekend of die steenfabriek ook daadwerkelijk heeft gefunctioneerd.

¹⁹ Zie Willemsen, 2018

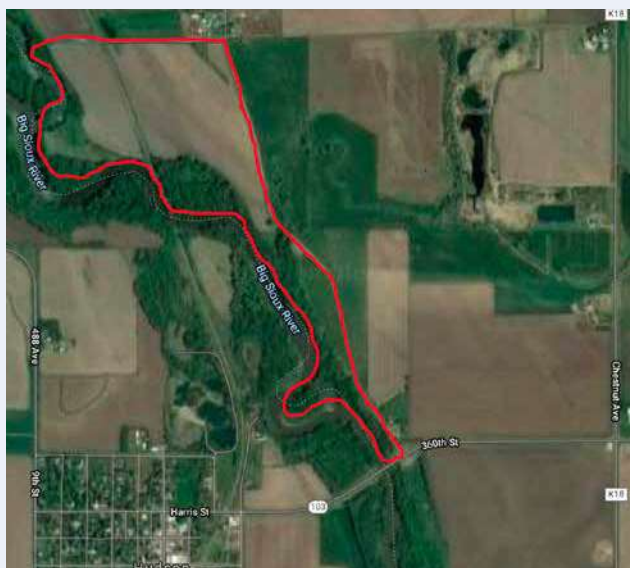
²⁰ Zie www.dellaert.nl voor de volledige stamboom informatie, veel foto's en diverse verhalen over de familie Dellaert

²¹ Zie Hendrikse, M. G. P. A. (1986). *Het muziek van IJzendijke*, zie ook *Inventaris Archief IJzendijke* (1984), pag. 184

²² Wilderom (1973), deel 3, pag. 403

Net als zijn vader Charles werd zoon Camiel²³, een oudere broer van Aloys, organist. Hij vond een betrekking in Breda, waar nog steeds een tak van de familie Dellaert woont. Jongere broer Gustaaf (1876) werd de 3e koster in de familie, tot 1936. Hierdoor waren gedurende meer dan honderd jaar drie generaties Dellaerts koster/organist van IJzendijke. De jongste zoon van Charles en Victoria, Eugène (1883), had een boerderij/tuinderij/kolenhandel op de Tivoli. Daarnaast was hij de eerste kassier van de Boerenleenbank in IJzendijke.

In 1896 vertrok Aloys op 24-jarige leeftijd met het schip De Maasdam van Rotterdam naar New York. Vandaar ging hij verder naar de familie Wijffels in Rock Valley (Iowa)²⁴, die later, in 1914, verhuisd zijn naar Marshall (Minnesota).

Het land gepacht door Aloys Dellaert, aan de Big Sioux River, op de grens van Iowa en South-Dakota

Hij heeft twee jaar bij de familie Wijffels gewerkt en twee jaar zelf een stuk land gepacht²⁵, in de gemeente Rock Valley (Iowa), langs de Big Sioux River bij het stadje Hudson, ongeveer 60 km ten zuidoosten van Sioux Falls in South Dakota. In 1900 kwam Aloys terug naar IJzendijke om te trouwen. Zijn vrouw Louisa Calon²⁶, afkomstig van een boerderij in de Pieterspolder, zag het niet zitten om naar de Verenigde Staten te gaan. In datzelfde jaar hebben ze de boerderij gekocht aan de Waterpoortstraat en zijn ze een uitspannerij en transportbedrijf gestart.

Al kort na de verhuizing van Aloys en Louise naar de Zachariaspolder (rond mei 1917) is er een grote tegenslag in de familie. Louise Calon overlijdt op 45-jarige leeftijd aan kanker (9 juli 1919). Aloys staat er alleen voor, met een gezin van zes kinderen. Aloys is dan 47, de tweeling Eugène en Camiel 17, Germaine 16, Celina 14, Johan 11 en Liza 7.

De Eerste Wereldoorlog is dan net voorbij. De Vlaamse vluchtelingen zijn terug naar Vlaanderen. Sinds de start van die oorlog is er sprake van een bloeitijd in de landbouw. Dat is zeker het geval in West-Zeeuws-Vlaanderen, waar de opbrengsten net iets hoger liggen dan in Oost-Zeeuws-Vlaanderen. Diverse boeren uit Oost-Zeeuws-Vlaanderen, waaronder de familie Baecke uit Overslag, komen juist in die tijd naar West-Zeeuws-Vlaanderen.

In 1920 krijgen de boeren, waaronder Aloys Dellaert, alsnog toestemming van de Burgemeester en Wethouders voor de bestrating van de wegen in de Zachariaspolder, na een eerdere afwijzing in 1915. In die tijd is Aloys lid van 'De Vriendengroep', een gezelschap met opvallend veel familieleden. Diverse broers en enkele neven van zijn oom Petrus Doens en tante Johanna Doens-Dellaert zijn ook lid.

23 Camiel is jarenlang organist in Breda, o.a. in de Martinuskerk in Princenhage en in de kerk in de Ginnekenstraat. Zijn nazaten hebben al sinds 1925 een winkel in audio apparatuur aan de Teteringsedijk in Brede

24 Bron: zie noot 1, verslag Dellaert-familieëunie van 22 juni 1974

25 Voor pachtcontract, zie www.dellaert.nl. Bron: Marc de Dobbelaere

26 De moeder van Louise was Prudentia Doens, getrouwd met Petrus Calon, woonachtig in de Pieterspolder. Prudentia was de zus van een oom van Aloys, Victor Doens uit de Pieterspolder. Die was getrouwd was met Barbara Dellaert, een tante

Foto van 'De Vriendengroep' (rond 1920). Achterste rij (v.l.n.r.): Arthur Dellaert (broer van Aloys), Aloys Dellaert, Andre Smit, Aloys Doens (zoon van Johanna Dellaert), Izaak Schijve, W. van der Boom, Cornelis van der Boom, Victor de Witte. Voorste rij (v.l.n.r.): Petrus Dellaert (broer van Aloys), Gustaaf Dellaert, Felix de Witte, August Dellaert (oom van Aloys) en wellicht Charles Dellaert. Middenvoor: een onbekende, wellicht Eugène Dellaert, de jongste broer van Aloys. Bron: het boekje Foto's van IJzendijke, aangevuld met eigen omschrijvingen en input van Nelly de Nijs-Bonte

Bovenste rij: Camiel (tweede van rechts) en Eugène Dellaert (rechts) op een foto van 'Geduld Overwint' op het bondsconcours in Cadzand (1922). Bron: 'Het muziek van IJzendijke' van Max Hendrikse. In deze publicatie staan foto's uit de hele historie van 'Geduld Overwint', met op vrijwel elke foto een vertegenwoordiger van de familie Dellaert. Op de foto (v.l.n.r.), onderste rij: Abraham Suwijn, Jacob Versprille, Honore de Paauw, Gerard Bleyenbergh, Fernand Vermeers. Tweede rij: Amand Dellaert, Albert Neyssen, Gustaaf Bevin, Piet van Laere (voorzitter), I.J. van Rosevelt, Willem van der Boom, Alois Doens, Urbain Aerts. Derde rij: Cyriel de Smit, Piet van Staveren, Abraham Theri, Jan de Lijseer, Cyriel de Vriend, Johan van Laere, Jan van der Boom, Charles Sturm, Izaak Suwijn, Fransiscus van den Bunder, Peet Doens, Izaak Schijve, Fernand Gillis (tromdrager). Bovenste rij: Jan Versprille (vaandeldrager), Gerard Neyssen, Alois Gevaert, Philemon Lippens, Louis Lechuyze, Teeuw van der Boom, Charles Ververs, Camiel Dellaert en zijn tweelingbroer Eugène

Arti- kel van het Ko- lier.	NAMEN DER EIGENAARS, HOUTPACHTERS OF VRUCHTGEBRUIKERS.	Oppervlakte waar- voor de aanslag wordt gevorderd.			BEDRAG vanden aanslag na 1/4- per Hectare.	
		Hec- tare.	Aren.	Cent. aren.		
1	Kortman, Johann. Geraal	7	15	70	125	15 juli
2	De Brouwer, ca. H. G. Brouwer	9	13	50	145	15 juli
3	Van Caloen, H. Brouwer	19	31	30	275	15 augustus.
4	Zachariaspolder, Brouwer	-	55	20	261	
5	Emmerla, Brouwer	01	12		005	
6	Willems, Joh. Brouwer	22	5	50	302	15 juli
7	Quaak, Brouwer	2	10	50	307	12 aug. 16, 02 7 dec. 15, -
8	Charles, Brouwer	1	05	12	462	15 augustus
9	Amsterdam, Brouwer	8	51	90	440	15 juli
10	Barbier, Brouwer	19	09	10	356	15 juli 47- 14 November 19, 16
11	Amsterdam, Brouwer	2	33	40	334	19 augustus
12	Amsterdam, Brouwer	2	49	70	497	15 juli
13	Willems, Brouwer	-	12	70	478	20 juli
14	Abraham, Brouwer	02	15		009	15 augustus
15	Willems, Brouwer	10	78	10	451	7 september
16	Amsterdam, Brouwer	1	39	32	559	15 juli
17	Amsterdam, Brouwer	13	61	50	440	15 juli
18	Isaac, Brouwer	1	12	-	328	15 augustus
19	Jacobus, Brouwer	2	15	50	256	15 augustus 14, 16 7 december 14, -
20	Amsterdam, Brouwer	-	09	90	050	15 augustus
21	Amsterdam, Brouwer	06	40		060	15 augustus
22	Alloysius, Brouwer	46	73	-	186	31
23	Willems, Brouwer	2	58	20	1055	15 augustus
24	Charles, Brouwer	2	71	50	1086	15 augustus
Over te brengen		218	19	12	872	77
Arti- kel van het Ko- lier.	SAMEN DER EIGENAARS, ERTPACHTERS OF VRUCHTGEBRUIKERS.	Oppervlakte waar- voor de aanslag wordt gevorderd.			BEDRAG vanden aanslag na 1/4- per Hectare.	
		Hec- tare.	Aren.	Cent. aren.		
	Overgevoerd	218	19	12	872	77
25	Joh. van der Brouwer	32	30		394	15 juli
26	Amsterdam, Brouwer	13	25		455	15 juli
27	Isaac, Brouwer	07	45		472	15 juli
28	Emile, Brouwer	115	70		403	15 juli
29	Amsterdam, Brouwer	96	75		392	15 juli
30	Amsterdam, Brouwer	65	55		262	15 augustus
31	Amsterdam, Brouwer	124	50		458	15 augustus
32	Amsterdam, Brouwer	-	25	-	140	15 juli
Over te brengen		214	85	22	149	45

Op dit overzicht van eigenaren en pachters van de Zachariaspolder (rond 1920), eerste deel, staan o.a. Max Quaak (7 hectare), Marcel van der Stallen (69 hectare) en Aloys J. Dellaert (47 hectare). Bron: Archief Waterschap de Scheldestromen, stukken van de Zachariaspolder

In 1923, als Camiel en Eugène 21 jaar oud zijn, start voor Aloys een nieuw bestaan als wethouder van de gemeente IJzendijke²⁷. Eerst via een eigen onafhankelijke lijst, later als vertegenwoordiger van de Katholieke lijst²⁸ (1927). In die tijd is hij o.a. betrokken bij de aanleg van wegen in de polders rondom IJzendijke. Als wethouder in het gemeentebestuur gaat hij ondermeer op stap met burgemeester Hendrikse, secretaris Sturm en gemeente architect van Baal naar Luik, voor de aankoop van stenen voor de wegeaanleg bij IJzendijke.

In 1924 trouwt dochter Germaine op 21-jarige leeftijd met Arthur Lievens, zoon van Petrus Lievens en Marie Cammaert. Het echtpaar gaat op de Markt in IJzendijke wonen, in café-restaurant Hof van Koophandel. Dat heeft aan de achterkant een zaal van het oude beursgebouw. Ze krijgen vier kinderen: Andre en Piet (1925), Miel (1926) en Marie-Louise (Wies, 1927). In die tijd wordt zoon Johan ziek als gevolg van polio.

²⁷ Zie noot 1

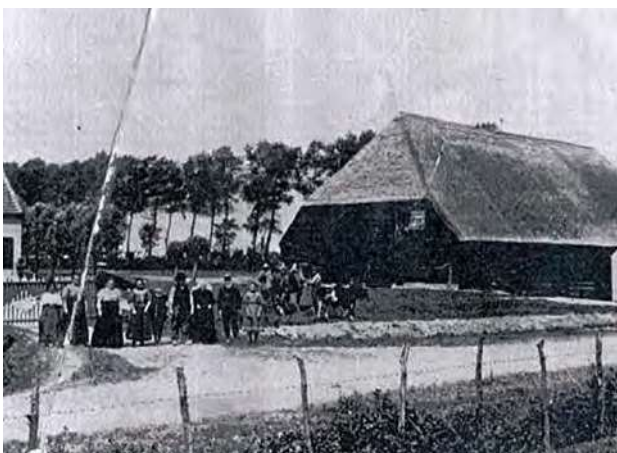
²⁸ Zie noot 1

Aloys Dellaert (links) in 1923 als wethouder in Luik, samen met burgemeester Hendrikse en secretaris Sturm voor de aankoop van stenen voor de wegeaanleg

Voor de oorlog (rond 1925) had een boerderij als Schorersgraf nog een uitgebreid span aan paarden. Hier negen paarden, in het weiland voor Schorersgraf

Camiel Dellaert op z'n motor op Schorersgraf. Hiermee bezocht hij regelmatig kermissen in Gent

De Oranjehoeve, boerderij van Eugene Dellaert, rond 1927. Bron: familie E. Dellaert-Goethals

In 1925 wordt Aloys gekozen tot dijkgraaf voor Zachariaspolder deel één²⁹ met Emile de Milliano, pachter van ongeveer 10 ha in de Zachariaspolder, als plaatsvervangend dijkgraaf. In dat jaar maakt hij ook voor de eerste keer het jaarverslag op³⁰.

Wellicht dat Camiel en Eugène in 1925 al een rol spelen op de boerderij. Beiden zijn dan 23 jaar oud. Mede dankzij zijn rol als wethouder weet Aloys het pachtcontract voor de Oranjehoeve binnen te halen. Dat gaat via burgemeester Hendrikse die rentmeester is voor een aantal boerderijen. Het verhaal gaat³¹ dat Aloys dat pachtcontract kreeg na een belofte aan Hendrikse dat hij wat minder opstandig zou zijn in de gemeentepolitiek.

Eugène trouwt op 22 februari 1927 met Gerarda van de Vijver, afkomstig uit Sluis. Al op 23-jarige leeftijd is ze weduwe van Achilles van de Hijfte (1899-1925). Samen starten ze op de Oranjehoeve in de Oranjepolder, hemelsbreed ongeveer anderhalve kilometer ten noordwesten van Schorersgraf. In 1927 wordt Aloys voor de tweede keer tot wethouder gekozen, nu voor de Katholieke Lijst.

In 1929 is er opnieuw tegenslag. De schuur uit 1793 op de Oranjehoeve, waar Eugène woont, gaat in vlammen op. Volgens de overlevering komt er veel vee om. In 1931 zijn er weer een nieuw huis en een nieuwe schuur gebouwd.

Op 14 oktober 1930 is er een tweede huwelijk. In Biervliet trouwt Camiel met Anna Baecke, afkomstig van het hof de Gemetschuur bij Driewegen. Anna trouwt tegelijk met haar zus, Alida Baecke³². Die trouwt met Oscar Goethals en gaat wonen op de boerderij aan de Liniedijk in de Passageulpolder bij Waterlandkerkje. Waarschijnlijk zijn Aloys met de drie overige kinderen (Celina, Johan en Liza) dan al verhuisd naar een huis aan de Verlengde Molenstraat in IJzendijke, op de oude molenberg.

Rond 1930 besluit Aloys om de boerderij te verkopen. Onder andere om zijn jongste zoon Johan, die polio heeft, in een verzorgingshuis in Oostburg te kunnen onderbrengen. De boerderij wordt verkocht aan de familie De Ruyter uit Waarschoot. Met Isodoor de Ruyter als hoofdcontactpersoon en zijn zus Prudence Standaert-de Ruyter als mede-contactpersoon.

Familie De Ruyter is eigenaar geweest van een brouwerij die na de Eerste Wereldoorlog is opgegaan in brouwerij Krüger. Dat kwam mede door gebrek aan koper door de oorlog. In de jaren twintig doet brouwerij Krüger goede zaken. Dat zal voor de familie De Ruyter wellicht de basis zijn geweest om te beleggen in een boerderij in Zeeuws-Vlaanderen. Van 1930 tot eind 1967 heeft Camiel Dellaert met de familie De Ruyter als eigenaar te maken.

In 1931 beëindigt Aloys zijn rol als wethouder. Hierna blijft hij nog wel betrokken bij de Zachariaspolder. Tot 1938 staat hij vermeld als pachter voor 37 hectare en blijft hij actief als dijkgraaf. Hiermee blijft hij verantwoordelijk voor inning van de waterschapbelastingen.

29 Zie www.schorersgraf.nl, Fotoalbum Familie Dellaert

30 Zie www.schorersgraf.nl, Fotoalbum Familie Dellaert

31 Zie document bij familie reünie van 1974

32 http://vande Vijver.eu/humogen/family.php?database=humo_&id=F24870&main_person=I65666

Achtergrondinformatie bij de familie Standaert - de Ruyter

De familie de Ruyter is afkomstig uit Waarschot. Hier woonde Isodoor de Ruyter, samen met zijn zus Prudence (weduwe van Honoré Standaert, overleden in 1914). Toen Isodoor op 30 oktober 1948 overleed, werd broer Albert de Ruyter contactpersoon. De kinderen van Albert, Marcel en Agnes de Ruyter, werden daarna eigenaar van boerderij Schorersgraf.

Het huis van Isodoor de Ruyter en zijn zus Prudence, Weststraat 35, Waarschoot

Bierbouwers

De Eerste Wereldoorlog betekende voor nogal wat kleinere Vlaamse brouwerijen de doodsteek. Mede doordat de Duitse bezetter in Vlaanderen het koper van de brouwketels had opgeëist. In 1919 verenigde een groep brouwers zich om in Eeklo brouwerij Krüger op te richten. Alfons Loontjens uit Kaprijke kreeg de leiding in

handen. Medestichters waren Georges Euerard, Arthur Dhanens, Désiré Goethals en Benoni Dhanens uit Eeklo; Victor Standaert uit Kaprijke; Gustave Tijtgadt, Victor Van Wassenhove, Louis Soenen en Emile Verstrynge uit Maldegem; Maurice Van de Voorde en Maurice De Vriendt uit Lovendegem; Isidoor De Ruyter en Cyrille De Backer uit Waarschoot; Arsène Bekaert en Alberic De Sutter uit Watervliet; Gaston Naudts uit Sleidinge; Herman Roegiers uit Oosteeklo; Joseph Ingels uit Boekhoute; Edmond Aldeweireldt uit Bassevelde; Carlos Huyghe uit Sint-Laureins; weduwe Emile Leuridan uit Knesselare en Edmond De Keyser uit Ursel.

De brouwerij werd vernoemd naar Paul Krüger, een prominent Boerenleider in de opstand tegen het Britse bestuur en president van de Zuid-Afrikaanse Republiek. Brouwerij Krüger kent al snel een bloeiperiode en na tien jaar is een uitbreiding van de brouwcapaciteit een must. Nadat Krüger eerst zelf Aigle-Belgica heeft overgenomen, wordt de brouwerij geïntegreerd in de JupilerPiedboeufgroep (1978). Vanaf dat moment verandert alles. In Eeklo wordt nog Jupiler Pils gebrouwen, maar de eigen Krüger-export wordt naar Bergen verhuisd. In 1988 volgt de overname door Interbrew en een jaar later wordt de sluiting aangekondigd. Eind 1992 valt het doek voor brouwerij Krüger.

Bron 1: https://nl.wikipedia.org/wiki/Brouwerij_Kr%C3%BCger

Bron 2: https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=10150631058898032&id=50324243031

V.l.n.r. Albert de Ruyter, Camiel Dellaert, Honoré Standaert, Isodoor de Ruyter, Prudence Standaert - de Ruyter, de jonge Agnes Dellaert, Aloys Dellaert, Agnes de Ruyter, Marcel de Ruyter, de jonge Olga Dellaert en Anna Dellaert-Baecke op Schorersgraf, rond 1935

Het huis van Aloys Dellaert op de oude molenberg aan de Verlengde Molenstraat rond 1930

Aloys Dellaert met twee kinderen van zijn dochter Germaine

Negen van de 20 kleinkinderen van Aloys Dellaert en Louise Calon bij het huis op het Ravelijn, aan de Verlengde Molenstraat rond 1938. V.l.n.r. achter: Piet, Miel en André Lievens. V.l.n.r. voor: Marie-Louise Lievens, Marie, Agnes, Olga, Irene en Celina Dellaert

Aloys Dellaert woont nog jaren met zijn dochter Liza in IJzendijke, in het huis aan de Verlengde Molenstraat. Hij overlijdt op 12 december 1951, 32 jaar na zijn vrouw. Foto: Paula Buijsse

1.4 Camiel Dellaert en Anna Baecke op Schorersgraf (1930-1967)

Van 1930 tot 1940

In 1930 starten Camiel Dellaert en Anna Baecke samen op Schorersgraf. Anna Baecke is dochter van Cyrille Baecke en Emerentia van Laere. Zij is in 1907 geboren, in Overslag. In 1913 is ze verhuisd naar de boerderij de Gemetschuur bij Driewegen, net ten noorden van Biervliet. Camiel en Anna trouwen op 14 oktober 1930 in Biervliet. Camiel en Anna trouwen op dezelfde dag als de zus van Anna, Alida Baecke, die trouwt met Oscar Goethals uit Waterlandkerkje.

Huwelijksfoto van Camiel Dellaert en Anna Baecke

Vanaf 1930 komt de nieuwe eigenaar, Isodoor de Ruyter, regelmatig langs op Schorersgraf. Soms ieder weekend. Een keer per jaar gaan Camiel, Anna en later ook de kinderen met de fiets of auto van taxibedrijf Robijn naar Waarschoot. Om daar te eten en de pacht te betalen. Van een pleegkind uit Hongarije (Magda) krijgen de kinderen mooie poppen. Bij de bevrijding nemen Canadese soldaten de poppen mee en delen ze bij de burens als cadeau uit.

Precies tien maanden na het huwelijk wordt Agnes geboren (14 augustus 1931). Een jaar later volgt Olga (8 augustus 1932). Bijna anderhalf jaar later volgt Agatha (24 januari 1934). Ruim zes jaar later volgt Angèle. Tot in de jaren vijftig gebruiken Anna en Camiel de voute als slaapkamer. De kamer waar Louise Calon is overleden, blijft tot die tijd buiten gebruik.

In de jaren voor de Tweede Wereldoorlog is de boerderij nog een plaats waar veel mensen werken en wonen. Deels vast, deels als seizoenarbeider.

De vaste, inwonende krachten zijn onder andere Ellie Brouwer (tot 1944) en Jan Dieleman (van 1945 tot ongeveer 1958). Vaste, niet inwonende krachten zijn onder andere Izaak Ocké (waarschijnlijk tot 1967) en Alois Overmeire (waarschijnlijk tot 1959). Daarnaast waren er nog hulpkrachten voor Anna, waaronder Marcella Pijcke, Willemien Steenkiste (beiden tot hun huwelijk) en Jo Vonhout. Marie van Leeuwen hielp Anna regelmatig bij het naaiwerk. Na de oorlog was er nog Celina van Opdorp, de vrouw van Ko Merci, die op de Driewegen woonde. Zij hielp Anna regelmatig op de boerderij.

Tot 1935 komt ook jongste broer Johan regelmatig op de boerderij. Camiel en Anna maken regelmatig uitstapjes met familie, waaronder Johan, en met de familie Sturm. Naast hun bakker/kruidenier zijn de Sturms ook goede vrienden. Ze trekken erop uit naar diverse plaatsen, waaronder de Ardennen en de Belgische kust. Hiervoor gebruiken ze de auto van Robijn. Dankzij het feit dat de familie Sturm regelmatig foto's maakte op de boerderij en bij hun uitstapjes, zijn er foto's van de jaren voor de oorlog.

Dellaert en Schiphol?

De meest bekende Dellaert, zeker in de periode 1920-1960, was Jan (Uhlrich) Dellaert, geboren in Westdorpe. Zijn overgrootvader, Jacobus Franciscus (1793-1857) was een achterneef van Johannes Franciscus (1799-1868). Beide zijn in Assenede geboren en rond respectievelijk 1821 en 1830 naar Nederland verhuisd, als stamvaders van respectievelijk de Westdorpe en IJzendijke tak van de familie. Jan Dellaert was samen met Albert Plesman piloot in de 1e wereldoorlog. Hij was daarna ruim 40 jaar directeur/havenmeester van Schiphol. Maurice Dellaert, broer van Jan, was tot 1940 agent voor de KLM in Singapore. Hij heeft in vier boekjes op een boeiende manier de hele historie van de familie Dellaert uit Westdorpe beschreven. Zie www.dellaert.nl

*Olga, Agnes en Agatha
gefotografeerd op de dijk van
Schorersgraf rond 1937*

*De kinderen van Camiel en
Anna Dellaert-Baecke spelen
met de kinderen van de familie
Sturm bij de opslag van
strobossen, net achter de schuur
op Schorersgraf rond 1942*

*Camiel Dellaert en Anna
Baecke met Johan Dellaert
en de zussen Celina en Liza
Dellaert op stap met de auto
van Robijn. V.l.n.r.: Celina,
Johan (in auto), Camiel en de
heer Robijn. Zittend: Anna
en Liza*

*Camiel in de deur van de keet
(rond 1935)*

*Anna bij de achterdeur van het
voorhuis (rond 1935)*

Van mei 1940 tot begin 1944

Deze periode start met een evacuatie. Op 10 mei 1940 vallen de Duitsers vanuit het oosten Nederland binnen. Diezelfde dag trekken Franse en Belgische troepen vanuit het zuiden Nederland binnen, waaronder Zeeuws-Vlaanderen³³. De Fransen bezetten daarbij onder andere Schorersgraf. Er werden een aantal kanonnen geplaatst die gebruikt worden voor beschietingen richting Middelburg en Vlissingen.

Camiel, de vier maanden zwangere Anna en de drie kinderen worden geëvacueerd naar het dorp. Ze vinden tijdelijk onderdak in de serre van het huis van de familie Carpreau aan de Koninginnestraat in IJzendijke³⁴. Pas op 27 mei trekken de Duitsers vanuit Oost-Zeeuws-Vlaanderen het westelijk deel in. De laatste Belgische en Franse troepen hebben West-Zeeuws-Vlaanderen, na enige plunderingen, al in de nacht van 23 op 24 mei verlaten³⁵.

Het huis van de familie Carpreau aan de Koninginnestraat in IJzendijke, tijdelijk onderkomen voor de familie Dellaert in mei 1940. Hier woonde onder andere Lucy Carpreau, leeftijdgenote van Agnes en Olga Dellaert

In de archiefbeschrijving van IJzendijke wordt over de plunderingen gemeld³⁶: “Op 23 mei 1940 kreeg ook IJzendijke met het oorlogsgeweld te maken. De schade in 1940, veroorzaakt door Duitse artilleriebeschietingen, bedroeg 8 zwaar beschadigde en 158 licht beschadigde panden. Daarnaast waren twee kerken, een school, het abattoir, de telefooncentrale en twee bruggen vernield. Ook het terugtrekkende Belgische leger veroorzaakte grote schade door massale plunderingen”.

³³ Zie <https://www.oorlogzeeland.nl/index.php/zeeland-mei1940>

³⁴ Bron: Agnes Dhuyvetter-Dellaert

³⁵ <https://www.oorlogzeeland.nl/index.php/zeeland-mei1940/capitulatie-zeeland>

³⁶ Zie Inventaris archief IJzendijke (1984), pagina 98

Onbekend is hoe lang Camiel, Anna en de kinderen geëvacueerd zijn geweest. Op 7 oktober 1940 wordt Angèle geboren. Hierna blijft de situatie tijdens de oorlog, tot september 1944, relatief stabiel.

Vanaf 1941 is het wel een onrustige tijd voor de kinderen die naar school gaan. De Duitsers nemen regelmatig scholen in beslag om er soldaten in onder te brengen. Docenten en kinderen worden dan voor de lessen verspreid over cafés, feestzalen en schuren. Veel lessen vallen daardoor uit. Lima Hoogeboom-Dellaert geeft een goede schets van deze periode in haar boek 'Luctor et Emergo'. Ook Maria Verbeem, zuster van de Franciscanessen uit Dongen en tot 1951 hoofd van de lagere meisjesschool, beschrijft deze periode in haar boek 'IJzendijke tijdens de oorlog – Dagboek '40-'45'.

Ondanks alle beperkingen lukt het een neef van Camiel Dellaert, Carolus Augustinus Petrus (1908-1982, zoon van zijn oom Gustaaf) om een boekje uit te brengen via uitgeverij Misset: 'Elektriciteit op de Boerderij'. Carolus was in die tijd docent aan de Landbouwschool in Den Bosch. In zijn voorwoord stelt hij o.a. "tijdens het samenstellen van het manuscript (winter 1942-'43) nam de materiaalschaarste een dergelijke omvang aan, dat ondergetekende zich heeft afgevraagd, of in dezen tijd het verschijnen van dit werkje nog beteekenis had; Ik meen hierop bevestigend te moeten antwoorden, om drie redenen:

- 1^e er zijn veel boerderijen van een elektrische aansluiting voorzien;
- 2^e na de oorlog {sic!} zullen er ongetwijfeld meerdere volgen;
- 3^e de jonge boeren kunnen nu op de Landbouwscholen zich grondig voorbereiden."

Het boekje uit: 'Elektriciteit op de Boerderij' van ir. C.A.P. Dellaert uit 1943, uitgave van C. Misset, Doetinchem. In 1946 publiceert hij bij Wyt Uitgevers in Rotterdam een tweede boek: Gelijkestroom-Dynamo's en -Motoren.

Begin 1944 - november 1944

In april 1944 komen er twee Duitse soldaten inwonen op de boerderij: Hauptman Keller en een Duitse dierenarts. Hauptman Keller slaapt op zolder, in de kleine slaapkamer. Hij houdt kantoor bij de Lozanne aan de Koninginnestraat in IJzendijke. Dat café was een soort van hoofdkwartier voor de Duitsers³⁷.

Naast Keller en de dierenarts zijn er nog vier soldaten die in het wagenhuis worden ondergebracht. De Duitsers hebben zelf een generator om stroom op te wekken voor hun radioapparatuur. Daarmee is er voor de eerste keer stroom op de boerderij. In overleg wordt er zelfs met ruitersokken een netwerk aangelegd naar de burens, de families Riemens en Boeijs. Zo kunnen zij ook van de stroom profiteren³⁸.

Door bemiddeling van Keller hoeft Camiel aan het einde van de oorlog zijn paarden eerst niet in te leveren. Maar in een latere fase moet ook Camiel bij een vordering z'n paarden verbergen. Dat doet hij door zichzelf en de laatste twee paarden te verbergen in een sloot bij het meest veraf gelegen stuk land. Net achter de dijk ter hoogte van de twee families Riemens in de Pieterspolder. Zij staan lokaal bekend als de waterboeren. Vanaf september 1944 wordt het echt spannend. In dat jaar is Miel Lievens enkele maanden ondergedoken op Schorersgraf, omdat hij niet naar de arbeidsdienst in Duitsland wilde. Hij is de zoon van Camiels zus, Germaine Lievens-Dellaert.

8 September 1944 - 8 November 1944: de Slag om de Schelde

September 1944 is een onrustige maand, zeker na 4 september (Dolle Dinsdag). Dat is de dag waarop de Duitsers op alle fronten verslagen lijken en heel Brabant al bevrijd zou zijn. Antwerpen wordt op 4 september 1944 bevrijd³⁹. Maar beschietingen met Duitse V1- en V2-raketten op de Antwerpse haven gaan door tot 29 maart 1945, waardoor de oorlog voor de Antwerpenaren in feite nog bijna zeven maanden langer duurt.

Op 12 september volgt de bevrijding van Brugge en op 13 september die van Gent. Pas op 1 november, 7 weken later, volgt Knokke, op 3 november Zeebrugge. Het duurt tot 8 november voordat ook Walcheren bevrijd is en tot 28 november voor er weer scheepvaart op de Schelde kan plaatsvinden⁴⁰. De totale strijd duurt hiermee van 11 september (bombardement Breskens) tot 8 november (bevrijding Walcheren). Op basis van zowel de duur, de inzet van troepen (150.000), het aantal dodelijke slachtoffers (meer dan 10.000) en de verwoestingen van gebouwen, is de Slag om de Schelde veruit de grootste slag die tijdens de 2e Wereldoorlog zich op Nederlandse bodem afgespeeld heeft. Ter vergelijking: de slag om Arnhem duurde slechts negen dagen (17 - 26 september) en er waren in totaal ongeveer 50.000 soldaten bij betrokken.

Na de euforie bij de Belgische en Nederlandse bevolking, begin september, proberen de Duitsers de zaken weer enigszins onder controle te krijgen. Dan brandt de strijd rond

³⁷ Dagboek '40-'45 van Maria Verbeem

³⁸ Bron: Agatha Dellaert, januari 2019

³⁹ https://nl.wikipedia.org/wiki/Bevrijding_van_de_Duitse_bezetting_in_Belgi%C3%AB

⁴⁰ <https://www.oorlogzeeland.nl/index.php/slag-om-de-schelde/scheldeslag-beelden>

de Schelde pas goed los. Eerst vlucht een groot deel van het Duitse leger (totaal 100.000 manschappen) via Breskens en Terneuzen naar Walcheren en Beveland en vandaaruit naar het oosten. Een deel hiervan helpt om de slag bij Arnhem te laten mislukken voor de Geallieerden.

Op 11 september 1944 bombarderen de geallieerden Breskens, als onderdeel van de strijd tegen de vlucht van de Duitsers. De burgerbevolking is daarbij niet goed geïnformeerd: de uitgestrooide waarschuwingbiljetten waren aan de Belgische kust in plaats van Breskens terecht gekomen⁴¹. De bommen vallen in Breskens vooral op de huizen bij de haven in plaats van op de terugtrekkende Duitse troepen en de haveninstallaties. Uiteindelijk vallen er bijna 200 burgerdoden en ongeveer 180 Duitse slachtoffers. Na Rotterdam (1940, 1943), Den Haag (1945) en Nijmegen (1944) was dit het 4e grootste bombardement, gemeten in dodelijke slachtoffers. Direct na het bombardement op 11 september vluchten inwoners van Breskens het dorp uit, op zoek naar een veilige plaats. Twee van die vluchtelingen komen naar Schorersgraf. Dat zijn Izaak de Jonge, Maatje Marijs en hun dochter Ineke. Ze blijven ongeveer twee weken in het achterhuis.

Vanaf die tijd is het onrustig in Zeeuws-Vlaanderen, met onregelmatige granaatbeschietingen en bombardementen door de geallieerden. Omdat de bevrijding vanuit het zuiden vastloopt bij het Leopoldskanaal, net over de grens in België, zijn er vanaf eind september 1944 ook vanuit Oost-Zeeuws-Vlaanderen voortdurend beschietingen op diverse plaatsen in West-Zeeuws-Vlaanderen. Begin oktober beginnen de geallieerden uiteindelijk vanuit Oost Zeeuws-Vlaanderen een extra offensief om de Schelde vrij te kunnen maken. Oost-Zeeuws-Vlaanderen is al in september bevrijd.

In de nacht van zondag 8 op maandag 9 oktober varen 96 Buffaloes-amfibievoertuigen⁴² vanuit de haven van Terneuzen de Westerschelde op. Deze kunnen elk 24 manschappen meenemen. Doel is de kust van West-Zeeuws-Vlaanderen bij Hoofdplaat. De geallieerden willen de Duitse bezetters een tweede front opdringen en zo de tegenstand aan het Leopoldkanaal verzwakken. 's Nachts rond twee uur landen de voertuigen op twee plaatsen: bij de Paulinahaven (bij de Paulinapolder tussen de Braakman en Hoofdplaat) en enkele kilometers ten oosten van Hoofdplaat. Bij de Paulinahaven is de Duitse tegenstand het sterkst. Al snel nemen de Duitse Flak-batterijen bij onder andere Vlissingen de landingsstranden onder vuur. Desondanks lukt het de Canadezen meteen deze eerste dag een terrein van drie kilometer diep en zes kilometer breed te veroveren. Voor een verslag van de strijd, van dag tot dag, zie <https://www.deslagomdeschelde.nl/>

De bevrijdingsperiode op Schorersgraf

Op 8 oktober 1944, bij de start van de gevechten in Hoofdplaat, wonen Camiel, Anna en de kinderen nog op de boerderij. Al enkele weken zitten er op Schorersgraf en veel andere boerderijen onderduikers. Dat komt omdat in de kerktoeren van IJzendijke veel Duitsers zitten en de inwoners beseffen dat de kerk en daarmee het dorp een belangrijk doelwit zal worden.

⁴¹ <https://www.zeeuwseankers.nl/verhaal/bombardement-breskens-1944>

⁴² <https://www.deslagomdeschelde.nl/1944/10/09/9-oktober-1944/>

Op Schorersgraf is er een extra beschermde kelder en aardappelkuil (tussen het huis en de schuur). In de kelder van het huis zitten onder andere:

- de familie De Boevere van de Pyramide (Melda, Irene en twee dochters)
- Gustaaf Dellaert, een oom van Camiel
- Miel Lievens, een zoon van Germaine Lievens-Dellaert (Camiels zus)
- het eigen gezin en de inwonende arbeiders, waaronder Elie Brouwer
- pastoor van Gastel en zijn huishoudster Truus (enkele dagen)

In de nacht van 8 op 9 oktober komt Anna's broer Hilaire Baecke langs. Zijn boerderij is zwaar beschoten, net als de boerderij van Cyriel Buijsse op de Konijnenberg. Julia Claeys, de vrouw van Hilaire, is ernstig gewond geraakt. Anna gaat met Hilaire en zijn gewonde vrouw mee naar het Patronaat in IJzendijke. In de hoop dat ze daar nog geholpen kan worden. Helaas is het te laat. Ze overlijdt nog dezelfde dag, op 9 oktober 1944.

Op 11 oktober wordt Biervliet na zware gevechten bevrijd. Bijna tien procent van de burgerbevolking komt daarbij om het leven. Op 11 oktober worden Sluis en Oostburg vanuit de lucht gebombardeerd⁴³. Op vrijdag 13 oktober wordt de kerktoeren van IJzendijke door een bommenwerper vernietigd.

Op zaterdag 14 oktober wordt er steeds heviger gevochten ten oosten van IJzendijke. Op deze dag plaatsen de Duitsers een kanon op Schorersgraf, om de optrekkende Canadezen te bestoken. Daarom moeten Camiel, Anna, de kinderen en alle onderduikers weg⁴⁴. Camiel en Anna besluiten om naar Alida Goethals-Baecke te gaan, de zus van Anna. Die woont op een boerderij aan de Liniedijk bij Waterlandkerkje en is die dag jarig. Ze vertrekken met een driewielkar en een fiets met spullen. Samen met de inwonende arbeiders, waaronder Elie Brouwer.

De kelder waar de familie en enkele mensen uit het dorp in de oorlog onderdak hebben gevonden

De boerderij van de familie Goethals-Baecke aan de Liniedijk bij Waterlandkerkje

⁴³ <https://www.oorlogzeeland.nl/index.php/slag-om-de-schelde/scheldeslag-oostburg-ijzendijke>

⁴⁴ Bron: Agnes Dhuyvetter-Dellaert

Meteen na het vertrek op 14 oktober komt Camiel met de fiets terug naar Schorersgraf om voor de dieren te zorgen. De Duitsers laten hem toe, omdat ze hem herkennen van de foto's die nog in het huis hangen⁴⁵.

Op maandag 16 oktober bevrijden⁴⁶ de Canadezen de Tol aan de Nieuwedijk, Schorersgraf en de boerderij van de familie Riemens, de burens aan de Zachariasweg. De bevrijding van Schorersgraf heeft op een wonderbaarlijke manier plaatsgevonden, namelijk zonder dat de schuur en het huis in vlammen zijn opgegaan, zoals bij de meeste boerderijen wel het geval is. Wellicht hebben de Duitsers zich op tijd overgegeven. Die hadden zich verschanst in de dijk tussen de Pieterspolder en de Zachariaspolder. Misschien hadden ze tijdig gemeld dat er geen mensen meer aanwezig waren op de boerderij of in de schuilkelders.

Er is wel schade. Aan de noordkant van de schuur is een granaat door het dak gegaan. Bij het huis is het dak boven de voude beschadigd en de muur aan de oostkant van het varkenshok is vernietigd. Maar gelukkig is nergens brand ontstaan.

Ook de boerderij van de zuidelijke burens, de familie Buijsse aan de Nieuwedijk, wordt gespaard. Waarschijnlijk omdat de familie steeds het dak opgaat om brandhaarden door de beschietingen steeds snel te verwijderen. Het verzet van de Duitsers die zich heben ingegraven in de Nieuwedijk is echter bijzonder groot. Daar verdwijnt de weerstand⁴⁷ pas na de inzet van vlammenwerpers.

Op 16 oktober komt Camiel bij de buurman, Cees Riemens en zijn gezin. Daar zijn zes Duitsers ondergebracht, waaronder een lid van de SS. De SS staat erom bekend door te vechten tot de laatste man. De vijf andere Duitsers geven aan Cees Riemens te kennen dat ze zich wel willen overgeven, maar dat niet durven in verband met de aanwezigheid van de SS'er. De SS'er verdwijnt daarna op wonderbaarlijke wijze. Kort daarna kunnen Cees, Camiel en de vijf Duitsers naar Schorersgraf lopen. Voorzien van een witte vlag⁴⁸.

Bij Van der Stallen en op Schorersgraf zijn blijkbaar ook krijgsgevangenen gemaakt. Dat is af te leiden uit onderstaand verslag van de Canadezen⁴⁹. Op 16 oktober staat er: "On the north flank of the 8th Brigade the C-Coy North Nova's had cleared Le Paradis and the farm north of it after a short artillery barrage. They took 22 prisoners." Het vermoeden is dat met de 'farm north of it' Schorersgraf wordt bedoeld.

Bij de bevrijding zijn schijnbaar weinig slachtoffers gevallen. Op Schorersgraf is enige tijd een Duitse soldaat begraven geweest. Het zou hier kunnen gaan om de verdwenen SS'er⁵⁰.

45 Bron: Agatha Buijsse-Dellaert

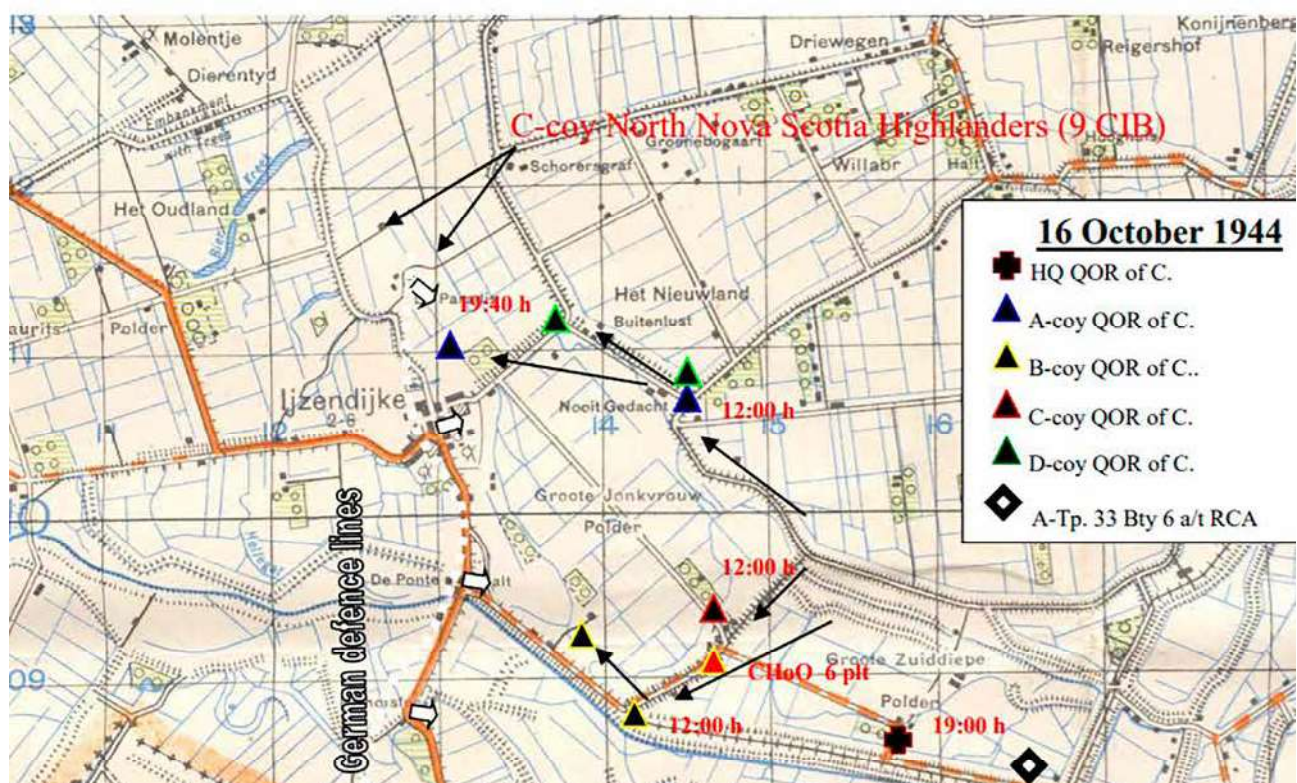
46 Zie o.a. dagboek van zuster Maria Verbeem, pagina 126

47 Bron: de memoires van Leon Buysse, prive uitgave, en Robert Buijsse

48 Bron: Cees Verplanke en Agnes, Olga en Agatha Dellaert

49 <https://www.oorlogzeeland.nl/images/pdf-bestanden/16-oktober-NS-NB-Regt.pdf>

50 Hiervoor is verder geen bewijs gevonden

Op 16 oktober 1944 zijn de Canadezen volgens de verslagen bij Schorersgraf gearriveerd

Bron: <https://www.oorlogzeeland.nl/images/pdf-bestanden/16-oktober-NS-NB-Regt.pdf>

Ernst (links) en Bernard (rechts) uit Stoke on Trent (UK) verblijven bijna drie maanden op Schorersgraf, als koks voor de Canadese en Engelse soldaten (eind 1944 - begin 1945). Ze worden tijdelijk ingezet in Duitsland, maar begin 1945 komen ze nog eens terug

Maandag 16 en ook dinsdag 17 oktober wordt tot 16.30 uur om en in IJzendijke gevochten. In de avond van 17 oktober 1944 is IJzendijke voor een groot deel bevrijd. Maar op 18 oktober beschieten de Duitsers IJzendijke nog steeds. Dat houdt pas aan het einde van de dag op. Door diverse beschietingen is de schade enorm: 121 panden verwoest, 88 zwaar gehavend en 240 licht beschadigd. Bij de bevrijding zijn 26 doden onder de inwoners gevallen⁵¹.

Op 20 oktober vindt nog een zware explosie plaats op de boerderij van familie Dobbelaere-Buijsse, aan de Isabellaweg. De grootste ongeplande ontploffing voor de geallieerden in Europa⁵². Meer dan een ton nitroglycerine explodeert, dat werd gebruikt voor de ontploffing van mijnen. Er vallen 47 dodelijke slachtoffers en vele gewonden.

De familie Dellaert-Baecke zit op 20 oktober ondanks de bevrijding van de boerderij nog in de schuilkelder bij Alida Goethals-Baecke, want Agnes, Agatha en Olga kunnen zich de ontploffing op 20 oktober in IJzendijke niet herinneren. Waarschijnlijk zijn ze kort na 20 oktober bevrijd. In het verslag van Achiël Sturm⁵³, die ten opzichte van de familie Goethals-Baecke ongeveer één kilometer naar het noordwesten woonde, staat dat hij op die dag is bevrijd. Het volgende dorp, Oostburg, is pas 26 oktober bevrijd.

Tot de bevrijding bij Alida Goethals-Baecke blijft Camiel met de fiets reizen tussen Waterlandkerkje en IJzendijke. Bij een van die tochten pakt een Duitser zijn fiets af. Een andere Duitser merkt dat op en vraagt aan Camiel waar z'n fiets is gebleven. Als Camiel aangeeft dat deze door een Duitse soldaat is gevorderd, wordt deze soldaat gezocht en moet hij de ingenomen fiets teruggeven⁵⁴.

Op de boerderij bij Alida Goethals-Baecke zitten ook twee Polen ondergedoken. Dat blijkt pas bij de bevrijding. Die bevrijding komt volkomen onverwacht. Niet iedereen zit in de schuilkelder als de Canadezen de boerderij naderen. Dat zijn onder andere Elie Brouwer, zoon Harold en twee ondergedoken Polen. Zij raken allen licht gewond bij de bevrijding op die dag. De Canadezen schieten namelijk op alles wat beweegt.

Na de bevrijding in Waterlandkerkje gaan Camiel en Anna met de kinderen terug naar IJzendijke. Schorersgraf is dan echter nog niet vrijgegeven. Hoewel er dan wel Canadezen⁵⁵ zitten, zowel bij Riemens als op Schorersgraf, wordt de boerderij wellicht nog langer gebruikt. Als schietplaats voor een reeks kanonnen die gericht zijn op Vlissingen dat pas op 1 november wordt bevrijd. Daarom blijven Camiel, Anna en de kinderen nog een aantal dagen bij de familie Riemens. Daar zien ze wel hun poppen terug. Die hebben de Canadezen meegenomen en aan de kinderen van Riemens gegeven.

51 Bron: Inventaris Archief IJzendijke (1984), pag 92

52 https://nl.wikipedia.org/wiki/Explosie_bij_IJzendijke

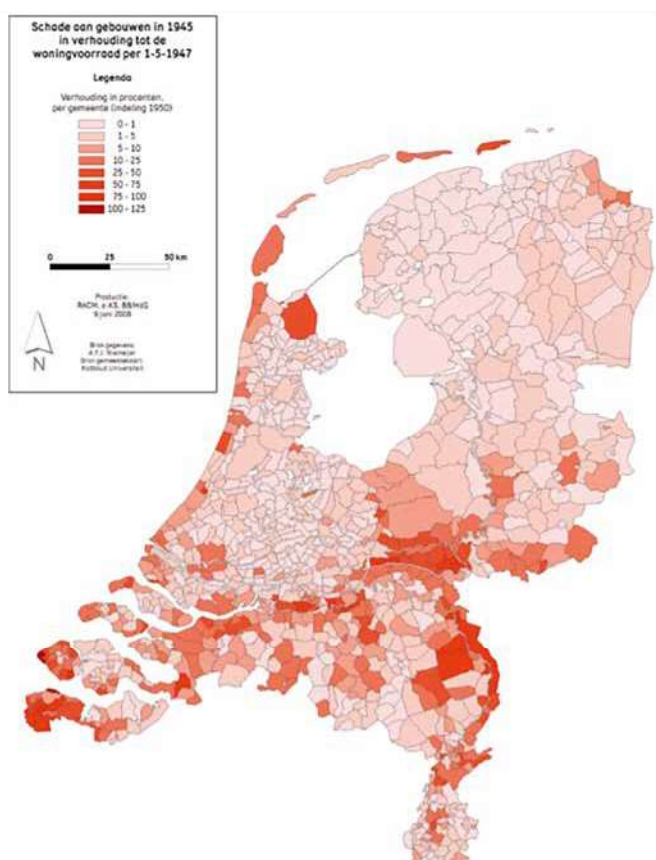
53 Zie Sturm (1997), pagina 191

54 Bron: Agatha Buijsse-Dellaert.

55 Zie boekje Maria Verbeem, pagina 126

Bij terugkomst op de boerderij blijkt er veel veranderd te zijn. Een aantal zaken zijn verdwenen, waaronder een witte jurk van Agnes. Die wordt later gevonden: de jurk is gebruikt als poetslap voor het schoonmaken van de loop van een kanon. Maar het grootste geluk is dat het huis en de schuur goed bewaard zijn gebleven. Uitgezonderd een aantal kleine beschadigingen. Door de vele bombardementen en artilleriebeschietingen wordt 75 procent van de huizen in West-Zeeuws-Vlaanderen vernield of zwaar beschadigd.

Bij de gevechten in Zeeuws-Vlaanderen sneuvelen 779 geallieerde militairen, 1.305 Duitse militairen en 696 burgers⁵⁶. Voor de hele Scheldestrijd (inclusief Walcheren en Beveland) zijn de cijfers: 3.231 geallieerde militairen, 4.250 Duitse militairen en 2.283 burgers⁵⁷. Dat is ruim tweemaal zo veel als bij de slag om Arnhem⁵⁸, maar minder dan de helft dan bij het Ardennen-offensief in december 1944 (ruim 19.000 militaire slachtoffers).

Uit de kaart⁵⁹ blijkt dat West-Zeeuws-Vlaanderen en Walcheren in de Tweede Wereldoorlog tot de zwaarst getroffen gebieden in Nederland horen qua schade aan huizen. Breskens en de kop van Walcheren zijn de enige twee gebieden in Nederland die in de hoogste categorie vallen (honderd procent beschadigd).

⁵⁶ <http://members.chello.nl/pscheele/westzeeuwsvlaanderen.html>

⁵⁷ https://nl.wikipedia.org/wiki/Slag_om_de_Schelde

⁵⁸ https://nl.wikipedia.org/wiki/Slag_om_Arnhem

⁵⁹ Bron: <https://cultureelerfgoed.nl/sites/default/files/publications/rcehet-maakbare-land.pdf>

November 1944-1950

De periode van november 1944 tot begin 1950 staat in het teken van herstel. Zo komt tijdelijk een vriendin van Agnes, José Moers, op de boerderij wonen om aan te sterken. Agnes heeft José leren kennen tijdens bezoeken aan haar tante Persijn-Dellaert in Oostburg. Later vertrekt José Moers naar Eindhoven waar ze secretaresse wordt van Huub van Doorne, van de DAF-fabrieken. Later vertrekt ze naar Nieuw-Zeeland.

Na afloop van de gevechten in oktober 1944 komt er hulp op de boerderij. Deze is afkomstig van de familie van Josef Verbiest uit Boschkapelle in Oost-Zeeuws-Vlaanderen.

Nog jarenlang is er contact met de familie Verbiest. In het oosten van Zeeuws-Vlaanderen is er minder heftig gevochten en hebben ook een aantal paarden het overleefd. In tegenstelling tot het westen van Zeeuws-Vlaanderen. Daar is het grootste deel van het vee (koeien en paarden) omgekomen of geroofd door de Duitsers, tijdens hun terugtocht.

Tot na de oorlog is de Schorerweg van Schorersgraf naar de Nieuwedijk een zandweg geweest. Pas na de oorlog wordt deze verhard en weer later geasfalteerd.

Ondanks dat Camiels neef Carolus A.P. Dellaert in 1943 een lesboek schrijft over “Elektriciteit op de Boerderij” (uitgeverij Misset), krijgt de boerderij pas rond augustus 1953 stroom⁶⁰. In het huis en de schuur wordt bedrading aangelegd. Veel later dan bijvoorbeeld in IJzendijke, waar al in 1914 stroom was. En ook later dan bij andere boerderijen waar al vanaf midden jaren dertig stroom was, zoals aan de Nieuwedijk. Schorersgraf kwam pas in aanmerking voor aansluiting, toen meerdere mensen tussen Driewegen en Schorersgraf bereid waren zich in te schrijven voor gemeenschappelijke aanleg.

Periode 1950 - 1967

In deze periode vertrekken de kinderen van de boerderij. Op 24 november 1953 trouwen zowel Agnes als Olga, de twee oudste dochters. Agnes trouwt met Emiel Dhuyvetter en gaat op de boerderij van de familie Dhuyvetter in de Oranjepolder bij Biervliet wonen. Olga trouwt met Huub Buijsse en gaat in een nieuw huis op de Ponte wonen, tegenover het pas gebouwde vlasbedrijf van de gebroeders Theo en Huub Buijsse.

Vanaf Pasen 1953 gaat Angèle op twaalfjarige leeftijd naar een kostschool in Culemborg samen met een aantal andere meisjes uit IJzendijke. Later gaat ze naar een kostschool in Roosendaal, om daarna biologie te gaan studeren in Leiden.

In 1956 neemt Johan Adolfs⁶¹ een film in IJzendijke op waarin veel karakteristieke zaken van het dorp belicht worden. Scholen, het verenigingsleven en ook het vlasbedrijf van Theo en Huub Buijsse komen voorbij. O.a. Huub, Olga en dochter Celien figureren kort in deze film.

Agatha trouwt in 1958 met Robert Buijsse en gaat op de boerderij van de familie Buijsse aan de Nieuwedijk wonen.

⁶⁰ <https://dellaertblog.files.wordpress.com/2014/01/electriciteit-op-de-boerderij-1.pdf>

⁶¹ zie https://nl.wikipedia.org/wiki/Johan_Adolfs. Voor film over IJzendijke, zie <https://www.youtube.com/watch?v=2Ofp-ZAH0dk>. Vlasserij opname van 17.08 tot 19.50

In deze jaren koopt Camiel wel een auto maar geen tractor. Hij blijft met paarden werken en zijn twee vaste krachten Izaak Ocké en Jan Dieleman (inwonend). In de periode hierna wordt een deel van het werk op de boerderij door een loonwerker verricht, namelijk Aimé Haverbeke. Hij is de zoon van Achiele Haverbeke en Elodie Dellaert, een nicht van Camiel.

In 1959, na het overlijden van Cyriel Baecke, de vader van Anna, komt een stuk land in de Beukelspolder van ongeveer 20 gemet in het bezit van Camiel en Anna. Dat land verpachten ze tot 1968 aan hun dochter Olga en haar man Huub Buijsse.

*De familie Dellaert – Baecke net voor het huwelijk van Agnes en Olga (1953).
V.l.n.r.: Agatha, Angèle, Camiel, Agnes, Olga en Anna*

Camiel had al een rijbewijs uit de tijd dat hij motor reed (rond 1928). Anna en ook Agatha kregen gratis rijlessen van Bram van de Sande, de leverancier van de auto. De rijlessen waren bij de koop van de auto inbegrepen

1967: Camiel en Anna vertrekken van Schorersgraf

In september 1967 verkoopt de familie de Ruyter de boerderij: het land en de opstallen. Dat gebeurt nadat Camiel en Anna de pacht van het land en de boerderij hebben kunnen overzetten op naam van Huub Buijsse en Olga Dellaert.

Camiel en Anna kopen rond 1950 een auto bij Bram van de Sande. Een grijze Peugeot 203

Het lukt Huub, Olga, Camiel en Anna de boerderij en het land te kopen, via een stroman op de veiling. De pachtprijs, zoals vermeld in de advertentie, van bijna 11.000 gulden staat in 2016 ongeveer gelijk aan 25.000 euro. Na de verkoop in september 1967 aan Huub en Olga, verhuizen Camiel en Anna eind 1967 naar de Tivoli 22 in IJzendijke, om tijdelijk in te wonen bij Huub en Olga. Dit is precies vijftig jaar na de komst van Aloys Dellaert op Schorersgraf. Direct daarna gaan Huub en Olga aan de slag met een verbouwing van het woonhuis van de boerderij. Ze doen dat met hulp van aannemer Sjef van de Bunder. Rond Pinksteren 1968 verhuizen Huub en Olga met de kinderen naar Schorersgraf.

Camiel en Anna zijn klaar om te gaan genieten van hun pensioen. Dat duurt echter niet lang. Vier jaar na de verhuizing (1972) krijgt Camiel last van uitvalsverschijnselen waardoor hij moeite krijgt met lopen. En in de zomer van 1974 wordt bij Anna kanker ontdekt. Na een kortstondig verblijf in het verpleeghuis in Oostburg overlijdt Anna op 21 november 1974. Ze is pas 66 jaar oud. Camiel wordt daarna verpleegd in het verpleeghuis de Stelle in Oostburg. Hij overlijdt op 5 maart 1981, een dag na zijn 79e verjaardag, bijna zeven jaar na zijn vrouw Anna. Veertien jaar later overlijdt hun jongste dochter Angèle op 55-jarige leeftijd, op 9 december 1995.

Not. van den Hoek te Groede,
zal op vrijdag 29 september a.s. des n.m. 3 uur in het
hotel 'De Gouden Leeuw' van de heer Meert, Ko-
ninginnestraat te IJzendijke ingevolge bevel rechtbank
overgaan tot de

**openbare veiling van de
HOFSTEDE**

Zachariaspolder C 7 te IJzendijke, sectie C nummers
59, 64, 65, 66, 67, 68, 279, 280 en 281, totaal 37.07.10 ha,
in pacht bij C. Dellaert-Baecke te IJzendijke C 7, Pacht-
som f 10.619,52 per jaar en wel in de volgende kavels:

I. OPSTALLEN BOUW en WEILAND no's 281 en 280 deels	4.51.20 ha
II. BOUWLAND no. 280	4.24.40 ha
III. Idem no. 279	4.61.20 ha
IV. Idem no's 67 en 68	6.11.10 ha
V. Idem no's 65 en 66	6.23.10 ha
VI. Idem no. 64 deels	4.43.00 ha
VII. Idem no. 64 deels	4.87.20 ha
VIII. Idem no. 59	2.05.90 ha

Lasten per jaar f 3500.28
Aanvaarding per 1 november. Lasten voor koper van af 1 november 1967.
Betaling koopsom 1 maand na toewijzing.
Betaling kosten 8 dagen na idem.
Meerdere inlichtingen ten kantore van genoemde no-
taris.

Advertentie over de openbare verkoop van de
boerderij op het Schorersgraf (september 1967)

De Tivoli in IJzendijke, rond 1968. Vanaf 1956 wonen Huub en Olga Buijsse-Dellaert
op nummer 22, het tweede huis van links. Rechts daarvan woont de familie Doens (eerst
Victor Doens-Mabesoone, een neef van Aloys Dellaert; daarna Theophiel Doens-Baecke uit
de Pieterspolder, een achterneef van Camiel). Helemaal rechts woont de familie Verstraeten-
Lammens (grossier voor de Spar)

De laatste rustplaats van Camiel en Anna op de begraafplaats van
IJzendijke

Een blik in de keuken van Tivoli 22. V.l.n.r.: Harold, Ronald, Olga,
Marc, Anna, Celien, Huub en Annemarie (eind 1967/begin 1968).
De foto is gemaakt door een stagiaire van de huishoudschool, Marijke
Salomé. Zij was tijdelijk familiehulp. Carla is dan ongeveer twee jaar
oud, maar staat hier niet op de foto

1.5 Olga Dellaert en Huub Buijsse op Schorersgraf (1967-1999)

1967-1978: nieuwe bewoners op een 'slapende' boerderij

Vanaf september 1967 zijn Huub en Olga Buijsse-Dellaert de nieuwe eigenaren van boerderij het Schorersgraf. Het huis is tussen eind 1967 en begin 1968 ingrijpend aangepast. De keuken en de voorkamer worden samengevoegd en op de bovenverdieping komen vier grote slaapkamers en een badkamer. Voorheen waren daar slechts twee kleine slaapkamers. Er wordt een waterleiding aangelegd, de waterput op de binnenplaats wordt afgesloten en het huis krijgt een toilet. De stal voor de sjees, het kolenhok en het oude toilet worden omgebouwd tot een nieuwe garage met plaats voor fietsen.

Al snel na de verbouwing van het huis passen Huub en Olga ook het land en de schuur aan. Het weiland voor eigen paarden en koeien en indirect daarmee ook voor de mestvoorziening, verandert in akkerland. Dat wordt omschreven als het 'scheuren' van het weiland. Net voor de boerderij blijft een klein weiland over. De waterput in het midden van het weiland, waar de paarden en koeien konden drinken, wordt gedempt. Bij de overdracht in 1967 waren er al geen paarden en koeien meer op de boerderij.

Omdat er geen vee meer aanwezig is, kan ook de mestvaalt ('mestbocht') worden gedempt. Dat gebeurt met het puin van noodwoningen. Die staan tot 1968 aan de Mauritsweg in IJzendijke. Daarnaast worden er al snel extra doorgangen in de schuur gemaakt. Naast de twee noord-zuidtoegangen via de dorsvloeren, komt er ook een doorgang van west naar oost. Tegelijkertijd komen overal schuifdeuren. Bij deze actie wordt een deel van de paardenstal afgebroken (aan de westkant van de schuur), net als een deel van het wagenhuis (aan de oostkant). Andere veranderingen zijn de komst van een werkplaats in de paardenstal en een knutselzolder voor de jongens boven de keet en het karnhuis.

Luchtfoto van een bijzonder kale boerderij (omstreeks 1970). De mestvaalt ('bocht') is volgestort met puin van de noodwoningen uit IJzendijke. Hier lopen nu ganzen. Aan de oost- en westkant van de schuur zijn schuifdeuren toegevoegd. Er is nog geen nieuwe beplanting aangebracht. Wel is de moestuin aan de voorkant van het huis verdwenen. Er is nog geen overkapping over de cour of binnenplaats

Achtergrondinformatie bij Huub Buijsse

Huub Buijsse is een zoon van August en Maria Buijsse - Buijsse. Het gezin woont op de boerderij aan de Nieuwedijk in IJzendijke, op nog geen kilometer afstand van Schorersgraf. August Buijsse is afkomstig van boerderij 'De Konijnenberg' in Biervliet. Maria Buijsse is afkomstig van boerderij 'De Platte Schuur' of 'De Kapitale Dam' in IJzendijke, op de grens met Philippine.

Huub is het vierde kind en de derde zoon van in totaal tien kinderen. Hij gaat op z'n elfde naar de kostschool in Oudenbosch en op z'n dertiende naar het klein seminarie De Ijpelaar in Ginneken. Als in mei 1940 de oorlog uitbreekt, worden alle leerlingen naar huis gestuurd. Huub gaat niet meer terug. In 1942 moet hij voor de Arbeidsdienst eerst naar Tungelroy om daar te helpen bij de ontginning van de heide. Begin 1943 moet hij naar Noord-Duitsland. Hij komt terecht op de boerderij van de familie Witte, in Ülsby, Schleswig- Holstein. Hij moet daar voor de paarden en het melktransport zorgen. In mei 1944 staan een paar Nederlandse studenten voor hem garant, waardoor hij even naar huis kan. Eind mei 1944, net voor D-Day, reist hij terug. Daar blijft hij tot juni 1945.

In 1953 start hij samen met zijn broer Theo een vlasbedrijf aan de Ponte in IJzendijke. Op 24 november 1953 trouwt hij met Olga Dellaert, z'n buurmeisje.

Huub en Olga op huwelijksreis in 1953

De vlasserij (midden) en vlasroterij (links) aan de Ponte in 1956⁶². De roterij is deels nog in aanbouw. Links op de foto Huub Buijsse

Huub zat in diverse besturen, waaronder de ledenraad van de lokale Rabobank (van 1953 tot 1978), de Zeeuws-Vlaamse Vlassersbond en het Vezelinstituut van TNO (Vitno) in Delft. Daar werkten ze aan een baanbrekende ontwikkeling die tijdens de oorlog in het geheim was gestart: van groen vlas in een continu proces linnen maken. Via onder andere chemische bewerking in plaats van roten. Dat zou voor veel vlassers die net in roterijen hadden geïnvesteerd, een zware tegenslag kunnen betekenen. Maar men besloot de innovatie in een stichting onder te brengen. Hier konden alle vlassers lid van worden en zo meeprofiten van eventuele voordelen.

Huub werd afgevaardigd om in Delft een oogje in het zeil te houden. Vitno bleef bestaan, ook nadat de innovatie winstgevend aan de toenmalige Enka in Breda was verkocht. In de jaren zeventig kwam er een nieuwe subsidieregeling voor innovaties. Huub besloot hier gebruik van te maken voor de ontwikkeling van machines voor de vlasoogst. Randvoorwaarden vanuit Vitno waren: de ontwikkeling moest tot een werkend product leiden en er moest minimaal een keer een publieke demonstratie voor andere vlassers en de vakpers zijn. Pas dan kwam je voor vijftig procent subsidie in aanmerking. Die subsidieregeling is toegepast voor alle machines die hierna zijn beschreven. Vanwege de demonstraties voor de vakpers verschenen de machines met foto en toelichting in kranten en vakbladen.

⁶² Foto is een beeld uit de film over IJzendijke, uit 1956. Bron: <https://www.youtube.com/watch?v=2Ofp-ZAHODk>

Het hele gezin van Huub en Olga, net voor het vertrek naar Schorersgraf in 1967

Olga met de kinderen voor het net verbouwde woonhuis op Schorersgraf in 1968

Marc is behulpzaam bij de wekelijkse schrobbeurt van de cour, rond 1970

Harold op de keetzolder, zijn domein voor reparatieklussen voor de hele familie aan radio's en tv's, rond 1975. Deze ervaringen zijn de basis voor de oprichting van Agrima (1989), later Climanova

Marc en Carla spelen met een zelfgebouwde skelter, rond 1972

Annemarie aan de studie, rond 1975

Huub Buijsse en Olga Dellaert tijdens een diner van het jaarlijkse Europese vlascongres, ergens in de periode 1967-1978. Met van links naar rechts ir. C. Bok (Vitno), onbekend, Huub Buijsse, Olga Dellaert, onbekend, Aimé Wijffels, Adrie Wijffels en onbekend. Aimé Wijffels vertegenwoordigde de vlassers uit Friesland.

In 1968 is er nog een moestuin, aan de westkant van het huis. Maar deze verliest zijn functie nadat enkele konijnen zijn dood gegaan na het eten van tegelijk met de tarwe bespoten groente. Huub is dagelijks aan het werk op de vlasserij aan de andere kant van het dorp. Omdat mensen van buitenaf vrijwel al het werk uitvoeren, is Schorersgraf een 'slapende' boerderij geworden. Oom Robert Buijsse komt graan dorsen. Arthur Smit, werkzaam bij oom George Buijsse, komt suikerbieten rooien. Dat gebeurt met de toen bekende Stoll eenrijige rooier. Alleen ploegen doet Huub zelf, met een oude McCormick. Een model van eind jaren vijftig, begin jaren 60. Deze had nog een ijzeren stoel.

De drie jongens wieden in het voorjaar en de zomer het onkruid. Meestal gaat er een kleine portable radio mee het veld in. En een enkele keer zorgt Harold voor muziek bij het werk door grote muziekboxen in de bomen bij de boerderij te hangen.

Qua gewassen komt er langzaam verandering. Na enkele jaren graan, suikerbieten en vlas geteeld te hebben, worden er voor het eerst ook uien gezaaid. Deze komen na de oogst in de oude schuur te liggen. Hiervoor zijn ondergrondse, betonnen luchtkanalen aangelegd. Maar de eerste keer gaat het mis. De uien zijn te hoog opgeslagen en de beluchting voor de droging is niet voldoende. In het voorjaar blijken de uien rot te zijn en moet alles worden afgevoerd. Alles gaat naar de 'menne van het vier gemeten', het meest noordelijk gelegen stuk land. Daar hebben de uien nog jarenlang liggen verteren. Alle jaren daarna is de teelt en bewaring wel goed gegaan.

Schorersgraf: 'daar bij die ganzen'

Er is een klein weiland gelegen tussen de schuur en de Zachariasweg, welke weinig mogelijkheden biedt. Nadat het eerst gebruikt is voor twee ossen, wordt rond 1975 besloten om er meer dan honderd ganzen te gaan houden. Ze worden bijgevoerd met afvalgraan en erwten van de CHV in IJzendijke. Vanaf dat moment kon je als bewoner van Schorersgraf zeggen dat je 'daar bij die ganzen' woonde.

Vijf jaar lang verkopen Huub en Olga eieren aan Ko de Kraker, een handelaar uit Zaamslag. Daarnaast worden elk jaar zo'n honderd eieren in een machine uitgebroed. In het voorjaar komen er op die manier 100 kuikens bij. Daarna wordt elk jaar een groot aantal ganzen geslacht en verdwijnen deze in de vriezer. Jarenlang eet de familie Buijsse ganzenvlees bij de warme maaltijd, aangevuld met aardappelen en uien van het eigen land.

Ganzen bij Schorersgraf

Verbeteringen aan gebouwen en machines

Vanaf 1970 wordt in en voor de schuur stap voor stap beton gestort. Dat gebeurt vooral op zaterdag. Met een betonmixer die achterop de tractor draait. Eerst moet de humusgrond in de schuur worden verwijderd. Een dikke, harde bruine soort veenlaag, wellicht ontstaan door oogstresten. Alleen in de dorsvloeren zit een vorm van verharding. Planken die in de grond liggen, waarop vroeger met dorsvlegels graan werd gedorst.

In het achterste deel van de schuur waren al eerder ondergrondse luchtkanalen aangelegd zodat er aardappelen en uien bewaard kunnen worden. Later worden die ondergrondse kanalen vervangen door bovengrondse houten uitklapbare luchtkasten.

Vanaf 1972 werkt Huub steeds meer aan machines in de schuur. Hij zet zijn eerste pogingen voort om de vlasoogst te mechaniseren. Hiermee is hij al in de jaren zestig gestart. Eerst heeft hij begin jaren zestig een speciaal type dieplader ontworpen, voor het vervoer van vlas. In 1967 heeft hij met een schovenlader geprobeerd de vlasoogst minder arbeidsintensief te maken. Bij toeval heeft kleinzoon Stijn Leijdekkers hiervan in 2018 onderstaande foto's aangetroffen, in een archief van de Universiteit van Wageningen.

De experimenten met de schovenlader zijn niet succesvol. Tegelijkertijd neemt de druk om te mechaniseren toe, door gebrek aan arbeidskrachten in de zomer toe, ondanks de komst van Poolse arbeidskrachten. In de winter van 1972/1973 wordt bij buurman Ko Riemens een eerste vlasspers gebouwd. Dat gebeurt onder de bezielende leiding van Karlie van de Vijver.

De vlasschovenlader uit 1967, met daarachter een van de zelf ontworpen vlaswagens van begin 1960. Een wagen lossen, gebeurde door één kant op te tillen. De methode met deze schovenlader was geen succes, want na 1967 is deze verder niet gebruikt. Pas in 1972 kwam er een vervolg. Wel met dezelfde schovenlader, maar met een aangepaste kiepbare wagen. Deze had een vlakke bodem en houten wanden

Bij machinebouw is het bedenken van oplossingen altijd een creatief proces. Zo was de vraag hoe de ijzerdraad rond de zware pakken vlas aangebracht kon worden. Tijdens een kerkdienst kreeg Karlie van de Vijver een ingeving: ijzerdraad rondschietsen met een Cyklop-apparaat door twee U-profielen die met veren in elkaar geklapt zijn. Bij het aantrekken van de draad zouden die U-profielen openklappen, waarna de ijzerdraad op de bundels vlas strak getrokken kon worden om te zegelen.

In de zomer van 1973 blijkt dat de vlaspers nog niet goed werkt. Daarom wordt in de winter van 1973/1974 in de schuur hard gewerkt om alles nu wel op orde te krijgen. Er is veel elektronica en hydrauliek gebruikt en er zitten veel sensoren aan de pers. Dat blijkt een gevoelig punt. Vlasstengels kruipen overal tussen waardoor sensoren verkeerde signalen geven. Daardoor valt de aansturing van de pers soms uit. Ook het automatisch binden van de pakken verloopt niet goed. Dat gebeurt met Cyklop-apparatuur, voorzien van elektronisch aangedreven rollen voor het rondschietsen van platte staaldraad. Vanaf 1974 wordt dat handmatig opgelost. In 1974 gaat het goed bij de oogst. De pers is een succes en krijgt aandacht in lokale en landelijke pers. Onder andere in *De Stem* en vakblad *De Boerderij*.

In 1974 heeft Frankrijk een bijzonder slechte oogstperiode. Terwijl Nederland al het vlas al geborgen heeft, moeten er in Frankrijk, in de Calvados streek bij Caen, nog honderden hectares worden binnengehaald. In Frankrijk hebben ze gehoord van de vlaspers. Ze willen die graag inzetten om te redden wat er te redden valt. Besloten wordt de pers op een dieplader naar Frankrijk te vervoeren. Huub Buijsse gaat mee. De pers heeft inmiddels de naam *Buvin Press* gekregen. Afgeleid van Buijsse, Van de Vijver en de Franse naam voor linnen. Hoewel de pers z'n werk goed doet, is Huub is niet erg tevreden. De Fransen laden de wagens onzorgvuldig waardoor er een aantal omver gaan. Mede daardoor blijft het experiment zonder vervolg. Meer informatie over innovaties in de vlasverwerking zijn te vinden in de rapporten van november 1962 en oktober 1970 van ir. J.C. Friederich van het Proefstation voor de Akker- en Weidebouw in Wageningen.

Tot 1978 wordt er elke winter wel iets aan de pers gedaan. Het blijkt de start te zijn een innovatieve periode. Door de bouw van machines ontstaat gevaar op brand in de houten schuur. Er wordt veel gelast en geslepen. Hierdoor ontstond de noodzaak dat iemand tijdens het eten moet gaan kijken of er geen brand in de schuur is. Dat gebruik heeft nog vele jaren standgehouden, ook na de bouw van de nieuwe schuur.

Exemplaar van een begin jaren zestig door Huub Buijsse ontworpen wagen voor vlastransport

Vlaspers, smalle versie (1973-1974)

Vlaspers, brede versie, tweede variant, vanaf 1976. De eerste variant (1975) had een korte opvoerband. De tweede variant is gebruikt tot eind jaren tachtig

Een mooi beeld tijdens het persen. Links en rechts liggen de gangen met schoven klaar. In het midden is een gang geperst. Pas twintig jaar later komen stropersen op de markt die vergelijkbare pakken maakten. Capaciteit, inclusief laden: 16 gemet (bijna 8 hectare) per dag met 4 medewerkers. Hiervoor waren zonder de pers minimaal 10 mensen nodig

1978-1999: een innovatieve boerderij

In 1978 besluiten de broers Huub en Theo Buijsse de samenwerking in het vlasbedrijf te beëindigen. Bij een onderlinge veiling is Theo de hoogste bieder en gaat de vlasserij naar hem over. De roterij die achter de vlasserij ligt, gaat naar Huub. Deze wordt de jaren daarna als opslagruimte gebruikt.

Omdat Huub de vlasteelt nog wel wil voortzetten, is het nodig dat er op Schorersgraf een nieuwe grote loods komt. Die loods moet passen op de grond die in eigendom is en op afstand komen van de oude schuur, vanwege de verzekering. Omdat dat tot te veel beperkingen leidt, besluit Huub de oude houten schuur af te breken. En op die plek een nieuwe, grotere loods neer te zetten. In het voorjaar van 1979 wordt de oude schuur gesloopt. Alle pannen gaan van het dak en worden verkocht aan mensen uit de buurt. Alle restmaterialen, zoals restanten van paardentuig en ruiters voor de boontjes, gaan naar de Groeneweg om daar te worden verbrand.

De oude schuur krijgt alvast betonnen steunpunten voor de nieuwe overspanning. Daarna wordt de schuur met de tractor uit elkaar getrokken. Dat was relatief eenvoudig, omdat bij de bouw vrijwel geen spijkers gebruikt zijn. Een goed gebruik voor houten schuren, zodat deze later eventueel konden worden verplaatst. Dankzij de foto's van Annemarie Buijsse is de sloop goed in beeld gebracht.

De boerderij heeft slechts één weekend geen schuur. Op de maandag daarna komt aannemer Van Nieulande uit Koewacht met de spanten. De zware kraan rijdt over de betonnen vloeren die met zorg aangelegd zijn. Het beton blijkt te dun te zijn. In een mum van tijd versnippert het geheel in honderden stukken.

Gouden tijden

De teelt van vlas had net na de oorlog een grote impact op de economie van Zeeuws-Vlaanderen. Toen was de vlassector qua werkgelegenheid veruit de grootste sector in Zeeuws-Vlaanderen. In de geschiedenis van Zeeuws-Vlaanderen zijn meerdere bloeitijden te onderscheiden. Zoals: het witte goud (zout, ten tijde van de Romeinen), het bruine goud (veen, voor de grote Vlaamse steden rond het jaar 1000), het zilvergrijze goud (haring, eind 14e eeuw tot eind 16e eeuw), het rode goud (meekrap, als basis voor rode kleurstof, van eind 1600 tot eind 1800), het zoete goud (suikerbieten, van 1900 tot heden), het blonde goud (vlas, van 1930 tot 1960) en het goudgele goud (aardappelen, vooral vanaf de jaren 60).

Dit is de enige foto van de binnenkant van de oude schuur

De oude schuur is weg. Net achter de tractor ligt een voederbak van de paardenstal

Een week na de sloop staat de nieuwe loods overeind

Terwijl de loods al vol ligt met vlas, trekt Huub Buijsse de muren op. Dat doet hij samen met een medewerker van schoonzoon Hans, van aannemersbedrijf Verweij

Net voor de oogst van 1979 is de loods klaar voor de opslag van het geperste vlas, dat voor de boerderij geteeld is

In de nieuwe loods komt ook een nieuwe inrichting om aardappelen en uien te bewaren. Harold Buijsse levert de beluchtinstallatie, inclusief meet- en regeltechniek, nog voordat hij in 1989 officieel start met zijn bedrijf voor koel- en bewaar technieken: Agrima Techniek. Later verandert de naam in Climanova.

De sloop, bouw en inrichting van de schuur gebeurt voor het grootste deel op eigen kracht. Vanaf 1980 krijgt de boerderij steeds meer machines. Uit de boedelscheiding van het vlasbedrijf komen diverse vasmachines, zoals de Union voorplukker, drie Depoortere vlasrapers, de versterkte vorkheftruck (die vaspakken tot tien meter hoog kon wegzetten) en enkele vlaswagens die ooit zelf ontworpen zijn. Aangevuld met veel andere werktuigen, zoals transportbanden en kiepwagens voor vervoer van de oogst.

Naast de 37 hectare landbouwgrond wordt er nu elk jaar ook rond de 30 hectare vlas geteeld. Tussen 1978 en 1999 ontwikkelt Huub vijf nieuwe machines voor de vlasbewerking: een keerder/ontzader, drie soorten vlasplukkers/ontzaders en een zelfrijdende vlasrolpers. Dit naast de drie bestaande machines die al eerder ontwikkeld zijn (vlaspers-varianten). In 1977 had Huub ook nog het plan om de machines voor de groene vezelverwerking uit de Vitno proeffabriek in Rijsoord over te nemen. Met dat machinepark zou de bedrijvigheid bij Schorersgraf er nu totaal anders uitgezien hebben.

ZATERDAG 17 AUGUSTUS 1974

MACHINE BUNDELT 8 HA PER DAG

Vlasser Buysse vond eigen vaspers uit

BESPARING IN ARBEIDSUREN 65 PROCENT

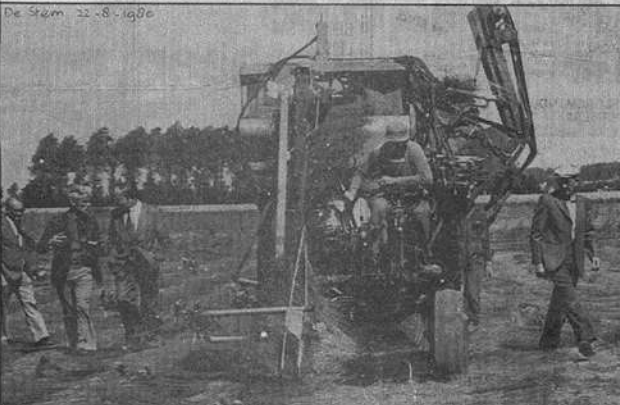
IJZENDIJKE — Vlasser-landbouwer H. Buysse uit IJzendijke heeft hoogpersoonlijk een sterke bijdrage aan de mechanisatie van de landbouw met de uitvinding van een vaspers. De machine kan per dag ongeveer acht hectare vlas bundelen in pakken van 300 kilo. De eigen uitvinding van de heer Buysse is afgestemd op de methode die hij bij de vlassers kent: het dauwrotten. Dat houdt in dat het vlas onder invloed van regen en dauw op het land moet rotten, een methode die in Zeewuich-Vlaanderen nog maar weinig veld heeft gevonden op de traditionele bewerking in de vlassertijen.

Volgens de heer Buysse levert de vaspers hem een besparing in arbeidsuren op van 60 tot 65 procent. „Vroeger moest je boeien voor boeien laden en weer lossen, maar als de boeien zijn gebundeld — ongeveer 55 per pak — dan kan men het werk doen. Daar is al in de grootste besparing. Een ander groot voordeel is dat je praktisch geen vuil werk meer hebt, je bent een hasehoel stuf en romptel kwijt” aldus de heer Buysse. De IJzendijkse vlasser heeft zijn idee ontleend aan de vlassers in Frankrijk, waar de vlassers al enkele jaren in omloop zijn. De Franse machines werden echter anders en zijn veel duurder dan de eigen pers van Buysse. „Mijn uitvinding was dat de machine niet duurder moest zijn dan de verwerking met handkracht. Ik heb mijn plannetjes voorgelegd aan de heer Van de Vliet — leraar aan de praktijkschool — in Schoondijke en die heeft het allemaal bevestigd op papier gezet. Zonder zijn medewerking, vooral op het gebied van de hydrauliek, had ik het niet voor elkaar gekregen.”

Vlasser Buysse liet de vassers bouwen bij de firma Rimmens in IJzendijke, maar hij heeft er daarna wel een winter langzaam gepoed op het apparaat te perfectioneren. „We hebben veel dingen aan twee of drie keer moeten uitproberen voor het allemaal klopte, maar nu werkt het ook prima.” De uitvinding van de heer Buysse heeft een besparing nodig van twee mensen en verder is en de bestuurder van de tractor, die — in samenwerking tot bij de Franse machine — de vassers moet trekken. De landbouwer vlasser gelooft dat de methode van het dauwrotten daarbij de vassers nog veel aantrekkelijker zal worden. Het grote nadeel van die methode — het arbeidsintensieve bouwen voor boeien laden en lossen is door het gebruik van de nieuwe machine grotendeels uit de wereld geholpen.

De Stem 22-8-1980

Nieuwe vasmachine in IJzendijke

(Van een onzer verslaggevers)

IJZENDIJKE — Landbouwer H.J. Buijze uit IJzendijke experimenteert sinds enkele weken met een machine die de vlasteelt in Zeeland nieuwe impulsen kan geven. Het gaat om een zogenaamde vlasontzadingsmachine. Dit apparaat snijdt de vlasbolletjes van de stengels af, een behandeling die nu op het bouwland plaatsvindt, terwijl het vroeger in de schuur gebeurde. Het belang van de ontzadingsmachine is vooral dat het vlaszaad behouden blijft terwijl het gerooide gewas op de akker kan blijven liggen om te rotten.

De heer Buijze, die drie weken sleutelde om zijn ontwerp in praktijk te kunnen gebruiken, gaf gisteren een demonstratie. Dat gebeurde in aanwezigheid van onder meer vertegenwoordigers van het Instituut Bedrijfsontwikkeling Landbouw, gevestigd in Goes. Het hoofd voorlichting M. Sanders, toonde zich enthousiast over de experimenteer- en ondernemingslust van de IJzendijkse vlasteiler.

„Als dit lukt dan kan het vlas als gewas in het bouwplan van de boer behouden blijven. Zomet dan gaat het eruit. Het is gelukkig dat er nu ook hier in Zeewuich-Vlaanderen naar nieuwe mogelijkheden op het gebied van mechanisatie gezocht wordt”, zo stelde hij.

Een voordeel van de ontzadingsmachine is, dat het vlas niet meer in baden hoeft te rotten. Dat betekent minder stank en afvalwater. Pluspunt is bovendien dat de vlaszaadproductie met eenzelfde areaal kan toenemen. Het vlaszaad is voor de vlasteilers steeds belangrijker geworden, met name voor de export naar landen als Frankrijk en Rusland. Commercieel is het vlaszaad de laatste jaren even interessant geworden als de vlasvezel.

Artikel over de eerste versie van de vaspers, 17 augustus 1974

De keerder-ontzader voor op het veld, op basis van het Zweedse rollensysteem, 22 augustus 1980

De vlasplukker-ontzader, eerste versie (smal, 1986). De onderbouw was een Union voorplukker, de opbouw kwam van een Russische vlasplukker-ontzader op basis van het kammen-systeem. Deze had Van der Bilt naar Nederland gehaald. Met die levering kwam ook een Rus mee. Die hield goed in de gaten wat Nederland met de Russische apparatuur deed

De zelfrijdende rolpers (1990). De opbouw was een Vicon rollenpers. De onderbouw hadden Huub en Marc Buijsse zelfgemaakt, in samenwerking met het bedrijf van Karlie van de Vijver

De dubbelrijige plukker-ontzader (1992). De onderbouw was een dubbelrijige Union voorplukker, de opbouw een dubbele set ontzaders op basis van kammen

Marc Buijsse met de eerste versie van zijn trekker-trek tractor op basis van een Ford tractor

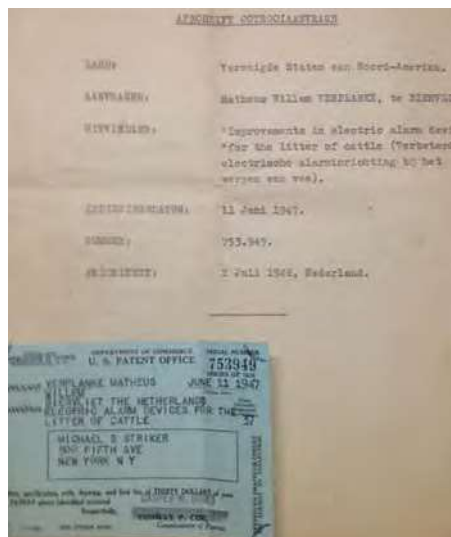
Meer innovaties bij Schorersgraf

In de jaren zeventig tot en met negentig is Huub Buijsse niet de enige in de Zachariaspolder die met de ontwikkeling van nieuwe machines bezig is. Ook beide andere bewoners aan de Zachariasweg, Mattheus Verplanke en zijn zwager Ko Riemens, zijn in die tijd druk doende met innovaties. Hieronder een overzicht.

Mattheus Verplanke

Mattheus ontwikkelt al in 1946 een alarmsysteem voor bevallingen bij paarden⁶³. Daarna volgen nog een onkruid-kapmachine, een nieuw concept voor een ploeg, onderdelen voor bietenrooiers en een innovatieve windmolen (al in de jaren zeventig). Een aantal van zijn producten zijn gepatenteerd en overgenomen door fabrikanten zoals Kverneland (fabrikant van ploegen) en Stoll (fabrikant van bietenrooiers). T.a.v. zijn ploeg: de scharren werkten naast elkaar i.p.v. achter elkaar, waardoor de ploeg veel lichter trok. Omdat de ploeg moeilijk te patenteren was, waren er geen gegadigden. Maar hij werkte prima. Met beperkte middelen heeft hij zelf een full-size versie gemaakt.

Mattheus Verplanke wilde altijd dingen verbeteren en heeft in de loop der jaren bijvoorbeeld de houweel en kapmachine verbeterd. Ook had hij de precisie-zaaimachine al klaar, maar hij was net te laat voor een patent. In de jaren zeventig heeft hij nog gewerkt aan de spiraalwindmolen. Toevallig was Mattheus op de dijk aan het testen, toen een zeer geïnteresseerde Duitse toerist voorbijkwam. Deze toerist was docent op een technische school voor vliegtuigen, aandrijftechniek, thermodynamiek en ruimtevaart in Aken. Hij liet zijn studenten een lijvig rapport maken over deze aparte windmolen. Op een ander soort windmolen is een Amerikaans patent verkregen. Tot zijn dood is hij bezig geweest met tekenen en maken van nieuwe dingen. Dit alles zonder technische opleiding⁶⁴.

Het aan Mattheus Verplanke toegekende octrooi voor Nederland en de Verenigde Staten voor het geboorte alarm voor o.a. paarden (1946)

Mattheus Verplanke bij zijn bietenrooier

⁶³ Dit systeem is onder andere gebruikt bij de Stallen de Dobbelaere. Zie de publicatie van het Streekmuseum West-Zeeuws-Vlaanderen Presenteert - Stallen de Dobbelaere 1896-1964 (2001), pagina 18.

⁶⁴ Bron voor alle informatie over Mattheus Verplanke: Cees Verplanke uit IJzendijke

Mattheus Verplanke test de tweerijer-ploeg op het strand bij Groede (omstreeks 1965)

De spiraalwindmolen bij een thuistest (omstreeks 1980)

Het patent voor de spiraal-windmolen (1982)

Ko Riemens

Ko is de buurman en zwager van Mattheus Verplanke. Ko ontwikkelt samen met loonwerker André Cammaert de zes-rijige Riecam bietenrooier en machinedrager (jaren zeventig). In diezelfde periode bouwt Ko Riemens een vlasspers voor groen vlas, geperst vanuit de vlasschelf. Dat gebeurt in opdracht van vlasbedrijf Van de Bilt uit Sluiskil.

Karlie van de Vijver

Begin jaren zeventig werkt Karlie bij het mechanisatiebedrijf van Ko Riemens. In die periode en daarna ontwikkelt hij diverse machines. Eind jaren zeventig start hij samen met zijn vrouw een eigen bedrijf: Van de Vijver-Cammaert. Vijfentwintig jaar later verandert die naam in Hydrauvison. Het bedrijf ondersteunt veel innovaties in de landbouw, industrie en scheepvaart

Alle bovenstaande innovaties hebben zeker bijgedragen aan de sterke ontwikkeling van de landbouw in Nederland. Weinig polders kunnen zich beroepen op zoveel vernieuwingen in zo'n klein gebied.

De vlasspers voor groen vlas, ontworpen door Van de Bilt. Gebouwd door mechanisatiebedrijf Riemens met Karlie van de Vijver (omstreeks 1975)

De vlassraper en -binder, ontworpen en gebouwd door mechanisatiebedrijf Riemens met Karlie van de Vijver (omstreeks 1978)

Voorbeeld van een machine ontwikkeld door Karlie van de Vijver bij mechanisatiebedrijf Riemens: een gronddumper. Voorloper van de Volvo gronddumpers (omstreeks 1980)

De door mechanisatiebedrijf Riemens en Andre Cammaert ontworpen en later door Karlie van de Vijver doorontwikkelde Riecam bietenrooier. Op de foto uit 1986 een nog verder doorontwikkelde versie

Toelichting Karlie van de Vijver op de innovaties in de jaren zeventig, tachtig en negentig

Eind jaren vijftig begon de landbouw-mechanisatie sterke vormen aan te nemen. De industrialisatie, vooral in de kanaalzone, trok veel arbeiders aan. Deze kwamen hoofdzakelijk uit de landbouw. Automatisch gingen de lonen van de landarbeiders omhoog. En de werktijden werden 40 uur per week in plaats van 48 uur. Men kon niet meer om de mechanisatie heen.

Ko Riemens was naast Peet Haverbeke een loonwerker in de omgeving van IJzendijke. Hij was de eerste die een Stoll bietenrooier, een maaidorser en pers kocht voor zijn loonbedrijf. Begheijn in IJzendijke was de enige dealer van tractoren, ploegen en andere machines. Ko Riemens werd gevraagd om dealer te worden van Stoll bietenrooimachines, Kromag en Krakei aardappelrooimachines, Borga stropersen en de tractoren van Eicher en Zetor.

Ko was een goed zakenman. Om samen het bedrijf uit te bouwen, vroeg hij mij voor de technische ontwikkelingen. Ik zette een klanten-servicesysteem op en bedacht voor veel technische vragen een oplossing. Met een bijzondere focus op hydraulische aandrijvingen. Door die focus kreeg het

bedrijf naam als de hydrauliekspecialist in de landbouw. De bestaande loods werd snel te klein en er kwam een moderne werkplaats bij. Dat trok ook nog eens extra werk aan. Zo ook uit de vlasindustrie. Huub Buijsse, Van de Bilt en vlassers van over de grens kwamen met hun vragen.

De vlasteelt was totaal nieuw voor het team bij Riemens. Om daar meer van te weten te komen, nam Huub mij mee naar de Calvados. Om daar ideeën op te doen en later om machines te repareren. Huub Buijsse had een heldere kijk op veel zaken. Daarom wilde hij de eerste vlaspers bouwen die pakken van tweehonderd à driehonderd kilo kon maken. We zijn toen samen aan de slag gegaan en waren goed op weg.

Maar na het seizoen waarin Huub met zijn vlaspers in de Calvados was geweest, ben ik technisch directeur geworden bij Fundex in Brugge en Oostburg. In de jaren negentig hebben we de samenwerking weer opgepakt, toen Huub aan de slag ging met de zelfrijdende rolpers. Ik had toen al jaren mijn eigen bedrijf. Eerst onder de naam Van de Vijver-Cammaert, later onder de naam Hydrauvision in Schoondijke.

De laatste verbouwingen voor Huub en Olga

In 1989 wordt Huub 65 jaar. Vanaf dat moment laat hij het initiatief steeds meer over aan zoon Marc. Wel blijft Huub actief tot 1999 met de vlasteelt en de verwerking daarvan tot linnen. Dat gebeurt in de winter bij Steven van de Sande in Ingelmunster.

De rest van de tijd vult hij met fietsen richting de kust en bezoeken aan de bibliotheek in Oostburg en Middelburg. Boeken over de Tweede Wereldoorlog hebben vooral zijn interesse, omdat hij in die tijd ruim twee jaar arbeidsdienst had bij de familie Witte, een Duitse boerengezin, op de grens van Duitsland en Denemarken, enigszins weg van het strijdgewoel. Hij zag daar vooral Engelse vliegtuigen overkomen, waarschijnlijk op weg naar Kiel en Hamburg. Ook moest hij toen tijdelijk aan de Deense kustverdediging werken. Hij is in de jaren 80 nog eens teruggegaan naar deze familie.

In 1998 volgt de laatste bouwklus: de verbouwing van het huis aan de Brouwerijstraat in Oostburg. Ondanks zijn leeftijd van 74 jaar bouwt hij hier volop aan mee. In mei 1999 verlaten Huub Buijsse en Olga Dellaert de boerderij het Schorersgraf. Olga heeft in totaal 52 jaar op Schorersgraf gewoond: van 1932 tot 1953 en van 1968 tot 1999. Huub in totaal 31 jaar.

Een laatste klus is een sloopklus, waar hij echter niet actief meer aan meehelpt. In 1999 zijn de grond en de gebouwen van de roterij verkocht aan Jo Vermue. Hij wil de roterij slopen om een nieuwe loods te bouwen. Een hele klus, omdat de roterij is gebouwd van gewapend beton. De toren is al eerder gesloopt. Het puin daarvan is gebruikt om de toegang aan de achterkant van Schorersgraf te verharderen. Het puin van de rest van de roterij komt ook voor een deel op de boerderij terecht voor verharding. Aan de bouw van een 2e loods op de boerderij (2001) en de nieuwbouw van het bedrijf Climanova in Eede van zoon Harold (2003) werkt hij niet meer mee.

Bijna 60 jaar heeft Huub in het vlas gewerkt. In mei 1940 is hij gestart met de verwerking van de oogst van 1939, op de ouderlijke boerderij aan de Nieuwedijk in IJzendijke, na zijn vertrek van het seminarie De Ijpelaar in Breda. Het doek viel in 2000, met het laten verwerken van de oogst van 1999. Huub overlijdt op 23 december 2013.

Innovatie rond 1950: de coöperatieve vlasroterij aan de Watervlietseweg in IJzendijke. Gebouwd in delen in de periode 1952-1956, achter de vlasserij van Theo en Huub Buijsse. In 1978 overgenomen door Huub Buijsse. In 1999 verkocht, de laatste delen gesloopt in 2002. Rechts de opslag voor leem, de brandstof voor de oven. Links daarvan vier van de in totaal 10 rootputten.

Innovatie rond 2000: de nieuwbouw in 2003 van Climanova, actief in klimaatbeheersing voor o.a. aardappelbewaarplaatsen, op het industrie terrein de Vlasschaard in Eede. De aanzet voor dit bedrijf van Harold Buijsse ligt rond 1972 op de keetzolder van de boerderij het Schorersgraf in de Zachariaspolder. Eén van de eerste bewaarcellen werd ingericht op Schorersgraf in 1978. Later volgt nog een bewaarcel in 2001

1.6 Marc Buijsse op Schorersgraf (1999-2017)

Van 1999 tot 2017

In juni 1999 verlaten Huub en Olga Schorersgraf. Daarna komt Marc op de boerderij. Hij woonde tijdelijk in IJzendijke. In 2000 komt Annemiek de Koninck ook op de boerderij wonen. Ze neemt een paar trekpaarden en ezels mee van boerderij Le Paradis. Later volgen meer paarden en ook een zwijn. Het huis wordt opgeknapt. Marc en Annemiek vervangen de jaren zeventig stijl, met veel wit en grijs, door een meer Vlaamse inrichting. De zondagse kamer en de voute in het huis worden samengevoegd tot een nieuwe kamer. In het achterhuis komt een kantoor in de voormalige 'bakkeet'. In 2001 besluit Marc om een extra loods neer te zetten, naast de al bestaande loods. Hierdoor wordt de oppervlakte van de loods uitgebreid van 1.200 naar 2.200 vierkante meter. En de opslagcapaciteit voor aardappelen of uien groeit van 1.000 naar ruim 2.000 ton. Voor de bouw van de loods werkt Marc weer samen met aannemersbedrijf Verweij, van schoonbroer Hans Verweij. Climanova van broer Harold Buijsse zorgt voor de bewaartechniek. De nieuwe loods komt ook goed van pas bij de eerste Oogstfeestdag (2004).

*Uitzicht op IJzendijke
(rond 2000)*

Uitzicht op de polder

*De oude nette voorkamer
samengevoegd met de voute
(met daaronder de kelder)*

*In augustus 2008 komt
Schorersgraf in de krant in
verband met de komst van
Harry, het zwervende "Zwolse"
hangbuikzwijn (links), dat op
Schorersgraf weer helemaal tot
rust kwam*

*De overdekte cour met links
de keet*

Oogstfeestdagen 2004 - 2009

Van 2004 tot en met 2009 vindt op Schorersgraf de zogenoemde Oogstfeestdag plaats. Op de laatste zondag van augustus. Bezoekers zijn welkom voor een aantal activiteiten zoals:

- rondrit met paard en wagen door de polder
- rondrit oude tractoren
- zeskamp met trekpaarden
- tallyhoo wedstrijden met trekpaarden

Daarnaast zijn er demonstraties van oude en nieuwe landbouwwerktuigen. Pol van de Vijver, de dierenarts van IJzendijke, verzorgt het commentaar op deze dag. Dat doet hij met verve. In de nieuwe loods is volop ruimte om te genieten van een biertje, frites en gebraden kip. De Oogstfeestdag trekt jaarlijks ruim 1.000 bezoekers. Sinds 2010 vindt het evenement plaats op boerderij Le Paradis.

Huub en Robert Buijsse met Olga Dellaert op de Oogstfeestdag in 2008

De familie Buijsse is toeschouwer bij de Tallyhoo-races. Ronald Buijsse vertegenwoordigt de familie door met Tibo van boerderij Le Paradis⁶⁵ te rijden.

Verbeteringen aan en in de gebouwen.

In 2017 vindt opnieuw een verbouwing plaats. In verband met wettelijke eisen moet het asbest dak van de eerste loods worden vervangen. Er komen roldeuren en zonnepanelen op het dak.

Creatieve stalling van apparatuur die incidenteel wordt gebruikt

In de winter van 2017/2018 krijgt de werkplaats een uitbreiding en nieuwe inrichting. In de vloer zijn nog sporen van de oude paardenstal en dorsvloer te zien

⁶⁵ Voor een video-opname van Tallyhoo race, zie <https://www.youtube.com/watch?v=R5WHjkCsdno&t=2s> en voor opname van Zeskamp oefening, zie <https://www.youtube.com/watch?v=qyyoAk6nCkk>

Opname film ‘Weg van Jou’

In 2016 vinden bij Schorersgraf opnames voor de film ‘Weg van Jou’ plaats. Een initiatief van dorpsgenoot Jan Lievens, kleinzoon van Germaine Dellaert. Aan het eind van de oorlog was zijn vader op Schorersgraf ondergedoken.

Tijdens de filmopnames is de hele crew twee dagen te gast op de boerderij. Beelden hiervan komen terug in de videoclip bij het lied Weg van Jou⁶⁶ van Rob Dekay. De andere opnames op de boerderij worden uiteindelijk niet gebruikt.

Beeld uit de videoclip bij het lied Weg van Jou van Rob Dekay. Opgenomen op de Schorersweg bij Schorersgraf (2016)

Ontvangststation en bedrijfslocatie voor Jo Vermue en firma van Iperen.

Vanaf 2001 worden de loodsen op Schorersgraf ingezet voor de opslag van de handelsproducten van Jo Vermue. Huub Buijsse heeft het terrein van de coöperatieve vlasroterij aan de Ponte in IJzendijke aan hem verkocht. Sloop en nieuwbouw aldaar moeten nog gebeuren. Snel daarna start Marc als parttime medewerker bij Jo voor de uitlevering van bestellingen aan de boeren. Marc rijdt met z'n jeep en aanhanger door heel Zeeuws-Vlaanderen. Schorersgraf vervult vervolgens ook een functie als ontvangst- en droogstation van granen en graszaden. Dat wordt voortgezet als Jo in 2018 zijn bedrijf verkoopt aan de firma Van Iperen. In datzelfde jaar volgt een uitbreiding met de ontvangst van bruine bonen.

⁶⁶ Zie “Weg van Jou” videoclip:

https://www.youtube.com/watch?v=BkcC4Q7rGD0&start_radio=1&list=RDBkcC4Q7rGD0

Onder de goedkeurende blik van Olga Buijsse-Dellaert neemt Marc Buijsse de herdenkingssteen in ontvangst met daarop de namen van de vier generaties Dellaert en Buijsse die tussen 1917 en 2017 op Schorersgras hebben gewoond. Het speciale moment vindt plaats op 30 december 2018, tijdens de oudjaarsbijeenkomst van de familie Buijsse-Dellaert in de Mauritshof te IJzendijke

Uitzicht op de Zachariaspolder (deel een) vanaf Schorersgras. Links de dijk van de Mauritspolder, in het midden de dijk van de Oranjepolder, rechts de dijk van de Pieterspolder

1.7 Vraagstukken en conclusies over de boerderij

Wat waren de grootste vraagstukken bij de samenstelling van dit deel? Welke vragen zijn uiteindelijk opgelost, met welke conclusies, en welke nog niet?

De opgeloste vraagstukken.

De bouwtekeningen van de boerderij

Bij een publicatie over een boerderij is het zeer welkom als er informatie over de bouw beschikbaar is. Een zoektocht in het archief van het waterschap in Terneuzen en van de gemeente Sluis leverde in eerste instantie niets op. Pas bij een tweede zoektocht bleek dat de bouwtekening en de vergunningsaanvraag van het huis in het archief van de gemeente IJzendijke verborgen zaten. Tussen de stukken van burgemeester en wethouders. Alleen de tekening van de schuur ontbreekt. Daarvoor was toen wellicht nog geen vergunningsaanvraag met bouwtekening nodig.

Verloop van de bevrijding

Er was niet direct een eenduidig verhaal van alle gebeurtenissen te maken. Ondanks de drie ooggetuigenverhalen van Agnes, Olga en Agatha Dellaert. Vooral het dagboek (1940-1945) van zuster Maria Verbeem gaf uiteindelijk enig houvast. Net als de persoonlijke verslagen van Leon Buysse, Prudent de Milliano, Lima Dellaert en de notities van de Canadese troepen.

Familie De Ruyter

Bekend was dat de familie De Ruyter uit Waarschot kwam en dat ze in een statig huis woonden. Maar Agnes, Olga en Agatha Dellaert wisten vóór deze publicatie niets over hun brouwerij-activiteiten.

Mensen verbonden met de boerderij

Enkele namen van medewerkers, tijdelijke bewoners en bezoekers op de boerderij waren wel bekend, maar met deze publicatie is het overzicht meer compleet geworden.

Innovaties in de straat

Als je ergens vlakbij woont, betekent dat niet dat je altijd weet wat er gebeurt. Dat bleek toen ik contact opnam met Cees Verplanke en hij vertelde over de reeks innovaties van zijn vader.

De nog niet opgeloste vraagstukken

Verloop van kosten en opbrengsten over de afgelopen 100 jaar

Vroeger bood een boerderij zoals Schorersgraf van bijna veertig hectare, werk aan vier tot zes personen, inclusief de boer en de boerin. Tegenwoordig is het werk op een boerderij met die omvang slechts een deeltijdbaan. Waar de landbouw in 1950 nog 15% van het binnenlands product was, is dit in 2015 gedaald tot 1,5%. Dit ondanks de enorme verhoging van opbrengsten. Bijvoorbeeld: begin 1900 lagen de opbrengsten van suikerbieten op gemiddeld 25 ton per hectare, in 1950 was dit 41 ton, in 2015 ongeveer 84 ton, met uitschieters tot 125 ton per ha.

Eenzelfde ontwikkeling heeft plaatsgevonden in de kosten. Waar tot 1950 er nog boerderijen waren zonder elektriciteit en minimaal brandstofgebruik (zoals Schorersgraf), is het gemiddelde energiegebruik in de Nederlandse akkerbouw in 2015 gestegen tot de energiewaarde van 300 liter diesel of 12 GJ per ha. In 2005 was dit nog 8 GJ. Dit verbruik is inclusief het verbruik van elektriciteit voor het langdurig drogen en bewaren van producten. Dankzij de inzet van zonnepanelen is dit verbruik iets teruggelopen. Ter vergelijking: een hectare suikerbieten kan 5.000 liter bio-ethanol opleveren, wat gelijk is aan 4.000 liter diesel of 160 GJ. Een boerderij als Schorersgraf met 37 ha heeft in 2015 een verbruik van ongeveer 450 GJ. Dus ongeveer 3 ha is nodig voor het eigen energiegebruik.

De exacte cijfers voor wat betreft opbrengsten en kosten over de afgelopen 100 jaar voor Schorersgraf zijn door het ontbreken van de oude boekhouding niet te achterhalen. Onderstaande cijfers geven wel een beeld van de ontwikkelingen in de Nederlandse akkerbouw in het algemeen van 1950 tot 2015.

Kenmerk	1950	2015	Verandering
Aantal bedrijven	410.000	55.000	-82%
Bijdrage van Landbouw aan binnenlands product	15%	1,5%	-90%
Totaal landbouw areaal in ha	2.337.000	1.782.000	-25%
Gemiddelde omvang van bedrijven	5,7 ha	32,4 ha	570%
Productiewaarde Nederlandse Landbouw in geld			10x
Productiewaarde Nederlandse Landbouw in volume			5x
Opbrengst suikerbieten per ha in ton	41	84	200%
Appels in ton per ha	8	44	550%
Melk, per koe, per jaar, in liter	4000	8200	210%
Aantal varkens in Nederland in mln	1,9	12,4	670%
Arbeidskrachten op Schorersgraf	3	0,75	-75%

Bronnen:

<https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2017/05/nederlandse-landbouwproductie-1950-2015>,
<https://www.agrimatie.nl/Data.aspx> en https://en.wikipedia.org/wiki/Energy_content_of_biofuel

Deel 2

Duizend jaar poldergeschiedenis

Ontwikkelingen in het gebied van de
Zachariaspolder van 1000 tot 2000

1000-1404: poldergebied en haven bij Oud-IJzendijke

1404-1573: ruim 150 jaar geen IJzendijke, alleen het Juffergat

1573-1740: IJzendijke met haven

1740-2000: IJzendijke zonder haven

2.1 Introductie

Zoals veel gebieden in Zeeuws-Vlaanderen hebben de polders rondom Schorersgraf, met de Zachariaspolder als kern, een roerige geschiedenis. De klei van het huidige vlakke land met de strakke dijken verbergt een voormalig grillig veen- en schorrengebied met een rijke geschiedenis. Met o.a. vlakbij Schorersgraf, Oud-IJzendijke, een stad met diverse parochies die in 1375 voor een deel en daarna in 1404 helemaal samen met diverse andere kleine steden verloren is gegaan. Hierna volgen de hoogte- en dieptepunten voor dit gebied in de afgelopen 1000 jaar.

2.2 De periode van 1000 tot 1404

In deze periode ontstaat het Zeeuws-Vlaamse landschap zoals dat nu nog in grote lijnen te herkennen is. Met de Westerschelde, die voor het jaar 1000 niet als bevaarbare rivier van oost naar west bestond, en het Zwin, ook wel Sincfal genoemd. Hierna worden de belangrijkste historische stappen aan de hand van jaartallen en kaarten beschreven.

Rond het jaar 1000

Rond het jaar 1000 bestaat het latere Zeeuws-Vlaanderen uit twee delen. In het noorden is er een hooggelegen schor, in het zuiden een lager gelegen veengebied. Beide zijn ontstaan uit een veengebied dat rond het jaar 100 is ontstaan. In het zuidelijk deel wonnen onder andere de Romeinen zout uit veen, werd veen afgegraven voor turf en klonk het veen in. In het noorden is na het jaar 300 het veen door klei overdekt en daardoor niet ingeklonken. De huidige Zachariaspolder en Oud-IJzendijke liggen nog net in het noordelijk schorrengebied. Het hoger gelegen schorrengebied beschermt het lager gelegen veengebied lange tijd tegen de zee. Zie hierna de kaart met de situatie rond het jaar 1000.

Na het jaar 1000 vinden veel overstromingen plaats in de delta van de Schelde⁶⁷. Hierdoor ontstaan veel nieuwe waterwegen waardoor dorpen zich kunnen ontwikkelen tot vaak tijdelijk welvarende havensteden. Een overzicht van verkregen stadsrechten⁶⁸ geeft de vroegtijdige opkomst aan van verschillende Vlaamse, later Zeeuws-Vlaamse, steden ten opzichte van de later opkomende Hollandse steden.

Periode van verwerven stadsrechten	Vlaamse steden	Hollandse steden
Tussen 1100 en 1200	Aardenburg (1127 of 1187) IJzendijke (1127 ⁶⁹), Brugge (1128), Gent (1178), Biervliet (1183),	
Tussen 1200 en 1300	Oostburg (1237), Sluis (1290)	Gouda (1272)
Tussen 1300 en 1400		Amsterdam (1306), Rotterdam (1340)

⁶⁷ https://nl.wikipedia.org/wiki/Categorie:Overstroming_in_Zeeland en Trachet (2010): Verdrongen dorpen in het zuiden van Zeeland

⁶⁸ https://nl.wikipedia.org/wiki/Lijst_van_Nederlandse_plaatsen_met_stadsrechten en https://nl.wikipedia.org/wiki/Lijst_van_steden_in_Belgi%C3%AB

⁶⁹ <https://encyclopedievanzeeland.nl/IJzendijke> en Cornelis (1971), pag 14; andere bronnen vermelden 1303

Situatie rond het jaar 1000 na Christus met schorren (groen), veen (bruin) en latere Zachariaspolder (rode lijn). Bron kaart: Kraker (2017). Bewerking: R. Buijsse

Oud-IJzendijke rond 1300 met latere Zachariaspolder (rode lijn) en IJzendijke (rode stip). Bron kaart: Geschiedenis van Zeeland, deel 1, pag. 155 en 128. Bewerking: R. Buijsse © Peter Henderix, bewerking R. Buijsse

1000

1300

Rond 1280

Rond 1280 is er een gebied van bewoonbare schorren ontstaan in de streek van het huidige Zeeuws-Vlaanderen. De bewoners leven van hun vee, maar ook van de handel, o.a. in wol. Naast de grote steden Brugge, Gent en Antwerpen ontstaan veel kleine handelssteden die dicht bij zee liggen. Waaronder Biervliet aan de Ottogracht en Oud-IJzendijke. Tussen Biervliet en Oud-IJzendijke loopt een water dat onderdeel is van de grens tussen twee bisdommen: Oud-IJzendijke valt onder het bisdom Doornik, Biervliet onder het bisdom Utrecht. Zie kaart met situatie rond het jaar 1300.

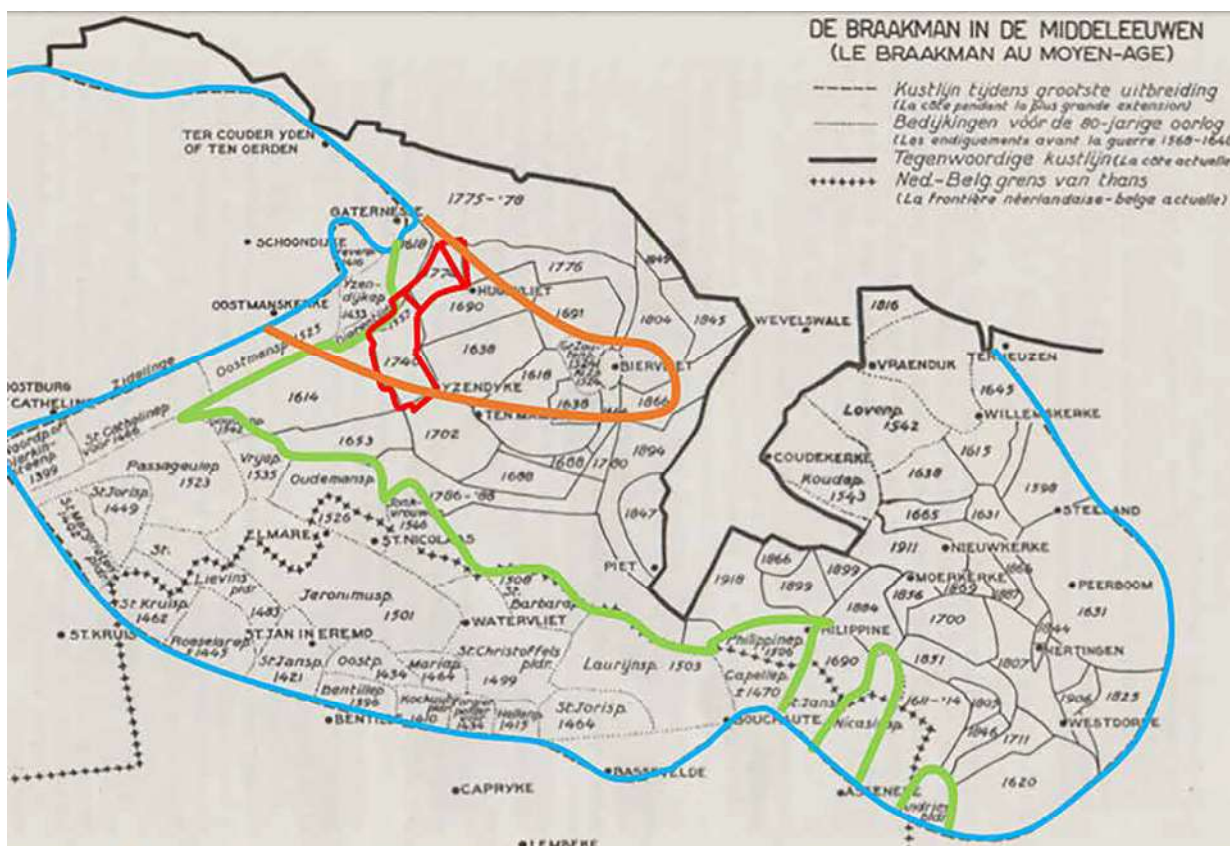
Het belang van Oud-IJzendijke blijkt o.a. uit de aanwezigheid van het wapen van IJzendijke in de historische schepenzaal van het stadhuis van Brugge, gebouwd rond 1400. Foto: R. Buijsse

1375 – 1404

Bij een stormvloed en doorbraak in 1375 valt de bescherming van het lager gelegen veengebied door de hoger gelegen schorren weg en ontstaat de Braakman of Zuudzee, ondermeer in het toenmalige veengebied. Zie de kaart hierna met de aanduiding 1375-1404-1568-1918. De blauwe lijn in deze kaart geeft de omvang van de Braakman aan na de stormvloed van 1404. De Braakman komt dan in het zuiden tot Boekhouten en Bassevelde, in het westen tot Oostburg en in het oosten tot voorbij Westdorpe. De uitbreiding van het overstroomde gebied in 1404 t.o.v. 1375 betreft een landtong (zie oranje lijn) met Oud-IJzendijke en Huyghevliet, welke in 1375 nog gespaard wordt, maar in 1404 niet meer. De groene lijn geeft de scheiding aan tussen terug gewonnen polders en de Braakman bij de start van de 80-jarige oorlog. In de 80-jarige oorlog zullen diverse polders tussen de groene en blauwe lijn opnieuw overstroomd, vooral door inundaties van de Spanjaarden of de Staatsen.

1375 – 1404 – 1568 - 1918

De Braakman of Zuudzee⁷⁰, na de stormvloed van 1375 (blauwe en oranje lijn), 1404 (blauwe lijn), 1568 (groene lijn) en 1918 (zwarte lijn). IJzendijke op deze kaart betreft een indicatie van Oud-IJzendijke, in de zuid-oost hoek van de latere Zachariaspolder (rode lijn). Het huidige IJzendijke ligt in de zuid-west hoek van de Zachariaspolder. Bron kaart: Gottschalk (1953)⁷¹. Bewerking: R. Buijsse

2.3 De periode van 1404 tot 1778

Tussen 1404 en 1952 wordt langzaam polder na polder op de Braakman teruggewonnen. In de periode van 1404 tot 1740 is daarbinnen het gebied van de Zachariaspolder deels water, deels schorren. Het staat dan bekend als het Kanaal of Gat van IJzendijke of als het Juffergat. In 1740 is er sprake van de inpoldering van de Zachariaspolder deel één, in 1774 deel twee en in 1776 deel drie. Daarna volgen de Wilhelminapolder (1776) en de Hoofdplaatpolder (1778).

In grote lijnen zijn drie deelperioden van inpoldering te onderscheiden. De eerste deelperiode loopt vanaf de eerste Sint Elisabethsvloed⁷² in 1404 tot de start van de tachtigjarige oorlog in 1568. Met vooral inpolderingen in het zuiden van de Braakman, waarbij het initiatief voornamelijk komt van Vlaamse families uit Brugge. Een aantal abdijen in dit gebied hebben al vóór deze periode rechten opgebouwd.

70 <https://nl.wikipedia.org/wiki/Braakman>

71 Meer informatie: zie Wikipedia⁷¹ en De Kraker (2017), pag. 67

72 [https://nl.wikipedia.org/wiki/Sint-Elisabethsvloed_\(1404\)](https://nl.wikipedia.org/wiki/Sint-Elisabethsvloed_(1404))

De tweede deelperiode loopt van 1568 tot 1648 en valt daarmee samen met de tachtigjarige oorlog. In die periode zijn er zowel inpolderingen alsook veel inundaties, zoals in 1583 (door de Spaanse troepen) en in 1621 (door de Oranjes). Het beperkte initiatief voor inpolderingen tijdens het Twaalfjarig Bestand vanaf 1609 komt vooral van families van Walcheren, maar ook nog deels van Vlaamse families. De rechten van deze Vlaamse families en de Vlaamse abdijen worden gerespecteerd ondanks de oorlogsvoering.

In de derde deelperiode, van 1648 tot 1778, zijn er bijzonder veel inpolderingen tot 17 jaar voor het begin van de Franse tijd, waarbij het initiatief opnieuw vooral van families en ondernemers uit Walcheren komt.

Hierna volgen de meest kenmerkende gebeurtenissen voor het gebied van de Zachariaspolder van 1404 tot 1778.

Eerste deelperiode: 1404-1568

Rond 1568 is ongeveer dertig procent van de Zuudzee of Braakman weer ingepolderd, onder andere door Jheronimus Laurijn en zijn familie (zie groene lijn in de kaart hiervoor met de aanduiding 1375-1404-1568-1918). Dat is 164 jaar na de eerste Sint- Elisabethsvloed en het startjaar van de tachtigjarige oorlog. Het initiatief voor de inpolderingen in deze periode komt vooral uit het zuiden, van bestuurders en ondernemers die het initiatief voor inpolderingen vooral van de kloosters hebben overgenomen.

1488

Bij het begin van de burgeroorlog in Vlaanderen (1488-1492) worden op veel plaatsen de dijken doorgestoken. De stormvloed op 25 december 1488 zorgde voor verdere uitbreiding van de overstromingen. Zo liet Filips van Kleef, inmiddels leider van de opstandelingen tegen keizer Maximiliaan, de Graaf Jansdijk doorsteken zodat de achterliggende polders door het zoute water werden overspoeld⁷³.

1500

In 1499 is Jheronimus Laurijn gestart met een reeks van inpolderingen in de streek van de huidige dorpen Watervliet, Waterdijk (nu Boekhoude) en Waterland-Oudeman. In 1504 stichtte Laurijn Watervliet en in 1505 Philippine. Met de ambitie om beide steden tot grote havensteden voor Vlaanderen te ontwikkelen als tegenhangers voor het Brabantse Antwerpen. Maar de natuur en de mens veroorzaakten een heel ander resultaat.

1515

In 1515 wordt de Brugse Vaart geopend tussen Oostburg en het IJzendijkse Gat of het. Juffergat, in de strijd tegen de verzanding van het Zwin. Een artikel van Adrie de Kraker⁷⁴ gaat over het onderzoek vooraf en de uitkomst. De uitkomst was dat de aanleg van de Brugse Vaart de verzanding van het Zwin niet verminderde. In 1734 probeert ingenieur Wilschut nogmaals een vergelijkbaar project uit te voeren, maar dan met de Passageule die twee kilometer meer naar het zuiden is gelegen.

⁷³ <https://www.zwinstreek.eu/geschiedenis/knokke-heist/27-geschiedenis-knokke-heist/108-militaire-geschiedenis-2>

⁷⁴ Tijdschrift voor Waterstaatsgeschiedenis, uitgave 2014, webversie 2016: Laatmiddeleeuwse waterstaatkundigen in Vlaanderen. Onderzoek naar de effecten van het Brugs kanaal op het Zwin, 1514. http://www.jvdm.nl/Downloads/WG/2014/TWG2014_1-16.pdf

Tweede deelperiode: 1568-1648

In deze periode verandert het landschap voortdurend, zowel door ingrijpen van de mens als de natuur. Er gaat veel land verloren, zoals in 1583, bij grootschalige inundaties, en er wordt veel land teruggewonnen, zoals in de periode 1609-1621. In 1621 gaat weer veel land verloren door inundaties. Aan het einde van de beschrijving over dit deel volgt een reeks van kaarten met momentopnames van de inundaties in deze periode.

1568 – 1580

Na aanvang van de tachtigjarige oorlog in 1568 veroveren in 1572 de geuzen Brielle, Vlissingen en in 1573 het kleine eiland van Biervliet. Hiermee krijgen ze controle over de Schelde en een extra vertrekpunt voor plunderingen in het Vlaamse land. Het jaar 1573 zou het eerste jaar zijn waarin weer sprake is van een gehucht met de naam IJzendijke⁷⁵. Het gehucht is naar alle waarschijnlijkheid een lichte verhoging in het landschap, want het ligt op de noordoosthoek van de Jonkvrouwpolder. Deze werd ingepolderd in 1548, maar overstroomde alweer in 1565.

1580 - 1585

In de periode 1583-1585⁷⁶ zijn er diverse inundaties op initiatief van de Staatsen in hun strijd tegen de successen van de Spaanse bevelhebber en landvoogd Farnese, de latere hertog van Parma. Uit de inundaties in deze periode zijn onder andere het Nieuwerhavense Gat en de Nieuwe Passageule ontstaan, als uitbreiding van de Oude Passageule. Ondanks deze overstromingen veroveren de Spanjaarden toch Brugge (mei 1584) en Gent (september 1584). Op 10 juli 1584 wordt Willem van Oranje vermoord. In maart 1585 valt Brussel, in augustus 1585 Antwerpen. Hierna ontstaat een grote uittocht van handelaren uit deze stad naar steden zoals Amsterdam, Leiden en Haarlem, maar ook naar Vlissingen en Middelburg.

1587

In 1587 bouwt Farnese een nieuwe vesting met de naam IJzendijke bij het op de schorren gelegen gehucht IJzendijke. Farnese hoopt met deze en andere vestingen, waaronder Philippine, zijn veroverde gebieden beter te kunnen verdedigen. Een eerste deel van de zuidwestelijke dijk van de toekomstige Zachariaspolder wordt hiermee aangelegd.

1600

De gevolgen van de inundaties in 1583 en 1587 (aanval op Sluis) zijn in 1600 nog duidelijk zichtbaar. In 1600 trekt Maurits vanuit Vlissingen, via een tocht door de Braakman en een landing bij Philippine, naar Duinkerke. Met 13.000 man voetvolk, 3.000 cavaleristen en 1300 schepen. Hij slaagt er niet in Duinkerke te veroveren.

⁷⁵ Kruijf (2004), pag. 190

⁷⁶ [https://nl.wikipedia.org/wiki/Inundatie_\(1583\)](https://nl.wikipedia.org/wiki/Inundatie_(1583))

Na mei 1604

In 1604 wil Maurits Sluis heroveren⁷⁷. Echter, de verdediging aan de noordzijde is te sterk, waardoor besloten wordt om via een landing bij het Zwarte Gat bij Cadzand, vanuit het oosten Sluis te benaderen. Na de landing volgt de verovering van Oostburg en daarna IJzendijke, deels via land, deels via de huidige Zachariaspolder, om zo aansluiting te vinden bij het al eerder veroverde Biervliet. Daarna werd alsnog het doel bereikt, namelijk de verovering van Sluis. In hetzelfde jaar wordt de Jufferschans aangelegd en de vesting IJzendijke uitgebreid conform een ontwerp van Menno van Coehoorn, wat een tweede onderdeel vormt van de latere bedijking van de Zachariaspolder. De Jufferschans vormt een onderdeel van de Passageulelinie, met een groot aantal schansen tussen IJzendijke en Oostburg. Vanaf dat moment is er sprake van een veer over de Passageule naar het zuiden. Vandaar de naam de Ponte voor het nog bestaande buurtschap aan de Watervlietseweg.

1613

In 1613, vier jaar na de start van de wapenstilstand in 1609, wordt de Mauritspolder aangelegd ten noordwesten van IJzendijke. Hiermee ontstaat een derde deel van de westelijke dijk van de latere Zachariaspolder.

De Brugse Vaart, aangelegd in 1515, wordt hiermee aan de oostzijde afgesloten. De waterlinie functie van de Brugse Vaart, ten noorden van IJzendijke, verschuift in feite ongeveer 40 jaar later naar de Nieuwe Passageule, of Linie, ten zuiden van IJzendijke. Waar IJzendijke dus eerst een vooruitgeschoven post voor de Spanjaarden was, met de Brugse Vaart als bescherming in het noorden, wordt het vanaf 1604 een post voor de Staatsen, met de Passageule als bescherming in het zuiden. In 1613 nemen Jacob en Cornelis Cats het initiatief om 2.000 hectare op het Eiland van Cadzand⁷⁸ in te polderen. Dit is de start van grootschalige initiatieven vanuit Walcheren waar het gaat om het terugwinnen van verloren land in het latere Zeeuws-Vlaanderen.

1618

In 1618 vindt de aanleg van de IJzendijkse Oranjepolder plaats. Dat is na eerdere inpolderingen van dit gebied in 1525, onder de naam Osemans Polder. De Osemans Polder is qua naam gelieerd aan het dorp Oostmanskerke⁷⁹, later vervangen door Oostmanskapelle⁸⁰. In 1618 ontstaat hiermee de noordelijke dijk (3,4 kilometer) van de Zachariaspolder, voor de latere polderdelen een, twee en drie.

⁷⁷ Zie o.a. De verovering van het land van Cadzand onder het beleid van Prins Maurits van Oranje, D.J. de Hullu, 1904

⁷⁸ <https://nl.wikipedia.org/wiki/Catspolders>

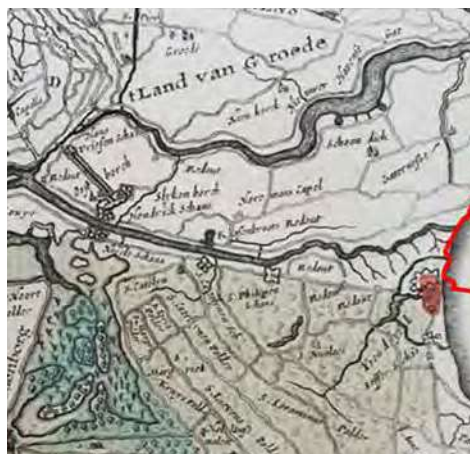
⁷⁹ <https://nl.wikipedia.org/wiki/Oostmanskerke>

⁸⁰ <https://nl.wikipedia.org/wiki/Oostmanskapelle>

1604

1613

Floris Baltasar I, 1604, detail van 'Het leger voor Isendijck'. Bron: Dirk de Vries, Cartografische beeldkroniek van de strijd om Sluis in 1604

De situatie rond de Brugsche Vaart in 1613. Bron: 'Partie de la Flandre Orientale'. Jacob Aertsz. Colom, rond 1635

Vesting IJzendijke, 1629, met het westen aan de bovenkant van de kaart. Onderaan ligt het Kanaal van IJzendijke, met links de Jufferschans, rechtsonder de latere Zachariaspolder en rechtsboven de Retranchements- en Mauritspolder. Bron: Hattinga Kaarten, Zeeuws Archief

Nederland rijk dankzij het bezit van Zeeuws-Vlaanderen?

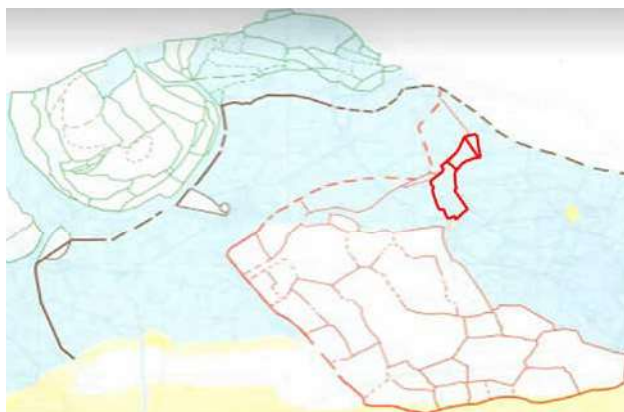
Doordat de geuzen en later de Oranjes niet alleen op Walcheren maar ook in het latere Zeeuws-Vlaanderen vaste punten veroverden, konden ze de scheepvaart op de Westerschelde beheersen. Met positieve effecten voor twee Nederlandse steden: Amsterdam en Rotterdam. Amsterdam profiteerde sterk van de komst van rijke handelaren uit Antwerpen na de Val van Antwerpen in 1585 en de blokkering van de Schelde. Bijna 200 jaar later, in 1863, kon België de tol voor de Schelde afkopen voor 17 mln. gulden. Niet geheel toevallig startte Nederland net in die tijd een groot project: de aanleg van de Nieuwe Waterweg voor 36 mln. gulden. Hierdoor kon Rotterdam uitgroeien tot de grootste haven van de wereld. Dat Rotterdam veel waarde hechtte aan Zeeuws-Vlaanderen in Nederlandse handen bleek o.a. uit het feit dat de Rotterdamse havenbaronnen in 1918 stille sponsor waren van de anti-annexatiefeesten in Zeeuws-Vlaanderen, georganiseerd door dominee Jacob Pattist met jhr. ir. de Muralt als hun contactpersoon. Kan hiermee gesteld worden dat Nederland, en dan met name Amsterdam en Rotterdam, rijk zijn geworden omdat Zeeuws-Vlaanderen al meer dan 400 jaar bij Nederland hoort? Voor die rijkdom zijn meer factoren aan te wijzen, maar dat deze factor sterk heeft bijgedragen, zeker aan het begin van de Gouden Eeuw, dat kan gerust gesteld worden.

1580

De Braakman of Zuudzee rond 1580, nog voor de inundaties van 1583. Met toegevoegd in rood het latere gebied van de Zachariaspolder
Bron: Bauwens en Wintein, 2007

1600

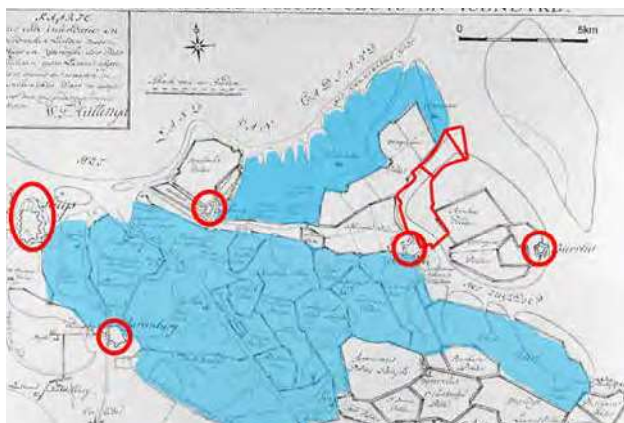
De Braakman of Zuudzee rond 1600, met in het midden en links de gevolgen van de vele inundaties door de strijd tegen de Spaanse troepen
Bron: Bauwens en Wintein, 2007. Bewerking: R. Buijsse

1620

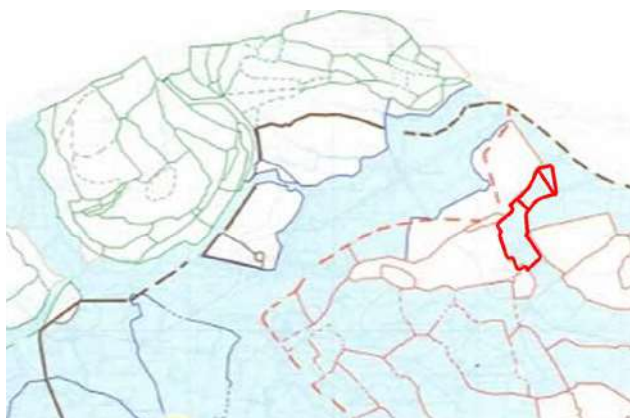
De Braakman of Zuudzee, rechts op de kaart, en het Nieuwehavense gat, midden op de kaart, rond 1620. De inpolderingen bij Aardenburg, Breskens en IJzendijke zijn goed zichtbaar
Bron: Bauwens en Wintein, 2007

1621

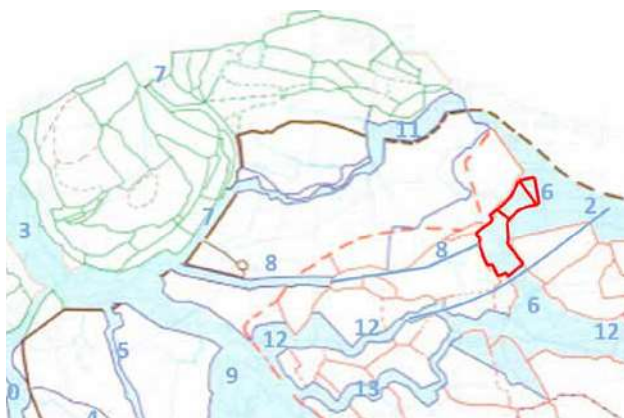
De Braakman of Zuudzee rond 1621, na opnieuw een reeks van inundaties in de strijd tegen de Spanjaarden.
Bron: Cursus Adrie De Kraker, les 7, 2017

1640

De Braakman of Zuudzee rond 1640. Opnieuw zijn grote delen onder water gezet, vooral en zuiden van IJzendijke
Bron: Bauwens en Wintein, 2007

1660

De Braakman of Zuudzee rond 1660. De vele inpolderingen sinds 1648 zijn duidelijk zichtbaar
Bron: Bauwens en Wintein, 2007

Uit deze weergave blijkt dat de dijkdelen van de Zachariaspolder sterk verschillende leeftijden hebben. Met een start in 1587 en een afronding in 1776.

Naam dijksdeel van de Zachariaspolder	Lengte (km)	Jaar
Vesting IJzendijke	0,4	1587
Retranchementspolderdijk	0,8	1604
Mauritspolderdijk	1,4	1613
Oranjepolderdijk - Zachariaspolder deel 1 (1,3 km), deel 2 (1,6 km) en deel 3 (0,5 km)	3,4	1618
Ameliapolder	1,2	1639
Pieterspolderdijk	2,1	1699
Nieuwendijk	0,8	1700
Grote Put (afsluiting deel 1)	0,7	1740
Boschdijk (afsluiting deel 2)	1,1	1774
3e Zachariasweg (afsluiting deel 3)	1,1	1776
Totaal	11,2	

Een overzicht van de aanlegdata en de lengtes van de dijkonderdelen van de Zachariaspolder. Bron: R. Buijsse

1619

In 1619, nog tijdens het 9 jarig bestand, verkoopt de familie Laurijn voor 16 gulden per gemet 600 gemet aan schorren aan Pieter Rombouts, een koopman uit Antwerpen, later omschreven als Pieter Remoen(s), die verhuisd is naar Vlissingen. Op basis van een octrooi uit 1617 en met betrokkenheid van Joost Laurijns (geen familie van Jheronimus Laurijn), baljuw van Biervliet, en Bouwens Schot, beide afkomstig uit Vlissingen, wordt in dit gebied de Biervlietse Oranjepolder aangelegd. Pieter Rombouts verwerft zelf na de inpoldering een aandeel in deze polder samen met Jan Jacobsen Vermuijen van 100 gemet. Zie deel 3 voor meer informatie. In 1619 start hiermee, via Pieter Rombouts, de grootvader van de schoonmoeder van Zacharias Paspoort, de 200 jaar lange betrokkenheid van de families Rombouts, Veth, Van de Perre, Paspoort en Schorer met inpolderingen rond Biervliet, IJzendijke en Hoofdplaat.

1621

Na het Twaalfjarig Bestand starten in 1621 opnieuw vijandelikheden. Hierbij horen nieuwe inundaties⁸¹, geïnitieerd door de Staatse troepen. Een groot deel van de herwonnen polders in de zuidelijke Braakman gaat weer verloren. Hieronder vallen diverse van de tussen 1499 en 1548 door Jheronimus Laurijn en zijn familie ingepolderde gebieden. Alleen polders rond Watervliet, de Oranjepolder bij Biervliet en de Maurits- en Oranjepolder bij IJzendijke blijven gespaard. In 1622 wordt de Brandkreek⁸² gegraven als onderdeel van een verdedigingsline. Deze kreek vormt een aftakking van de Nieuwe Passageule naar het Hanegat. Hierdoor ontstaat het zogenaamde Eiland, boven de Brandkreek. Pas in 1788 wordt het Eiland weer vasteland, bij de afdamming van de Passageule met de Bakkersdam (westzijde) en Kapitale dam (oostzijde). De Brandkreek- en de Krakeelpolder ontstaan in 1711 in het gebied van de vroegere Brandkreek⁸³.

1631

In 1631 vaart Frederik Hendrik voor een veldtocht in Vlaanderen met een vloot van 3.000 vaartuigen door het Kanaal van IJzendijke of Juffergat⁸⁴, de huidige Zachariaspolder. Doel is om bij de Jufferschans ruim 30.000 man aan land te zetten. Deze trekken over land naar Brugge en Duinkerke, mede om de kapers van Duinkerke aan te pakken. Door de dreiging van een groot Frans leger werd deze veldtocht vroegtijdig afgeblazen. Deze tocht lijkt op de tocht van Maurits in 1604, waarbij IJzendijke en Sluis bevrijd werden. Hierbij kwamen de troepen voor een deel ook via het Juffergat of de huidige Zachariaspolder bij IJzendijke aan land, na een eerdere landing bij het Zwarte Gat⁸⁵.

1638

De overstromingssituatie van 1621 blijft tot 1638 bestaan. In 1638 verkopen de erven Laurijn nog eens ruim 372 ha aan schorren aan Pieter Rombouts, nu voor 6 gulden per gemet. Op 4 juni 1638 verkrijgt landmeter Pieter Gillis het octrooi voor het inpolderen van o.a. dit gebied dat wordt omschreven als “het gebied met de zuidzijde langs de

81 [https://nl.wikipedia.org/wiki/Inundatie_\(1621\)](https://nl.wikipedia.org/wiki/Inundatie_(1621))

82 <https://nl.wikipedia.org/wiki/Brandkreek>

83 <https://nl.wikipedia.org/wiki/Brandkreekpolder>

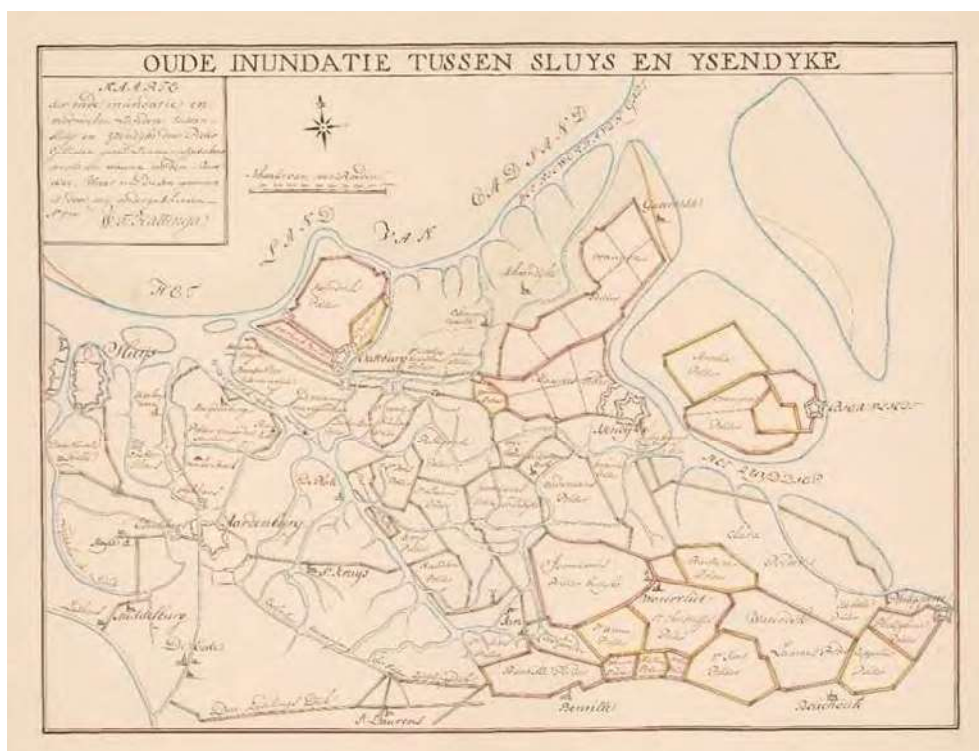
84 https://nl.wikipedia.org/wiki/Frederik_Hendrik_van_Oranje#Veldtocht_in_Vlaanderen_en_langs_de_Maas

85 <https://krantenbankzeeland.nl/issue/pzc/2002-07-23/edition/null/page/22>

Oranjepolder, met de west- en noordzijde aan het kanaal dat uit zee loopt naar IJzendijke en met de oostzijde aan diezelfde zee”. Dit octrooi is te vinden in het Groot Placaatboek van Cau, volume 2, pagina 1950 en omvat in haar omschrijving de Helenapolder, de Amaliapolder, de Pieterspolder, de Zachariaspolder en de Wilhelminapolder. De investering in de Amaliapolder is voor Pieter Rombouts de tweede investering bij Biervliet, na zijn investering in 1619 in de Oranjepolder, waar hij ook schorren van de familie Laurijn overgenomen heeft⁸⁶. Tot de mede-inpolderaars horen Jacob Cats en zijn schoonzoon Cornelis Musch die als griffier van de Staten-Generaal het octrooi ook ondertekend heeft. Musch was een veelbesproken figuur, waar zelfs in 2018 nog een boek met als titel “Musch” over verschenen is.

De dochter van Pieter Rombouts, Cornelia, trouwt rond 1640 met Apollinaris Veth, de grootvader van de grootmoeder (Cornelia van de Perre) van Willem Schorer. Zie paragraaf 3.3.1 en 3.3.2 voor de stambomen van de familie Paspoort (met daarbinnen de familie van de Perre) en de familie Schorer.

Opvallend is dat op een kaart van de Amaliapolder (zie hierna), het linkerdeel geen namen van eigenaren bevat. Dat is waarschijnlijk het deel dat van oorsprong bij het bisdom Doornik hoorde, terwijl het rechterdeel bij het bisdom Utrecht hoorde. De scheiding wordt in de kaart omschreven als “den scheijwech van de graeffelijcke landen”. Iets ten westen van deze scheiding loopt tegenwoordig de Laurinaweg. Lange tijd is deze weg de grens geweest tussen de gemeente IJzendijke en Biervliet. Waarschijnlijk lag Oud-IJzendijke net ten westen van deze scheiding.

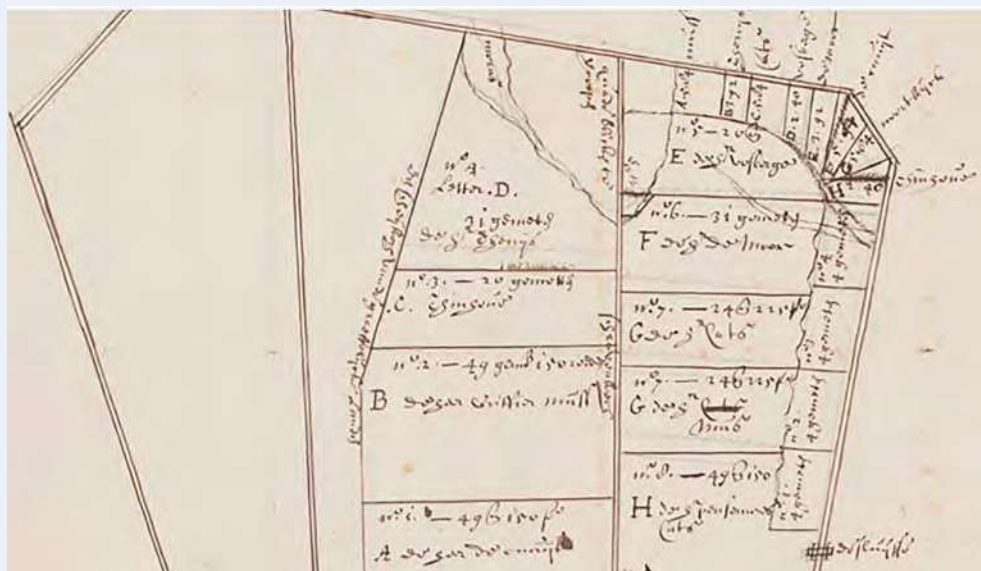
Schets van de situatie rond 1648 (noord boven), waarbij de Generale Willemspolder en ook de Clarapolder nog niet zijn herwonnen op de zee, maar de Amaliapolder wel (1638). Omschrijving: Kaart van de Oudemans- (I-VIIe begin) en Jonkvrouwspolder (I-VIe begin) in de Oostenrijkse Nederlanden en IJzendijke (gedeeltelijk), met aanduiding van de grootte van de kavels, limietscheiding en dijk tegen inundatie (aangelegd door de Spanjaarden). Kopie door D.W.C. Hattinga, 3 mei 1746, naar kopie P. Horlewijn, landmeter, 1724, naar kopie F. Verplanke, landmeter, 1697, naar origineel J. Manthiauw, 1663. Bron: Zeeuws Archief, Atlassen Hattinga, nr. 343. Online raadpleegbaar via www.archieven.nl

⁸⁶ Wilderom, 1973, deel IV, pag. 119

Kaart van de Amaliapolder,
kort na de inpoldering in 1639

Bron kaart: Zeeuws Archief,
inventarisnummer 1920.39

Bron voor toelichting:
Huib J. Plankeel

Toelichting bij de kaart van de Amaliapolder.

- nr 1. [links onder], 49 gem. 150 r. A. de heer de Cnuijt [de Knuijt]
 nr 2. 49 gem. 150 roeden B. de heer griffier Muss [Cornelis Musch, schoonzoon van Jacob Cats]
 nr. 3. 20 gemetten C. [de heer] Thinhove
 nr. 4. [er stond eerst 5] 31 gemeten letter D. de hr. Thenijs daarboven staat [bij het water]: moras en daarboven, zuid van de weg: quade blicken te vercoopen. bij de linker grens staat: den scheijwech van de graeffelijcke landen ** bij de weg tussen letters A-D en E-H staat (deels niet goed te lezen) Schrievenwech
 nr. 5. 20 gem. E. de hr Vosberge
 nr. 6 31 gemeten F. de hr de Moor
 nr. 7 24 gem. 225 r. G. de hr Cats
 nr 7. 24 gem. 225 r. G. de hr Mus
 nr 8. 49 gem. 150 r. H. de hr pensenares (sic) Cats
 Verder liggen rechts en rechtsboven nog diverse volgerlanden [dus slechte cavels];
 4 stukken van 4 gemeten waar geen naam bij staat, maar
 mogelijk eigendom van de naastgelegen caveleigenaren.

En rechtsboven:

- A. 5 [gem.] 84 : Muss
 B. 3 [gem.] 92 : Thenys [Tenijs]
 C. 5 [gem.] 84 : Cats
 D. 2 [gem.] 40 : Vosberge
 E. 3 [gem.] 92 : de Moor
 F. 5 [gem.] 94 : de Cnuijt [ridder Johan de Knuijt was gehuwd met Catharina Tenijs]
 G. 5 [gem. 84 : Noordwijck [vermoedelijk heer/vrouw van Noordwijk]
 H. 2 [gem. 40: Thinhove [vermoedelijk heer/vrouw van Tienhoven]

De derde deelperiode: 1648-1795

In deze periode wordt veel land teruggewonnen. Mede omdat de bevolking sterk groeit en hiervoor extra graan nodig is.

1648 – 1660

Direct na het verdrag van Münster investeren een aantal partijen in bedijkingen in Zeeuws-Vlaanderen, vooral vanuit het noorden. In 1652 gebeurt dat in de Generale Prins Willem-polder door H.J. Thibaut (1.000 hectare), de gebroeders Veth (50 hectare), de gebroeders van Hecke (80 hectare) en Cornelis Lampsins (20 hectare)⁸⁷. Op kaarten uit 1648 zijn de Braakman, het IJzendijkse Gat, het Nieuwenhavense Gat, de Passageule, de Brand-kreek en het Eiland tussen de nieuwe polders goed zichtbaar.

1672

In dit rampjaar waarin Nederland een conflict had met o.a.. de Engelsen en de Fransen, vielen de Fransen Zeeuws-Vlaanderen binnen. Inundaties worden ingezet om de Fransen tegen te houden. Deze inundaties hebben effect op polders ten zuiden van Hulst, Axel en IJzendijke en rondom Aardenburg. De meeste door deze inundaties ondergelopen polders worden snel weer bedijkt⁸⁸.

1678

In 1678 verwerft de Compagnie van Zeven het al sinds 1638 bestaande octrooi voor de schorren ten noorden van de Amaliapolder. Deze schorren zijn de basis voor de latere Helena-, Pieters-, Zacharias- en Wilhelminapolder. De Compagnie van Zeven bestaat uit Van der Nisse, Van den Brande, Ingelse, Van de Perre, Zuidland, De Huibert en Steengracht. Allemaal Zeeuwse families, gevestigd op Walcheren⁸⁹.

Deze kaart is onderdeel van de collectie Oorlogssituatie Kaarten in de Hingman collectie bij het Nationaal Archief (inventarisnummers VTN 2951-2954). Het zuiden is boven.

De kaart is gemaakt na de inpoldering van de Biervlietse Oranjepolder in 1619 en voor de inpoldering van de Amaliapolder in 1639. De aanwas van het Eiland van Biervliet waaruit de latere Amaliapolder en Pieterspolder zal ontstaan is al enigszins te zien. Dit in tegenstelling tot de aanwas waaruit later de Compagnie van Zeven de Helenapolder zal laten ontstaan. Dit geldt ook voor de Zachariaspolder en Wilhelminapolder

⁸⁷ http://www.jvdm.nl/Downloads/WG/2013/TWG2013_06-17.pdf

⁸⁸ https://www.gemeentesluis.nl/Bestuur_en_Organisatie/Gemeente_in_beeld/Geschiedenis_van_West_Zeeuws_Vlaanderen

⁸⁹ Wilderom (1973), pag 119

*Een blik op IJzendijke vanuit
de noordwestelijk gelegen
Mauritspolder (rond 1675)*

Bron: de Jong (2015)

1691

In 1691 vindt de inpoldering van de Helenapolder plaats. Dat is vier jaar na het huwelijk van Cornelia van de Perre en Zacharias Paspoort. Onder andere Paspoort zet in op de schorren die zijn schoonvader Ewald Van de Perre in 1678 met de Compagnie van Zeven heeft aangeschaft. Zacharias Paspoort koopt na de inpoldering twee percelen in de Helenapolder (zie in rood aangegeven in kaart). Zacharias heeft een eigen kamer⁹⁰ op de boerderij die in het zuidelijke perceel wordt gebouwd (nu Helenaweg 4, Biervliet).

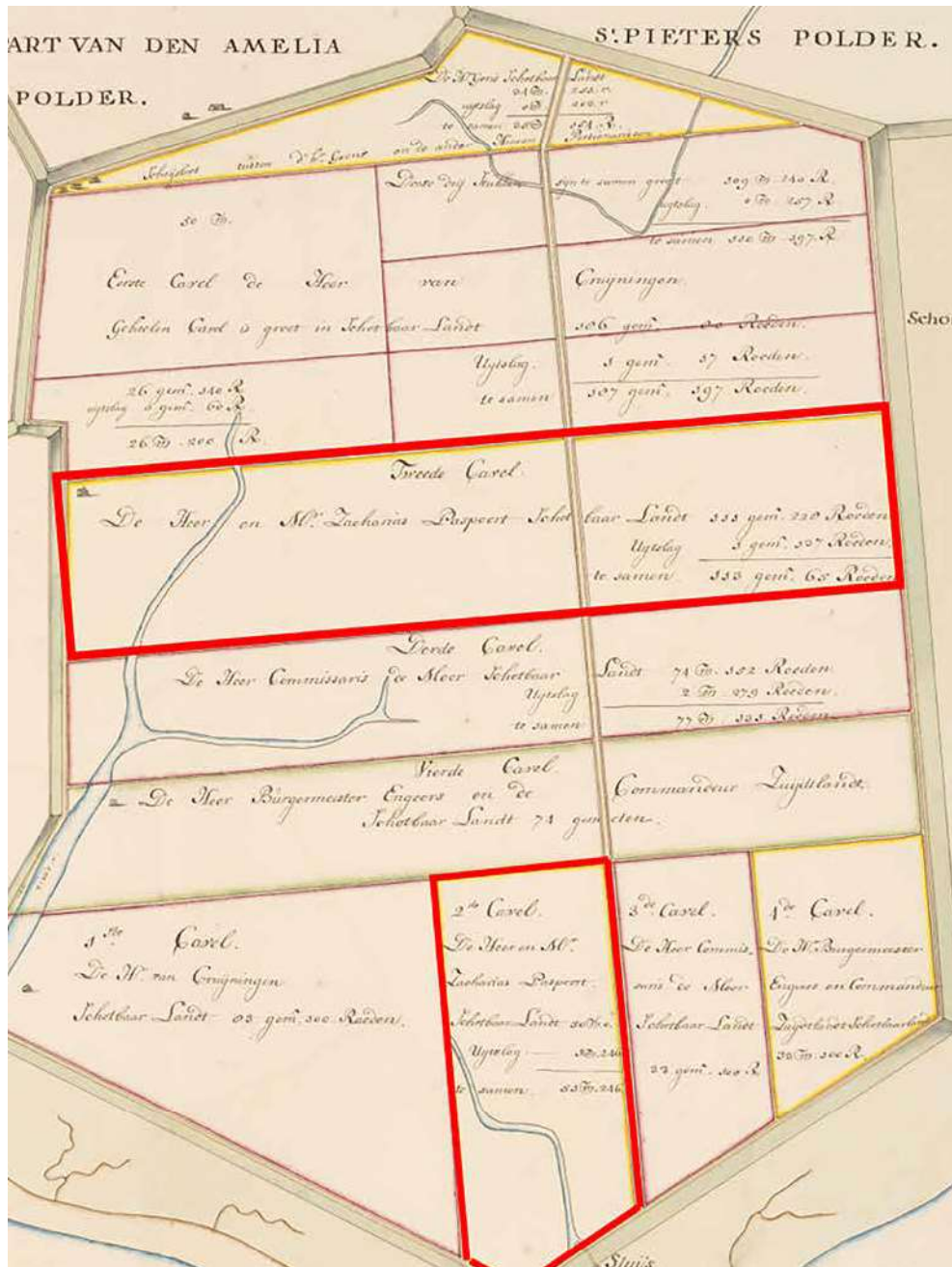
1694

De havenredoute van IJzendijke in de Zachariaspolder wordt gedempt. Deze redoute met de naam Watergat lag aan de noordzijde van het retranchement van IJzendijke. Bijna 300 jaar later wordt hier het zwembad met de naam “Het Watergat” aangelegd, dat in de jaren tachtig veranderd is in partycentrum de Mauritshof. Vanaf 1694 vindt de overslag van goederen voor IJzendijke plaats bij de Roodenhoek, de meest noord-oostelijke hoek van de latere Zachariaspolder, deel 2.

1699

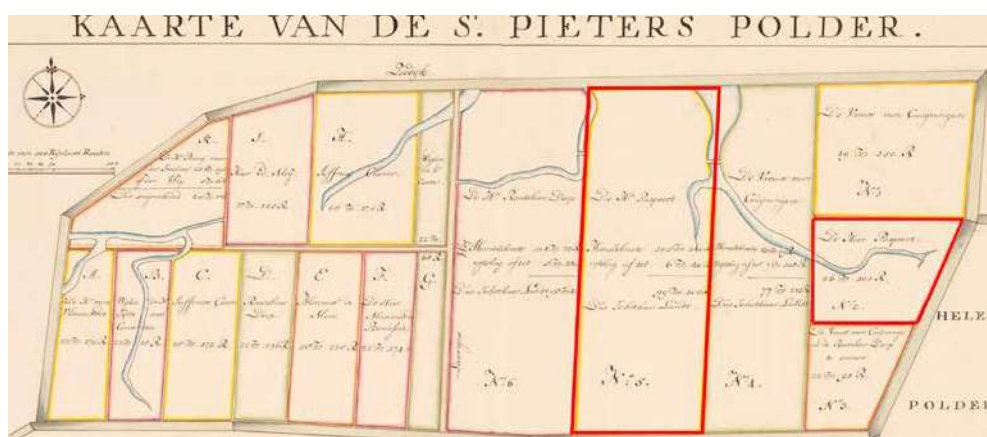
In 1699 is Zacharias Paspoort opnieuw betrokken bij een inpoldering. In dat jaar wordt de Pieterspolder ingedijkt, gelegen naast de Helenapolder. Ook hier schaft Zacharias twee percelen aan, net als een paar andere leden van de Compagnie van Zeven. Met de Pieterspolder ontstaat een tweede deel van de oostelijke dijk van de Zachariaspolder.

⁹⁰ Van den Bossche en Willemsen

Kaart van de Helenapolder, met rechts het noorden. In het rood de percelen aangekocht door Zacharias Paspoort

Bron: Atlassen Hattinga, Zeeuws Archief Middelburg, kaart nummer 407

Kaart van de Pieterspolder met bovenaan het noorden. In het rood de percelen, aangekocht door Zacharias Paspoort

Bron: Atlassen Hattinga, Zeeuws Archief Middelburg, kaart nummer 406

1700

In 1700 wordt de Nieuwedijk aangelegd. Deze vormt de zuidelijke dijk van de latere Zachariaspolder. Hiermee verandert het IJzendijkse Gat, Kanaal van IJzendijke of het Juffergat in een doodlopende geul. De verlanding zal hierdoor versneld plaatsvinden. Al vanaf 1694 is er voor IJzendijke alleen nog een haven aan de zuidzijde bij de Jufferschans, te bereiken via de Passageule.

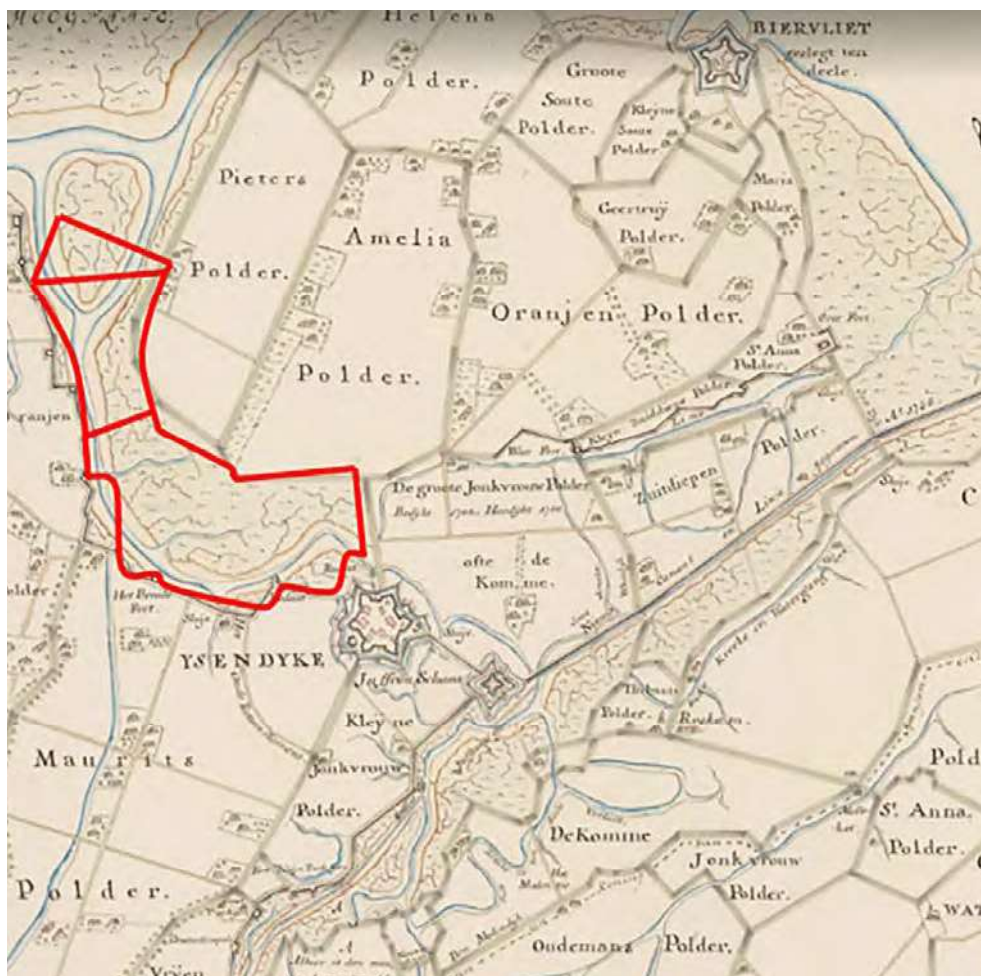
1712

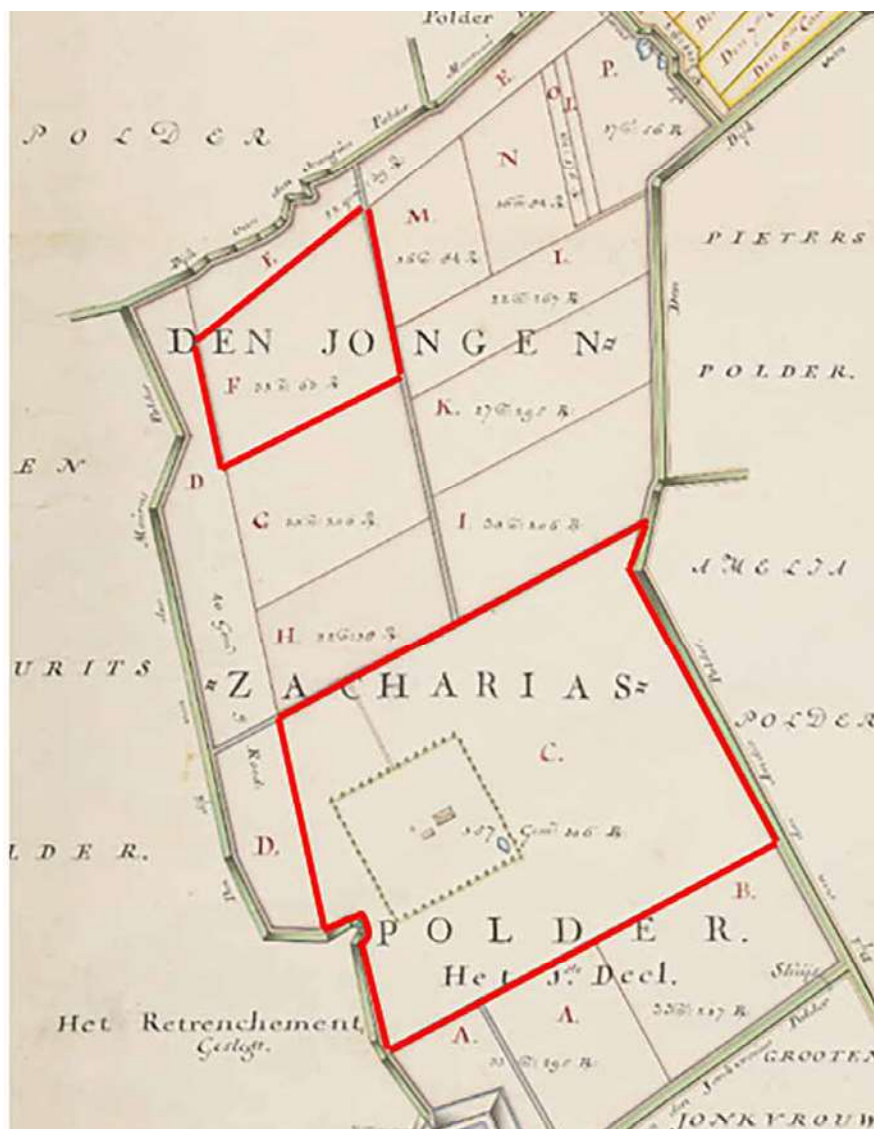
In 1712 overlijdt Zacharias Paspoort. In 1717 wordt zijn kleinzoon Willem Schorer geboren, in 1723 zijn andere kleinzoon Cornelis Paspoort.

1740

In 1740 wordt tussen de IJzendijkse Oranjepolder en de Pieterspolder een dijk van zevenhonderd meter aangelegd. Hierdoor wordt het totale gebied van de Zachariaspolder deel één bedijkt. In dat deel wordt slechts één boerderij gebouwd, namelijk Le Paradis. Het grote rood omlijnde blok is land dat bij de inpoldering in bezit komt van Cornelis Paspoort, kleinzoon van Zacharias Paspoort. In totaal 157 gemet. Het kleinere rood omlijnde blok komt in bezit van Willem Schorer, ook kleinzoon van Zacharias Paspoort.

*De situatie bij IJzendijkje
rond 1720. Het gebied van de
Zachariaspolder (rood omlijnd)
bestaat nog uit schorren*
*Bron: Atlassen Hattinga,
Zeeuws Archief Middelburg,
kaart nummer 349: Kaart
IJzendijkje met omliggende
landen.*

De ingepolderde Zachariaspolder deel één (1740) met onderin het perceel van Cornelis Paspoort en bovenaan het perceel van Willem Schorer.

Bijzonder facet: perceel D en E worden omschreven als "west van het kanaal", alle andere percelen als "oost van het kanaal". De reden hiervoor is waarschijnlijk dat de percelen D en E buiten het octrooi vielen, want het octrooi uit 1638 betrof de schorren "tot het Kanaal van IJzendijke" zijnde de geul die in het noorden en westen door de huidige polder liep.

Fragment uit kaart van de Wilhelminapolder en de jonge Zachariaspolder, 1e en 2e deel. Door ingenieur J.J. de Freytag en D.W.C. Hattinga, 21 februari 1778. Bron: Kaarten van Hattinga, inventarisnummer 326, Zeeuws Archief Middelburg

Groote van den JONGEN ZACHARIAS POLDER, 1 ^{de} Deel;		
Volgens de Kaarte van dato den 22 ^{de} Mei 1772, Geformeert door den Gesw. Landmeter Pieter v. Sluys, en A. J. Eversdijk.		
Cavels	Eigenaars	Gent. Rood
A	Meerwaas Dams, Oost t. Canaal	33:293
B	De Heer N. van Burgh, west t. Canaal	33:217
C	De Heer C. G. Paspoort, oost t. Canaal	37:306
D	Haar Edel. Mogt. den Raad v. Staate	39:203
E	den Heer A. Sixt, Eversdijk	40:9
F	den Heer M. Willem Schorer	33:03
G	De Erven Mevr. de Lou, oost t. Canaal	30:206
H	Den Heer Baron van der Duyn	22:50
I	Den Heer Burgermeester C. Caca, Oost het Canaal	30:106
K	Mevrouw de Clijver, oost t. Canaal	17:193
L	De Heer T. P. Bruggmans, Oost het Canaal	22:167
M	J. J. Verplanke, Oost t. Canaal	36:04
N	Mevrouw van Haamsteede, Oost het Canaal	36:04
O	De Heer de Bree, Oost t. Canaal	2:376
P	In t. Gemeen voor den Polder Gebloven anvercavelt	17:30
Totaal Brugg. Maas		305:23

Welke Totale Groote over desen Polder Bedraagt den Nomber van Vijfhonderd en Vijf gemeten, Eenentwintig Roeden Schotbaar Land, die de ondergeschrevenen, alzo na Waarheid zijn de Origineele Kaarte in t. Hoofd deser vermeldt te hebben bevonden, en overgebracht.

J. J. de Freytag
Ged. Landm.

M. Hattinga
Ged. Landm.

De lijst van landeigenaren in de Zachariaspolder deel één in 1772. De hierin genoemde Eversdijk is wellicht familie van de eerste vrouw van Willem Schorer: Anna Elisabeth Eversdijk

Fragment uit kaart van de Wilhelminapolder en de jonge Zachariaspolder, 1e en 2e deel. Door ingenieur J.J. de Freytag en D.W.C. Hattinga, 21 februari 1778. Bron: Kaarten van Hattinga, inventarisnummer 326, Zeeuws Archief Middelburg

1774

In 1774 volgt Zachariaspolder deel twee, met de aanleg van een tweede dijk, de Bosdijk. Tegelijkertijd wordt in 1776 de Wilhelminapolder aangelegd, waardoor Zachariaspolder deel drie ontstaat. Hieronder, in de kaart van Zachariaspolder deel twee (1774), zijn twee percelen rood omlijnd: een perceel van Cornelis Paspoort van acht gemet en een iets groter perceel van Willem Schorer van twaalf gemet.

1776

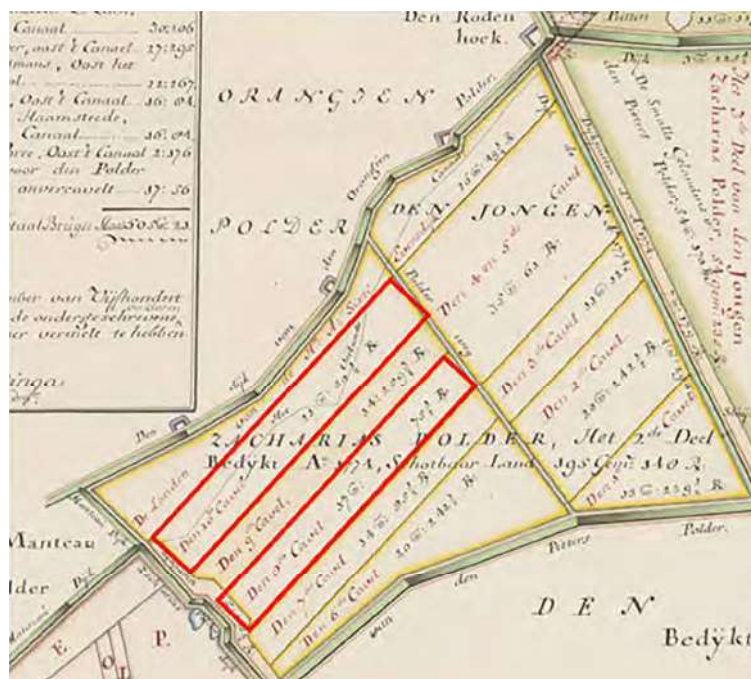
Met de inpoldering van deel drie is de Zachariaspolder compleet. Slechts een weg scheidt de Wilhelminapolder van deel drie van de Zachariaspolder. Deze geeft de grens aan tussen het westelijk gelegen land dat van oudsher onder het bestuur van de Generale Staten valt en het oostelijk gelegen land dat hoort bij de Committimus (Biervliet, Axel, Terneuzen, Lillo en Liefkenshoek). De Generale Staten bestuurden het grootste deel van Zeeuws-Vlaanderen vanuit Den Haag. De Committimus deden dat vanuit Zeeland. Hiermee is de Zachariaspolder ontstaan met dijken die op veel verschillende momenten zijn aangelegd. Cornelis Paspoort koopt nog twee delen in de Wilhelminapolder (totaal 85 gemet). Willem Schorer koopt drie delen, iets meer oostwaarts, van in totaal 89 gemet.

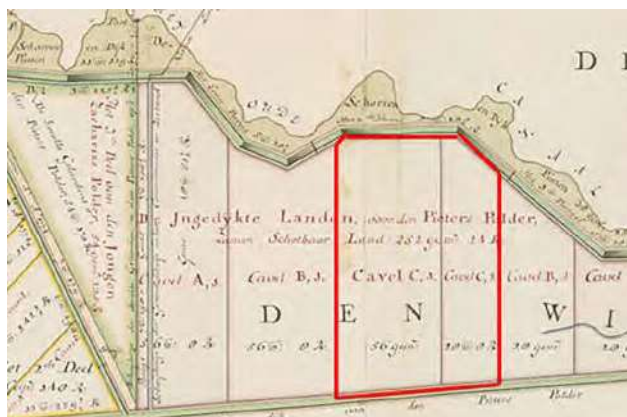
1778

In 1778 volgt de aanleg van de Hoofdplaatpolder, met een totaal van bijna 1.000 hectare. Dat gebeurt na veertig jaar discussie. Willem Schorer fungeert hierbij als adviseur met een doorslaggevende rol. Na onderhandelingen tussen alle rechthebbenden krijgt deze polder een oostelijk en een westelijk deel. Het oostelijk deel valt onder het beheer van de Committimus, ofwel de provincie Zeeland. Het westelijk deel valt onder het beheer van de Staten Generaal. Willem Schorer (omschreven als J.G.Zn) heeft bij de inpoldering kavel veertien (126 gemet) in het Zeelanddeel aangeschaft. Willem J.A. Zn Schorer, een verre neef, heeft bij de inpoldering kavel elf en twaalf (totaal 244 gemet) in het Zeelanddeel aangeschaft. Cornelis Paspoort doet geen verdere aankopen omdat hij in 1778 overlijdt.

De ingepolderde Zachariaspolder deel twee en drie (1776)

Fragment uit kaart van de Wilhelminapolder en de jonge Zachariaspolder, 1e en 2e deel. Door ingenieur J.J. de Freytag en D.W.C. Hattinga, 21 februari 1778. Bron: Kaarten van Hattinga, inventarisnummer 326, Zeeuws Archief Middelburg

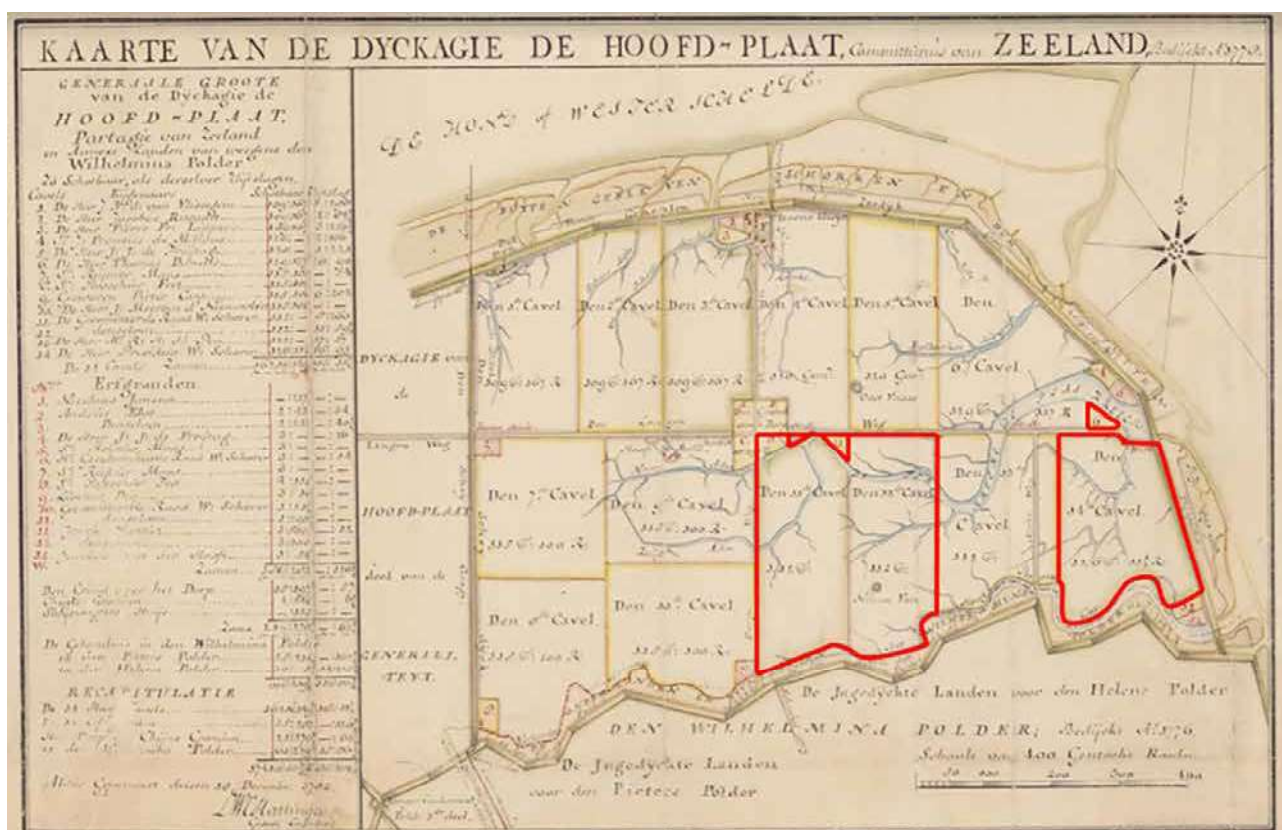

De kavels van Cornelis Paspoort in het westelijk deel van de Wilhelminapolder (1776). Fragment uit kaart van de Wilhelminapolder en de jonge Zachariaspolder, 1e en 2e deel, februari 1778. Bron: Kaarten van Hattinga, inventarisnummer 326, Zeeuws Archief Middelburg

De kavels van Willem Schorer in het oostelijk deel van de Wilhelminapolder (1776). Fragment uit kaart van de Wilhelminapolder en de jonge Zachariaspolder, 1e en 2e deel, februari 1778. Bron: Kaarten van Hattinga, inventarisnummer 326, Zeeuws Archief Middelburg

Het oostelijk deel van de ingepolderde Hoofdplaatpolder (1778). In het rood de bezittingen van de families Schorer. Links het bezit van Willem Schorer J.A. Zn, rechts het bezit van Willem Schorer J.G. Zn, de man van Schorersgraf. In het westelijk deel van de Hoofdplaatpolder hebben de families Schorer niet geïnvesteerd. Het is wellicht geen toeval dat de familie Schorer alleen in het zuidelijk-oostelijk deel investeerde. Dit zuidoostelijk deel was het deel waarvan later bleek dat dit het minst bedreigd werd door de Westerschelde. Van het noordelijk deel is een groot deel verloren gegaan bij latere overstromingen. Zie hiervoor Willemsen (1978), pag 90
Bron: Nationaal Archief, Den Haag, Verzameling Binnenlandse Kaarten Hingman: Eerste en Tweede Supplement, nummer toegang 4.VTHR, inventarisnummer 4531
Bewerkingen van kaart: R. Buijsse

2.4 De periode van 1778 tot 1952

In deze periode zijn drie deelperiodes te onderscheiden. Eerst van 1778 tot 1813, met daarbinnen de Franse tijd (1795-1813), de periode van 1813 tot 1918 en de periode van 1918 tot 1952.

1795-1813

Vanaf 1795, bij de start van de Franse tijd, gaat het slecht met de economie van Walcheren o.a. als gevolg van de blokkades door Napoleon. In dit jaar wordt onder invloed van het Franse bestuur de Raad van Vlaanderen opgeheven, en vervalt daarmee ook de rol van Willem Schorer, dan 78 jaar oud, als President van deze raad.

Als snel na de indijking verliest de Hoofdplaatpolder haar meest noordelijke deel terug aan de Schelde. Omdat de Schelde door inpolderingen op Beveland ook is versmald, ontstaat een te grote druk op de dijken bij Hoofdplaat. Daarom moet de zeedijk een aantal meters naar het zuiden verplaatsen. Hierdoor komt het dorp Hoofdplaat aan de rand van de polder te liggen. Bij de start lag het dorp Hoofdplaat meer in het midden.

In deze periode wordt de Passageule afgedamd, net als de Brandkreek, het Nieuwerhavense Gat en de restanten van het Zwarte Gat. Hierdoor ontstaat een einde aan de eilanden situatie die West-Zeeuws-Vlaanderen vanaf de eerste Sint Elizabethsvloed in 1404 gekenmerkt heeft. In deze tijd wordt daarnaast de Beukelspolder bij Biervliet ingepolderd door Compagnie Ottevaere uit Gent.

In 1800 overlijdt Willem Schorer. Zijn graf ligt op het punt waar de Zachariaspolder, de Pieterspolder en de Amaliapolder samenkomen. Van 1717 tot 1800 leefde hij in Middelburg. Als tegenstander van begraven in de kerk had hij daarom deze begraafplaats voor zichzelf in zijn testament bedongen, vlakbij een deel van zijn grondbezit. Of zijn stoffelijke resten hier daadwerkelijk nog begraven liggen, is niet bekend. Naast het graf, bij een boom, staat een kleine steen. Volgens de overlevering zou dit het graf van zijn hond zijn. In 1805 volgt de verkoop van boerderij Le Paradis in de Zachariaspolder door Sara Paspoort, de dochter van de in 1778 overleden Cornelis Paspoort en Elisabeth Schorer. In 1812 volgt de verkoop van de kavel in de Hoofdplaatpolder van de in 1800 overleden Willem Schorer J.G. Zn door zijn dochter Hillegonda.

De situatie in 1800, met in grijs de tussen 1750 en 1800 ingepolderde polders

In 1815 worden de kavels van de in 1793 overleden Willem Schorer J.A. Zn in de Hoofdplaatpolder door zijn erven verkocht. De erven van Willem J.A. Zn. en Willem J.G. Zn. Schorer verkopen wellicht mede door de slechte economische omstandigheden op Walcheren en door het Franse bestuur in Zeeuws-Vlaanderen, hun percelen. Ze verkopen beide hun percelen aan de familie Thomaes. Deze voorheen Vlaamse familie investeert in deze periode veel in dit gebied. Voor meer over de betrokkenheid van families, zie deel 3.

Gortstraat 63 in Middelburg, de woning waar Willem Schorer woonde op het moment van zijn overlijden, 6 december 1800

1813-1918

De omvang van de Braakman wordt in deze periode vrijwel gehalveerd door Belgische of lokale initiatieven, o.a. door de familie Thomaes. In totaal worden meer dan zeven polders ingepolderd, zowel aan de westzijde als aan de zuidzijde van de Braakman. In 1832 is een start gemaakt met een centraal kadaster. Hieruit blijkt dat veel grond in de Zachariaspolder in handen is van Vlaamse eigenaren, zoals Jan Poelman uit Gent, met veel bezit rondom Schorersgraf.

1918-1952

Tenslotte wordt in 1952 de Braakman in haar geheel afgesloten van de Westerschelde en grotendeels omgezet tot landbouwgrond. Na bijna 600 jaar is de situatie van voor 1375 dan grotendeels hersteld.

Hierna is de Zachariaspolder weergegeven op de hoogtekarta van Nederland. Hoe donkerder het groen, hoe hoger het grondniveau. Het is duidelijk dat de Zachariaspolder hoger ligt dan de omliggende polders. Mede doordat het aanslibproces meer dan honderd jaar langer heeft geduurd dan de eerder ingepolderde gebieden. Dit blijkt ook uit de tweede, meer gedetailleerde hoogtekarta. Donker oranje betekent hoger gelegen. Hieruit blijkt dat ook binnen de polders duidelijk herkenbare hoogteverschillen zijn.

Het bezit van Jan Poelman, drukker uit Gent, in 1832, rond IJzendijke, gemarkeerd door rode iconen. Bron: zie online Geoloket Zeeland (<https://intgwbp.zeeland.nl/geoloket/>), selectie kadastrale kaart 1832 en Beeldbank Cultureel Erfgoed Zeeland, hoofdcollectie kadastrale kaarten 1811-1832, sectie C (Zachariaspolders); <http://beeldbank.cultureelerfgoed.nl>

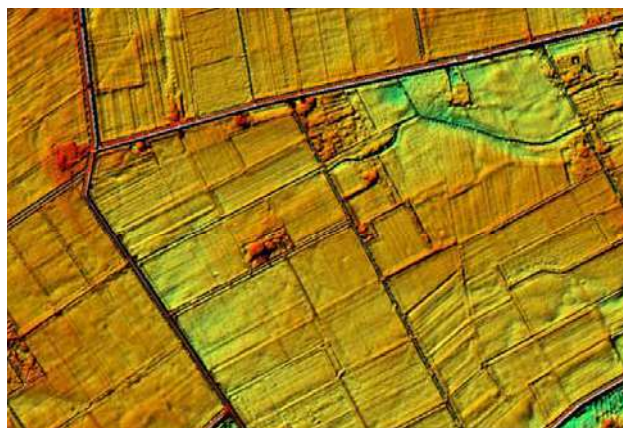

De Paspoortdreef, een korte weg tussen de Helenapolder en de Beukelspolder, door de Wilhelminapolder, verwijst naar Zacharias Paspoort als penningmeester van de inpoldering van de Helenapolder. Daarnaast is er de Schorerweg tussen Schorersgraf en de Nieuwedijk in IJzendijke

Hoogtekaart van de polders tussen Biervliet en Schoondijke. Donker groen betekent hoger gelegen

Bron: Waterschap Scheldestromen⁹¹

Gedetailleerde hoogtekaart van Nederland, met een weergave van Schorersgraf (linksoven), de Zachariaspolder (links), de Amaliapolder (rechtsonder) en de Pieterspolder (rechtsboven). Donker oranje betekent hoger gelegen

Bron: Waterschap Scheldestromen⁷¹

91 <http://scheldestromen.maps.arcgis.com/apps/webappviewer/index.html?id=a3fd222b996b4033bb4d90358f62bdb3> , geraadpleegd 28 mei 2019

2.5 Overzicht van gaten, geulen en krekken in West-Zeeuws-Vlaanderen

Lange tijd is de Zachariaspolder onder de naam Juffergat of Kanaal van IJzendijke een belangrijk 'gat', geul of kreek in het landschap geweest. Net als een aantal andere geulen of gaten: het Zwin (Gat van Sluis), het Zwarte Gat, het Coxysche Gat en het Nieuwerhavense Gat.

Hierna volgt een overzicht van de belangrijkste geulen. Ze zijn genummerd op volgorde van ontstaan. Met vervolgens een kaart en een tabel met jaartallen, oorzaak en moment van opheffing/inpoldering. Veel van deze krekken zijn nog zichtbaar in het landschap. Vooral net over de grens bij Sint Laureins en Sint Margriete, in het Meetjesland⁹².

De belangrijkste geulen in West-Zeeuws-Vlaanderen in de periode van 1375 tot 1900. De meeste geulen zijn nog wel zichtbaar in het landschap: of als nog bestaand water, of als polder. Bewerking van een illustratie van Bauwens en Wintein (2007)

⁹² https://nl.wikipedia.org/wiki/Meetjeslands_krekengebied . De krekken bij Sint Laureins waren onder andere aanleiding voor de moeraskoorts die hier heerste rond 1800. Die koorts was voor Kolonel Ledel aanleiding opvallend rechte lijnen om dit gebied bij Sint Laureins en Sint Margriete te trekken, bij de bepaling van de grens in 1830

Tabel: geulen in West-Zeeuws-Vlaanderen met startdatum, oorzaak en einddatum

Kenmerk in figuur 149	Periode van bestaan	Omschrijving van geul
1	941-heden	Braakman: oorspronkelijke watergang, later Ottogracht ⁹³ (aangelegd). Weer later de Braakman/ Brakman, den Dullaert of Zuudzee.
2	Onbekend-1375	Elmare rivier ⁹⁴ , opgegaan in de Braakman of Zuudzee bij de stormvloed van 1375. Vermoedelijk is in 1515 de Brugse Vaart aangelegd, in de loop van de Elmare.
3	1134-heden	Het Zwin ⁹⁵ , waarvan later het verzande zuidelijke deel werd omgevormd tot de Damse Vaart ⁹⁶ .
4	1251-heden	De Lieve ⁹⁷ , aangelegd voor scheepvaart tussen Damme en Gent. Later deels onderdeel van het Schipdonkkanaal ⁹⁸ .
5	1280-heden	Eecloosche Watergang ⁹⁹ , aangelegd voor turf afvoer.
6	1375-1740	Juffergat, Jonkvrouw/Jonkvrouwengat, Ijzendijkse Gat of Kanaal van Ijzendijke (stormvloed) ¹⁰⁰ .
7	Voor 1377-1602	Zwarte of Coxysche Gat ¹⁰¹ (stormvloed).
8	1501-1614	Brugse Vaart ¹⁰² , aangelegd om verzanding van het Zwin tegen te gaan.
9	1583-1807	Haentjesgat ¹⁰³ of Haantjesgat (stormvloed), ook bekend als Hollandersgat.
10	1583-1739	Lapscheurse Gat ¹⁰⁴ (stormvloed).
11	1587-1739	Nieuwerhavensegat ¹⁰⁵ (stormvloed).
12	1587-1786	Passageule ¹⁰⁶ , oud en nieuw. Later de Passageulelinie of Linie (stormvloed en aangelegd voor verdediging).
13	1622-1711	Brandkreek ¹⁰⁷ , aangelegd uit defensieve overweging.

93 Voor meer info over de zogenaamde Ottogracht: zie onder andere A.Gautier in 'Over den Vier Ambachten'. Kloosterzande 1993, pag.74 en ook deze online discussie

94 <https://nl.wikipedia.org/wiki/Elmare>

95 [https://nl.wikipedia.org/wiki/Zwin_\(zeearm\)](https://nl.wikipedia.org/wiki/Zwin_(zeearm))

96 [https://nl.wikipedia.org/wiki/Damme_\(Belgi%C3%AB\)](https://nl.wikipedia.org/wiki/Damme_(Belgi%C3%AB)) en https://nl.wikipedia.org/wiki/Damse_Vaart

97 De Lieve: [https://nl.wikipedia.org/wiki/Lieve_\(kanaal\)](https://nl.wikipedia.org/wiki/Lieve_(kanaal)) en <https://web.archive.org/web/20111016023752/http://www.tzwin.be:80/index.htm>

98 <https://nl.wikipedia.org/wiki/Schipdonkkanaal>

99 <http://www.wandelpaden.com/grenslnd15.html>

100 Zie Wilderom: Tussen afsluitdammen en deltadijken.

101 Zwarte Gat: https://nl.wikipedia.org/wiki/Zwarte_Gat

102 https://nl.wikipedia.org/wiki/Brugsche_Vaart

103 <https://encyclopedievanzeeland.nl/Haantjesgat>

104 https://nl.wikipedia.org/wiki/Lapscheurse_Gat

105 https://encyclopedievanzeeland.nl/Nieuwerhavensche_Gat

106 <https://encyclopedievanzeeland.nl/Passageule>

107 <https://nl.wikipedia.org/wiki/Brandkreek>

2.6 Opgeloste en nog niet opgeloste vraagstukken over de polder

Wat waren de grootste vraagstukken bij het opstellen van dit deel van de publicatie?

De (familie)relaties tussen de betrokken partijen

De speurtocht naar de familie van Willem Schorer heeft veel opgeleverd, waaronder het verband tussen Rombouts, Veth, van de Perre, Paspoort en Schorer. Daarbij kwam ik een groot aantal mooie stukken uit familiearchieven tegen, inclusief verbindingen naar veel kleurrijke families uit Walcheren. Daarnaast was het boeiend om de grote lijn bevestigd te zien in de betrokkenheid van eerst de Vlaamse families, zoals Laurijn (van 1499 tot 1666) daarna de Zeeuwse families waaronder Cats, Rombouts, Veth, Van de Perre, Paspoort en Schorer (van 1619 tot na 1830), naar, vanaf 1800, opnieuw Vlaamse families.

De overgang van de regie vanuit het zuiden naar het noorden

Bijzonder is hoe ordelijk de overgang van rechten van Vlaanderen naar Zeeland respectievelijk de Generale Staten is verlopen. Dit ondanks de tachtigjarige oorlog. Ook de eeuwenoude rechten van abdijen lijken lange tijd gerespecteerd te zijn, zoals de tiendenrechten van de Sint Baafs en Sint Pieter in Gent, ondanks de strijd over bestuur en geloof. Naast rechten werden ook plichten gehandhaafd, zoals de plicht van de katholieke abdijen om bij te dragen aan de bouw van kerken, ook hervormde kerken, zoals in IJzendijke. zolang er rechten zoals de tiendrechten door abdijen werden uitgeoefend.

De locatie van Oud-IJzendijke

Het was boeiend om te achterhalen wat er bekend was over de locatie van Oud-IJzendijke. Tijdens het onderzoek bleek dat er zeker vijf potentiële locaties zijn en dat de Stichting Cultureel Erfgoed Zeeland al veel onderzoek heeft gedaan, zonder een eenduidige uitkomst. Naar alle waarschijnlijkheid kunnen alleen opgravingen naar restanten onder de gemiddeld 1,5 tot 2 meter diepe kleilaag in de Amaliapolder of Zachariaspolder uitsluiten geven. Maar de wetgeving voor opgravingen is streng, dus dat kan nog jaren duren. Een samenvatting van mijn bevindingen is terug te vinden in bijlage twee. Op basis van de bevindingen van het Cultureel Erfgoed Zeeland lijkt de locatie in het zuidelijk deel van de Amaliapolder de meest waarschijnlijke optie.

Het octrooi voor de inpoldering van de Zachariaspolder

De zoektocht naar het octrooi voor de inpoldering van de Zachariaspolder was bijzonder lastig. Uiteindelijk bood een artikel van P. Roseel onder de titel “Mr. Wilhelm Schorer’s strijd tegen de overheid” in Bijdragen tot de geschiedenis van West-Zeeuws-Vlaanderen, nr. 12 (1983), de uitkomst. In dit artikel worden alle aspecten van het octrooi uit 1638, voor de schorren ten noorden en westen van Biervliet, inclusief de Zachariaspolder, uitvoerig beschreven. Mede door dit artikel wordt verklaard waarom op de kaart van de Zachariaspolder expliciet sprake is van percelen ten westen en oosten van het Kanaal van IJzendijke, omdat alleen de percelen ten oosten van het kanaal onder het octrooi vallen.

Wat heb ik er van geleerd? Waterschappen hebben pas een archief vanaf het moment dat een gebied is ingepolderd. Daarom is er in de polderarchieven van het Waterschap de Scheldestromen niets over een octrooi te vinden. Een ander logisch alternatief zijn de archieven van de Generale Staten, omdat een akkoord van de Generale Staten vereist was voor een inpoldering.

Deze archieven zijn uitgebreid en goed gedocumenteerd, maar zeker niet volledig. Een zoektocht in de archieven van de familie Schorer of Paspoort zou nog extra facetten rondom de inpolderingen kunnen opleveren. Ook een verdere zoektocht in de archieven van de Helenapolder zou meer licht op de inpolderingen kunnen werpen, omdat de Helenapolder de eerste inpoldering was van een reeks, verbonden aan het octrooi uit 1638, dat in 1678 door de Compagnie van Zeven, waaronder Ewald van de Perre, gekocht is.

Het octrooi voor de inpoldering van de schorren en aanwas, verstrekt aan Pieter Gillissen, op 4 juni 1639 ondertekend door Cornelis Musch, griffier van de Staten-Generaal.

Bron: Groot Placaet-Boeck, Cau, deel 2, uitgave 1664. Bron: Universiteit van Utrecht.

1953

Placaten. 5. Boeck. 9. Tit. 3. Deel.

lingen, ofte actie verkrygende, te mogen bedijcken als 't hun goet duncken sal, onder beneficium van desen Oefroye, ende op ghelijcken Chijns als vooren. Doch sal voor yeder ghemet der voorsz. begroeyde bequame bruyckbare Schorren middelertijt maer betaelt werden ten Comptoire als vooren vier grooten Vlaems uytren ghemete, inganck te nemen naer dat den ringh van dese jegenwoordige Dijkagie sal zijn gheslooten, sonder nochtans vande Blicken yetwes te betalen. Item, sullen de Bedijckers ende Opgesetenen vande jegenwoordige te bedijcken Schorren, Gorsen, Slicken ende Blicken, ende die geene die daer van metten Aenwas van dien hier naemzels by success van tijdt noch sullen bedijckt werden so voor hun selven, als oock voor hunne Familien ende Huysgefinnen, hebben vrydom ende exemptien van alderhande Impost ende Excijsen soo veel de Generaliteyt, als eenige andere raeckende, als oock van Hoorngelt ende befayde gemeten, midtsgaders oock van pointinge, settinge, schattinge, verpondinge ofte eenige andere lasten bedacht ofte onbedacht, uyt wat respect die mochten gheoortroyeert, gepoint, geschooten, getauxeert, gheuoemt ofte verpacht werden, voor den tijdt van seven en twintich Jaeren. Ende sullen de Bedijckeren geduyrende den tijdt der bedijckinge voor henluyden, den Arbeyders, Soetelaers ende andere, hebben vrydom ende exemptie van alderhande der voorschreve Imposten ende Excijsen, soo veel de Generaliteyt, als eenige andere raeckende. Ende gelijck van ouden tijden is gebruyckelijck, dat alle Achterlanden, die by bedijckinge van eenige voorleggende Schorren, Gorsen, Slicken ende Blicken, van onderhoudt van haere Dijken wieden gesubleveert, in consideratie van foodanige beneficium, betalen Dijkvellinge nae rata van 't sublement dat de selve waren ghemietende. Dat oock insgelijcks alle de Polders die by dese bedijckinge eenich soulagement sullen komen te genieten, ten behoeve van dese Dijkagie, sullen ghehouden wesen te betalen Dijkvellinge, nae rata van 't voordeel ofte soulagement dat die daer uyt sullen trecken, daer van de Eygenars van dien metten Suppliant ghehouden sullen wesen te komen in Accoord, ten oversien vanden geenen die wy nu, oft hier naemaels daer toe specialijcken sullen autoriseren, als oock omme by faulte van Accoord, naer ghenomen inspectie ende informatie daer van in alle billickheyt uytpraecken te doen, welken uytpraeck sal moeten effect forteren by provisie, niet regentiaende eenige provocatie. Item, sullen de Bedijckers van dese Schorren, Gorsen, Slicken ende Blicken, als oock van die geene die naemaels in krachte van desen sullen worden bedijckt, daer over hebben en ghenieten voor altoos de vrye Jacht, Vogelerye ende Vischerye. Item, sal de Suppliant vernogen te stellen eenen Dijkgraef, Gefevoorens ende andere Officieren de Dijkagie requirerende, de welke sullen hebben 't gouvernement ende administratie van dese bedijckinge, soo ter saecke van Dijken, Sluyfen, Watergangen, Wegen ende andere Wercken vande bedijckinge dependende, midtsga-

1954

ders kennisse oock hebbende van alle questien daer uyt ontsaende, daer over sententieren ende wysen, ende de selve haerlieder Sententien ende Wijdsdommen executeren, niet regentiaende Appel ofte Reformatie, sonder admiffie van inhibitie. Ende in cas van Appel ofte Reformatie, sal het Proces in foodanigen gevalle moeten beleydt worden voor ons, ofte den geenen die Wy committeren ende autoriseren sullen. Item, sullen de voorschreve Officieren vernogen te schieten foodanige Dijksschooten, als sy naer exigentie vande saecke in conscientie sullen bevinden te behooren, ende de selve promptelijck naer ouder Coustuyme ende Dijkrecht executeren, ofte nae foodanige Commissie ende Instructie als de Bedijckers den voornoemden Dijkgraef ende andere Officieren sullen komen te gheven, daer toe sy werden gheauthoriseerd by desen: Ende worden de selve Commissien ende Instructien alhier ghehouden gheinfert. Niemandt sal in deliberatie vande affaires deser Dijkagie, buyten het geene voorschreve is, voys ofte stemme hebben, ten zy hy daer inne hebbe vijfende twintigh ghemeten Landes, om confusie te schouwen. Item, sullen alle Werkluyden, op, ofte aen de voorschreve Dijkagie werckende, vry ende exempt zijn van alle arresten ende executien, ter saecke van personeelschulden die sy ghemaect hebben voor 'taangaen van dese bedijckinge, ende dat gheduyrende den tijdt deser Dijkagie. Ende sal oock egeen naerderinge kracht hebben vanden Schorren, Gorsen, Slicken, Blicken ende Landen, die voor de bedijckinge, ofte gheduyrende der selver verkocht sullen worden, maer wel nae dat de bedijckinge sal zijn voltrocken, ende dat alleen uyt kracht van meentucht, ende anders niet. Item, sullen de Bedijckers vernogen te ghebruycken ende employeren tot dese Dijkagie de naest ghelegen Schorren ende Gorsen om haerlieder Dijk daer op te leggen, ende daer uyt te maeken, sonder schaft-gelt te moeten betalen. Ontbieden ende beveelen over sulcks allen Magistraten, Justicieren, Officieren ende Onderfaren, midtsgaders allen Gouverneurs, Admiralen, Oversten, Colonnellen, Ritmeesters, Capiteynen, Officieren ende ghemeene Soldaten, te Peerde, te Voete, te Water ende te Lande, Voorts allen anderen in onsen dienste ende onder onse ghehoortsaemheyt wesende, dien dit eenighints aengaen mach, dat sy van ons jegenwoordigh consent ende Oefroy, ende van allen den inhouden van dien, oock de vryheden ende exemptien in voegen ende manieren boven verhaelt, den Suppliant doen, laten ende ghedoogen rustelijck, vredelijck ende volkomenlijck genieten, sonder hem te doen ofte laten gheschieden eenigh hinder, letsel of moeyenlijckter contrarie, want Wy sulcks bevonden hebben alsof te behooren.

Gegeven onder onsen Cachette, Paraphure ende de Signature van onsen Griffier, in 's Graven-Hage den vierden Junij 1638. Ende was geparaphoort Nicolaeus vander Bouchorst, Onderfoudt, Ter Ordonnantie vande hoogh-gemelte Heeren Staten Ge.

1955

Generael. Geteeckent, Cornelis Mufsh. Hebbende daer neffens op gedrukt het Cachet van hoogh-

Dijkagie, &c. Brefskens.

1956

gemelte haer Ho: Mo: in rooden Waffche, onder een witte Papieren Ruyte.

Gelijcke Oefroy is verleent mutatis mutandis, van noch een kleyn Schorreken leggende annex het Eylandt van Gierstet, inden boeck vanden Oranjen ende Geertruyt Polder, streckende voorts van het Oosten ende Zuyt-oosten jegens de Zee.

Deel 3

Vijfhonderd jaar betrokken families

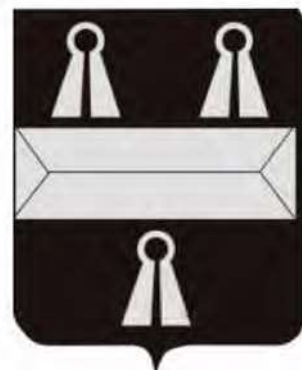
1500-2000

Familie Laurijn

Familie Paspoort

Familie Schorer

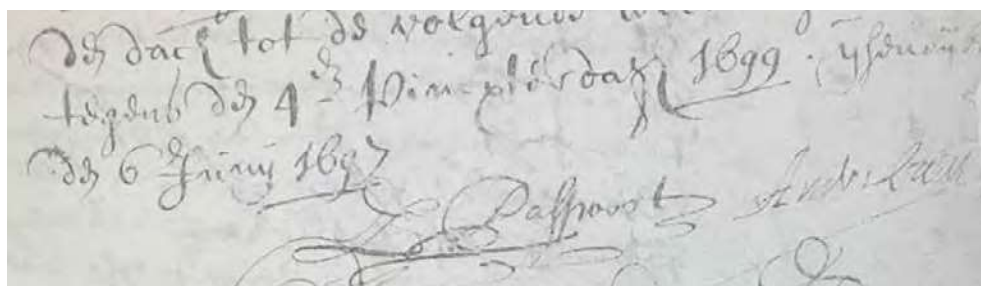
3.1 Introductie

Het verhaal van Schorersgraf en de Zachariaspolder is pas volledig, als we ook de families belichten die naast de families uit de 20e eeuw, waaronder de Jaeger, Dellaert en Buijsse, al eerder betrokken zijn geweest bij de polder en de streek. Het gaat hierbij met name om de periode vanaf 1499. De betrokkenheid vóór 1499¹⁰⁸ blijft in deze publicatie buiten beschouwing.

De betrokkenheid van de familie Laurijn met de Zachariaspolder is indirect. Deze familie is ruim 160 jaar, tussen 1499 en 1666¹⁰⁹, betrokken geweest bij het terugwinnen van het land ten zuiden van de Zachariaspolder tot voorbij Watervliet en Waterland-Oudeman, dat tussen 1375 en 1404 verloren is gegaan. Deze familie was lang eigenaar van de schorren van de Amaliapolder, gelegen naast de Zachariaspolder. Volgens de bevindingen was er geen directe betrokkenheid bij de Zachariaspolder, maar wel bij het octrooi van 1638 waar de Zachariaspolder onderdeel van uitmaakte. Zo zijn er diverse raakvlakken tussen de familie Laurijn, Rombouts en Veth. Tussen 1619 en 1666¹¹⁰ nemen de voorvaders van de families Schorer en Paspoort (Rombouts, Veth, van de Perre) bij Biervliet schorren over van de familie Laurijn.

De beschrijving van de drie families creëert een bijna chronologisch verhaal over de terugwinning van de polders in de vijftiende-eeuwse Braakman of Zuudzee. Ook ontstaat een beeld van de overgang van de bedijkingsinitiatieven vanuit het Vlaamse Brugge, naar het Zeeuwse Middelburg en later weer naar Vlaanderen en Zeeuws-Vlaanderen zelf.

Aan het einde van dit deel volgt een overzicht van families die vanaf 1600 als eigenaar, pachter of bewoner verbonden zijn geweest aan de Zachariaspolder en naastgelegen polders.

Handtekening van Zacharias Paspoort (1649-1712) in een document uit het archief van de Helenapolder, gedateerd 4 juni 1699. Daaronder de handtekening van zijn achter-kleinzoon Zacharias Paspoort (1759-1824) in een document uit het archief van de Zachariaspolder, deel 2, gedateerd 30 mei 1793. Bron: Waterschap Scheldestromen

108 Zie families Praet en Baenst: http://www.heerlijkheidvanmoerkerke.be/index_files/Page626.htm en https://nl.wikipedia.org/wiki/De_Baenst

109 In 1499 inpoldering Sint-Christoffelpolder. In 1648 inpoldering van de Clarapolder. In 1666 verkoop van land in de Amaliapolder

110 In 1619 en 1639: Rombouts investeert achtereenvolgens in de Oranjepolder en de Amaliapolder. In 1648: Veth en ook Francoise le Boeuf-Laurijn investeren in de Clarapolder. In 1663 verkoopt de weduwe van Albert le Boeuf nog land in het Zuiddiep aan Jan van der Swalme, in 1666 verkoopt Maximiliaan van Oss, nazaat van Marie Laurijn, nog land aan Jacob de Vos.

Bron: Rijksarchief Gent,
inventaris nr. RAG-065-19

3.2 De Vlaamse familie Laurijn¹¹¹ (1499-1666)

Tot in 1197 heerste het geslacht 'van Watervliet'¹¹² in Watervliet, daarna opgevolgd door de Brugse familie Van Praet¹¹³. Maar deze heerlijkheid werd in 1375, 1376 en 1404 eerst verzwolgen door overstromingen, samen met een twintigtal andere dorpen. Hierbij ontstond De Braakman.

Als vanuit zee een nieuwe hogere kleilaag is gevormd op het oude veen, wordt het gebied rond Watervliet na 125 jaar opnieuw ingedijkt. Eerst door de familie De Baenst¹¹⁴ (1499), maar daarna vooral door Jheronimus Laurijn¹¹⁵. Beiden Brugse adel en verwant via de familie Masin¹¹⁶. In 1498 hebben de erfgenamen van Paul de Baenst vijftientwintig procent van hun schorren in het oude Ambacht IJzendijke aan Laurijn geschonken. De Baenst was de voormalig voorzitter van de Raad van Vlaanderen en vertrouweling van Filips de Schone.

Familiewapen Laurijn

Jheronimus Laurijn zorgt samen met de familie De Baenst voor de inpoldering van de Sint-Christoffelpolder (1499), de Jheronymuspolder (1501-1502), de Laureinenpolder (1503) en de Philippinepolder (1506)¹¹⁷.

Door de catastrofale gevolgen van de verzanding van het Zwin voor Brugge wil Laurijn een nieuwe haven ontwikkelen voor het graafschap Vlaanderen. De Vlaamse havens Watervliet (1504) en daarna Philippine (1506) moeten tegengewicht bieden aan de sterk groeiende Brabantse havenstad Antwerpen. In 1500 wordt Watervliet een heerlijkheid van Jheronimus Laurijn¹¹⁸. Na zijn overlijden in 1509 nemen familieleden de inpolderingsinitiatieven over. Ze blijven in elk geval tot 1666 betrokken.

Zoon Matthieu en schoondochter Francoise Ruffault gaan door met inpolderen, waarschijnlijk vanaf 1530. Francoise gaat ook na de dood van haar man Matthieu Laurijn (1540) door met inpolderen. In 1546 brengt ze de inpoldering van de Jonkvrouwepolder op gang, in totaal 1200 gemet. Maar deze polder zal in 1565 weer overstromen.

111 http://www.heerlijkheidvanmoerkerke.be/index_files/Page626.htm voor wapen van de heren van Watervliet en zie <http://sites.rootsweb.com/~belufts/biblio/HD06.pdf> voor het wapen van o.a. de familie Laurijn

112 <http://mijnplatteland.com/meetjesland/watervliet/>

113 http://www.heerlijkheidvanmoerkerke.be/index_files/Page626.htm

114 https://nl.wikipedia.org/wiki/De_Baenst

115 https://nl.wikipedia.org/wiki/Hi%C3%ABronymus_Lauweryn en <https://nl.wikipedia.org/wiki/Laurijn>

116 Jan de Baenst, heer van Oostkerke (+1485) was ook heer van Leeskens. Guido de Baenst, zoon van Guido en Anna de Groote was gehuwd met Jossine Masin. In 1499 was hij verantwoordelijk voor de inpoldering van de Sint-Christoffelpolder te Watervliet. Voor de verdere indijking associeerde hij zich met Hieronymus Lauwerein (Laurijn). De familie Laurijn was weer verwant met de familie Masin en kwam uiteindelijk in het bezit van de heerlijkheid Leeskens. Bron: Het Rijksarchief in België, Familiearchief de Baenst, BE-A0513/INV57

117 Bron: Inventaris van het archief van de heer en schepensbank van Waterdijk en van polders te Waterdijk, met beschrijving van geschiedenis, zie https://search.arch.be/nl/?option=com_rab_findingaids&view=findingaid&format=pdf&catid=BE-A0514_112349_110960_DUT

118 Voordat Jheronimus Laurijn in 1497 Watervliet opbouwde, was er ook een oud-Watervliet. Als bezit van de toenmalige Heren van Watervliet dat vanaf 1197 beheerd werd door de heren Van Praet uit Brugge. In 1287 verdween het dorp onder water. Meer dan tweehonderd jaar bleef het een verdwenen dorp. Bron: [https://nl.wikipedia.org/wiki/Watervliet_\(Belgi%C3%AB\)#Het_vroegere_Watervliet](https://nl.wikipedia.org/wiki/Watervliet_(Belgi%C3%AB)#Het_vroegere_Watervliet)

Zoals in deel 2 al geschetst, kampt het huidige Zeeuws-Vlaanderen vanaf 1100 met veel overstromingen. Lange tijd neemt een aantal kloosters initiatieven om het verloren land terug te winnen. Maar na 1400 kunnen de kloosters de investeringen voor de ondergelopen polders niet meer opbrengen. Enkele families, rijk geworden vanuit een bestuurlijke rol, nemen het over. Zo poldert Jheronimus Laurijn (of Lauwerijns, Lauwerein, Lauwereijs, Laurijs, Laurin of Laurinus¹¹⁹) in de periode 1499-1509 een aantal polders in. Dat gebeurt na eerdere initiatieven van de familie Baenst, ook afkomstig uit Brugge.

Jheronimus Laurijn 1453-1509

X Jacoba Peyaert, ? - 1502

X Maria Strabant, ? - ?

Marie Laurijn
Vrouwe van Waterdijk en Philippine
x Dismas van Berghen, in 1509

Barbara Laurijn
Vrouwe van Waterland
Ovl rond 1504
Rechten naar broer Matthieu

Matthieu Laurijn
? - 1540
Heer van Watervliet en later ook Waterland
X Françoise Ruffault
? - 1565

Markus Laurijn
? - 1581
Kanunnik

Pieter Laurijn
Heer van Leestkens, Schoondijke
X Elisabeth Donche

Karel Laurijn
1505-1552

Jacob Laurijn
? - ?
(bastaard zoon)

- Jan van Berghen
- Dismas van Berghen
- Jacqueline van Berghen x Antoine van Oss
- Matthias van Oss
- Maximiliaan van Oss*

Maximiliaan van Oss verkoopt rechten van heerlijkheid Waterdijk en Philippine. Echter, in 1680 gaan de rechten alsnog naar Francois le Boeuf, daarna naar Passchier, d'Heyne en d'Hane. In 1794 einde van de heerlijkheden bij de instelling van het Franse regime.

Opgesteld door R. Buijsse, maart 2019. Bronnen: o.a. <https://gw.geneanet.org/michele65?lang=nl&m=N&v=LAUR EYNS>

- Markus 2, kanunik in Brugge
- Jacqueline
- Guido 1532-1588 heer van Clinkelandt, Watervliet en Waterland x Jehenne Deurnaghel (? - 1610)
- Markus 3, kanunik in Brugge
- Françoise (1574-1631) x Maximilien le Boeuf (1569-1607)
- Alexander le Boeuf (+1635)
- Albert le Boeuf* (+1654) x de Brune*
- Francois le Boeuf (+1684)
- Charles le Boeuf
- Albert le Boeuf (+1700)
- Philippe le Boeuf (+1703)
- Marie Therese Le Boeuf (? - 1719)
- x Massiet (+1701)
- Anelique (+1788) x Veranneman
- x Jacques van Spangen
- Merode
- Victor Emanuel van Italie
- Charles de Monaco

- Jheronimus Laurijn x Van de Levere
- Matthieu x Duquesnoy
- Jheronimus Laurijn x Johanna de Mol (dv Anna de Baenst)
- Jan Laurijn x de Vos van Steenwijk
- Antoinette Laurijn x Antoine Lamoral de Vicq
- Isabelle Laurijn x Damarin*
- Catherine Laurijn x Wolfert van Borssele

* = bij grondtransacties na 80-jarige oorlog:

- Albert le Boeuf (+1654) is net als Apollinaris Veth betrokken bij het octrooi van de Clarapolder in 1648
- Uit tak Matthieu: zijn weduwe de Brune en zoon Maximiliaan verkopen in 1666 land in Ameliapolder aan Johan van de Swalme en Jacob de Vos
- Uit tak Marie: Maximiliaan van Oss verkoopt in 1666 land in de Ameliapolder aan Jacob de Vos
- Uit tak Pieter: in 1665 verkopen Isabelle Laurijn en haar man Damarin, heer van Leeskens en Schoondijke, ook land in de Ameliapolder aan Jacob de Vos

Stamboom van de familie Laurijn

¹¹⁹ Lauwerein of Laurijn in Repertorium van de Vlaamse Adel 1350-1500; Laurijn in "De Laurijs als bedijkers tussen IJzendijke en Philippine 1499 - 1614" door Alphons de Witte. Lauweryn, Lauwerein, Laurin en Laurinus op Wikipedia

Ook tijdens en na de tachtigjarige oorlog blijven de nazaten van de familie Laurijn actief. In 1612 krijgt achterkleindochter Francoise Laurijn (dochter van kleinzoon Guido) een akkoord om de Jonkvrouw-, Barbara- en Laurijnpolder in te polderen (1451 gemet totaal) op basis van een octrooi uit 1497. In de periode van 1501 tot 1613 bedijken de Laurijns zo'n 2000 gemet.

In 1619 verkoopt de familie 600 gemet schorren aan Joos Laurijns en Pieter Rombouts voor de aanleg van de Oranjepolder bij Biervliet. Hierin behoudt Pieter Rombouts met een compagnon 100 gemet, ongeveer 44 hectare. In 1639 verkopen de Laurijns 900 gemet schorren aan Pieter Rombouts, met Pieter Gilles als verantwoordelijke voor de inpoldering van de Amaliapolder. Na de inpoldering behoudt Pieter Rombouts land, net als Cats en zijn schoonzoon Musch¹²⁰. Rond 1630 wordt voor de uitbreiding van Watervliet nog een beroep gedaan op de stenen restanten van Oud-IJzendijke¹²¹, waarschijnlijk gelegen in deze Amaliapolder. Ook worden stenen van de kerk van Oud-IJzendijke gebruikt voor het bouwen van versterkingen voor de stad Sluis.

Na afloop van de tachtigjarige oorlog is de controle over het gebied verschoven naar de Staatsen. Op 24 augustus 1648¹²², een paar maanden na het tekenen van de vrede van Munster op 15 mei 1648, geven de Staten Generaal akkoord voor het herdijken van de Clarapolder ten zuiden van Biervliet en IJzendijke. De aanvragers voor dit octrooi vormen een gemengd gezelschap: drie leden uit de katholieke Vlaamse familie Laurijn en een lid uit de Zeeuwse protestantse familie Veth. De aanvragers zijn:

- jonkheer Albert le Boef (of Boeuf, overleden in 1654¹²³), zoon van Maximilien le Boeuf en Francoise Laurijn (of Lauwerijn, overleden 1631), heer van Watervliet, Waterland, Philippine et cetera
- Matthias van Oss, heer van Waterdijk en verwant met de voorouders van Albert le Boeuf via Marie Laurijn, halfzus van Mathieu Laurijn
- Jan Laurijn¹²⁴, heer van Leeskens en Schoondijke, woonachtig in Rijssel. Hij is via Pieter Laurijn verwant aan Albert le Boeuf (tak Matthias Laurijn) en Matthias van Oss (tak Marie Laurijn)
- Apollonius Veth, burgemeester van Middelburg, echtgenoot van Cornelia Remoens (ook bekend als Rombouts, dochter van Pieter Rombouts) en grootvader van de vrouw van Zacharias Paspoort, Cornelia van de Perre¹²⁵.

120 Wilderom (1973), pag. 119

121 Buylaert (2011), pag. 416. Ook toegankelijk via Google Books, bij zoeken op Lauwerijn en Buylaert

122 De Vleeschauwer (2013), pag. 36

123 <https://gw.geneanet.org/lfrlfr?lang=en&p=albert&n=le+boeuf>

124 Voor meer informatie over Jan Laurijn en de banden tussen de familie van Baenst en Laurijn: zie Rijksarchief in België – Rijksarchief Brugge: familiearchief De Baenst, inventarisnummer BE-A0513 / INV 57. Ook te raadplegen via Google bij zoeken op “Baenst en Lauwerijn”. Zie ook <http://sites.rootsweb.com/~belufts/biblio/HD06.pdf>

125 De broer van Cornelia van de Perre, Johan, trouwt met Barbara Maria Schorer, uit de tak van Johan Schorer (1650)

In 1663 verkoopt Francois le Boeuf (heer van Watervliet) schorren in het Zuiddieppe aan Jan van der Swalme uit IJzendijke. In 1666 verkopen diverse familieleden delen van de schorren van de Amaliapolder¹²⁶. Zo verkoopt jonkheer Maximilliaan van Oss (heer van Waterdijk en verwant aan de familie Laurijn) onder andere aan Jacob Vos en Johan van der Swalme, koopman in IJzendijke. Meer informatie over de familie Laurijn¹²⁷ is te vinden op Wikipedia¹¹⁵ in de uitgebreide literatuurlijst bij het artikel over de familie Laurijn/Lauwerijn.

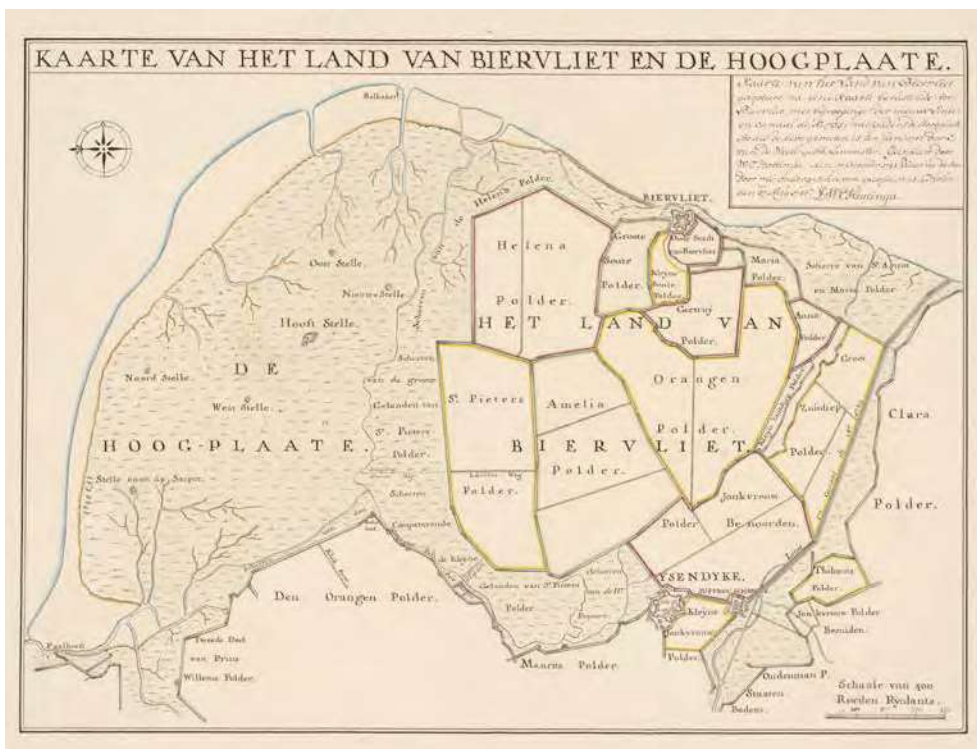
Boerderij in Waterdijk, een heerlijkheid opgericht door Jheronimus Laurijn. De boerderij is bewoond door de familie Luck tot 1778, daarna tot heden door leden van de familie Buysse. Hieronder een kaart uit 1707 van deze boerderij

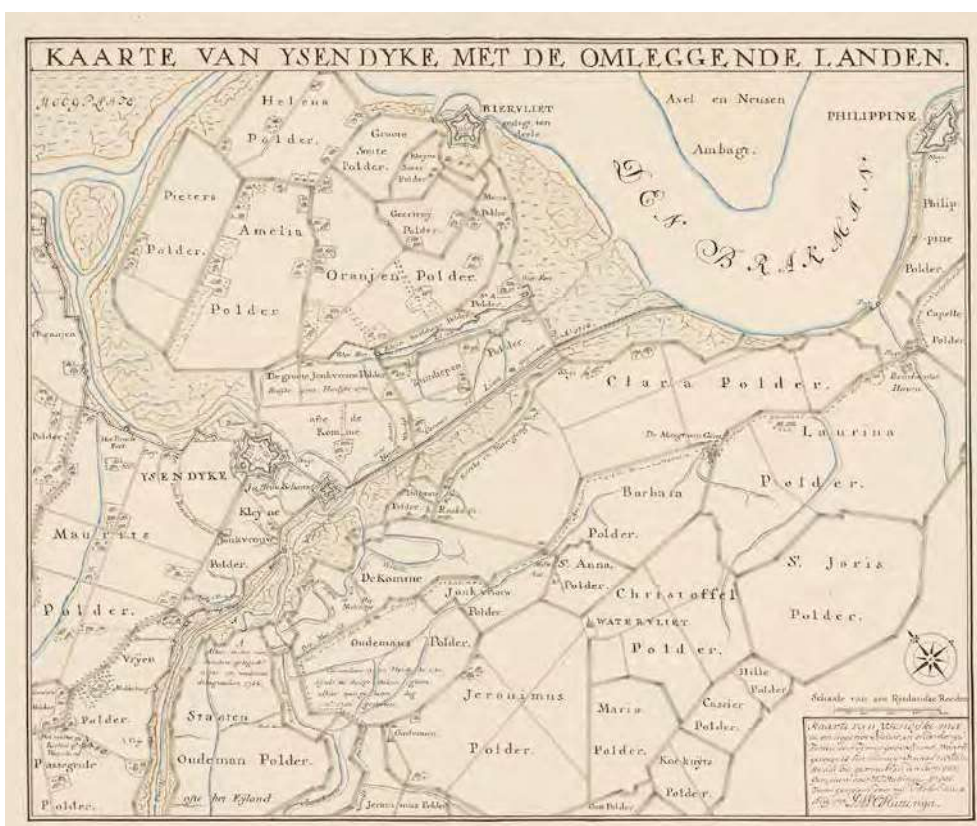
Kaart op ezelsvel uit 1707 van de boerderij van de familie Luck in Waterdijk, gemaakt in opdracht van Jooris Luck. De kaart is in het bezit van Maria Driessen-Buysse, woonachtig bij de boerderij..

¹²⁶ Zie Zeeuws Archief, inventarisnummer 487, Families Van Orlens en Mogge, 1613-1783, aktes 56-61 <https://www.zeeuwsarchief.nl/en/research-our-collections/archive/?mivast=239&mizig=210&miadt=239&miaet=1&micode=487&minr=1182551&miview=inv2&milang=en>

¹²⁷ Er is geen band tussen de familie Laurijn als heren van Watervliet en de familie Brouwer uit Heinkenszand, die zich ook heren van Watervliet noemden, n.a.v. hun landhuis, Huize Watervliet. Het was ook deze familie die in 1659 heeft bijgedragen aan de geldinzameling voor de kerk van Driewegen op Beveland. Voor informatie over deze familie: <https://www.zeeuwseankers.nl/verhaal/het-bosje-van-citters>

Kaart van het land van Biervliet, IJzendijke en Hoofdplaat. Het oosten is boven. Origineel van C. van de Weele, 1742, naar aanleiding van aanleg van de Linie in 1735. Uit deze kaart zijn goed de grenzen af te leiden tussen de latere Wilhelmina en Hoofdplaat polders. Ook biedt deze kaart een mooi overzicht van alle polders waarbij de families Paspoort, Schorer en hun voorouders betrokken waren: de hier al bedijkte Oranje-, Amalia-, Clara-, Helena- en Pieterspolder en de nog niet bedijkte Zacharias-, Wilhelmina- en Hoofdplaatpolder. Bron: Zeeuws Archief, Atlassen Hattinga, nr. 404

Schets van de situatie rond 1735 (oost boven), waarbij de Generale Willemspolder en ook de Clarapolder nu wel herwonnen zijn op de zee. Inmiddels is ook de Passagelelinie gegraven. Kaartnaam: Kaarte van Yzendijke met de omliggende landen. Kaart van Yzendijke met omliggende polders en forten. Kopie door D.W.C. Hattinga, 9 mei 1746 naar de kopie van W.T. Hattinga, 1736 naar origineel van Tromp, landmeter (het nieuwe kanaal en linie van 1735 door W.T. Hattinga toegevoegd) / D.W.C. Hattinga, 1746. Bron: Zeeuws Archief, Atlassen Hattinga, nr. 349. Online raadpleegbaar via www.archieven.nl

3.3 De Zeeuwse families Paspoort en Schorer (1619-1812)

In het begin van de zeventiende eeuw nemen Zeeuwse families al snel de initiatieven tot inpoldering over van de Vlaamse voortrekkersfamilie Laurijn. Zoals Jacob Cats¹²⁸ die al in 1613 start investeringen in de polders bij Groede. In 1619 raakt de familie Rombouts zakelijk verbonden met de familie Laurijn, door aankoop van land waaruit later de Biervlietse Oranjepolder onstaat. Dat gebeurt opnieuw in 1638 via Apollonius Veth, wanneer hij als schoonzoon met Pieter Rombouts participeert in de Amaliapolder en in 1648 in de Clarapolder. Zo ontstaat bezit in drie polders: de Oranjepolder (1619), de Amaliapolder (1638) en de Clarapolder (1648). Ewaldus van de Perre, schoonzoon van Veth, en Zacharias Paspoort, schoonzoon van van de Perre, zullen deze betrokkenheid later aanvullen met de Helenapolder (1692) en Pieterspolder (1699). De kleinkinderen van Zacharias Paspoort vullen deze lijn weer aan met de Zachariaspolder (1740/1775/1776), de Wilhelminapolder (1776) en de Hoofdplaatpolder (1778).

De families Rombouts en Veth staan niet alleen in hun initiatieven. In 1650 start de familie Thibaut¹²⁹ met grootschalige investeringen in de Generale Prins Willempolder. Via huwelijken met de erfgenamen van Pieter Rombouts komen de families Paspoort (vanaf 1687) en Schorer (vanaf 1713) in beeld. Waarschijnlijk komen ze via erfenissen in bezit van een groot aantal schorren. Ze nemen daarna bij een groot aantal polders het initiatief om van schorren polders te maken, meestal samen met andere Zeeuwse families. Zo raken de families Paspoort en Schorer sterk betrokken bij het ontstaan van de Zachariaspolder.

Zo is Zacharias Paspoort eigenaar en naamgever van de schorren van de Zachariaspolder geweest. De Zachariaspolder is in 1678 onderdeel van het aangekochte octrooi uit 1638 voor schorren ten noorden en westen van Biervliet, gekocht door de Compagnie van Zeven met daarin Ewaldus van de Perre.

Twee kleinkinderen van Zacharias Paspoort, Cornelis Paspoort (zoon van Pieter Paspoort) en Willem Schorer (zoon van Hillegonda Paspoort), zijn betrokken geweest bij de inpoldering van deel één in 1740, deel twee in 1774 en deel drie in 1776. Dat geldt waarschijnlijk ook voor schoonzoon Johan Willem Schorer (1688-1747), die vanaf 1723 weduwnaar is van Hillegonda Paspoort. Zowel Cornelis Paspoort als Willem Schorer hebben na de inpoldering kavels in deel één en deel twee van de polder gekocht. In 1776 zijn beiden ook betrokken geweest bij de inpoldering van de Wilhelminapolder. En in 1778 is Willem Schorer ook bijzonder betrokken geweest bij de inpoldering van de Hoofdplaatpolder.

Wat is de achtergrond van de families Paspoort en Schorer? Hoe zit het met hun betrokkenheid bij de inpolderingen? Welke rol hebben ze ten opzichte van andere inpolderaars gehad? Hoe lang is de familie uiteindelijk bij deze polders betrokken geweest?

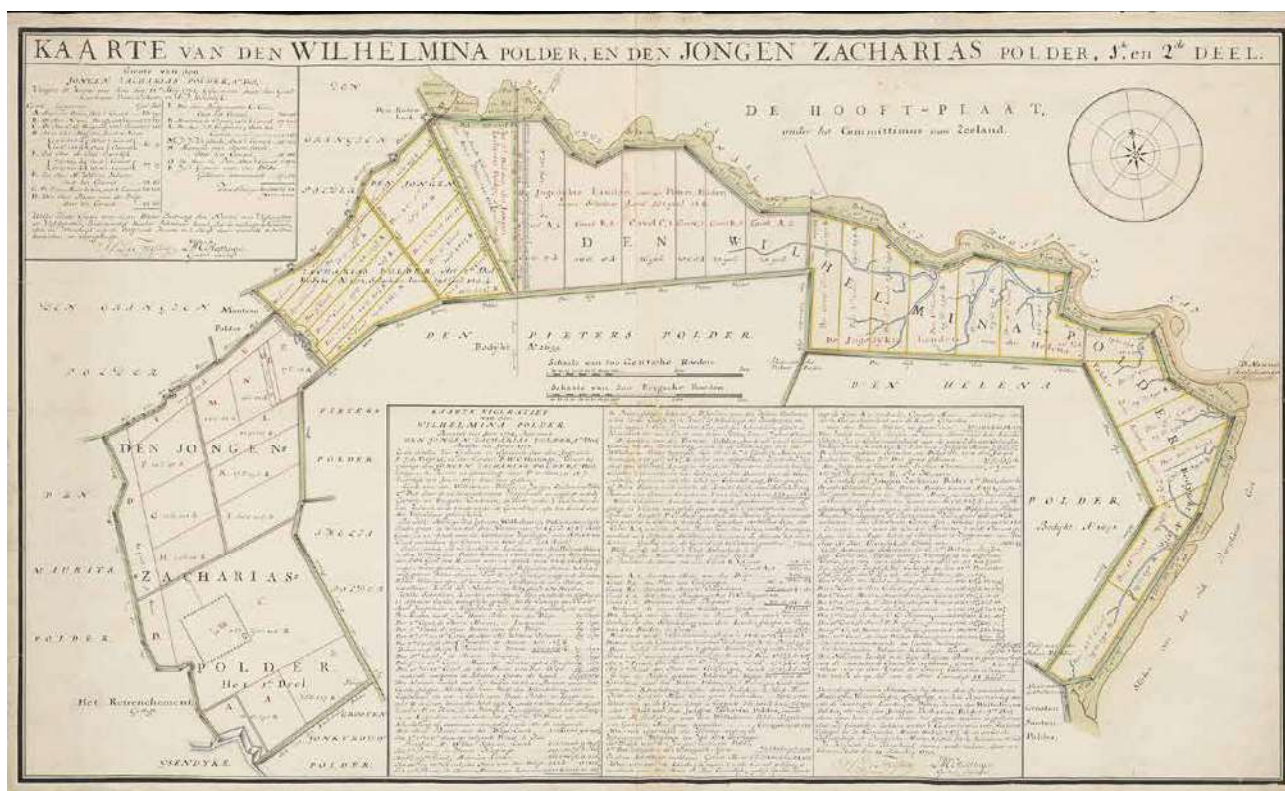
128 [https://nl.wikipedia.org/wiki/Jacob_Cats_\(dichter\)](https://nl.wikipedia.org/wiki/Jacob_Cats_(dichter))

129 [https://nl.wikipedia.org/wiki/Thibaut_\(familie\)](https://nl.wikipedia.org/wiki/Thibaut_(familie))

De geschiedenis van de familie Schorer is te uitgebreid om hier volledig te kunnen behandelen. Daarom worden alleen de meest relevante punten belicht. Voor wie meer wil weten, is een uitgebreide lijst van noten en literatuurverwijzingen toegevoegd.

Beide families komen oorspronkelijk niet uit Zeeland, maar hebben zicht na de start van de tachtigjarige oorlog in Middelburg gevestigd. Zoals veel families uit Vlaanderen, Duitsland en Holland. Na de val van Antwerpen in 1585 is Walcheren een toevluchtsoord voor mensen in verband met het geloof en de handel. Andere vluchtsoorten zijn Amsterdam, Leiden, Haarlem en nog veel meer steden in Nederland, Duitsland en Engeland.

Rond 1600 arriveert de familie Schorer in Walcheren. Dat gebeurt via minstens twee takken. De tak van Abraham Schorer vestigt zich in Vlissingen, die van Lucas Schorer in Middelburg. Bijna negentig jaar later vestigt de familie Paspoort zich via Zacharias vanuit Vlaardingen in Middelburg. In de tijd van en na de 80-jarige oorlog vestigen zich nog meer families in Walcheren. Zowel uit Vlaanderen (waaronder Oostende) als uit Holland. En raken verbonden met de families Paspoort en Schorer¹³⁰.

De Wilhelminapolder (bedijkt 1776) en de Zachariaspolder deel 1 (1740) en deel 2 (1774) en deel 3 (1776).

Bron: kaart van David Hattinga (NA, 4 VTH, kaart 2931)

130 [https://nl.wikipedia.org/wiki/Schorer_\(geslacht\)](https://nl.wikipedia.org/wiki/Schorer_(geslacht))

Hieronder enkele data die voor de families Paspoort en Schorer relevant zijn. Meer data volgen in de paragrafen hierna.

Voor 1611	Komst Lucas Schorer in Middelburg. In 1582 geboren in Aken, in 1611 getrouwd in Middelburg met de uit Duitsland afkomstige Johanna Rademacher.
1619	Pieter Rombouts (Remoens of Ramoens) koopt land in de Biervlietse Oranjepolder.
1639	Pieter Rombouts koopt schorren in de latere Amaliapolder van de familie Laurijn.
1678	De Compagnie van Zeven, met o.a. Ewaldus van de Perre, koopt de schorren ten noorden van de Amaliapolder. Hieruit ontstaan later de Helenapolder, de Pieterspolder en wellicht ook de Zacharias- en de Wilhelminapolder.
1687	Cornelia van de Perre, achterkleindochter van Pieter Rombouts, dochter van Ewaldus van de Perre, trouwt met Zacharias Paspoort ¹³¹ , geboren in Vlaardingen, in notaris in Den Haag (1672), advocaat in Middelburg(1675).
1692	Zacharias Paspoort penningmeester bij de inpoldering van de Helenapolder.
1699	Zacharias Paspoort is betrokken bij de inpoldering van de Pieterspolder.
1712, 1715	Zacharias Paspoort en Cornelia van de Perre overlijden in respectievelijk 1712 en 1715. Hillegonda en Pieter zijn dan 23 en 18 jaar oud.
1713, 1717	In 1713 trouwt Hillegonda Paspoort met Johan Willem Schorer (ofwel Johan Guilielmus, afgekort tot J.G.). Ze krijgen eerst een dochter, Cornelia, en later een zoon, Willem J.G. Zn (1717), in 1800 begraven op Schorersgraf.
1723	Moeder en dochter overlijden al in 1723. Alleen zoon Willem blijft over. Vader Johan Willem hertrouwt in 1724 en krijgt in 1733 nog een zoon, Johan Willem. Willem gaat rond die tijd in Leiden studeren.
1740	Willem is werkzaam in Middelburg, bij de Raad van Vlaanderen, en trouwt met Anne Elisabeth Eversdijk.
1740	Inpoldering van de Zachariaspolder deel één.
1747	Overlijden van Johan Willem (J.G.) Schorer. Einde van het huwelijk tussen Willem Schorer en Anne Elisabeth Eversdijk.
1750	Willem Schorer hertrouwt met Juliana Philippi uit Doornik.
1752	Geboorte: Hillegonda Catherina Schorer, dochter van Willem Schorer en Juliana Philippi.
1777	Huwelijk van Hillegonda Schorer met Hendrik Boesses.
1778	Zowel Willem J.G. Zn als Willem J.A. Zn investeren in de Hoofdplaatpolder en zijn daarna ook betrokken bij de opbouw van de kerk in Hoofdplaat.
1780	Geboorte van Suzanne Boesses, kleindochter van Willem J.G. Zn.
1783	Geboorte van Adrianus Julianus Boesses, kleinzoon van Willem J.G. Zn
1800	Overlijden van Willem J.G. Zn Schorer en begrafenis op Schorersgraf.
1805	Huwelijk van kleindochter Suzanne met Johan Cornelis de Bruyn.
1805	Sara Paspoort verkoopt boerderij Le Paradis aan Jacques van Hecke uit Gent. Sara is de ongetrouwde achterkleindochter van Zacharias Paspoort.
1812	Dochter Hillegonda Schorer verkoopt de kavel van Willem J.G. Zn in de Hoofdplaatpolder aan C.B. Thomaes.
1823	Overlijden van Hillegonda Boesses-Schorer, dochter van Willem Schorer
1855	Overlijden Adrianus Boesses, kleinzoon van Willem Schorer J.G. Zn
1857	Overlijden Suzanne Boesses, kleindochter van Willem Schorer J.G. Zn

131 <https://www.genealogieonline.nl/genealogische-databank-vlaardingen/I83625.php>

3.3.1 De Zeeuwse familie Paspoort¹³²

Zacharias Paspoort (1649-1712) staat aan de wieg van de familie Paspoort in Middelburg. Hij is een jurist uit Vlaardingen die rond 1680 naar Middelburg verhuist.

Blijkbaar komt hij snel in de goede kringen terecht, want in 1687 trouwt hij met Cornelia van de Perre (1665-1715). Zij is de dochter van Ewald van de Perre en Barbara Veth, beide afkomstig uit goeude kringen. Een stamboomoverzicht van de familie Paspoort is te vinden aan het einde van deze paragraaf.

Familiewapen Paspoort

Familie van de Perre

De familie Van de Perre komt oorspronkelijk uit Mechelen en woont vanaf 1557 in Middelburg. In december 1651 zijn Paulus van de Perre, vader van Ewaldus, en Jacob Cats, oud-raadpensionaris van Holland, lid van het driemanschap dat vrede met Engeland moet zien te bewaren, namens de Staten-Generaal.

Familie Veth

In tegenstelling tot veel andere families komt de familie Veth uit Walcheren. Ze worden welvarend door het huwelijk van Jan Jacobsz. Veth met Barbara Jansdr. uit Rosenburgh. De kinderen doen ook goede zaken door hun huwelijken. Zo trouwt zoon Appollonius, ondermeer burgemeester van Middelburg, met de rijke Cornelia Remoens (enig kind van Pieter Rombouts). Dochter Barbara Veth trouwt met Ewaldus van de Perre. De drie broers van Apollonius (Adriaan, Jacob en Martinus) worden ook bekende bestuurders¹³³.

Families Rombouts, Veth, Van de Perre, Paspoort

De banden tussen deze families zijn gebaseerd op huwelijken en bestuurlijke rollen:

- Cats koopt in 1613 tiendrechten bij Biervliet.
- Pieter Rombouts koopt in 1619 rechten voor de Oranjepolder bij Biervliet.
- Appollonius Veth trouwt met de dochter van Pieter Rombouts, investeerder in zowel de Oranjepolder (1619) als de Amaliapolder (1638¹³⁴)
- Ewaldus van de Perre is schoonzoon van Veth en heeft via zijn vader Paulus een relatie met Cats. Cats en Paulus van de Perre waren samen diplomaat.
- Ewaldus is in 1678 niet alleen erfgenaam maar ook mede-investeerder in schorren. Die zijn later de basis voor de Helena-, Pieters-, Zacharias- en Wilhelminapolder.

De banden tussen de families Van de Perre en Schorer komen later nog terug. Zo bundelen Johan Willem Schorer (1733-1783) en Johan Adriaan van de Perre (kleinzoon van Barbara Schorer, 1738-1790) in 1778 de krachten voor de inpoldering van een deel van Sint Philipsland. Een broer van Johan Adriaan van de Perre veranderde zijn naam in Veth van de Perre, in verband met het erven van de heerlijkheid van Westkapelle van een oom. Zie paragraaf 3.3.1 en 3.3.2 voor de stambomen van de families Paspoort en Schorer

Apollonius Veth en Cornelia Remoens, ouders van Apollonius, Adriaan, Jacob, Martinus en Barbara Veth, overgrootouders van Hillegonda en Pieter Reaal Paspoort. Beide geschilderd door Cornelis Jonson van Ceulen in 1644

¹³² <https://cbg.nl/bronnen/familiewapens/>

¹³³ [https://encyclopedievanzeeland.nl/Vet_\(Veth,_De_Veth\)](https://encyclopedievanzeeland.nl/Vet_(Veth,_De_Veth))

¹³⁴ Pieter Rombouts heeft in of voor 1638 de schorren van de Amaliapolder gekocht van Françoise Laurijns, vrouwe van Watervliet, overleden in 1631, of van haar zoon, Albert le Boeuf

1678

In 1678, enkele jaren voor het huwelijk van zijn dochter in 1687, koopt Ewaldus van de Perre¹³⁵ schorren die in het noordoosten van Biervliet liggen. Dat doet hij samen met zes anderen, via de Compagnie van Zeven. Deze schorren vormen de basis voor onder andere de toekomstige Helenapolder.

1685 en 1687

In 1685 overlijdt Ewaldus van de Perre, 54 jaar oud. Zijn vrouw Barbara Veth is in 1680 overleden¹³⁶. Twee jaar later trouwt hun dochter Cornelia met Zacharias Paspoort. Ze krijgen drie kinderen: Hillegonda (1689), Pieter (1697) en Barbara. Zacharias Paspoort komt dus via zijn huwelijk in 1687 in aanraking met grondbezit. Dat gebeurt vooral via de grootmoeder van zijn vrouw, Cornelia Remoens of Rombouts¹³⁷, en haar vader, Pieter Rombouts.

Stamboom van Cornelia van de Perre, echtgenote van Zacharias Paspoort. Vier familieleden zijn betrokken bij inpolderingen:

- Cornelia Remoens, dochter van Pieter Rombouts, investeerder in de Biervlietse Oranjepolder (1619)
- Apollonius Veth, mede-investeerder in de Amaliapolder (1639) en Clarapolder (1648)
- Ewaldus van de Perre, mede-investeerder in de schorren van de Helena- en Pieterspolder (1678, 1692, 1699)
- Zacharias Paspoort, bedijker van de Helena- en Pieterspolder, investeerder in de schorren van de latere Zachariaspolder (1740)

De familie Paspoort wordt via het huwelijk van Zacharias en Cornelia verbonden met de familie Van de Perre. Maar ook met veel roemrijke Middelburgse families als Thibaut, Veth, Rombouts (of Remoens), Van de Brande en Schorer¹³⁸. Zie hierna en paragraaf 3.3.2 voor de stambomen van de families Paspoort (incl. van de Perre) en Schorer.

1689 – 1697

In 1689 wordt de dochter Hillegonda Paspoort geboren. In 1692 vindt de inpoldering van de Helenapolder plaats. Dankzij de inzet van Zacharias Paspoort, lid van de Compagnie van Zeven, en Antonie de Huibert van Kruiningen, Willem Zuidland en Johan Goris. Zacharias koopt in de polder twee percelen, Deze zijn in rood aangegeven op de kaart

¹³⁵ <https://zeeuwseelite.wordpress.com/2016/04/20/perre/>

¹³⁶ Zie Idee en Interest, bijlage II

¹³⁷ Zie A. Romijn: Stadsregering Tholen:

<https://kzgw.nl/wp-content/uploads/2015/06/Xstuks-11178-Tienstuks-Tholen-Deel-2-WEB1.pdf>

¹³⁸ Bron: https://encyclopedievanzeeland.nl/Van_de_Perre

van de Helenapolder hierna. Op een perceel laat hij boerderij De Reigerij bouwen¹³⁹, met daarin een mooie kamer voor hemzelf als eigenaar. Hier bevindt zich een tegeltableau, met een voorstelling van 'Josef in de put'¹⁴⁰. In 1697 wordt zoon Pieter geboren¹⁴¹.

1699

In 1699 is Zacharias bij een nieuwe inpoldering betrokken. De naastgelegen Pieterspolder wordt ingedijkt. Ook in deze polder schaft Zacharias twee percelen voor zichzelf aan. Dit doen ook een paar andere leden van de compagnie van Zeven.

1710

Johan van de Perre (1676-1730) trouwt rond 1710 met Barbara Schorer (1682-1731). Ze krijgen één kind: Johan van de Perre (1713-1749). Deze krijgt later drie zoons, waaronder weer een Johan, die in 1760 huwt met de rijke Jacoba van de Brande. Van 1760 tot 1769 is hij kiesheer raad en schepen in Middelburg. Op 29-jarige leeftijd wordt hij vertegenwoordiger van de Prins van Oranje en leider van de Oranjegezinde partij in dit gewest. Meer informatie is te vinden in de online stamboom¹⁴².

1712 - 1724

Zacharias overlijdt in 1712, Cornelia in 1715. In 1713 trouwt dochter Hillegonda met Johan Willem Schorer. Hillegonda en Johan Willem Schorer krijgen twee kinderen: Cornelia (gestorven in 1723) en Willem (1717). Zelf overlijdt Hillegonda in hetzelfde jaar als haar dochter. In 1724 hertrouwt Johan Willem Schorer met Johanna Sara du Buisson. Samen krijgen ze in 1733 nog een zoon, Johan Willem Schorer, heer van St. Philipsland. In 1723 trouwt zoon Pieter Paspoort met Geertrui Versluis en krijgt in dat jaar een zoon, Cornelis Galenus Paspoort. Die trouwt in 1756 weer met een Schorer, namelijk Elisabeth Maria Schorer¹⁴³.

1740

In 1740 volgt de inpoldering van de Hr. Paspoort Schorren door zijn kleinkinderen Cornelis Paspoort (dan 17 jaar oud, zoon van Pieter) en Willem Schorer (dan 23 jaar oud, zoon van Hillegonda). De inpoldering is 28 jaar na het overlijden van Zacharias Paspoort. Waarschijnlijk gebeurt dit onder begeleiding van schoonzoon Johan Willem Schorer. Hillegonda en Pieter Paspoort hebben hierbij voor Cornelis en Willem geen rol gespeeld. Zij zijn namelijk al 1723 en 1726 overleden, kort na hun eigen vader. Cornelis Paspoort wordt hij bij de inpoldering in 1740 op zeventienjarige leeftijd eigenaar van de boerderij Le Paradis. Hij doet mee aan de inpolderingen van Zachariaspolder deel twee en de Wilhelminapolder (1776). Omdat hij in 1778 overlijdt, is hij niet meer betrokken bij de inpoldering van de Hoofdplaatpolder. Cornelis heeft een zoon, Zacharias, en een dochter, Sara. Zoon Zacharias Paspoort is de schrijver van de Beschrijving van Zeeland, in 1820 uitgegeven in Middelburg.

¹³⁹ <https://www.genealogieonline.nl/west-europese-adel/I287506.php>

¹⁴⁰ <https://bijbel.co.nl/bijbel/genesis/37>

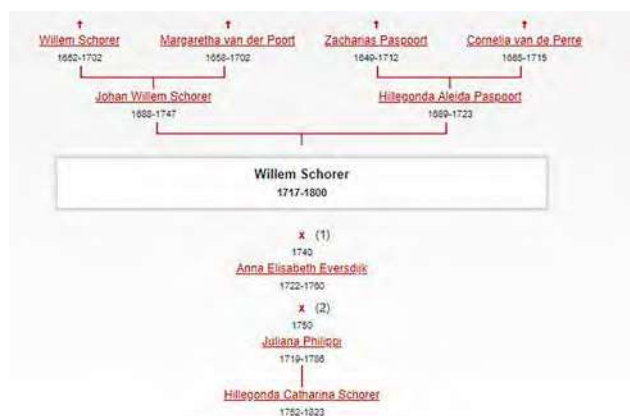
¹⁴¹ <https://www.genealogieonline.nl/west-europese-adel/I287506.php>

¹⁴² <https://www.genealogieonline.nl/west-europese-adel/I38096.php>

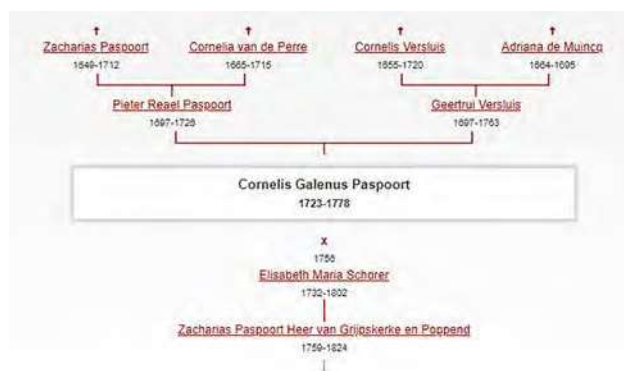
¹⁴³ Hiermee trouwt na een zwager (Cornelis van de Perre, in 1710, met Barbara), en een dochter (Hillegonda Paspoort, 1713, met Johan Willem), ook een kleinzoon (Cornelis Paspoort, 1756, met Elisabeth) met een Schorer. De kleinzoon van Cornelis (Marinus) trouwt ook weer met een Schorer (1824, met Dana, van Jacob Hendrik)

1797

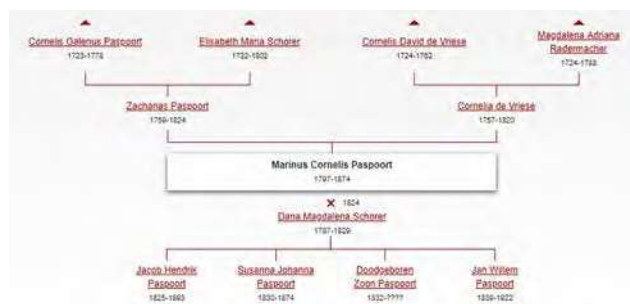
De zoon van Cornelis Paspoort, Zacharias Paspoort, heer van Grijskerke en Poppend, krijgt ook weer een zoon: Marinus Cornelis Paspoort (1797-1874). Deze wordt bekend als politicus en schrijver¹⁴⁴. Zijn schoonvader is de bekende politicus Hendrik Jacob Schorer¹⁴⁵, wat opnieuw een connectie is tussen de families Paspoort en Schorer. Marinus Cornelis Paspoort heeft drie kinderen. Zoon Jacob Hendrik trouwt met een Citters en zoon Jan Willem trouwt met een De Vriese. Beide zoons overlijden kinderloos, waarvan Jan Willem als laatste in 1922. Hiermee verdwijnt de familienaam Paspoort¹⁴⁶. Dochter Suzanne trouwt met Jan Willem Boddaert en overlijdt al in 1874, in hetzelfde jaar als haar vader. Zij heeft vier kinderen, waaronder Cornelia Jacqueline Boddaert (1865-1941), moeder van de bekende “Rode Jonker”, Jhr. Dr. Marinus van der Goes van Naters (1900-2005)¹⁴⁷. In zijn biografie “Met en tegen de tijd” besteedt Van der Goes van Naters slechts enkele regels aan zijn moeder Cornelia Boddaert en geen enkel woord aan zijn grootmoeder Suzanne Paspoort.

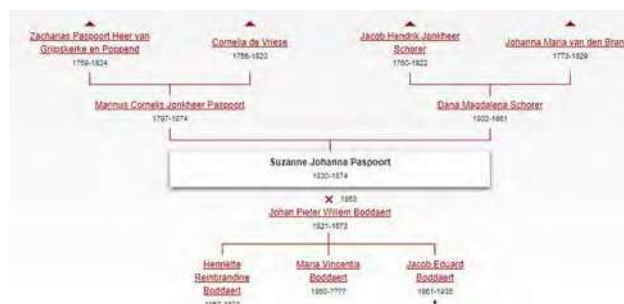
Willem Schorer (1717), kleinzoon van Zacharias Paspoort, heeft ook nog een halfbroer, Johan Willem Schorer (1733). Zie de stamboom van de familie Schorer in paragraaf 3.3.2 voor meer details

Cornelis Paspoort (1723), neef van Willem Schorer, heeft een zoon, Zacharias Paspoort, Heer van Grijskerke en Poppend, en een ongetrouwde dochter, Sara

Marinus Cornelis Paspoort, de 5e generatie Paspoort in Middelburg, trouwt net als de 2e generatie (Hillegonda) en 3e generatie (Cornelis) met een Schorer

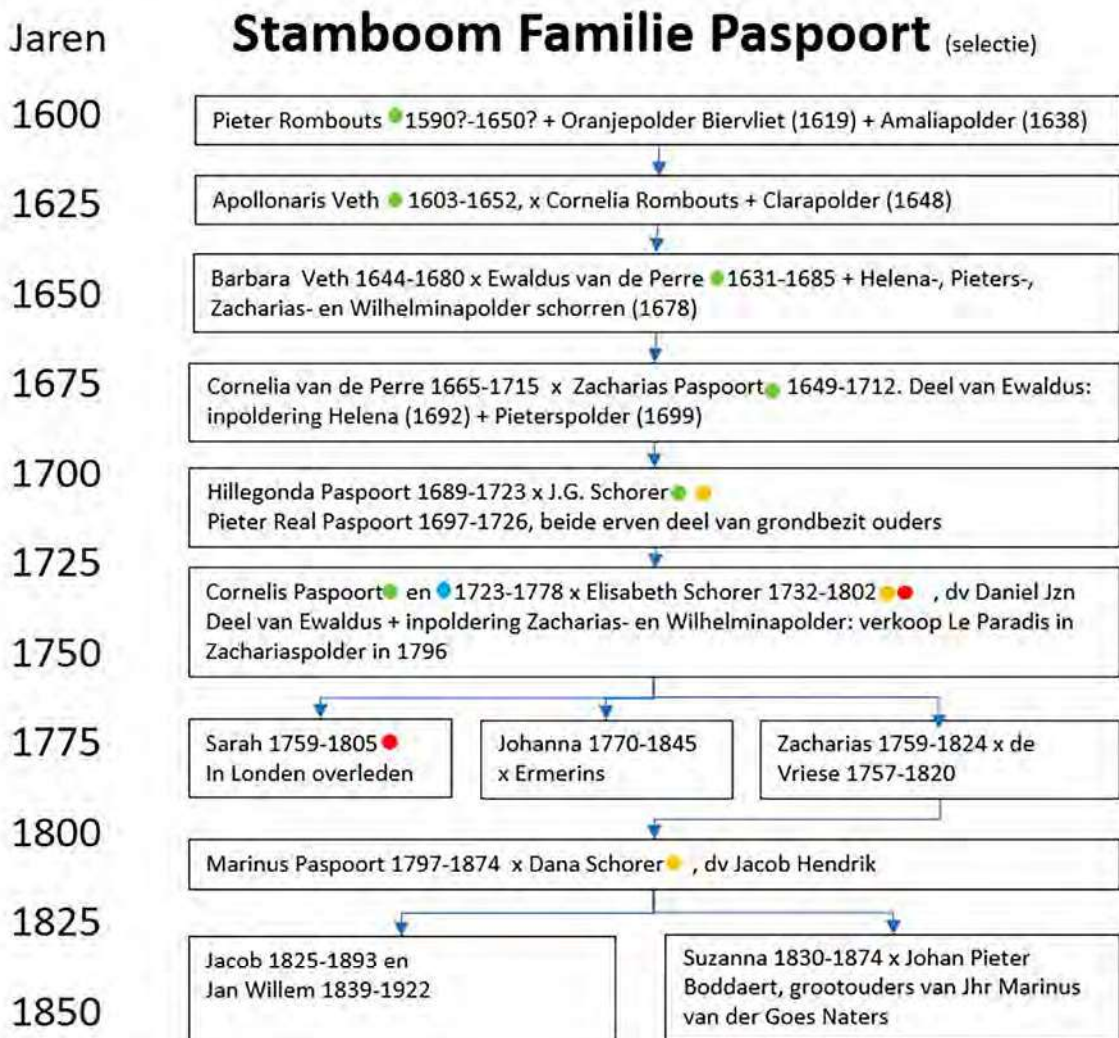
Suzanne Paspoort, 6e generatie, heeft naast de bovenstaande namen, nog een dochter, Cornelia Jacqueline Boddaert (1865-1941), die niet in dit overzicht vermeld is. Zij is moeder van de bekende politicus, Marinus van der Goes van Naters

¹⁴⁴ https://nl.wikipedia.org/wiki/Marinus_Cornelis_Paspoort_van_Grijskerke en https://encyclopedievanzeeland.nl/Marinus_Cornelis_Paspoort_van_Grijskerke

¹⁴⁵ https://nl.wikipedia.org/wiki/Jacob_Hendrik_Schorer

¹⁴⁶ <https://www.genealogieonline.nl/stamboom-driessen/173150213.php>

¹⁴⁷ https://nl.wikipedia.org/wiki/Marinus_van_der_Goes_van_Naters

● = betrokken bij inpolderingen
● = betrokken bij overzeese handel
● = huwelijk tussen Schorer en Paspoort of Paspoort en Schorer
● = verkoop van grondbezit
Opgesteld door R. Buijsse in 2019 op basis van diverse bronnen, waaronder *genealogiebeschrijving van de familie Schorer*, door P.J. Rethaan Macaré (Zeeuws Archief), <https://www.genealogieonline.nl/west-europese-adel/> en het boek *Idee en Interest, van der Bijl (1981), bijlage VII*

Familiewapen Schorer¹³²

3.3.2 De Zeeuwse familie Schorer

Oorspronkelijk is de familie Schorer afkomstig uit Augsburg in Duitsland. Eerst vestigt een deel van de familie zich in Aken en later ook in Antwerpen. In 1582 wordt in Aken Lucas Schorer geboren. Hij is de zoon van Gerard Schorer, burgemeester van Aken. Waarschijnlijk vestigt Lucas zich rond 1600 in Middelburg. Hij trouwt in 1611 met Johanna Rademacher. Zij is ook afkomstig uit Aken.

Lucas moet al vermogen hebben gehad voordat hij naar Middelburg kwam. Niet hijzelf maar zijn zoon Lucas staat als inwoner van Amsterdam vermeld, op nummer 121 in de lijst van de 250 rijkste Nederlanders in de Gouden Eeuw¹⁴⁸.

Al snel bouwt de familie Schorer banden op met de gevestigde orde. Zo trouwt Abraham (Vlissingse tak van de Schorers) in 1626 met Cornelia Lampsins. Zij is de dochter van Jan Lampsins¹⁴⁹ en zus van de bekende broers Cornelis en Adriaan Lampsins.

Jacob Schorer, ook van de Vlissingse tak, trouwt in 1636 met Margaretha van de Putte¹⁵⁰, telg uit een bekende kapersfamilie. Johanna Lampsins, telg uit de rijke Lampsinsfamilie, wordt genoemd als weduwe van Samuel Schorer.

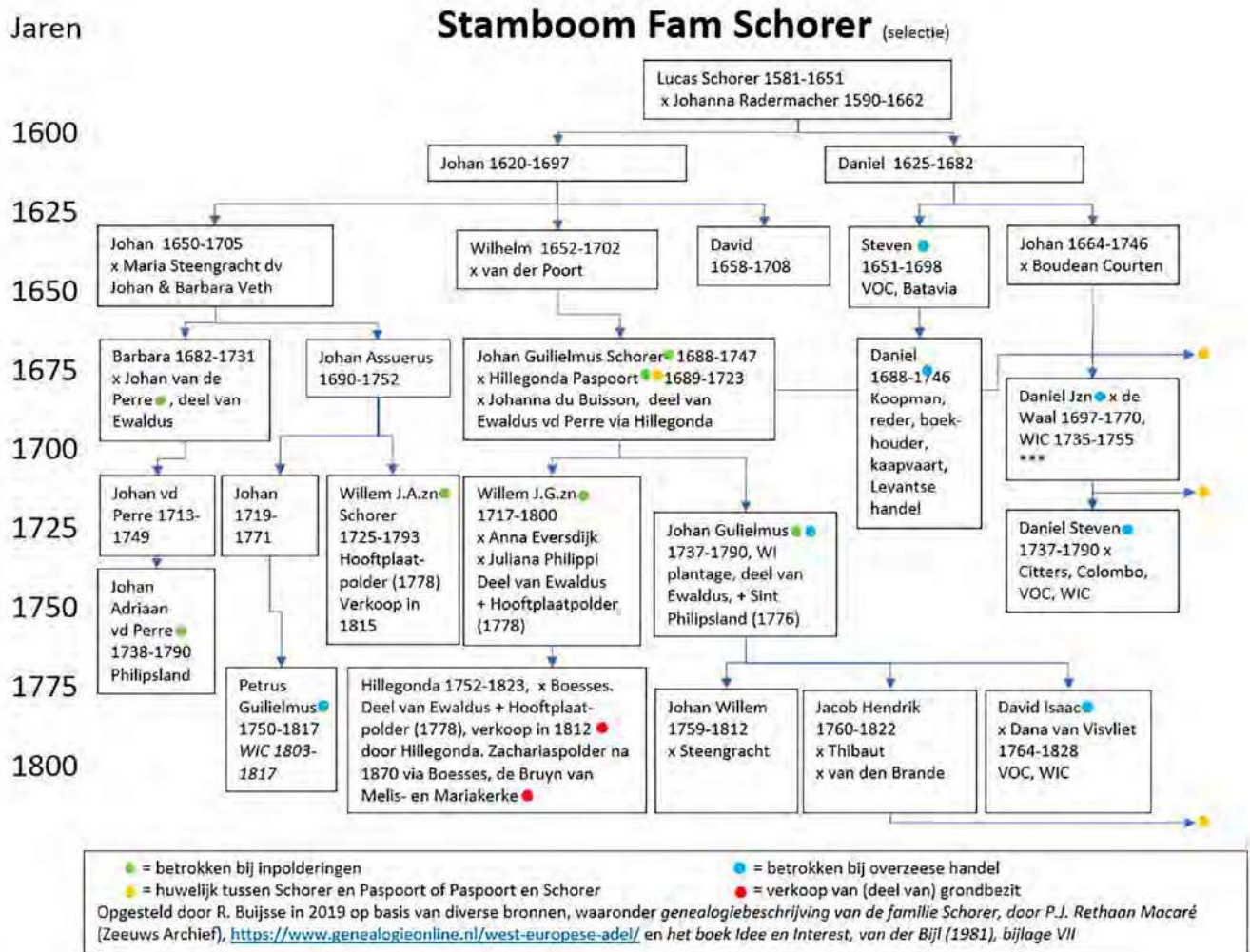
Voor inzicht in de volledige stamboom van de familie Schorer, zie onder andere de online stamboom te raadplegen via: <https://www.genealogieonline.nl/west-europese-adel/I176187.php>. Meer online informatie is te vinden via [https://nl.wikipedia.org/wiki/Schorer_\(geslacht\)](https://nl.wikipedia.org/wiki/Schorer_(geslacht)) en in het Zeeuws Archief. Bij het Zeeuws Archief is onder andere de mooi vormgegeven stamboom te vinden, opgesteld door P.J. Rethaan Macaré in 1800¹⁵¹. Een aantal pagina's uit deze stamboom zijn hieronder weergegeven. Een beperkte samenvatting van de stamboom van de familie Schorer volgt in het overzicht hierna.

148 Zie <http://geneagraphie.com/showsource.php?sourceID=S77&tree=1>

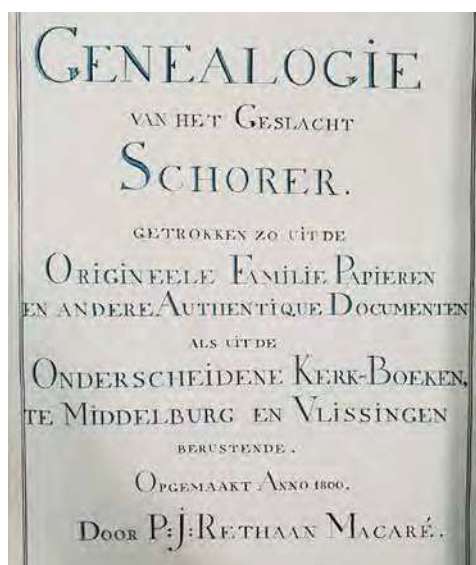
149 <https://nl.wikipedia.org/wiki/Lampsins> en <https://zeeuwseelite.wordpress.com/aenr/redersvlootvoogden/>

150 https://nl.wikipedia.org/wiki/Carel_van_de_Putte

151 Zeeuws Archief, Inventaris nr. 157, stukken van genealogische aard, deel 1.3

Stamboom met een selectie van de familie Schorer. De aanduidingen inzake betrokkenheid bij inpolderingen en overzeese handel zijn niet volledig. Van niet alle namen kon hun betrokkenheid achterhaald worden

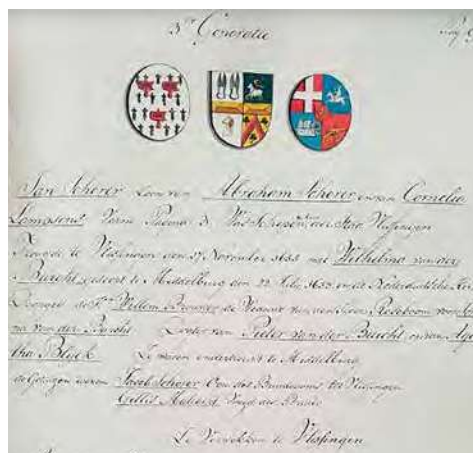
Voorblad van
genealogiebeschrijving van
de familie Schorer, door P.J.
Rethaan Macaré

Abraham Schorer trouwt in
1626 met Cornelia Lampsins.
Ze krijgen onder andere twee
zoons, Nicolaas en Jan

Jacob Schorer trouwt in 1636 met Margaretha van de Putte

Jan Schorer, zoon van Abraham, gaat in 1663 een tweede huwelijk aan met Alida de Ruijter, dochter van Michiel Adriaanszoon de Ruijter

1611

Lucas en Johanna krijgen na hun huwelijk in 1611 negen kinderen waaronder:

- Lucas (geboren in 1618, trouwt in 1649 in Amsterdam met Maria Stassaert. In de lijst van 250 rijken in de Gouden Eeuw staat hij op positie 121. Is o.a. gouverneur op Sint Maarten)
- Johan (geboren in 1620, later burgemeester van Middelburg)
- Daniel (geboren in 1628, later burgemeester van Middelburg en bewindhebber bij de VOC)
- Samuel (trouwt in 1653 met Johanna Lampsins)

1649

Johan (1620) en Sara Thielenus krijgen na hun huwelijk in 1649 vijf kinderen, waaronder Johan (1650), Willem (1652), Lucas (1656) en Daniel (1658) (generatie drie). Met name uit de takken van Johan (1650) en Willem (1652) komen veel bestuurders en juristen voort. Waaronder Willem, zoon van Johan Gulielmus (J.G. Zn), geboren in 1717 en in 1800 begraven op Schorersgraf, en ook zijn halfbroer Johan Willem, heer van Sint Philipsland.

Uit de tak van Johan (1650, 3^e generatie) volgen onder andere zoon Johan Ahasveros Schorer (J.A.) en kleinzoon Willem J.A. Zn (1725, 5^e generatie). Deze Willem J.A. Zn. is vanaf 1765 heer van Den Dolphijn¹⁵², na Steven Schorer, een neef van zijn grootvader. Hij koopt in 1778 bij de inpoldering van de Hoofdplaatpolder twee kavels, net als zijn verre neef Willem J.G. Zn.

Uit de tak van Willem (1652, 3e generatie) komt o.a. Johan Willem of Johan Guilielmus. Zn. voort (4e generatie). Hij trouwt twee keer:

- huwelijk één: met Hillegonda Paspoort. Via haar vader Zacharias erft ze grondbezit in Biervliet en IJzendijke. Hieruit volgt Willem Schorer J.G. Zn (1717, bekend van Schorersgraf, 5e generatie) die hier nog grondbezit in IJzendijke en Hoofdplaat aan toevoegt. Net als zijn neef Cornelis Paspoort (getrouwd met Elisabeth Schorer).

¹⁵² <https://www.buitenplaatsenin nederland.nl/middelburg-dolphijnden.html>

- huwelijk twee: met Johanna du Buisson. Hieruit volgt de tak van Johan Willem Schorer (1733, 5^e generatie), Heer van Sint Philipsland, halfbroer van Willem. Een kleindochter van deze Johan Willem, Dana Schorer (1802), trouwt in 1824 met Marinus Cornelis Paspoort, die weer kleinzoon is van Cornelis Paspoort en Elisabeth Schorer. Zo zijn de families Paspoort en Schorer op meerdere punten verweven, in de periode van 1713 tot 1850.

Over de tak van Lucas (1626) valt te melden dat Lucas Schorer (geboren in 1656, jongere broer van Johan en Willem) fiscaal was op Delmina ofwel Elmina in Ghana. Dat was het belangrijkste Nederlandse steunpunt voor de slavenhandel richting Midden- en Zuid-Amerika.

In de tak van Daniel (1628) is ook een link te leggen naar de Schorers die vertrokken zijn naar handelsposten van de VOC in het oosten (Ceylon), de WIC in het zuiden (Elmina, Ghana) en het westen (Sint Maarten)¹⁵³. Zo is Lucas, zoon van Daniel, in 1686 gouverneur op de bovenwindse eilanden. Daarnaast was zoon Steven (1651), vertrokken naar Indië in 1670, vanaf 1690 bewindhebber van de Oost-Indische Compagnie, Kamer Zeeland en onder andere bewoner van buitenplaats Den Dolphijn¹⁵⁴. Het verblijf in het oosten gaat nog een paar generaties door. Zoals blijkt uit de geboorte van Johan Willem Schorer, geboren in 1743 in Colombo¹⁵⁵, als kleinzoon van Steven Schorer¹⁵⁶.

Uit de selectie van familiebanden blijkt dat er al voor het huwelijk (1713) tussen Johan Willem Schorer (1688) en Hillegonda Paspoort (1689) banden tussen de twee families ontstaan. Zo is Barbara Schorer, dochter van Johan (1650), een tante van Hillegonda Paspoort, omdat ze getrouwd is met de broer van haar moeder, Johan van de Perre.

1717

In 1717 start de tak van Willem J.G. Zn. Schorer, de man van Schorersgraf. Zie onderstaande schema's voor de stamboom en nakomelingen van Willem Schorer J.G. Zn. Zie ook het online overzicht¹⁵⁷ voor verdere vertakkingen met de families Boesses en De Bruyn. Hierbij moet aangevuld worden dat Suzanne Wihelmina Boesses ook nog een broer had: Adrianus Julianus Boesses, die ongetrouwd overleden is in 1855. Via de familie de Bruyn, heren van Melis- en Mariakerke, en de later aangetrouwde familie Lantsheer zijn er nog tot op heden nakomelingen van Willem J.G. Zn. Schorer, de man van Schorersgraf.

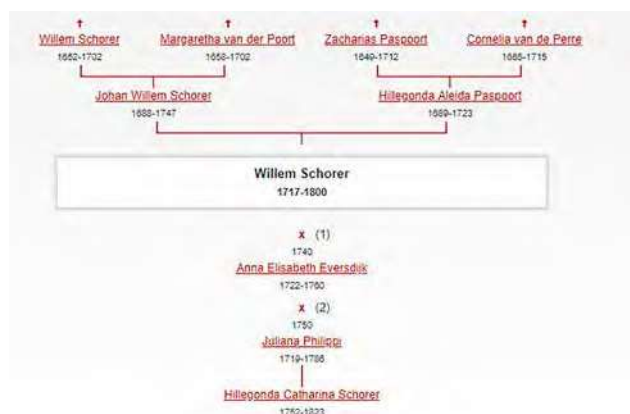
¹⁵³ Lucas Schorer, gouverneur van Sint Maarten, Saba en Sint Eustatius van 1686-1689)

¹⁵⁴ Zie het Pyreel van Zeeland, Martin van den Broecke 2016

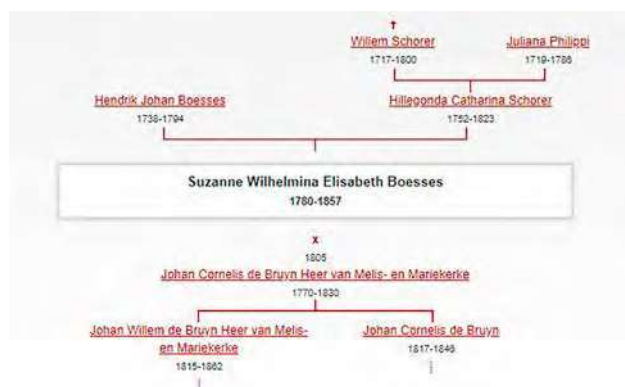
¹⁵⁵ <http://geneagraphie.com/getperson.php?personID=I726366&tree=1>

¹⁵⁶ <http://geneagraphie.com/getperson.php?personID=I702079&tree=1> en (P.J. Rethaan Macaré stamboom boek pag. 63)

¹⁵⁷ <https://www.genealogieonline.nl/west-europese-adel/I304413.php>

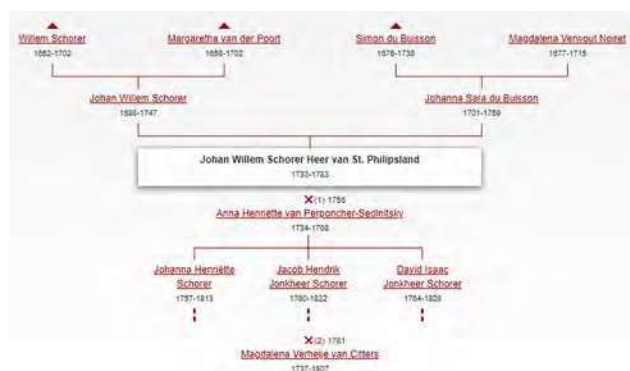
De stamboom van Willem Schorer J.G. Zn. Zijn halfbroer Johan Willem Schorer staat hieronder vermeld

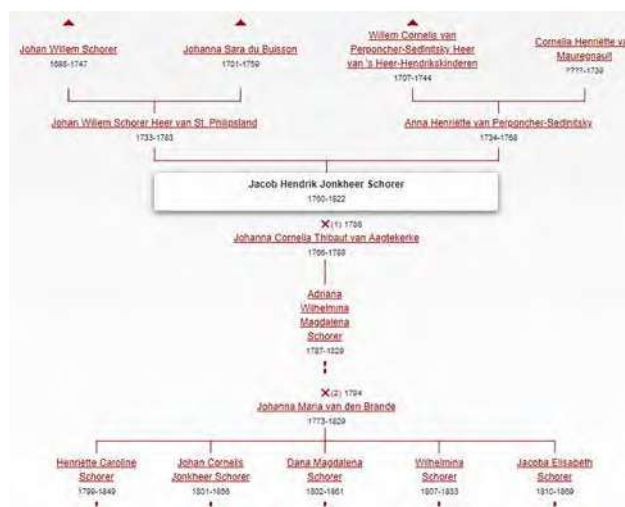
De stamboom van de dochter, kleindochter en achterkleinzoon van Willem Schorer. Hij heeft het huwelijk van zijn kleindochter niet meer meegemaakt

1733

In 1733, net voor de tijd dat hij gaat studeren in Leiden, krijgt Willem J.G. Zn een zestien jaar jongere broer, Johan Willem. Zie het schema hierna voor de stamboom en nakomelingen van deze Johan Willem Schorer. Uit deze tak komt onder andere de bekende Jhr. Jacob Hendrik Schorer¹⁵⁸ voort.

De stamboom van Johan Willem Schorer van Philipsland, halfbroer van Willem Schorer

De stamboom van de oudste zoon van Johan Willem van Philipsland, Jacob Hendrik

Voor meer informatie over de familie Schorer, zie:

- Pryeel van Zeeland (Broeke, 2016)
- Idee en Interest (Bijl, 1981), bijlage VII en bijlage XXI-LI.

Voor meer informatie over Willem Schorer J.G. Zn, zie paragraaf 3.3.4.

158 https://nl.wikipedia.org/wiki/Jacob_Hendrik_Schorer

3.3.3 Het vermogen van de families Paspoort en Schorer uit handel en bestuur

Waar kwamen de fondsen vandaan waarmee de families Rombouts, Veth, Van de Perre, Paspoort en later ook Schorer tussen 1619 en 1778 schorren konden kopen? En vervolgens inpolderingen konden laten uitvoeren en percelen konden kopen?

De familie Rombouts had vermogen vanuit haar handelsverleden in Antwerpen. Omdat Pieter Rombouts alleen een dochter had, ging dat vermogen over naar Appollonius Veth¹⁵⁹. En later onder andere naar zijn dochter Barbara. De familie Veth staat in 1672 op positie twee van vermogende families. Meer informatie over de familie Veth, inclusief de vete met de familie Thibaut, is te vinden in *Pryeel van Zeeland* (Broeke, 2016) en *Idee en Interest* (Bijl, 1981, bijlage II).

De familie van de Perre¹⁶⁰ was van oorsprong ook uit België afkomstig, uit Mechelen. In 1574 krijgt Jan van de Perre een bestuurdersrol. Zijn zoon Paulus wordt een voornaam diplomaat. De bestuurlijke rollen, met toegang tot goede inkomsten, gaan tot 1802 door.

De familie Schorer was afkomstig uit Duitsland. Daar hadden ze al vooraanstaande posities, waaronder burgemeester van Aken. Aan het einde van de zestiende eeuw had de familie Schorer bij aankomst in Zeeland blijkbaar al een redelijk kapitaal. De Schorers verbonden zich met nog rijkere families, zoals Lampsins en Citters. Lucas Schorer (1618-1681)¹⁶¹, zoon van Lucas Schorer senior, stond op plaats 121¹⁶² van de 250 rijken van Nederland in de Gouden Eeuw. Met een vermogen van 340.000 gulden. In de lijsten van de VOC, WIC en MCC stond de familie vaak in de top tien (periode 1680-1764).

Voor 1700 komt de familie Paspoort niet voor in de lijsten met aandeelhouders van de VOC, WIC en MCC¹⁶³. Maar van 1700 tot 1744 wel in de lijst van de WIC. Wellicht door het huwelijk van Zacharias Paspoort met Cornelia van de Perre in 1687.

Maar in die tijd verdiende men het echte kapitaal waarschijnlijk niet alleen met inpolderingen. Dat gebeurde waarschijnlijk ook met de volgende activiteiten die in de periode 1600-1800 tot veel welvaart leidden:

- bestuurlijke rollen: zie Jacob Cats die al in 1613 startte met het kopen van rechten op schorren. Waarschijnlijk met geld verdiend met zijn bestuurlijke rol als advocaat
- walvisvaart
- slavenhandel: zie de rol van de WIC en vooral ook de MCC
- suikerrietplantages¹⁶⁴; zie o.a. Daniel Steven en Johan Guiliëlms Schorer (1737-1790)
- kaapvaart; zie o.a. Daniel Steven Schorer¹⁶⁵

159 <https://www.genealogieonline.nl/en/stamboom-kroon-en-telleman/14577.php>

160 https://encyclopedievanzeeland.nl/Van_de_Perre ; zie ook Broeke (2016)

161 Lucas Schorer: <http://geneagraphie.com/getperson.php?personID=1492364&tree=1>

162 Bron: <https://www.geni.com/projects/De-250-rijksten-van-de-Gouden-Eeuw/12663>

163 *Idee en Interest*, M van der Bijl, pag XL-XLVIII

164 De Westindische Plantages van 1725 tot 1795 https://repository.ubn.ru.nl/bitstream/handle/2066/148454/mmubn000001_004876083.pdf

165 *Walcherse Ketens*, Gerhard Kok, 2019

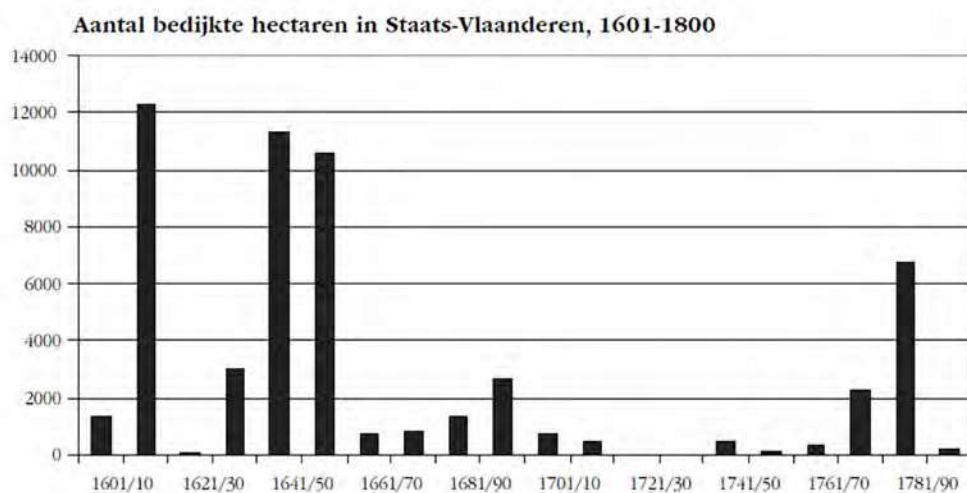
Vanaf 1680 stond de familie Schorer bovenaan in de lijsten van vermogende families in Zeeland. De betrokkenheid bij de polders in Zeeuws-Vlaanderen begon echter pas in 1713, met het huwelijk tussen Johan Willem Schorer en Hillegonda Paspoort. Hun investeringen in de Zachariaspolder, Wilhelminapolder en Hoofdplaatpolder (1740-1778) liepen parallel aan de betrokkenheid van de Schorers bij de VOC, WIC en Middelburgse Commercie Compagnie (MCC).

Er is niet eenvoudig een oorzaak-gevolg relatie uit af te leiden uit de inpolderingsactiviteiten en de overzeese handel. Er zijn ook niet veel familieleden die tegelijkertijd betrokken waren bij zowel de inpolderingen als bij de WIC, VOC en/of MCC. In feite lijkt er maar een persoon uit de familie, namelijk Johan Guiliëlms (1737-1790) tegelijkertijd betrokken te zijn geweest bij zowel inpolderingen als overzeese handel. Dat blijkt onder andere uit de hiervoor geschetste stamboom van de familie, met indicaties voor betrokkenheid bij inpolderingen en overzeese handel.

Selectie van betrokkenen bij VOC, WIC en/of MCC	Toelichting
Steven Schorer (1651-1698)	Zoon van Daniël (1625). Steven trouwt in 1673 in Batavia en is bewindvoerder bij de VOC. Niemand van de tak van Daniël (1651) is terug te vinden bij de inpolderingen.
Lucas Schorer (1656)	Zoon van Johan (1620). Hij is fiscaal op Delmina en later ook gouverneur op de bovenwindse eilanden (1686-1689).
Daniël Schorer (1692-1746)	Zoon van Steven (1651). Koopman, reder, boekhouder kaapvaart, directeur Levantse handel, bewindhebber bij de VOC (in 1691)
Daniël Johansz Schorer (1697-1770)	Directeur bij de MCC (van 1734 tot 1746)
David Isaac Schorer (1764-1828)	Uit de tak van Willem (1652). Neef van Willem Schorer (van Schorersgraf) en zoon van Johan Willem van Sint Philipsland, broer van de bekende Jacob Hendrik Schorer (1760-1822). David is directeur bij de MCC van 1797 tot 1828.
Pieter Guiliëlms	Uit de tak van Johan (1650). Directeur bij de MCC (van 1803 tot 1817).

Rond 1780 bereikt het grondbezit van de families Paspoort en Schorer een hoogtepunt van bijna 1400 gemet of ruim 600 hectare.

Poldernaam	van-tot	Aankopen door					Totaal
		Fam Rombouts, de Veth en van de Perre	Zacharias Paspoort	Cornelis Paspoort	Willem Schorer J.G. Zn. (Schorers-graf)	Willem Schorer J.A. Zn.	
Oranjepolder	1619	schorren					
Amaliapolder	1639	schorren					
Clarapolder	1668	schorren					
Helenapolder	1678/1692-?	schorren	386				386
Pieterspolder	1699-?		135				166
Zachariaspolder	Voor 1713		schorren				
Zachariaspolder - deel 1	?/1740-1798			157	31		157
Zachariaspolder - deel 2	?/1740-?				32		32
Zachariaspolder - deel 2	1776-?			8	12		20
Wilhelminapolder	1776-?			85	89		174
Hoofdplaatpolder	1779-1812				184		184
Hoofdplaatpolder	1779-1815					244	244
Totaal (gemet)			521	250	348	244	1363
<i>totaal in ha</i>			<i>233</i>	<i>112</i>	<i>156</i>	<i>109</i>	<i>611</i>

Aantal bedijkte ha in Staats-Vlaanderen, 1600-1800

Bron: de Schelde als scheiding tussen noord en zuid, Ebben en Groeneveld, bijdrage Adrie de Kraker

Vanaf 1805 neemt het grondbezit af, onder andere door de verkoop van boerderij Le Paradis in de Zachariaspolder (door de dochter van Cornelis Paspoort). In 1812 volgt de verkoop van de kavel van Willem Schorer J.G. Zn in de Hoofdplaatpolder (door zijn dochter Hillegonda) aan de familie Thomaes. En in 1815 de kavels van Willem Schorer J.A. Zn in de Hoofdplaatpolder (door zijn erven).

De percelen in de Zachariaspolder van Willem Schorer J.G. Zn komen via zijn dochter en kleinkinderen (de ongetrouwde A.J. Boesses, 1783-1855 en zijn zus Suzanne Boesses, 1780-1857) in handen van de aangetrouwde familie de Bruyn, heren van Melis- en Mariekerke. Daarna komt het bezit in handen van Belgische ondernemers uit Gent en enkele lokale notabelen. Hiermee is de cirkel rond. Van bezit en initiatief in het zuiden, via bezit en initiatief in het noorden, naar opnieuw bezit in het zuiden.

Waarom werd het grondbezit aan het begin van de negentiende eeuw afgebouwd? Wellicht omdat de internationale handel op Walcheren verminderde, onder andere door de beperkingen die Napoleon oplegde. Verder was Zeeuws-Vlaanderen in de tijd van Napoleon, net als Vlaanderen, administratief ingedeeld bij Frankrijk. Daardoor was er vanaf Walcheren minder bestuurlijke invloed mogelijk.

Hieronder een aantal interessante overzichten van vermogensposities van verschillende Zeeuwse families die bij de inpolderingen betrokken zijn geweest. Zoals Thibaut, Veth, Van de Perre en vooral ook Schorer. Alle overzichten komen uit het boek 'Idee en Interest' van Dr. M. van der Bijl (1981).

Familie Schorer en de heffing van familiegeld

Het vermogen van de familie Schorer blijkt onder andere uit de positie op de lijst van families die in Middelburg familiegeld betaalden. Tussen 1703-1750 behoorden ze tot de top tien

XXVII

Lijst van families die bij het familiegeld te Middelburg in de jaren 1703, 1710, 1720, 1730 en 1740 behoorden tot de groep 1-10 (x) of tot de groep 11-20 (□). Tussen haakjes de situatie in 1750 (gewijzigde schaal).

	1703	1710	1720	1730	1740	(1750)	(zonder 1750) aantal malen 1-10	(zonder 1750) 11-20	totaal
1 Veth	x	x	x	x	x	(x)	5		5
Schorer	x	x	x	x	x	(x)	5		5
Van den Brande	x	x	x	x	x	(x)	5		5
2 Steengracht	x	□	x	□	x	(x)	3	2	5
3 Boudaen Courten	□	□	x	x	□		2	3	5
4 Tulleken		x	x	x	x	(x)	4		4
5 Duvelaer	x	x	x		□	(□)	3	1	4
Van Citters	□		x	x	x	(x)	3	1	4
6 Huyssen	x	x	x				3		3
7 Oekerse		x	x	□			2	1	3
Parker			□	x	x	(x)	2	1	3
8 De la Rue		□	□	□	x		1	3	4
9 De Huybert	□	x	□				1	2	3
Velters	□		x	□			1	2	3
De Mauregnault (Veere/Middelburg)			x	□	□		1	2	3
10 Van Essen	x	x					2		2
Van Dishoeck (Vliss./Middelburg)				x	x		2		2
11 Evertsen	x		□				1	1	2
Thibaut	x		□			(□)	1	1	2
Bomme				□	x	(□)	1	1	2
Hurgronje (Vlissingen/M'burg)				x	□		1	1	2
Sandra	□	x					1	1	2
12 Van der Stringe	x						1		1
Tresel				x		(□)	1		1
De Bruyne				x			1		1
+ 1750									
Coninck						(x)			
Van der Poort						(x)			
Totaal: 25 families (+ 2 van 1750)	15	13	17	17	14	(13)			

XXXVIII

Belangrijkste bij de VOC betrokken families

	1680/89	1690/99	1700/09	1710/19	1720/29	1744	1754	1764	1772	Aantal 1/10 (x)	Aantal 11/20 (□)	Totaal
1 Van Pere (Vlissingen)	x	x	x	x	x	x				6	-	6
2 Velters (A'dam/Middelburg)	x	x	x	x	x	□	□		(□)	5	2	7
3 De Haze (en De H. Bomme) (A'dam/Middelburg)	x	x	x	x	x			□		5	1	6
De Huybert	x	x	x	x	□			x	(x)	5	1	6
4 Boudaen Courten	x	x	x	x	x					5	-	5
Van der Mandere (Vlissingen/Middelburg)				x	x	x	x	x	(x)	5	-	5
5 Van Reygersberge	x	x	x	□	□	□	□	□		4	4	8
6 Van Hoorn (Vlissingen)	x	□	□	□	□	x	x	x	(x)	4	3	7
7 Coninck (Veere)		□		x	x		x	x		4	1	5
Hurgonje (Vlissingen/ Middelburg)			x	x		□	x	x	(x)	4	1	5
8 Van den Brande			□	□	□	x	x	x	(x)	3	3	6
9 Kien (Veere)	x	x	x	□	□					3	2	5
10 Van Citters						x	x	x	(x)	3	-	3
11 Van Dishoeck (Vlissingen/Middelburg)					□	x	x	x	(□)	3	1	4
12 Duvelaer	□	x	x	□		□	□	□	(□)	2	5	7
13 Cau	x	x	□						(□)	2	2	4
Van Hoorn (Middelburg)				□	x		x	□	(□)	2	2	4
14 Huyssen				□		x	x		(□)	2	1	3
Coequelle						x	x	□		2	1	3
Nachtegael (Vlissingen)					x	□	x			2	-	2
15 Van Borssele v.d. Hooge					x	x	x	x	(□)	2	-	2
Tulleken					□	x				2	-	2
16 Veth		□	□	□	□	x	□		(□)	1	5	6
17 Steengracht					□	□	□	x	(x)	1	3	4
18 Thibaut	□	□	x							1	2	3
Schorer	□	x	□						(x)	1	2	3
De Muncq	□		□	x						1	-	1
19 Van der Poort								x	(x)	1	-	1
De Mauregnault					x				(□)	1	-	1
Godin	x								(□)	1	-	1
Totaal: 30 families	14	14	15	17	18	16	18	16				

De rol van de familie Schorer in de VOC

De familie Schorer is bij de Zeeuwse Kamer van de VOC minder sterk betrokken dan bij de WIC en MCC

XLVIII

Belangrijkste bij de WIC betrokken families

	1680/89	1690/99	1700/09	1710/19	1720/27	1744	1753	1764	Aantal 1/10 (x)	Aantal 11/20 (□)	Totaal
1 Thilenus	x	x	x	x	x	x	□	x	7	1	8
2 Coninck (Veere/Middelburg)	□	x	x	x	□	x	x	x	6	2	8
Duvelaer	□	□	x	x	□	x	x	x	6	2	8
3 Van Reygersberge	□	x	x	x	x	□	□	x	5	3	8
4 Van Citters	□	x	x	x	x	□	x	x	5	2	7
Schorer	x	x	x		□	□	x	x	5	2	7
5 Velters (A'dam/Middelburg)	x	x	x	x	x				5	-	5
Van Pere (Vlissingen)	x	x	x	x	x				5	-	5
6 Boudaen Courten	x	x	□	□	x	x			4	2	6
7 Tulleken					x	x	x	x	4	-	4
Van Hoorn (Middelburg)					x	x	x	x	4	-	4
8 Radermacher					□	x	x	x	3	1	4
9 De Labistrate		x	x	x					3	-	3
Bomme (en De Haze B.)						x	x	x	3	-	3
10 Parker		□	x	x	□	□	□	□	2	4	6
Thijssen (Vlissingen/Veere)	x	□	□		□		x	□	2	4	6
11 Fruytier		x	x		x	□	□		2	2	4
12 Van der Merct	x	□	□	□					1	3	4
Van den Brande				□		□	x	□	1	3	4
13 Van Essen			□	x	□				1	2	3
14 Sandra				x	□				1	1	2
Scheurwater		□			x				1	1	2
15 Van de Blocquerie	x								1	-	1
Buteux	x								1	-	1
Biscop	x								1	-	1
Van Campen					x				1	-	1
Totaal: 26 families	14	15	14	13	19	14	14	13			

De rol van de familie Schorer in de WIC

De rol van de familie Schorer komt sterk naar voren in de lijst van families die betrokken waren bij de Zeeuwse kamer van de WIC

MCC aandelen-bezit.

Aantal aandelen in bezit van familie Schorer. Zie het bezit van Daniel Johanszoon. Hij was binnen de totale groep aandeelhouders veruit de grootste aandeelhouder.

Bron: Gerhard Kok, Walcherse Ketens (2019)

		1760	1770	1780	Opmerking
Pieter van	Schoor	0,17	0,17		
Johan	Schorer		4,00		
Jacoba Sara	Schorer		1,00	4,33	wed: J: de Superville
Johan Guillermo	Schorer	1,00	1,00	1,00	
Petrus Gulielmus	Schorer			4,75	
Daniel Steven	Schorer			3,33	
Elisabeth Maria	Schorer			2,50	
Jan Willem	Schorer			1,00	Ceylon
Johan Assueros	Schorer	4,00			
Willem	Schorer			2,00	
Daniel	Schorer Johanszoon	13,33	12,17		

De rol van de familie Schorer in de WIC en de VOC

De rol van de familie Schorer blijkt ook uit de lijst van families die betrokken waren bij de Zeeuwse kamers van zowel de VOC als de WIC

XLIX

Lijst van families die ooit zowel bij de VOC als bij de WIC tot de groep 1 t/m 10 (x) ofwel bij één van beide tot 1 t/m 10 en bij de andere tot 11 t/m 20 (+) of bij beide tot de groep 11/20 (□) hoorden over de periode 1680 tot en met 1764

	1680/89	1690/99	1700/09	1710/19	1720/27/9	1744	1764	1753/4	1-10 VOC en WIC	1-10 of 11-20 VOC of WIC	11-20 VOC en WIC	Totaal
1 Van Reygersberge	+	x	x	x	+	□	□	+	3	3	2	8
2 Duvelaer	□	+	x	+		+	+	+	1	5	1	7
3 Velters (A'dam/Middelburg)	x	x	x	x	x				5	-	-	5
Van Pere (Vlissingen)	x	x	x	x	x				5	-	-	5
4 Boudaen Courten	x	x	+	+	x				3	2	-	5
Coninek (Veere/Middelburg)		+		x	+		x	x	3	2	-	5
5 Van Citters						x	x	x	3	-	-	3
6 Van Hoorn (Middelburg)					x		x	+	2	1	-	3
7 Tulleken					x	x			2	-	-	2
8 Van den Brande				□		+	x	+	1	2	1	4
9 Schorer	+	x	+						1	2	-	3
Totaal: 11 families	6	7	6	7	7	5	6	6				

• 1720-1724 : Willem van CITTERS ···	• 1772-1780 : Dirk WAGTELS ···
• 1720-1724 : Hermanus van de PUTTE ····	• 1773-1788 : Leendert BOMME ···
• 1720-1724 : Pieter de la RUE ····	• 1776-1818 : Jan ACKERMAN ···
• 1720-1722 : Hermanus CHRISTIAANSEN ····	• 1777-1790 : Jan Joseph NEGRÉ ···
• 1720-1724 : Jacobus SLUYTERS ····	• 1780-1788 : Johannes Splinter STAVORINUS ···
• 1720-1721 : Jan ACKERMANS ····	• 1781-1797 : Jan BOUWENS ···
• 1720-1733 : Cornelis SPELDERNIEUW ···	• 1787-1797 : Pr. Luc. GRIJMALLA ···
• 1720-1767 : Joost van HUYEN ···	• 1788-1795 : Daniel DENIS ···
• 1720-1754 : Casparus RIBAUT ···	• 1789-1800 : Henricus van den VONDEL ···
• 1721-1732 : Izaak de NIJZE ···	• 1789-1812 : Jan STAVORINUS ···
• 1722-1727 : Philips BONQUET ····	• 1790-1822 : Johannes Hermanus WATERLANDER ···
• 1723-1728 : Pieter SANDRA ···	• 1796-1808 : Jacobus MAREEUW Jzn ···
• 1724-1751 : Hendrik BOURSSE ···	• 1797-1828 : David Isaac SCHORER ···
• 1724-1728 : Jan de LAVER ···	• 1797-1823 : Johan Assuérus BECIUS ···
• 1729-1730 : Petrus van den HEUVEL ···	• 1803-1817 : Petrus Guill. SCHORER ···
• 1730-1734 : Jacobus WILS ···	• 1817-1843 : Pr. Johannes BODDAERT ···
• 1733-1749 : Abraham CLAUDORÉ ···	• 1817-1855 : Johannes Jacobus SPRENGER ···
• 1733-1749 : Abraham van den BUSSCHE ···	• 1822-1824 : Paulus Johannes van der MANDERE ···
• 1734-1748 : Bartolomeus van de COPPELLO ···	• 1822-1853 : Pieter de STOPPELAAR ···
• 1734-1755 : Daniël SCHORER ···	• 1824-18-x : Servaas BOMME ···
• 1749-1776 : Jacobus LANDSHEER ···	• 1828-1851 : Hr du BUISSON BECIUS ···
• 1749-1775 : Salomon REINDERS ····	• 1843-1869 : Pieter Damas van SITTERS ···
• 1749-1769 : Evert BLONKEBIJLE ···	• 1848-1858 : Willem Reinbrand BODDAERT ···
• 1752-1753 : Pieter de TIMMERMAN ···	• 1852-1850 : Hendr. Adr. ABRAHAMS ···
• 1755-1780 : Willem MACQUET ···	• 1854-1856 : Steven LUTEYN ···
• 1755-1769 : Daniel van BERLEKOM ···	• 1856-1850 : Zacharias SNIJDER ···
• 1767-1773 : Michiel MOUNIER ···	• 1857-1869 : Hendrik Jacobus van DEINSE ···
• 1769-1777 : Hendrik de TIMMERMAN ···	• 1858-1869 : Adriaan Marinus BECIUS ···
• 1769-1789 : Cornelis VIS ···	• 1860-1869 : Thomas Adriaan LAMBRECHTSEN ···
• 1770-1772 : Jan JANSEN de JONGE ···	• 1860-1869 : Johannes Didericus Marinus de STOPPELAAR ···
• 1771-1787 : Johannes Jacobus CAPPEINE ···	

De rol van de familie Schorer bij de MCC¹⁶⁶

De rol van de familie Schorer blijkt zeker uit de lijst van directeuren bij de Middelburgse Commerciale Compagnie.

Toelichting bij namen in de lijst van MCC- directeuren

Daniël, zoon van Steven: tot 1746 i.p.v. 1755¹⁶⁷

David Isaac Schorer: zoon van Johan Willem Schorer van Sint Philipsland¹⁶⁸. Jacob Willem Meinard Schorer¹⁶⁹ (raadsheer voor Koningin Wilhelmina) is kleinzoon van deze David.

Petrus Schorer: kleinzoon van Johan Schorer J.A. Zn.

¹⁶⁶ <https://www.geni.com/projects/Middelburgsche-Commerciale-Compagnie-%25E2%2580%25A7-1721-1802/9585>

¹⁶⁷ <http://geneagraphie.com/getperson.php?personID=I702079&tree=1>

¹⁶⁸ David Isaac Schorer <http://geneagraphie.com/getperson.php?personID=I479473&tree=1> en https://nl.wikipedia.org/wiki/David_Isa%C3%A4k_Schorer

¹⁶⁹ <http://geneagraphie.com/getperson.php?personID=I483425&tree=1>

Voor meer informatie over de familie Schorer: zie het archief van de familie bij het Zeeuws Archief¹⁷⁰. Er is ook een Stichting Schorer Familiebezit¹⁷¹.

Conclusie: de families Rombouts, Veth, van de Perre, Paspoort, Schorer en hun nazaten zijn zeker 250 jaar verbonden geweest aan de polders rondom Schorersgraf (1619-1870). Polders waren een optie voor beleggingen en een bron van inkomsten. Kaapvaart, slavenhandel en bestuursposities waren andere opties voor beleggingen en inkomsten. Vanaf 1600 tot 1817 is met name de familie Schorer bestuurlijk betrokken geweest bij de WIC en MCC. De families Veth en Paspoort waren ook betrokken, maar gedurende kortere periodes. Maar er is weinig overlap tussen de familieleden die bij de inpolderingen betrokken zijn geweest en zij die bij de WIC, VOC en/of MCC betrokken waren. Daarom is ook moeilijk vast te stellen of de inpolderingen gedaan zijn met winsten uit de kaapvaart en slavenhandel, of dat juist de opbrengsten uit de eerste inpolderingen gebruikt zijn voor investeringen in de kaapvaart en slavenhandel.

De Schorerpolder bij Ritthem, ten westen van de huidige Sloehaven

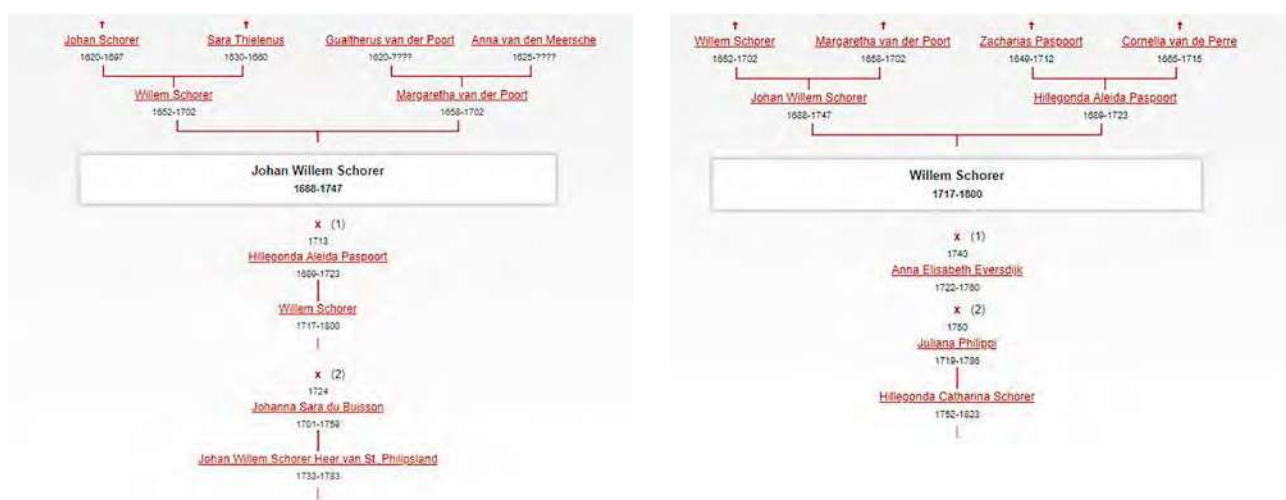
¹⁷⁰ <https://www.archieven.nl/nl/zoeken?mivast=0&mizig=210&miadt=239&miaet=1&micode=157&minr=2582295&miview=inv2>

¹⁷¹ <https://www.kennisbankfilantropie.nl/anbi/schorer-familiebezit>

3.3.4 Informatie over het leven van Willem Schorer J.G. Zn.

Willem Schorer speelt een speciale rol in de geschiedenis van de Zachariaspolder, samen met zijn neef Cornelis Paspoort. Zo heeft hij ervoor gekozen op de rand van de Zachariaspolder begraven te worden. Daarmee heeft hij een plaats in de geschiedenis gekregen. Zonder zijn graf zou zijn rol waarschijnlijk veel meer op de achtergrond gebleven zijn.

Hieronder in twee schema's een schets van de afkomst en de nakomelingen van Willem Schorer (geboren in 1717). Al op zesjarige leeftijd verliest Willem zijn moeder Hillegonda en zijn zus Cornelia (1723).

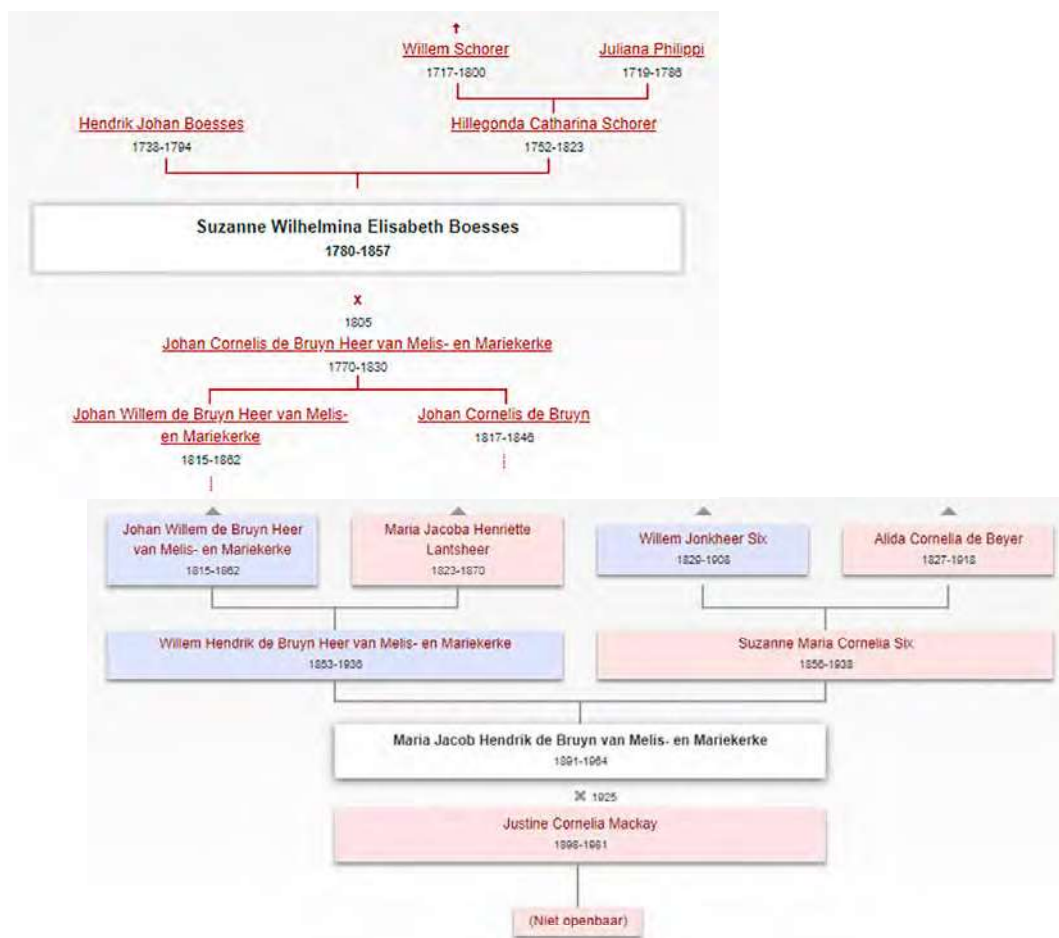

In 1724 hertrouwt zijn vader en in 1733 krijgt Willem een halfbroer, Johan Willem. Rond die tijd gaat hij in Leiden studeren. Een studie in Leiden¹⁷² is een vereiste om bepaalde functies in het openbaar bestuur te kunnen vervullen.

In 1740 start Willem als jurist in Middelburg, het jaar van de inpoldering van de Zachariaspolder. In hetzelfde jaar trouwt hij met Anna Eversdijk, dochter van de burgemeester van Goes. Dat huwelijk verloopt niet voorspoedig. In 1747 eindigt het in een scheiding en overlijdt zijn vader. Deze scheiding krijgt veel aandacht. Zeker nadat Willem er in 1755¹⁷³ een publicatie over heeft uitgebracht. Hierin verdedigt hij zijn rol in de scheiding, met een groot aantal persoonlijke details. Erg bijzonder voor die tijd. Snel na de scheiding, in 1750, hertrouwt hij met Juliana Philippi uit Doornik. Samen krijgen ze een dochter, Hillegonda.

¹⁷² De Leidse studentenvereniging voor Zeeuwse studenten, werd pas in 1812 opgericht:
https://nl.wikipedia.org/wiki/Non_Sordent_in_Undis

¹⁷³ <https://web.archive.org/web/20070613123107/http://www.uitgeverijstraeca.nl/Willem%20Schorer%202004.pdf>

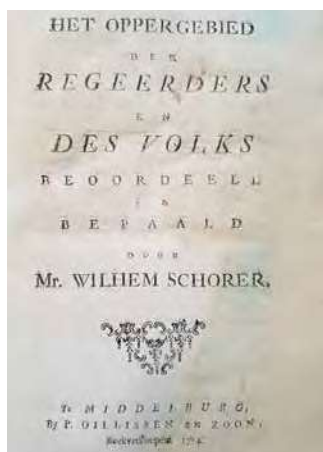
Selectie van nakomelingen van Willem Schorer. Niet vermeld zijn A.J. Boesses, ongetrouwde broer van Suzanne Boesses, Johan Willem, Anna en Johan Cornelis de Bruyn, oudere broers en zus van Maria Jacob de Bruyn en de dochters van Maria Jacob de Bruyn van Melis- en Mariekerke, waaronder Alpheda Louisa de Bruyn, geboren in 1926 en in 1953 getrouwd met dijkgraaf mr. Joan Anthonie Lantsheer (1926-2016)¹⁷⁴

In latere publicaties richt Willem zich meer op juridische zaken. Waaronder publicaties gerelateerd aan Hugo de Groot en aan de wetgeving rondom inpolderingen in Zeeland. Een aantal van zijn publicaties zijn¹⁷⁵ in de tabel hierna weergegeven.

¹⁷⁴ https://nl.wikipedia.org/wiki/Maria_Jacob_Hendrik_de_Bruyn_van_Melis-_en_Mariekerke

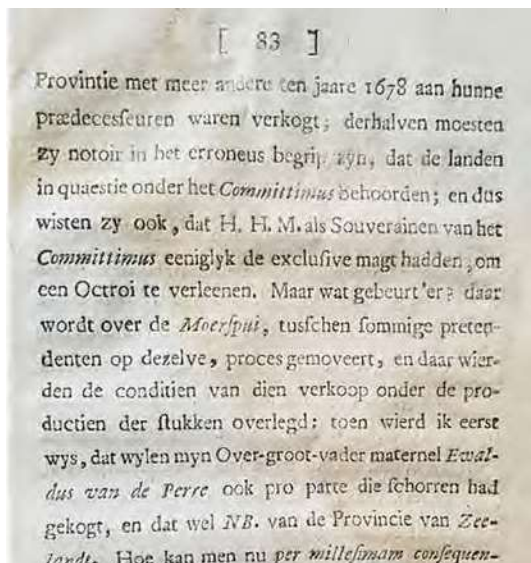
¹⁷⁵ Zie <https://play.google.com/store/books/author?id=Willem+SCHORER> voor online toegang tot een groot deel van zijn publicaties in pdf formaat

Publicaties Willem J.G. Zn Schorer	
1767	Aanteekeningen over de inleiding tot de Hollandsche rechts-geleerdheid (Middelburg 1767, 1784 en 3e druk in 1797)
1770	Het nut der bedykking tot redres der financie voor de provincie van Zeeland beredeneert, en de nadeelige gevolgen voor de gemeene zaak, resulterende uit de oneenigheden tussen de respectie bondgenooten over de bedykbare schorren in het committimus (Middelburg)
1771	De eygendom der Staten van Zeeland over de Hooftplaat en uyt de gronden van het regt der volkeren en van de borger landwet betoogt, als mede de jurisdictie over de Ysendykse schorren aen de magistraet van Biervliet toegekent en beweert tegen het collegie 's lands van den vrye (Middelburg 1771)
1772	Zeedige bedenkingen op zeeker naamloos tractaatje, geintituleert het recht van jurisdictie over de Hoofdplaat, als zynde gronden van Vlaanderen, aan de magistraet der stad en lande van Biervliet toegekend (Middelburg)
1777	Vertoog over de ongerymdheid van het samenstel onzer hedendaagsche rechtsgeleerdheid en praktyk, Middelburg, Pieter Gillissen
1784	Het oppergebied der Regeerders en des Volks beoordeeld en bepaald (Middelburg) met in de eerste bijlage een verhandeling over de Helenapolder en Pieterspolder en in de tweede bijlage een verhandeling over de Zachariaspolder en Hoofdplaatpolder.

Verwijzing door Willem Schorer naar de Helena- en Pieterspolder bij Biervliet

Bron: Archief familie Schorer, Zeeuws Archief

Verwijzing door Willem Schorer naar de Zachariaspolder

Bron: Archief familie Schorer, Zeeuws Archief

Verwijzing door Willem Schorer naar zijn overgrootvader, Ewaldus van de Perre, die pro parte in 1678 schorren bij Biervliet had gekocht van de Provincie Zeeland

Bron: Archief familie Schorer, Zeeuws Archief

Publicaties van Willem Schorer. Bron: Archief familie Schorer, Zeeuws Archief

Rond 1770 is Willem druk met de oplossing van een langlopend conflict over de schorren van Hoofdplaat. Alle betrokken partijen maken aanspraak op oude regels. Uiteindelijk wordt het geschil opgelost door toekenning van 2017 gemet aan Zeeland (oostelijk deel) en 1345 gemet aan de Generaliteit (westelijk deel)¹⁷⁶. In 1776 wordt de polder ingepolderd: de Hoofdplaatpolder. Hier laat Willem Schorer zich ook als investeerder zien. P. Rosseel gaat in zijn artikel “Mr Wilhem Schorer’s strijd tegen de overheid” in Bijdragen tot de geschiedenis van West-Zeeuw-Vlaanderen nr. 12 (1983) uitgebreid in op de rol van Willem Schorer, o.a. in de Raad van Vlaanderen en in een aantal in die tijd lopende disputen.

Willem J.G. Zn. overlijdt in 1800, zeven jaar na zijn neef en naamgenoot Willem J.A. Zn. In 1812 verkoopt zijn dochter de grond in de Hoofdplaatpolder. In die periode verkopen veel grondeigenaars hun bezit in Zeeuws-Vlaanderen. Dit komt o.a. door de handelsblokkades met Groot-Brittannië, ingesteld door Napoleon, waardoor de economische situatie sterk terugloopt. En doordat Zeeuws-Vlaanderen op dat moment bestuurlijk onderdeel is geworden van Frankrijk (tot 1815).

¹⁷⁶ Willemsen (1978), pagina 20

Willem Schorer en de slavenhandel

In de tijd dat Willem Schorer in Leiden studeert, is de vraag actueel of slavenhandel wel te combineren valt met het Christelijke geloof. Al in 1596 is om die reden een groep slaven in Vlissingen¹⁷⁷ vrijgelaten. Maar daarna waren er ook geestelijken die de slavenhandel vanuit de bijbel goedkeurden¹⁷⁸. Willem Schorer zal deze discussies van dichtbij hebben meegemaakt.

Juist in de tijd dat Willem Schorer in Leiden zit (1735 tot 1740), studeert daar ook een voormalige slaaf uit Ghana, Jacobus Capitein¹⁷⁹. Een dissertatie maakt hem beroemd. De Nederlandstalige druk van zijn boek wordt een bestseller. Hij stelt hierin als oud slaaf dat slavernij verenigbaar is met het Christelijk geloof. Willem is juist tegen de slavenhandel. Dat was bijzonder, gegeven deze situatie en de betrokkenheid van diverse familieleden.

Het graf in de polder.

Herinneringen aan Mr Willem Schorer,

een knap rechtsgeleerde en een
„progressief man”

Vanaf Breskens kan men langs verschillende wegen de ingedijkte Braakman bereiken: over Hoofdplaat, Biervliet, IJzendijke. Zo komt men er via de hoofdwegen. Maar bovendien zijn er nog tal van goede binnewegen, die eveneens naar het doel leiden. Dan kan het U overkomen, dat U vlak bij zo'n grintweg op een dijk een grote grafsteen ontdekt, midden in de polders ertusschen Hoofdplaat en Biervliet: het graf van mr Willem Schorer.

Het geslacht Schorer is afkomstig uit Augsburg, waar de meesten zich met de lakenhandel bezig hielden. Later vestigde de familie zich in Aken, vanwaar Lucas Schorer in 't begin der 17e eeuw naar Middelburg verhuisde. De Schorers zijn echter Zeeuwen geworden, een voornaam bekende familie zelfs.

BURGEMEESTERS ZONN.

Willem Schorer werd in 1717 te Middelburg geboren, waar zijn vader burgemeester was. Zijn moeder heette Hillegonda Paspoort, eveneens een bekende Zeeuwse naam. 's Zomers woonde ze te op de buitenplaats Arnstein (nu is daar nog een hofstede van die naam).

Nadat hij zijn studie te Middelburg en Leiden voltooide had, promoveerde hij in uitsluitende raad.

Toen hij 5 jaar was, stierf zijn moeder, die hem uitgestrekte bezittingen in Staats-Vlaanderen naliet. Zijn werkloze vader zocht hem ook diens in dit gedeelte van Zeeland. In 1740 werd hij lid, in 1765 president van de Raad van Vlaanderen, tot 1793 toen dit college bij de invoering door Frankrijk werd opgeheven. Ook was hij superintendant van de lenen.

Door zijn toedoen is hier een jarenlang geschil tot een oplossing gebracht, n.l. de kwestie over de schorren van Hoofdplaat.

HOOFDPLAAT.

Den paar eeuwen terug reeds hadden zich hier voor de kust schorren gevormd, die steeds hoger werden. Op een oude kaart wordt dit schor aangeduid met de naam Hoofdplaat, er bevonden zich ook schapestallen op.

Omtrent 1700 wilden de Staten van Zeeland deze schorren verkopen. Maar hadden ze hier toe recht? Neen, zeggen andere rechtshouders. Dat waten: de ambachtsheer van Breskens, de Erven van Jacob Cats (die hier veel land ingepolderd had), het college van Het Vrij van Sluis, het bestuur van Biervliet, de Algemene Staten. Zoals u ziet, waren er heel wat, die meenden aanspraak te kunnen maken op het eigendom van deze Hoofdplaat. Jarenlang is de zaak sleepende gebleven en van verkopen kwam niets.

Tot in de tijd van mr Willem Schorer, die de rechten van de provincie Zeeland verdedigde, de zaak werd geschikt. Zeeland zou 3/5 deel krijgen, de Generaliteit (waartoe Z.-Vlaanderen behoorde) 2/5 deel.

Van 1775—1790 heeft men deze hoge plaat, dit hooggelegen schor bedijkt, de naam Hoofdplaat herinnert er aan. Vroeger lag dit dorpje midden in de nieuwe polder, tegenwoordig vlak bij het water, een bewijs dat er dus al heel wat van deze indijking door de zee verzwolgen is. Het nieuwe dorpje

DE GRAFSTEEN

In de grote steen is het volgende geschied:

Hier ligt begraaven
de Wed. Gestronge Heer
Mr Willem Schorer
in leen President en Raad
van den Edelen Hore
van Vlaanderen
Superintendent der Lenen.
Overleden den 6den December 1800 in
den ouderdom van 83 jaren en
vegen maanden.
Geboren te Middelburg
den 1den Februarij 1717.
Joh. 1e : 1 en 2, Petrus 39 : 5 en 6,
Psalm 90 : 10.

Bij de bevestiging in 1941 zijn de plaat-
ten eromheen wat beschadigd, maar de
steen is intact gebleven. Wie de plaats
wil zien, moet daar in de buurt naar
vragen naar Schorer's graf en na wat
zeeken staat men dan voor het graf in de
polder.
L. d. W.

EEN VEELBEWOGEN TIJD.

Behalve zijn pleidooi voor het recht
van de provincie Zeeland op deze aan-
groeiende schorren heeft mr Schorer nog
meer geschreven. Als we lezen, dat hij
tegen het begraven in de kerken, tegen
de pinbank en de slavernij is, merken
we dat hij voor zijn tijd erg „progressief”
was. Eerst vele jaren later blijkt het dat
hij juist gezien had.

Een onverkwikkelijke geschiedenis is
zijn echtscheidingsproces. In 1740 was hij
getrouwd met Anna Elisabeth Eversdijk.

Zeeuwse Wandelingen

uit Gees. Dit huwelijk liet hij in 1747 door
het gerecht ontbinden. Zowel hij als zijn
vroegere vrouw zijn hertrouwd, mr Schor-
rer heeft bij zijn tweede vrouw een doch-
ter gehad.

De laatste jaren van zijn leven was hij
wat moeilijk ter spraak, maar overigens
had hij een krachtig gestel: hij is bijna
84 jaar geworden. Toen hij op 6 Decem-
ber 1800 uit de kerk kwam, kreeg hij een
beroerte en werd dood in zijn woning in
de Gortstrat te Middelburg gedragen.

Hij had reeds vroeger de wens te ken-
nen gegeven, dat hij begraven wilde wor-
den temidden van zijn bezittingen in
Staats-Vlaanderen. Daar bij de Amalia-
polder (genoemd naar Amalia van Solms)
tegen de dijk van de St. Pieterspolder is
zijn graf nog te vinden.

Artikel over Willem Schorer
in het Zeeuws Dagblad van
15 september 1953.

177 <https://www.zeeuwseankers.nl/verhaal/moren-in-middelburg>

178 <https://www.zeeuwseankers.nl/verhaal/voor-en-tegenstanders-van-de-slavenhandel>

179 <http://www.marconline.nl/archive/2017/11/09/9-november-2017-41e-jaargang-nr-9>
<http://www.marconline.nl/2001/04/15.html>

Hier ligt begraven
de Weledele Gestrenghe Heer
Mr Willem Schorer
in leven President en Raad
van den Edelen Hove
van Vlaanderen
Superendent der Leenen
Overleden den 6den
December 1800 in den
ouderdom van 83 jaren en
negen maanden.
Geboren te Middelburg
den 4den Februari 1717
Job 14 : 1 en 2, Psalm 39
: 5 en 6,
Psalm 90 : 10.

Arco Willebroodse (rechts, Gemeente Sluis) en Peter de Vrieze bij het in 2018 opgeknapt graf van Willem Schorer¹⁸⁰. Foto: Camile Schelstraete (links de op de grafsteen vermelde tekst)

3.4 Andere families betrokken bij de Zachariaspolder en omliggende polders

Naast de Laurijns, Paspoorts en Schorers waren ook andere families uit Vlaanderen en de rest van Zeeland betrokken bij de polders rondom IJzendijke. Hieronder een kort overzicht.

Familie	Periode	Betrokkenheid
Boreel, Jacob	1552-1636	Oranjepolder - Biervliet
Caen, burgemeester	Rond 1740	Zachariaspolder
Cats en zijn schoonzoon Musch	1613-1800 ¹⁸¹	Oranjepolder - Biervliet (tiendrechtren), Catspolders, Amaliapolder
Coorte	1575-1700	Mauritspolder, Pieterspolder
Gillissen, Pieter	1638	Amaliapolder
Huybert, Anthonie de, heer van Kruiningen*	1692	Helenapolder
Laureijn, Joos	1617	Oranjepolder - Biervliet
Rombouts/Remoen	1600	Oranjepolder – Biervliet (start voor betrokkenheid van de families de Veth, van de Perre, Paspoort en Schorer)
Snouck Hurgronje	1776	Wilhelminapolder
Steengracht	1633	Oranjepolder
Van der Swalme	1600 - 1700	Mauritspolder, Clarapolder, Amaliapolder
Thibaut	Rond 1650	Thibautpolder (1648) en Prins Willem (1650),
Thomaes	Na 1800	onder andere Thomaespolder
Veth	Tot 1711	Amaliapolder, Oranjepolder, Clarapolder

* lid van de Compagnie van Zeven, samen met Zacharias Paspoort.

¹⁸⁰ <https://www.pzc.nl/zeeuws-vlaanderen/bij-ijzendijke-ligt-een-machtige-geleerde-en-omstreden-man-begraven-schorer-s-graf-is-opgeknapt-ab4e4a68/>

¹⁸¹ Bossche (2010), pag 99

	Bedijkers	functie/herkomst	gemet	ha
1.	Johan Boreel	secretaris van Zeeland	50	22,1
2.	Jonkheer Hendrik Tuyl van Serooskerke en Otto van Willige		50	22,1
3.	Engel Louijsse	raad van Zeeland	100	44,2
4.	Joos Laureijns	baljuw van Terneuzen	100	44,2
5.	Pieter van Beveren	muntmeester Zeeland	94,16	41,7
6.	Steven Lenijs	raad van Zeeland	50	22,1
7.	Adriaen Pieterssen mr. Johan de Knuijt	rekenmr – gen. Zeeland	203	89,8
8.	Steven Tenijs (Thuijs) Abraham Altemaa	raad van Zeeland	50	22,1
9.	Jan Jacobssen Vermuijen en Pieter Remoen		100	44,2
10.	Bonifacius de Jonge & Steengragt	persnionaris Zeeland raad van Zeeland	100	44,2
11.	Bladius Nachtgaal		25,16	11,1
	Totaal		922,3	407,8

Betrokkenen bij de bedijking van de Oranje-polder-Biervliet, 1618. Pieter Remoen is Pieter Rombouts, via de vrouwelijke tak een voorvader van Willem Schorer

Bron: Ebben (2007). *De Schelde als scheiding tussen Noord en Zuid 1500-1800*, Groenveld en Kraker, pdf

Namen	1e Zachariaspolder		2e en 3e Zachariaspolder	
	gemet	roede	gemet	roede
1. Raad van State	40	9	13	239,5
2. Burgemeester L. Caan	30	206	20	242,5
3. Mevr. Van Haamstede	16	84	11	12
4-5. A. Ghijsels			35	61
6. Mevr. Lemker			20	242,5
7. Burgemeester L.G. Paspoort	157	106	14	85,5
8. B. Brugmans	22	267	17	75,5
9. Baron vander Duyn	22	18	14	289,5
10. Pr. Wm. Schorer	31	63	21	50,5
11. Mevrouw Dauw	33	295		
12. N. van Burgt	33	217		
13. A.S. Eversdijk	22	39		
14. Erven mevr. Van Loo	30	206		
15. Mevr. De Clijver	27	295		
16. Heer De Bree	2	176		
17. J. Verplanke	16	84		
Gemeen en oververdeeld	17	56		
Totaal	505	21	169	98,5

De bedijkers van de Zacharias-polders, 1772-1776. Bron: *De Schelde als scheiding tussen Noord en Zuid 1500-1800*, Groenveld en Kraker

A.S. Eversdijk kan staan voor Adriana Suzanne Eversdijk¹⁸², schoonzus van Willem Schorer, of voor Adrianus Sixty Eversdijk

182 <https://www.genealogieonline.nl/west-europese-adel/I210313.php>

De overheden	ligging aandeel	ha
Gewest Zeeland	oosten	882
Generaliteit	westen	588
Totale grote der schorren, 1776		1470

Belangrijkste kopers	functie	ha
Johan Benjamin Dignus van Vlissegem	(burgm. Hulst)	48
J.J. de Feytag		102
Marinus de Putter		102
Thomas Dancels	baljuw Boekh.	57
Reinier de Maas		51
Passchier Fret, Vlissingen		51
Pieter Caes		51
mr. J. van Mersen	hr. v Nieuwvliet	51
mr. Willem Schorer J.A. Zn.	Gecom. Raden	100
mr. Robert Hendrik du Pon		50
mr. Willem Schorer J.G. Zn.	pres. Raad van VI	56
Totaal		719

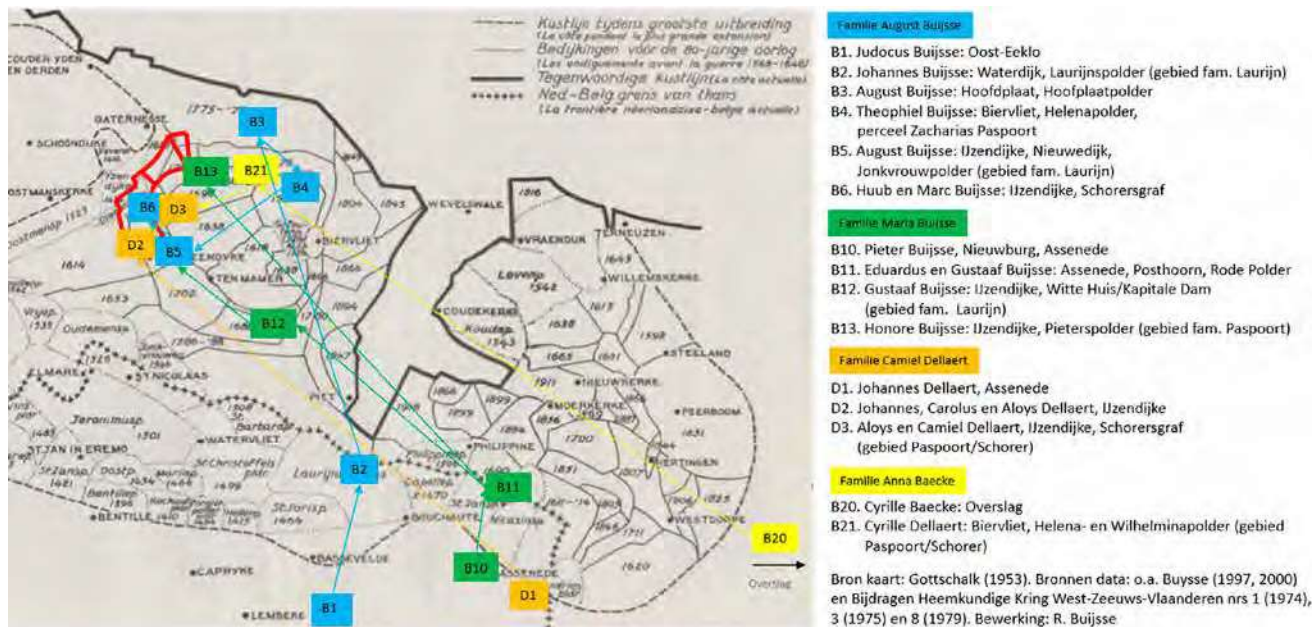
De bedijkers en voornaamste particuliere kopers van de Hoofdplaatpolder, 1776-1779

Bron: De Schelde als scheiding tussen Noord en Zuid 1500-1800, Groenveld en Kraker, pdf

Andere grondeigenaren en pachters.

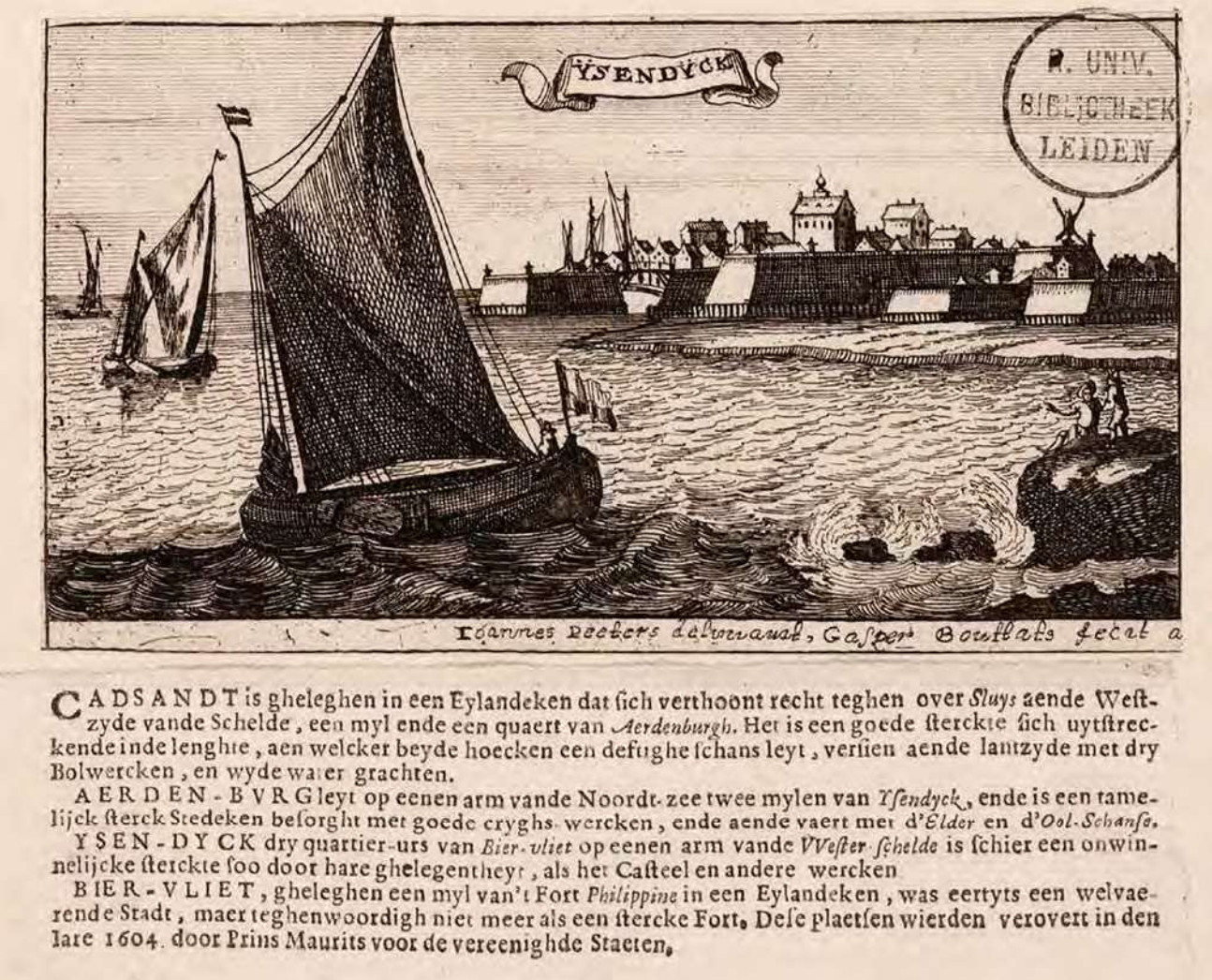
Door de eeuwen heen zijn er vele pachters en eigenaren gekomen in de door de families Laurijn, Paspoort en Schorer ingepolderde gebieden. Dit betrof in eerste instantie vooral protestantse families, zoals de families Leenhouts, Risseeuw, Faro, Scheele en Quaak. Later, vooral vanaf 1800, betrof dit steeds meer katholieke families, afkomstig uit dorpen in het Vlaamse grensgebied zoals Assenede, Boekhoute, Sint-Jan-in-Eremo, Waterland-Oudeman en Watervliet. Voorbeelden zijn de families de Bruijckere, Buijsse, de Dobbelaere, Calon, Cortvriendt, Dellaert, Doens, Haverbeke, van Hijfte, de Meijer, de Milliano, Sturm, Temmerman, Thomaes en Wijffels.

Waar vaak eerst een enkel familielid de grens overkwam, via contact met een rentmeester of vaak Belgische eigenaar (na 1800), kwamen er in de loop van de tijd steeds meer familieleden met hun familie over, zoals broers en neven. Dit gebeurde ook bij de aan Schorersgraf verbonden families. Zoals de familie Dellaert (sinds 1830, uit Assenede), Baecke (sinds 1896, uit Overslag) en Buijsse (tak Theophiel, sinds 1856 uit Waterdijk/Boekhoute; tak Gustaaf, sinds 1896, uit Assenede). Zie hierna als voorbeeld een overzicht van de stappen van deze vier families. Met daarna in tabelvorm, specifiek de aanwezigheid van de familie Buijsse (tak Waterdijk/Boekhoute) in stappen met polders en jaartallen. Alleen de stappen die leiden tot de vestiging op Schorersgraf zijn belicht, anders zou de kaart te druk worden. Voor elk van de bovenstaande families is een dergelijk vergelijkbaar overzicht op te stellen.

Voorbeelden van pachters en eigenaren die analoog aan de inpolderingen van de middeleeuwse Braakman door de families Laurijn, Paspoort en Schorer, naar het noorden zijn getrokken.

Polder (jaar van inpoldering)	Aanwezigheid familie Buijsse
Laurijnpolder (1503)	Sinds de komst van Judocus Buijsse in 1778 op de boerderij aan de Graafjanstraat 51 in de Laurijnpolder in Waterdijk (nu Boekhoutte,) wonen hier nazaten van de familie Buijsse
Hoofdplaatpolder (1778)	In 1856 komt August Adolphus Buijsse, geboren in 1828 op de boerderij in de Laurijnpolder in Waterdijk, naar deze polder en pacht daar met zijn vrouw, Sophie Doens, weduwe van Fransiscus Thomaes, een boerderij.
Helenapolder (1692)	Sinds 1909 woont met de komst van Theophiel Buijsse, zoon van August Adolphus, de familie Buijsse op de boerderij bekend onder de naam Konijnenberg. Deze is gevestigd op het perceel dat voorheen eigendom was van Zacharias Paspoort,
Jonkvrouwpolder (1702)	Vanaf 1920 woont met de komst August Jacobus Buijsse, zoon van Theophiel uit de Helenapolder, de familie Buijsse op de boerderij aan de Nieuwedijk
Zachariaspolder (1740)	Vanaf 1967 woont met de komst van Huub Buijsse, zoon van August Jacobus, de familie Buijsse op de boerderij bij Schorersgraf.

Schets van Het Kanaal van IJzendijke. Nu bekend als de Zachariaspolder. Door Bouttats, Gasper en Jan Peeters (1624-1678)
Bron: Universiteit van Leiden, Bijzondere Collecties

Rivier Namen of aanteken	Namen der Perceelen	Perceelen naam en omvang der Eigendom en Pachtgebouwen	Soort der Eigendom	Grootte van ieder Perceel	
				Roos lasten	Uits lasten
Zachariaspolder				15 2 8	11 2 6
118	Byland (graaf van)	id	4 91		
119	Polder (P. L. de)	id	6 79 38		
120	id	id	6 57 48		
121	Marci (graaf van)	id	9 13 16		
122	Boers (dij. en f. f.)	id	7 91 70		
123	id	id	5 79 90		

Uit de polder administratie van de Zachariaspolder
deel 1: de vermelding van A.J. Boesses (+ 1855) en
J.C. de Bruijn (+ 1830), echtgenoot van Suzanne
Boesses (+1857), als eigenaren van het perceel dat eerder
eigendom was van Willem Schorer (+1800) en zijn
dochter, Hillegonda Schorer (+1823), getrouwd met
Hendrik Boesses (+1794). Zie ook pag 111 en 124.
Bron: polderadministratie van de Zachariaspolder,
jaargang 1830, Waterschap de Scheldestromen

Overzicht van de straten in Zachariaspolder.

Adres

Omschrijving

Mauritsweg 1 In 1971 heeft de familie Temmerman hier een huis gebouwd, bij een bestaande schuur.

Tussen Mauritsweg 1 en 3 Hier zijn tussen 1996 en 2000 52 nieuwe woningen gebouwd: in de Parmastraat, Stevinstraat en de Rolléstraat. Daarnaast is het Buunderbos aangelegd.

*Luchtfoto van de
nieuwbouwwijk in de
zuidwesthoek van de
Zachariaspolder, tussen
Mauritsweg 1 en 3*

Mauritsweg 3B Sinds 1963 is tennisvereniging Tiola op deze locatie gevestigd, als onderdeel van het Gemeentelijk Sportpark IJzendijke, naast Voetbalclub IJzendijke (opgericht in 1918).

Mauritsweg 3 In 1965¹⁸³ is hier een huis voor de zwembadbeheerder gebouwd, tegelijk met de bouw van het zwembad. Het dossier voor de bouw van een zwembad start al in 1955¹⁸⁴ (archief van de gemeente IJzendijke).

Mauritsweg 5 In 1965 is het zwembad van IJzendijke op deze locatie gebouwd. Later is hier het Partycentrum de Maurits Hof gekomen. Dat wordt sinds 1998 beheerd door Frank en Marianne Buysse-Doens.

Mauritsweg 7 Tussen 1944 en 1968 hebben hier 23 betonnen noodwoningen gestaan. Het puin van deze woningen is onder andere gestort in de mestbocht van de boerderij het Schorersgraf.

Mauritsweg 9 In 1967 heeft familie van der Stallen hier een nieuw huis gebouwd.

Mauritsweg 11 10 In 1742 gaf Cornelis Paspoort, kleinzoon van Zacharias Paspoort en achterneef van Willem Schorer, opdracht hier een hofstede te bouwen met de naam Le Paradis. Dat gebeurde na de bedijking van de polder in 1740. Deze boerderij is toen verpacht aan Pieter van Hoeve. In 1785 kwam Nicolaas Dirkx daar, in 1806 Franciscus Calon en in 1812 Anthonie Calon. Laatstgenoemde was gehuwd met Suzanna de Milliano. Calon overleed in 1838. Zijn weduwe bleef tot 1858 en zoon Hendrik Calon tot 1875. Toen kwamen vervolgens Charles en Amelia Calon. Amelia overleed in 1876. In 1884 vertrokken de Calons naar de Amaliapolder. Toen kwamen Johannes Josephus Haverbeke en Stephanie Clementia de Meijer op Le Paradis. In 1912 opgevolgd door hun zoon Petrus Haverbeke die gehuwd was met Maria Haverbeke. In 1919 is de hofstede verkocht aan Marcel van der Stallen uit Koewacht (geboren in 1894, Sint-Niklaas/België). In 1920 kwam familie Clement van Waes-de Vleeschauwer uit het Land van Hulst. Clement van Waes is in 1932 gestorven. Toen kwam eigenaar Van der Stallen zelf op de hofstede wonen, maar hij vertrok in 1937 naar België. Toen kwam Jean van Waes er als zetbaas, getrouwd met Stephanie Ververs. Na het huwelijk van eigenaar Marcel van der Stallen met Alina van Waes (1910, Koewacht) in 1938, ging hij zelf weer op de hofstede boeren. Tijdens de bevrijding in 1944 brandde de oude schuur af en rond 1950 kwam er een nieuwe voor in de plaats. Deze boerderij is sinds een aantal jaren de locatie voor een oogstfeestdag en voor WeijteRock.

183 Bron voor de jaartallen van gebouwen na 1950: www.planviewer.nl/kaart

184 https://www.gemeentesluis.nl/Bestuur_en_Organisatie/Archief/Archief/Inventaris_IJzendijke_1640_1970.pdf

Nieuwedijk 1

In de oorlog zijn aan de Nieuwedijk, aan de Zachariaspolder-kant, twee bunkers gebouwd. Deze bunkers zijn nog steeds aanwezig.

De twee bunkers in de Nieuwedijk¹⁸⁵

Nieuwedijk 3

In 1958 heeft de familie Hamelinck-Varin hier een huis gebouwd, op een stuk grond dat eerder eigendom was van de familie Varin.

Zachariasweg 1

In 1999 heeft de familie van Tiggelen hier een nieuwe boerderij gebouwd.

Zachariasweg 1A

In 1919 heeft een Scheele hier een nieuwe hofstede gesticht op de landerijen behorend bij de hofstede van Emile van Hijfte in de Mauritspolder (nu: familie Wijffels). Scheele was afkomstig uit het Land van Axel en erbij betrokken door Cornelis Riemens. Riemens was geboren in 1897 te Hoek en gehuwd met Janna Scheele (1900, Zaamslag). Zij vertrokken in 1946 naar de kom van IJzendijke, toen hun dochter Neeltje Riemens (uit 1924) met Mattheus Willem Verplanke (uit 1918) trouwde. Mattheus en Neeltje zetten het boerenbedrijf voort. Later kwam hun zoon Cees Verplanke hier met zijn vrouw wonen.

Zachariasweg 3

In 1947¹⁸⁶ is Jacobus (Ko) Jan Riemens (uit 1927), zoon van Cornelis Riemens, hier een loonbedrijf gestart. Eerst deed hij dat samen met zijn buurman en zwager Mattheus Verplanke. Na 1950 ging Ko alleen verder en kwam er een mechanisatiebedrijf bij. In 1951 werd hiervoor een eerste werkplaats gebouwd. In 1953, na zijn huwelijk met Magda Dhondt, kwam er ook een huis met kantoorruimte. Hierna haalden ze een aantal dealerschappen binnen. Sinds 1967 is er alleen nog een mechanisatiebedrijf. In 1968 wordt een grote nieuwe loods van 1400m² gebouwd. In 1971 starten ze met eigen bietenrooiers onder de naam RVV, later Riecam. Dat gebeurt in samenwerking met loonwerker Andre Cammaert. Samen met Karlie van de Vijver werken ze ook aan vlasmachines voor onder andere buurman Huub Buijsse en Mark van der Bilt. Vanaf 1979 neem zoon Kees de zaak over. In 2015 komt Nico Riemens in de zaak, de derde generatie.

(bron: Heemkundige Kring, 1979, nr. 8 en <http://www.riemensbv.nl/historie/>)

Zachariasweg 5

In 1911 heeft Petrus de Jaeger de hofstede Het Boerenverdriet gekocht. Op de bijbehorende grond bij Schorersgraf komt in 1912 een nieuw hof. Daarop komen zoon Camiel de Jaeger en Alice Wijffels. In 1917 zijn dat Aloysius Josephus Dellaert (uit 1872) en Louisa Maria Calon (uit 1874). In 1930 worden zij opgevolgd door hun zoon Camillus Petrus Dellaert (uit 1902) en Anna Maria Alma Baecke (uit 1907), gehuwd in 1930. Zij verhuizen in 1967 naar de kom van IJzendijke. Daarna komt dochter Olga Germaine Anna Dellaert (1932), getrouwd met Hubertus Joseph Buijsse, op de boerderij. Zij wonen hier tot 1999, waarna zoon Marc Buijsse het bedrijf overneemt.

¹⁸⁵ <http://bunkersite.com/locations/holland/zeeland/ijzendijke.php>

¹⁸⁶ Zie <http://www.riemensbv.nl/historie/>

- Grote Put 2 In 1916 hebben Abraham Provoost en Sara Brakman uit Schoondijke hier een hofstede gesticht. Later zijn zoon Jacob Provoost, gehuwd met Cornelia Roelse uit Hoofdplaat, erop gekomen. Zij zijn in 1950 naar Valburg in Gelderland vertrokken. Toen kwam Abraham Provoost weer terug en bleef tot 1954. Het hofje is in 1954 verkocht aan Dirk Cornelis Scheele, geboren in 1926. Hij huwde in 1953 met Helena Janna Quaak, geboren in 1931. Toen ze in 1957 vertrokken, kwamen Karel de Koeijer (1932, Terneuzen) en Catharina Janna Leenhouts (1936, Terneuzen) naar de hofstede. Zij waren in 1957 gehuwd. Vlakbij deze hof ligt een groot waterbekken, De Grote Put.
- Grote Put 4 Adriaan Geluk en Lena Verburg uit Tholen bouwen dit huis in 1955. Momenteel is het een vakantiewoning.
- Bosdijk 1 In 1961 bouwen en betrekken André Engelbertus Antheunis (1911) en zijn zus Irma Sophia Antheunis (1912) hier een nieuwe boerderij, vlakbij hun ouderlijke huis. Irma is gehuwd met Camiel Bernardus Waatjes (1904). Tot 1974 blijven ze aan de Bosdijk 1 en worden ze opgevolgd hun zoon Victor Waatjes (1933). Omèr is in 1963 gehuwd met Elizabeth Emelina Theresia Maria Potters (1934, Wouw, Noord-Brabant). Zijn oom en ouders zijn toen in de kom van Hoofdplaat gaan wonen.
(bron: o.a. Heemkundige Kring, 1979, nr. 8)
- Bosdijk 3 In 1927 hebben Jannis Willem Leenhouts, geboren in 1886 en Suzanna Adriana Scheele, geboren in 1887 te Hoek, hier een hofstede gesticht, waarop zij zijn gaan wonen. De man is overleden in 1960, de vrouw is in 1965 naar Schoondijke vertrokken. Het bedrijf is toen overgegaan op de ongehuwde zoon Abraham Jan Leenhouts, geboren in 1920. In 2018 woont hier de familie Wittoeck. (bron: o.a. Heemkundige Kring, 1979, nr. 8)
- Bosdijk 2 en 4 In 1860 maken de Belgische grondeigenaars Lippens van de oude boswachterswoning hier een kleine hofstede. Daarop komen Emanuel Antheunis (1860) en Maria Sophia Antheunis (1871) wonen. Emanuel overlijdt in 1943, Maria in 1954. Ze worden opgevolgd door hun ongehuwde zoon André Engelbertus Antheunis, geboren in 1911. Later komen Camiel Bernardus Waatjes en Irma Sophia Antheunis bij hem inwonen. In 1961 bouwden zij langs dezelfde polderdijk een nieuwe boerderij waar ze naartoe verhuisden. In hun plaats komen Abraham Willem Verplanke (1911) en Johanna Pieterella Leenhouts (1914). Zij vertrekken in 1974 naar Biervliet en zoon Marinus Willem Verplanke (1942) neemt hun plaats in. Marinus was in 1966 gehuwd met Johanna Helena Riemens (1940). In de tussentijd is er een nieuw huis gebouwd. Van oudsher heet de dijk Bosdijk, omdat een kant van de helling altijd een dichte beplanting met houtgewas heeft gehad. In 2018 woont hier nog M.W. Verplanke-Riemens.
(bron: o.a. Heemkundige Kring, 1979, nr. 8)
- Bosdijk 6 Op deze boerderij woonde eerst Maria Sophia Antheunis, weduwe van Emanuel Antheunis en daarna Augustinus Vermeulen. Hij was afkomstig uit het Land van Hulst en overleed in 1947. Daarna kwamen Theophiel en Petrus Vermeulen er wonen. In 1959 werd het bedrijf opgeheven. Het huis is later aan particulieren verkocht.
(bron: o.a. Heemkundige Kring, 1979, nr. 8)

3.6 Opgeloste en niet opgeloste vragenstukken over de betrokken families

Hieronder staan de grootste vraagstukken van dit hoofdstuk.

Welke families zijn betrokken en hoe zijn ze verbonden?

Deze vraag is voor een groot deel beantwoord, ook al is er nog ruimte voor verder onderzoek. Boeiend zijn de verbanden tussen de verschillende families die bij een inpoldering waren betrokken. Daarnaast is niet helemaal helder geworden hoe octrooien op schorren werden verkregen, hoe zo'n octrooi uiteindelijk tot een inpoldering leidde en hoe het bezit in die nieuwe polder tot stand kwam.

De Amaliapolder en de Helenapolder met hun uitgebreide waterschapsarchieven zouden hiervoor een interessant onderwerp zijn. Maar waterschapsarchieven starten helaas pas na de realisatie van de polder, dus bevatten geen documenten van de tijd ervoor.

Hoe hebben de betrokken families hun bezit verkregen of gefinancierd?

Met Idee en Interest heeft Van de Bijl een huzarenstuk uitgevoerd om de geldstromen in de zeventiende en achttiende eeuw te achterhalen. Voor de inpolderingen zou dat wellicht ook uitgevoerd kunnen worden, maar dat gaat voor deze publicatie te ver.

Wat was de invloed van overstromingen, oorlogshandelingen en economische ontwikkelingen op wisselingen in het bezit?

Duidelijk is dat overstromingen, oorlogshandelingen en economische ontwikkelingen van grote invloed zijn geweest op wisselingen in bezit. Dat staat afdoende beschreven in de vele publicaties van onder andere Adrie de Kraker. Met name na 1404 (enorme uitbreiding van de Braakman of Zuidzee), tijdens de tachtigjarige oorlog (1568-1648), tijdens en net na de Franse overheersing (1795-1814) en zelfs rond 1918 zijn er grote veranderingen in bezit geweest. Niet alleen voor wat betreft de omvang van het economisch inzetbare areaal, maar ook wat betreft de woonplaats van de eigenaren en de manier waarop deze zich vanuit hun streek, met inzet van mensen en middelen betrokken toonden om van hun investering een succes te maken.

Nog niet opgeloste vraagstukken

Tot slot een aantal onopgeloste vraagstukken:

- Hoe kon Zacharias Paspoort, nieuwkomer in Middelburg, direct een zeer goed huwelijk sluiten met een telg uit de rijke familie Van de Perre?
- Wanneer heeft de familie Schorer/Paspoort afstand gedaan van haar bezit in de eerste polders (Amaliapolder, Helenapolder en Pieterspolder)?
- Wat is er gebeurd met de fondsen die vrijkwamen bij de verkoop van land? Dat geldt niet alleen voor de familie Schorer en Paspoort, maar ook voor families als Thibaut en Cats. Waar investeerden ze in?

Bijlagen

Bijlagen

Toelichting bij de bijlagen

Bij het maken van deze publicatie is veel bronnenmateriaal naar boven gekomen. Ondanks het feit dat het bij de Zachariaspolder en omliggende polders om een beperkt gebied gaat. De verleiding was groot om alle interessante (dwars)verbanden in het hoofdverhaal op te nemen. Maar hierdoor zouden er te veel vertakkingen ontstaan. Daarom zijn een paar onderwerpen naar de bijlagen verplaatst.

Bijlagen bij deel één: boerderij Schorersgraf

- 1.1 Bouwvergunning woonhuis Schorersgraf
- 1.2 Polderdocumenten uit het waterschapsarchief van de Zachariaspolder (zie archief Waterschap Scheldestromen¹⁸⁷) gerelateerd aan Aloys Dellaert

Bijlage bij deel twee: de Zachariaspolder

- 2.1 Informatie over de mogelijke locaties van Oud-IJzendijke

Bijlagen bij deel drie: de betrokken families

- 3.1 Gebeurtenissen in landschap, historie en families
- 3.2 Gebeurtenissen voor de families Laurijn, Paspoort en Schorer
- 3.3 Familiestambomen Dellaert en Buijsse

187 <https://scheldestromen.nl/archieven-en-cultureel-erfgoed>

[illegible]

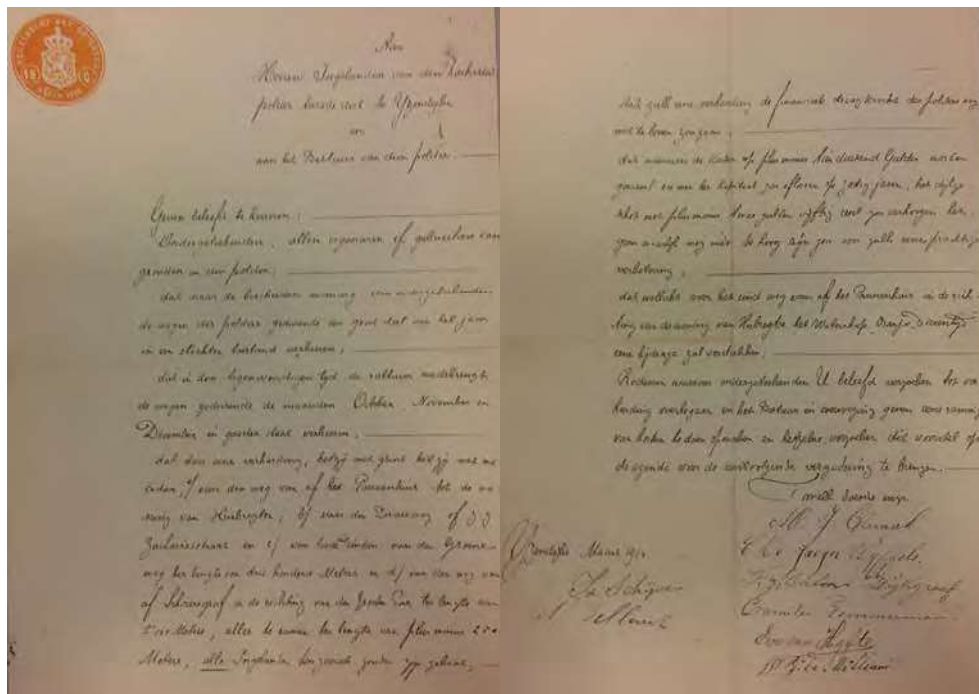
Bijlage 1.2 Documenten uit het archief van de Zachariaspolder gerelateerd aan Aloys Dellaert

Zowel het archief van de Gemeente IJzendijke als het archief van het Waterschap de Scheldestromen bevatten enkele tientallen documenten gerelateerd aan de Aloys Dellaert, Camiel Dellaert en de Zachariaspolder. Hieronder een paar voorbeelden, gerelateerd aan de periode 1914-1934.

Transcript	49	39	25	140	19	Transcript	107	78	62	563	37
10. Roon de Gaege	8	51	90	25	140	39	Jules Hoffels	6	11	-	26-28
11. G. M. de	19	09	10	27	140	30	Aloys Dellaert	9	60	70	26-28
12. Aloys Dellaert	3	90	90	27	140	31	Guillaume Dellaert	1	00	20	27-28

1913/1914

Aloys Dellaert start met 9,6 hectare

1914

Een verzoek van de ingelanden van de Zachariaspolder, waaronder Aloys Dellaert, voor het aanbrengen van wegverharding. Dit verzoek wordt afgewezen. Een tweede verzoek in 1919 wordt wel toegekend

1915/1916 en 1916/1917

Aloys Dellaert wordt
aangeslagen voor 9,6 ha,
Camiel de Jaeger voor
37,12 ha

9	V. de Pater	0 07 60	46 50	100.00.13 juli
10	Camiel de Jaeger e.a.	0 51 90	27 69	14.00.27 juli
11	G. elletto	19 09 10	62 05	39.00.27 juli
12	Arnoudus Dellaert	3 92 90	12 47	20.00.27 juli
13	L. J. de Pater	2 49 70	0 12	20.00.27 juli
14	H. J. J. J.	- 60 90	- 2 24	20.00.27 juli
15	H. J. J. J.	- 02 35	- 00	20.00.27 juli
16	H. J. J. J.	10 70 10	35 04	20.00.27 juli
17	Camiel de Jaeger	1 39 02	4 54	20.00.27 juli
18	Camiel de Jaeger	13 11 10	44 35	20.00.27 juli
19	Camiel de Jaeger	37 12 30	120 65	20.00.27 juli
20	Camiel de Jaeger	1 82 -	5 91	20.00.27 juli
21	Jac. J. de Pater	7 16 60	22 27	20.00.27 juli
22	Jac. J. de Pater	- 09 90	- 32	20.00.27 juli
23	Camiel de Jaeger	- 06 40	- 21	20.00.27 juli
24	Aloys Dellaert	9 40 70	31 22	20.00.27 juli
Over te brengen		219 56 42	713 60	

1918

Aloys Dellaert wordt
aangeslagen voor in totaal
46,73 hectare

17	Margaretha Costermans	13 61 50	54 40	13 juli
18	Jaak Schyve	1 82 -	728	17 Augustus
19	Jacobus Jaak van Bortel	2 15 50	28 60	17 Augustus 14,66
20	Arnoudus de Pater e.a.	- 09 90	0 10	17 Augustus
21	Arnoudus de Pater e.a.	0 6 40	0 20	17 Augustus
22	Aloysius J. Dellaert	40 73 -	180 92	27 juni 1918.
23	Guustaf Alw. Alph. Dellaert	2 58 20	10 33	17 Augustus
24	Charles Louis Brakke	2 71 50	10 80	3 Augustus
Over te brengen		218 19 12	872 77	

1919

Opdracht voor de bestrating
van een aantal wegen in de
Zachariaspolder

1919

De ondergetekenden *Le du Bois* aannemer te Kees.
Kous, contractant ter eene zijde, verklaart bij dezen
aangenomen te hebben van het bestuur van den Zacha-
riaspolder te Grondyke te deren vertegenwoordigd
door P. Haverbeke en G. B. Carpien, achtmeest-
rent stichtgraaf, en Ontvanger-Griffier van deren
polder ~~te anderzijde~~, daartoe gemachtigd in
de vergaaf van steenkeubinden ingelanden
van den polder gehouden 4 Juni 1919, zijnde
Contractant ter andere zijde, dat verklaart
deze aanneming te aannemen de levering en
het vervoer van 1424 M³ basaltsteenslag op de
nieuw aan te leggen wegen en weggecollecten
in genoemden polder tegen den prijs van 10.55
per schoepsteen (1000 K.G.) De steenslag moet
voldoen aan de 2 monsters, die bevestigd by
den stichtgraaf, moet op den weg gestort en van
rekening van den aannemer worden opgevat,
op hoopen van 1 à 2 M³ ter beoordeeling der
Directie. Het bestuur bepaalt op welke wegen
de steenslag het eerst zal moeten worden aan-
gevoerd. De wegen zijn:

	langte	1 ^{ste} maat M ³	2 ^{de} maat M ³
Oranjedyk en marianedyk N ^o 48, N ^o 52	1250	312.50	156.50
Groene weg noordwaarts N ^o 50	230	57.50	28.50
" Zuidwaarts N ^o 53	400	100.00	50.00
Buursweg N ^o 55	1090	272.50	136.00
Dyk bij Scherensgrapt	200	70.00	35.00
Schappensweg	220	55.00	27.50
Weg langs den steenoven	130	32.50	16.25
Samen	3800 M³	950.00 M³	474.00 M³
		474.00	
		Totaal 1424 M³	

1925

Benoeming van Aloys Dellaert tot dijkgraaf van de Zacharias-polder deel één, 6 juli 1925

A No 1593/3.

Ze afdeeling.

Orderwerp.

Beëdiging.

Hiddelburg, 6 juli 1925

Aan het bestuur van den

Zachariaspolder (1. deel).

Na dd. D. C. C. Haverbeke
te Ykandijk

De Burgemeester van *Ykandijk* is door mij gemachtigd, van den heer *A. Dellaert en E. de Williams*, benoemd tot dijkgraaf en tot plaatsvervanger van den dijkgraaf van *huw. polder*, den eed (verklaring ~~en~~ belofte) als zoodanig af te nemen.

De Commissaris der Koningin in Zeeland,

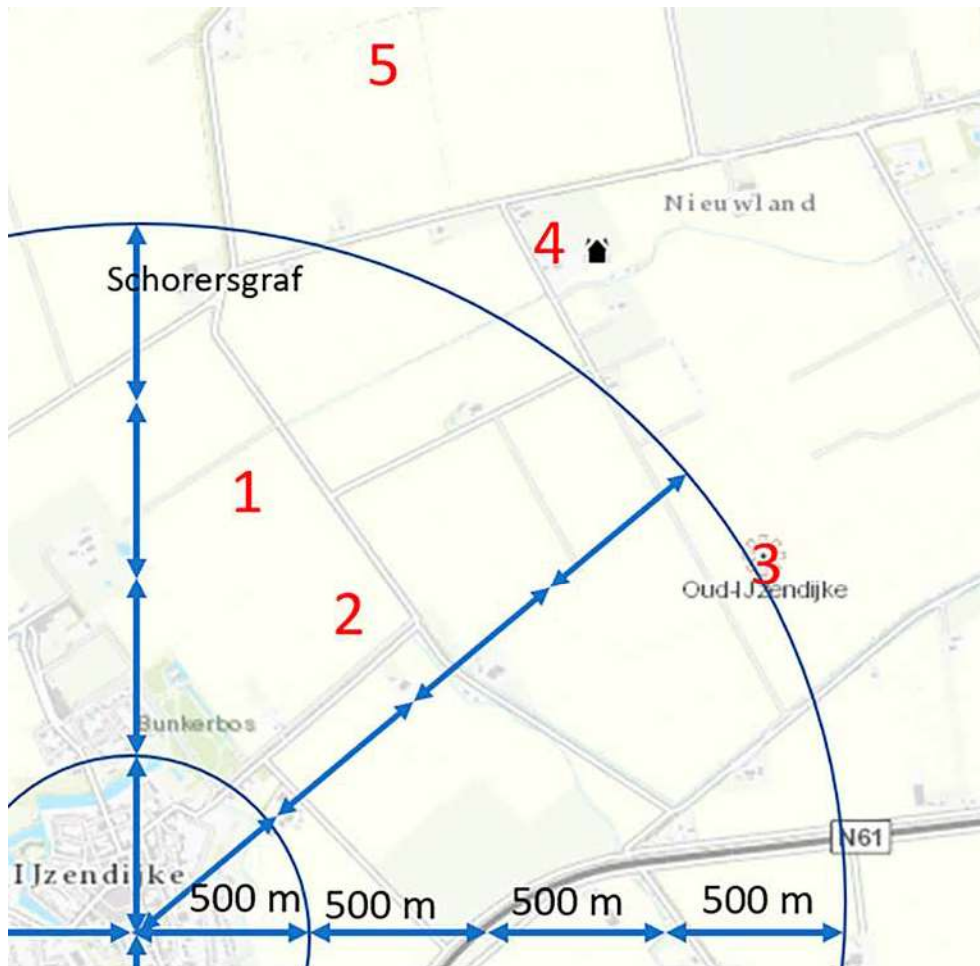
Heuvel

In 1934 wordt Aloys Dellaert aangeslagen voor 37 in plaats van bijna 47 hectare

15. Aloys Dellaert							19/12/35 - 64.04
Spensyke a. 66	37	12	30	464	04	19/10/34 - 200.-	
						14/12/34 - 200.-	

Bijlage 2 Informatie over mogelijke locaties van Oud-IJzendijke

Een zoektocht in literatuur en kaartmateriaal over Oud-IJzendijke levert vijf mogelijke locaties op. Deze locaties zijn in de figuur hieronder weergegeven.

Schets van de verschillende locaties voor Oud-IJzendijke

Bron: R. Buijsse

Wat staat er in diverse bronnen vermeld ten aanzien van deze vijf locaties?

Locatie één: in de Zachariaspolder. Ongeveer driehonderd meter ten zuiden van Schorersgraf

In een tekst van P. Rosseel over Willem Schorer staat bij een foto van de Zachariaspolder: “Hier, langs de Jonkvrouwweg in de Zachariaspolder eerste deel, moet Oud-IJzendijke gelegen hebben”. Bij een noot op de dezelfde pagina staat: “De locatie is ook aangegeven op een 18e eeuwse kaart berustende op het Rijksarchief in Zeeland (RAZ), verzameling Receuils van Citters, inv. Nr. 14, fol. 442”.

In het boek van Cornelis (Cornelis 1971, pag. 13) staat vermeld: “*dichtbij de ‘menne’ die van het hof ‘Le Paradis’ naar de dijk van de Amaliapolder voert, welk punt ongeveer 100 meter van deze dijk verwijderd blijft. Daar lag de oude stede.*” Ook wordt op deze pagina vermeld: “G.P. Roos vermeldt in zijn geschiedkundig woordenboek, dat in 1619 in de buurt van Schorersgraf een steen werd geplaatst met de vermelding dat daar Oud-IJzendijke lag”.

In het archiefoverzicht van de gemeente Sluis voor de gemeente IJzendijke (opgesteld in 1984) staat: “In de tiende en elfde eeuw wordt er al melding gemaakt van de plaats IJzendijke. Omstreeks 1127 kreeg zij stadsrechten. De stad lag ongeveer één kilometer noordelijk van het huidige IJzendijke in de in 1740 bedijkte Zachariaspolder”.

In de online encyclopedie van Zeeland wordt bij IJzendijke¹⁸⁸ gesteld:

“Verdronken stadje in West-Zeeuws-Vlaanderen, voor het eerst vermeld in 1046 en verdronken in 1437..... IJzendijke verwierf al in 1127 stadsrechten en behoorde tot de Londense Hanze. Geteisterd door vloed en van 1375/1376, 1404 en 1437 verdronk de stad, die de hoofdplaats was van een ambacht dat ooit negen parochies telde. In 1587 stichtte Parma ongeveer twee kilometer naar het zuiden een versterking die ook IJzendijke werd genoemd: de huidige plaats van die naam”.

Ook Wilderom geeft in zijn Deel IV, op een kaart aan dat Oud-IJzendijke op locatie één gelegen zou hebben.

Kaart van Wilderom met indicatie van Oud-IJzendijke

De Braakman, rond 1450. Gottschalk, 1983, deel 2

Geschiedkundige Atlas van Nederland: Nederland in 1300. Bewerking R. Buijsse. Kaart wordt in literatuur als niet betrouwbaar omschreven, onder andere ten aanzien van het bestaan van de rivier de Elmara

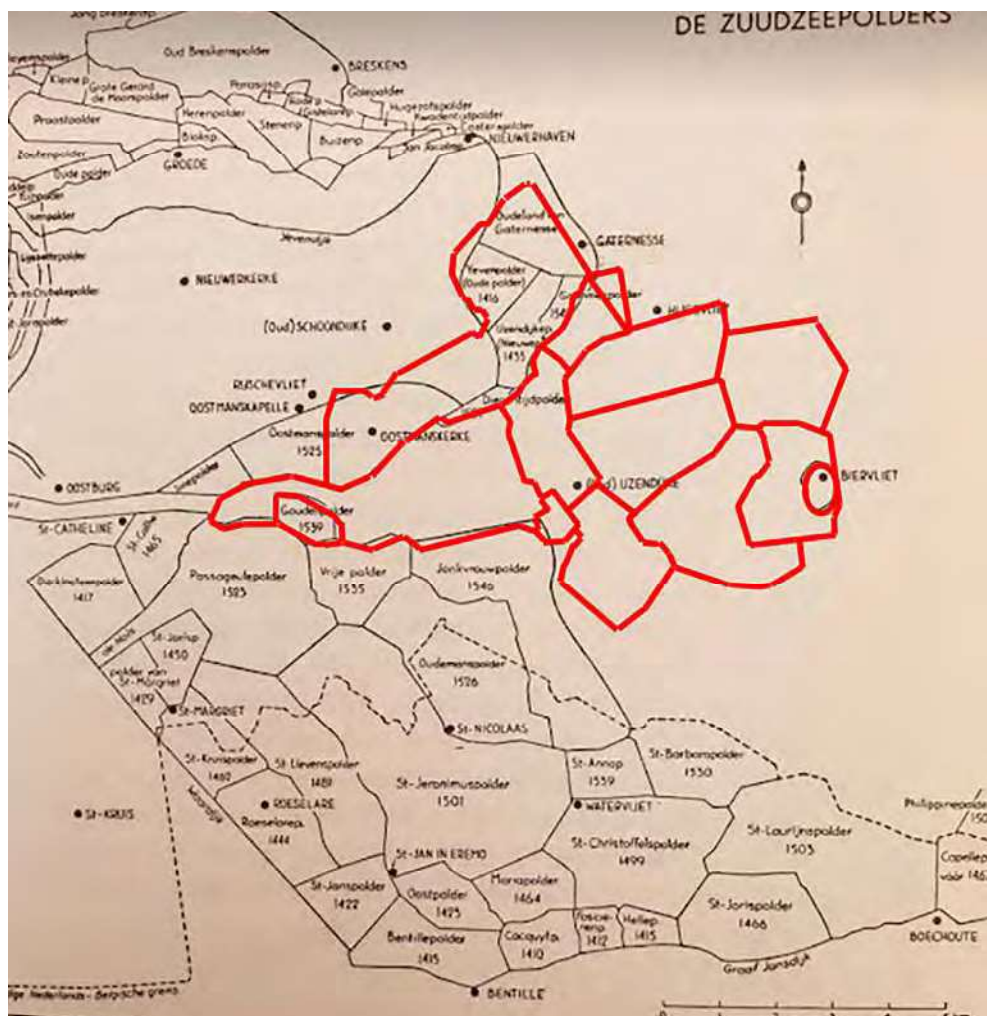
188 <https://encyclopedievanzeeland.nl/IJzendijke>

Locatie twee: in de Zachariaspolder. Ongeveer 800 meter ten zuiden van Schorersgraf, in de hoek van de Nieuwedijk en Schorerweg

Zowel Gerrit Pieter Roos in het Beknopt geschied- en aardrijkskundig woordenboek van Zeeuws-Vlaanderen¹⁸⁹ als Van der Aa in het Aardrijkskundig woordenboek, volume 13, pag. 35, stellen: “Op den zuidoosthoek van het eerste gedeelte van den Zachariaspolder lag in 1377 Oud-IJzendijke”.

Gottschalk (1983) vermeld in deel twee, pag. 201, ten aanzien van de locatie “Isendijcke kerckhof....afstand tot de kerk van Watervliet (1616 roede, ruim 6 km), afstand tot de kerk van Gaternesse (1039 roede, ongeveer 4 km)....afstand tot de kerk van Sint-Catheline (2100 roede, ruim 4.5 km). Het Oude-IJzendijke lag dus iets verder noordoostwaarts dan de tegenwoordige nederzetting”.

Echter, onderzoek door Van Hintum op deze locatie heeft geen resultaten opgeleverd.

Bron: Gottschalk (1983, deel 2)

¹⁸⁹ Bron: Beknopt geschied- en aardrijkskundig woordenboek van Zeeuws-Vlaanderen, van Gerrit Pieter Roos

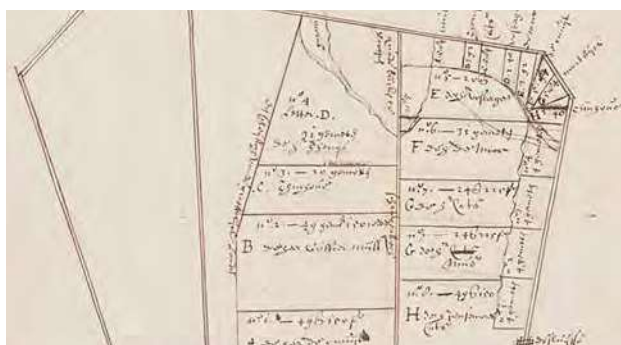
Locatie drie: in de Amaliapolder. Aan het zuidelijk einde van de Laurinaweg.

De online-encyclopedie van Zeeland stelt bij de Amaliapolder¹⁹⁰ *“De ten westen van Biervliet en ten noordoosten van IJzendijke gelegen polder werd in 1638 door de landmeter Pieter Gillissen op een partij schorren bedijkt, welke door de erven Laurin verkocht waren aan Pieter Rombouts. Oud-IJzendijke (verdronken 1377) zou op het gebied van de polder hebben gelegen”*. Deze locatie staat ook in de Atlas van historische vestingwerken in Nederland (Kruijf, 2004), pag. 190: *“Ongeveer twee kilometer zuidwestelijk van de oude locatie ontstond nadien een buurt op een hooggelegen punt in de overstroomde gebieden”*.

Sinds augustus 2018 geeft de Stichting Cultureel Erfgoed Zeeland deze locatie aan op de online-kaart met historische locaties. Volgens Nathalie de Visser van Edufact komt deze locatie het meest in aanmerking voor verder onderzoek. Er is nog een opvallend aspect wat mogelijk een rol speelt bij de locatiebepaling van Oud-IJzendijke. De grens tussen de gemeenten IJzendijke en Biervliet heeft jarenlang over de Laurinaweg in de Amaliapolder gelopen. Daarnaast is er een oude kaart van de Amaliapolder die alleen de bezitsindeling aangeeft voor het oostelijk deel van de polder. Met een lijn met tekst iets ten oosten van de huidige Laurinaweg: *“den scheijwech van de graffelijcke landen”*. Zou dit een weerspiegeling kunnen zijn van de oude waterscheiding tussen Oud-IJzendijke en Biervliet? Zou Oud-IJzendijke hierdoor net ten westen van die “scheijwech” gelegen kunnen hebben?

Kaart van Lieven van Thuyne, Rijksarchief Gent, met een indicatie van Oud-IJzendijke in de zuidwest boek van de Amaliapolder (zie blauwe cirkel).

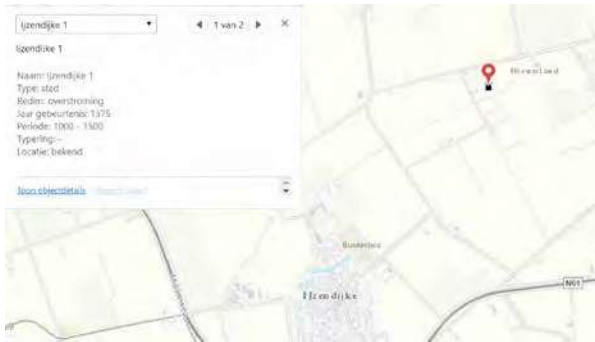
Kaart van de Amaliapolder, met links van boven naar beneden de huidige Schorerweg en rechts daarvan de huidige Laurinaweg. Iets rechts van de Laurinaweg loopt een geknikte lijn van beneden naar boven, met de tekst: *“den scheijwech van de graffelijcke landen”*

Bron: Zeeuws Archief, inventaris nummer 1920.39

Locatie vier: in de Amaliapolder, bij noordelijk einde van de Laurinaweg.

De Stichting Cultureel Erfgoed Zeeland geeft deze locatie aan op de online-kaart met historische locaties. Er zijn verder geen verwijzingen naar deze locatie te vinden.

¹⁹⁰ <https://encyclopedievanzeeland.nl/Amaliapolder>

Locatie vijf: in de Pieterspolder.

Oud-Ijzendijke zou zelfs in de Pieterspolder gelegen kunnen hebben. Dat beeld ontstaat op basis van een aantal oude kaarten, door de afzetting van het huidige dijkpatroon rondom Ijzendijke en Biervliet op die kaarten. Voor de volledigheid wordt deze optie hier gemeld, maar deze lijkt niet reëel. Oud-Ijzendijke zou dan meer dan tweeëneenhalve kilometer naar het noorden liggen ten opzichte van het huidige Ijzendijke, terwijl in bijna alle bronnen een afstand van één of twee kilometer genoemd wordt tussen het oude en huidige Ijzendijke.

Links: figuratieve kaart van de polderstreek rond Ijzendijke. Van de nieuw gedyckte polders van Isabella en Clara van het Schorre van Biervliet ofte van Oudt-Ysendycke, gemaakt te verzoeken van Francoise Laurin, vrouwe van Waterliet en Waterlandt, jonckh. Ch-Ph Van Os, heere van Waterdyck, door Lieven Van Thuyne, landmeter te Gent. 7 juni 1617. Bewerking met het huidige dijkpatroon: R. Buijsse

Rechts: Kaart van de polders tussen Ijzendijke en Biervliet¹⁹¹ uit Kaartenverzameling Rijksarchief Gent. Bewerking met het huidige dijkpatroon: R. Buijsse

Kaart van de polders tussen Ijzendijke en Biervliet van Lieven van Thuyne¹⁹² uit Kaartenverzameling Rijksarchief Gent, met indicatie voor Oud-Ijzendijke in het westelijk deel van de Pieterspolder. Bewerking: R. Buijsse.

¹⁹¹ Bron Rijksarchief Gent: https://search.arch.be/imageserver/topview.php?FIF=514/514_0549_000/514_0549_000_00611_000/514_0549_000_00611_000_0_0001.jp2

¹⁹² Bron Rijksarchief Gent: https://search.arch.be/imageserver/topview.php?FIF=514/514_0549_000/514_0549_000_00625_000/514_0549_000_00625_000_0_0001.jp2

Bijlage 3.1 Gebeurtenissen in landschap, historie en families

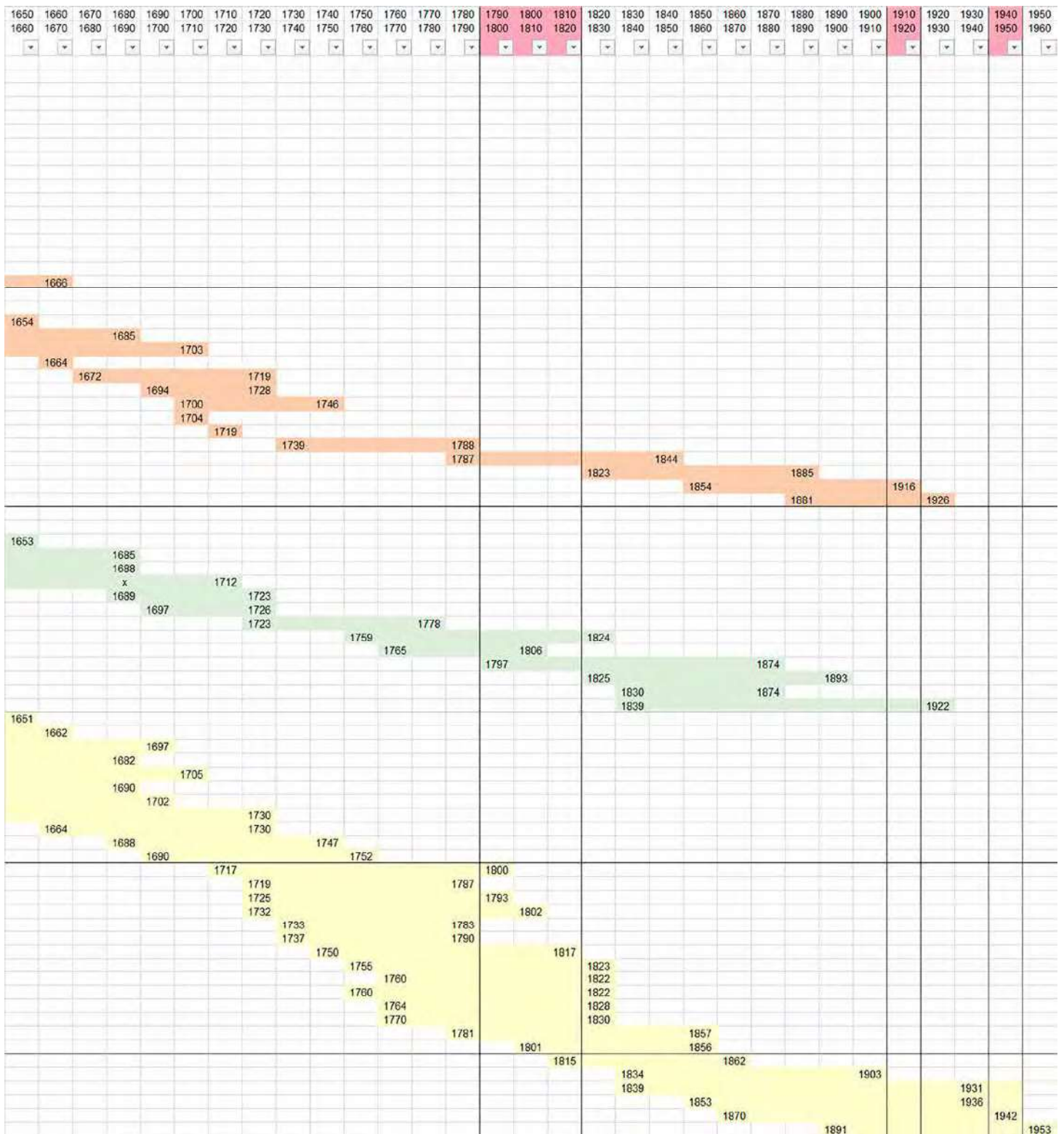
Van	Tot	Gebeurtenissen	Streek historie	Familie Laurijn	Familie Schorer	Familie Paspoort	Familie Delbaert	Familie Buijsse
1134		Ontstaan van Zwin bij stormvloed	x					
1287		Sint Luciovloed, Watervliet vergaat	x					
1302		Guldensporenslag	x					
1309		IJzendijke 9 parochies, 28.000 gemet groot. Oostburg had incl. wulpen 18.000 gemet.	x					
1374		1e Dionysusvloed, Braakman breidt sterk uit	x					
1375		Grote stormvloed, Braakman of Zuudzee ontstaan	x					
1404		1e Elizabethsvloed, Braakman nog groter, IJzendijke vergaat		x				
1453	1509	Jheronimus Laurijn		x				
1488		Maximiliaan steekt dijken door in strijd tegen Vlaamse steden		x				
1495		Barbara Laurijn, vrouwe van Waterland (schatting)		x				
1497		Watervliet weer gewonnen op zee, na verlies in 1287		x				
1499		Sint Christoffelpolder ingepolderd door Jheronimus Laurijn		x				
1501	1540	Matthieu Laurijn, heer van Watervliet en Waterland		x				
1501		Laurijn koopt bedijkte gronden bij Biervliet en Boekhoute		x				
1508		Philippinepolder, ingepolderd door Laurijn		x				
1515		Opening van de Brugse Vaart van Gat van IJzendijke naar Zwin, dicht in 1613	x					
1523	1523	Matthieu Laurijn: indiker van Passageule, Oostmans en Oudemans polders		x				
1524		Jan de Baenst doet poging om Zwarte Gat in te polderen		x				
1525		Oostmanspolder, later IJzendijkse Oranjepolder, ingepolderd		x				
1530		Sint Felixvloed, 100.000 doden		x				
1533	1584	Willem van Oranje, vanaf 1544 stadhouder Holland, Zeeland	x					
1545	1605	Pieter Rombouts, vader van Cornelia Rombouts, schoonvader van Veth	x					
1546		Jonkvrouwvolder bezuiden ingepolderd, door Françoise Lauwereijn-Ruffault, ev Matthias Lauwerijn.		x				
1567	1625	Prins Maurits	x					
1567		Beeldenstorm, aanleiding voor de komst van Alva als veldheer voor Philips. Hij vecht in de lage landen tot 1573,	x					
1570		Allerheiligenvloed, ontstaan Land van Saeftinge	x					
1572		Brielle, 1 april, Vlissingen, 22 april	x					
1575	1653	Apollonius Veth, ev Rombouts/Remoens.				x		
1577	1660	Jacob Cats	x					
1578		Farnese, later hertog van Parma, start in zijn rol als landvoogd van de Nederlanden, tot 1592	x					
1580	1630	Cornelia Ramoens, gehuwd met Apollinaris Veth, dochter van Pieter Rombouts.				x		
1582	1651	Lucas Schorer, stamvader van de grootste Schorer tak in Zeeland			x			
1583		Inundatie Zeeuws Vlaamse polders ivm komst Spanjaarden	x					
1583		Stichting van Fort Philippine door Farnese	x					
1584	1647	Prins Frederik Hendrik	x					
1585	1666	Maximilien van Oss		x				
1585		Val van Antwerpen.	x					
1586		Biervliet, Terneuzen naar de Geuzen uit Vlissingen	x					
1587		Bouw vesting IJzendijke door Farnese, hertog van Parma	x					
1598	1653	Paulus van de Perre, vader van Ewald van de Perre, heer van Domburg			x	x		
1602	1800	start van VOC	x					
1604	1667	Hendrik Thibaut (1604-1667)	x					
1604		IJzendijke, Sluis etc veroverd door Maurits	x					
1607	1676	Michiel de Ruyter geboren	x					
1609		Wapenstilstand. Start van 5697 ha aan inpolderingen tot 1621	x					
1611		Lucas Schorer en Johanna Radermacher trouwen in Middelburg			x			
1612	1613	Inpoldering Jonkvrouwvolder, na overstroming in 1585 en 1612		x				
1612		Jacob Cats start met aankopen gronden en tiendrechten in Staats Vlaanderen	x					
1613		Catspolders ingepolderd (2000 ha)	x					
1613		Mauritspolder	x					
1617		Oranjepolder IJzendijke ingepolderd	x					
1619		Oranjepolder Biervliet ingepolderd, Joos Laureins koopt 600 gemet schor, Rombouts deel van polder		x		x		
1620		Breskens teruggewonnen	x					
1621	1792	WIC 1 start in 1621, einde in 1674, WIC 2 start in 1675, einde in 1792	x					
1621		Einde wapenstilstand. Grootchalige inundaties ivm herstart oorlogsvoering	x					
1622		Mislukte aanval van Spanjaarden op IJzendijke	x					
1626	1650	Willem II van Oranje, zoon van Frederik Hendrik, trouwt met Maria Stuart	x					
1628		Piet Hein veroverd Zilvervloot voor WIC	x					
1629		Watervliet ontgint oud IJzendijke als steengroeve...	x	x				
1631	1685	Ewald van de Perre, Heer van Domburg				x		
1631		Frederik Hendrik landt met 30.000 manschappen bij IJzendijke	x					
1638		Amaliapolder ingepolderd; Pieter Rombouts (Remoens) koopt deel van familie Laurijn	x			x		
1644	1680	Barbara Veth, vrouw van Ewald van de Perre. Schoonzus van Johan Lampins				x		
1648		Vrede van Munster	x					
1648		Clarapolder ingepolderd				x		
1648		Start van 9177 ha aan inpolderingen tot 1659	x					
1648		Thibaut als grootgrond bezitter in Prins Willem polder, Veth betrokken bij Clarapolder	x					
1649	1712	Zacharias Paspoort				x		
1650	1702	Willem III. Vanaf 1672 stadhouder	x					
1650		Prins Willem Polder, deel 1, met 1200 ha van Thibaut	x					
1652		Eerste Engelse Oorlog (1652-1654)	x					
1656	1730	Lucas Schorer, fiscaal op Delmina, Gouverneur op Sint Maarten/Saba/Sint Eustatius 1686-1689			x			
1663		Françoise le Boeuf - Laurijn, verkoopt Zuiddiepe aan van der Swalme		x				
1665	1715	Cornelia van de Perre, dv Barbara Veth, latere vrouw van Zacharias Paspoort?				x		

Van	Tot	Gebeurtenissen	Streek historie	Familie Laurijn	Familie Schorer	Familie Paspoort	Familie Dellaert	Familie Buijsse
1666		Verkoop Amelapolder aan vd Swalme, door Ch. de Lyques, heer van Bouchoute, ev Magdalena Laurijn		x				
1672	1719	Maria Therese le Boeuf, dv Philippe, Vrouwe van Watervliet en Waterland		x				
1672		Rampjaar	x					
1674		Opheffing WIC, 1e variant	x					
1675	1792	Oprichting 2e WIC, vooral voor de slavenhandel	x					
1678		Compagnie van 7, incl van de Perre, koopt schorren Helenapolder, bedijkt 1692				x		
1687		Zacharias Paspoort x Cornelia van de Perre. Kinderen: Cornelius, Hillegonda, beide trouwen een Schorer			x	x		
1688	1747	Mr. Johan Guilielmus Schorer x Hillegonda Paspoort (1689) en x Buisson			x			
1688	1720	1688 tot 1720 bloeiperiode kaapvaart en smokkel	x		x			
1689	1723	Hillegonda Alyda Paspoort (1689-1723) x Johan Willem Schorer (1688), dv Zacharias (1649)			x			
1690	1752	Johan III Assures Schorer, heer van Griffioen, x van de Putte, vader van Willem JA zn			x			
1690		Jean Francois Massiet trouwt met Marie Therese le Boeuf (1672-1719); zij trouwt in 1704 opnieuw		x				
1692		Helenapolder ingepolderd	x			x		
1694		Haven IJzendijke gedempt	x					
1699		Pieterspolder ingepolderd	x			x		
1700		aanleg Nieuwedijk	x					
1702		Jonkvrouwspolder ingepoldering en inundatie	x	x				
1704		Marie Therese Le Boeuf, dame van Waterland x Jacques Francois van Spangen (1680-1735)		x				
1707		Kaart op ezelshuid gemaakt van boerderij Johannes Buijsse in Waterdijk (dan nog van fam Luck)		x				x
1712		Overlijden Zacharias Paspoort				x		
1713		Verkoop Amelapolder schorren door jhr Maximiliaan van Oss, heer van Waterdijk, aan Jacob de Vos		x				
1713		Johan Willem/Guilielmus Schorer x Hillegonda Paspoort			x			
1717	1800	Willem Schorer (1717-1800)			x	x		
1720	1889	Middelburgse Commerce Compagnie	x					
1723	1778	Cornelius Paspoort, ev Elisabeth Maria Schorer			x	x		
1723		Hillegonda Paspoort overleden				x		
1724		Huwelijk Johan Willem Schorer met Buisson (tak Willem)			x			
1725	1793	Geboren Willem Schorer JA zn, heer van de Dolphijn			x			
1732	1802	Elisabeth Maria Paspoort -Schorer, vrouw van Cornelius, dv Daniel (1710)			x	x		
1733	1783	Johan Willem Schorer, heer van St. Philipsland, halfbroer van Willem J.G. Zn (Schorersgraf)			x			
1738		Kanaal gegraven van IJzendijke naar Braakman, weer veer nodig	x					
1740		Zachariaspolder deel 1 ingepolderd	x					
1743		Willem Schorer J.G. Zn (Schorersgraf) trouwt met Eversdijk			x			
1747		Fransen veroveren IJzendijke in April tot eind 1748	x					
1759	1824	Zacharias Paspoort II geboren, tot 1824				x		
1765	1806	Sara Cornelia Paspoort, dv Cornelis Paspoort			x	x		
1770	1830	Johan Cornelis de Bruyn, heer van Melis- en Mariakerke x Suzanne Boesses in 1805			x			
1774		Zachariaspolder 2e deel	x		x			
1776		Zachariaspolder deel 3 en Wilhelmnapolder ingepolderd	x		x			
1776		Wilhelmnapolder	x		x			
1778		Hoofdplaatpolder ingepolderd	x		x			
1778		Judocus Buijsse (1749-1821) x Theresia de Pape, weduwe Luck, woonachtig op boerderij in Waterdijk						x
1781	1857	Suzanne Boesses, dochter van Hillegonda Boesses-Schorer			x			
1782	1787	1782-1787: de vierde Engelse oorlog	x					
1797	1874	Marinus Cornelis Paspoort, zoon van Zacharias II Paspoort, geboren				x		
1798	1877	Johannes Buijsse x Theresia Carolina Cortvriendt (1804-1888), woonachtig op boerderij in Waterdijk						x
1799	1868	Johannes Fransiscus Dellaert x Carolina van Hijfte (1813-1875), geboren in Assenede					x	
1805		Sara Cornelia Schorer, dochter van Elisabeth Schorer-Paspoort, verkoopt Le Paradis			x	x		
1806		Hillegonda Catharina Schorer koopt wat later Rozenburg heet			x	x		
1815	1862	Johan Willem de Bruyn, heer van Melis- en Mariakerke			x			
1822		Zacharias Paspoort II koopt ambacht Grijskerken en Poppendamme				x		
1830	1874	Susannah Paspoort, dv Cornelius				x		
1830		Komst van Johannes Dellaert uit Assenede naar IJzendijke als koster/organist					x	
1830		Johannes Dellaert start in IJzendijke					x	
1837		Oprichting Geduld overwint door F.J. Dellaert, J. Launspach, P. Huijgens en Kriel					x	
1842	1917	Carolus Dellaert x Virginie de Bruyckere (1842-1916)					x	
1856		August Adolphus Buijsse, zn van Johannes Buijsse, start in Hoofdplaat, vanuit Waterdijk/Boekhout						x
1863	1942	Theophiel Buijsse, zn van August Adolphus x Stephanie Coene (1865-1919), geboren in Hoofdplaatpolder						x
1872	1951	Aloys Dellaert, later echtgenoot van Louise Calon (1874-1919)					x	
1888		Einde MCC	x					
1891		Start tramlijn IJzendijke Veldzicht - Schoondijke, sloot aan op Watervliet-Eeklo	x					
1896	1900	Aloys Dellaert in Rock Valley, Iowa					x	
1900		Aloys Dellaert en Louise Calon trouwen					x	
1909		Theophiel Buijsse en Stephanie Coene verhuizen naar de Konijnenberg in de Helenapolder						x
1912		Bouw Schorersgraf door de familie de Jaeger	x				x	
1914		start van tramlijn IJzendijke - Sas van Gent	x					
1914	1918	Eerste Wereldoorlog	x					
1917	1930	Aloys Dellaert en Louise Calon starten op Schorersgraf					x	
1920	1957	August Jacobus Buijsse met Maria Buijsse op boerderij aan Nieuwedijk in de Jonkvrouwspolder						x
1922		Jan Willem Paspoort overleden				x		
1930		Vertrek van Aloys Dellaert, start van Camiel Dellaert en Anna Baecke op Schorersgraf					x	
1930	1967	Camiel Dellaert en Anna Baecke starten op Schorersgraf					x	
1940	1944	Tweede Wereldoorlog in Zeeuws-Vlaanderen, evacuatie Schorersgraf in 1940 en 1944	x					
1940		Evacuatie Schorersgraf voor de Fransen					x	
1944		Evacuatie Schorersgraf voor de Duitsers					x	
1967	1999	Vertrek van Camiel Dellaert en Anna Baecke, start van Huub Buijsse en Olga Dellaert op Schorersgraf					x	x
1972	1992	Ontwikkeling van vaspersen, vlasontzaders, plukker/ontzaders en vlasrolpers op Schorersgraf						
1999		Marc Buijsse op Schorersgraf						x
2017		100 jaar de families Dellaert en Buijsse op Schorersgraf						x
2017		100 jaar families Buijsse en Dellaert op Schorersgraf					x	x

Bijlage 3.2 Gebeurtenissen voor de families Laurijn, Paspoort en Schorer

Van	Tot	Gebeurtenissen	1450	1475	1500	1525	1550	1575	1585	1600	1610	1620	1630	1640
			1475	1500	1525	1550	1575	1585	1600	1610	1620	1630	1640	1650
1453	1509	Jheronimus Laurijn				1453	1509							
1490		Marie Laurijn, vrouwe van Waterdijk (schatting)		1490		1541								
1495		Barbara Laurijn, vrouwe van Waterland (schatting)		1490	1504									
1501	1540	Matthieu Laurijn, heer van Watervliet en Waterland			1501		1540							
1502	1581	Markus Laurijn I, zn van Jheronimus, kanunik			1502			1582						
1504	?	Pieter Laurijn			1504									
1505	1552	Karel Laurijn			1505		1552							
1523	1523	Matthieu Laurijn: indijken Passageule, Oostmans, Oudemans				1523								
1525	1565	Francoise Ruffault, ev Matthieu (schatting)				1525	1565							
1530	1583	Jean de Berghes, zn van Marie Laurijn, heer van Waterdijk in 1541				1530		1583						
1530	1581	Markus Laurijn II, kanunik, zn van Matthieu				?		1581						
1532	1588	Guido Laurijn, heer Clinkelandt en Voorne, vader Mark III en Francoise				1532		1588						
1562	1610	Markus Laurein III, zn van Guido, kanunik, overleden					1562			1610				
1569	1607	Maximilien le Boeuf, ev Francoise Laurijn					1569			1607				
1574	1631	Francoise Laurijn, dv Guido x Maximilien le Boeuf						1574				1631		
1581	1610	Markus III, Laurijn, zn van Guido, kanunik						1581		1610				
1585	1666	Maximilien van Oss						1585						
1604		Marie le Boeuf trouwt met Jean Francois de Massiet								1604				
1605	1635	Alexander le Boeuf, heer van Watervliet 1631-1635												
1605	1654	Albert le Boeuf, zn van Maximilien, vader van Philippe, heer 1635-1654								1605				
1610	1685	Francois le Boeuf, zn van Albert, heer van Watervliet van 1657 tot 1685									1610			
1642	1703	Philippe le Boeuf, zn van Albert, heer van 1700-1703											1642	
1664		Magdalen Laurijn wordt vrouwe van Boekhout Waterdijk												
1672	1719	Maria Therese le Boeuf, vrouwe Watervliet en Waterland, x Jean Francois Massiet in 1690												
1694	1728	Charles Antoine Massiet, zn van Marie Therese, heer van 1728 tot 1728												
1700	1746	Jean Francois Massiet, zn van Marie Therese, heer van 1728 tot 1746												
1704		Marie Therese Le Boeuf, dame van Waterland x Jacques Francois van Spangen (1680-1735)												
1719		Familie Massiet heren van Watervliet en Waterland na Marie Therese le Boeuf (1672-1719)												
1739	1788	Angeline Massiet, dv Jean Francois, sinds 1756 ev Jean Joseph Veranneman (1701-1746)												
1787	1844	Philippe Veranneman van Watervliet												
1823	1885	Eugene Veranneman de Watervliet												
1854	1916	Leon Veranneman de Watervliet												
1881	1926	Robert Veranneman de Watervliet												
1545	1605	Pieter Rombouts, vader van Cornelia Rombouts, schoonvader van Veth				1545			1605					
1580	1630	Cornelia Ramoens, gehuwd met Apollinaris Veth, dochter van Pieter Rombouts (jaar geschat)						1580			1630			
1598	1653	Paulus van de Perre, vader van Ewald van de Perre, heer van Domburg						1598						
1631	1685	Ewald van de Perre, Heer van Domburg										1631		
1644	1680	Barbara Veth, vrouw van Ewald van de Perre. Schoonzus van Johan Lampsins											1644	
1649	1712	Zacharias Paspoort											1649	
1689	1723	Hillegonda Alyda Paspoort (1689-1723) x Johan Willem Schorer (1688), dv Zacharias (1649)												
1697	1726	Pieter Reael Paspoort, vader van Cornelius												
1723	1778	Cornelius Paspoort, ev Elisabeth Maria Schorer												
1759	1824	Zacharias Paspoort II geboren, tot 1824												
1765	1806	Sara Cornelia Paspoort, dv Cornelis Paspoort												
1797	1874	Marinus Cornelis Paspoort, zoon van Zacharias II Paspoort, geboren												
1825	1893	Jacob Hendrik Paspoort, zn van M.C. geboren												
1830	1874	Susannah Paspoort, dv Cornelius												
1839	1922	Jan Willem Paspoort, zn van Cornelius												
1582	1651	Lucas Schorer geboren in Aken						1582						
1590	1662	Johanna Rademacher, later vrouw van Lucas Schorer, geboren in Aken						1590						
1620	1697	Johan Schorer I, zn van Lucas (1582), geboren in M'burg									1619			
1625	1682	Daniel Schorer (1625-1682), zoon van Lucas										1625		
1650	1705	Mr. Johannes II Schorer (1650-1705)												1650
1651	1690	Steven Schorer geboren, betrokken bij VOC, Den Dolphijn, 1673 huwelijk in Batavia												1651
1652	1702	Willem Schorer I, zn van Johan I, geboren, bekend onder titel postmeester												1652
1656	1730	Lucas Schorer, fiscaal op Delmina, Gouverneur op Sint Maarten/Saba/Sint Eustatius 1686-1689												1656
1664	1730	Johannes Schorer, zn van Daniel (1625), vader van Daniel (1710)												
1688	1747	Mr. Johan Guilielmus Schorer x Hillegonda Paspoort (1689) en x Buisson												
1690	1752	Johan III Assueres Schorer, heer van Griffioen, x van de Putte, vader van Willem JA zn												
1717	1800	Willem Schorer (1717-1800)												
1719	1786	overlijden Juliana Philippi, vrouw van Willem Schorer JG zn (tak Willem), geboren in 1719												
1725	1793	geboren Willem Schorer JA zn, heer van de Dolphijn												
1732	1802	Elisabeth Maria Paspoort - Schorer, vrouw van Cornelius, dv Daniel (1710)												
1733	1783	Johan Willem Schorer, heer van St. Philipsland, halfbroer van Willem J.G. Zn (Schorersgraf)												
1737	1790	Daniel Steven Schorer, heeft geleefd tot 1790, in Colombo Sri Lanka, zn van Daniel 1710												
1750	1817	Petrus Guilielmus Schorer, WIC directie 1803-1817, zoon van Johan (1719)												
1755	1823	Hillegonda Catherina Schorer, dochter van Willem Schorer J.G. Zn												
1760	1822	Jhr. mr. Jacob Hendrik Schorer (1760-1822), zn van Johan Willem 1733, Sint Philipsland												
1760	1822	Jacob Hendrik Schorer, zn van Johan Willem (1733), vader van Johan Cornelis (1801)												
1764	1828	David Isaak Schorer, zn Johan Willem (1733), directeur MCC (1797-1828)												
1770	1830	Johan Cornelis de Bruyn, heer van Melis- en Mariakerke x Suzanne Boesses in 1805												
1781	1857	Suzanne Boesses, dochter van Hillegonda Schorer												
1801	1856	Johan Cornelis Schorer, zn van Jacob Hendrik (1760, vader van Jacob Hendrik (1839))												
1815	1862	Johan Willem de Bruyn, heer van Melis- en Mariakerke, 1815-1862												
1834	1903	Johan Willem Meinhard Schorer (tak David Isaac, 1764), vertrouweling voor Wilhelmina												
1839	1931	Jacob Hendrik Schorer, zn van Johan Cornelis (1801), vader van Karel Johan (1870)												
1853	1936	Willem Hendrik de Bruyn, 1853-1936												
1870	1942	Karel Johan Schorer, zn van Jacob (1839), vader van Tjalling (1909)												
1891	1953	Maria Jacob Hendrik de Bruyn, heer van Melis- en Mariakerke												

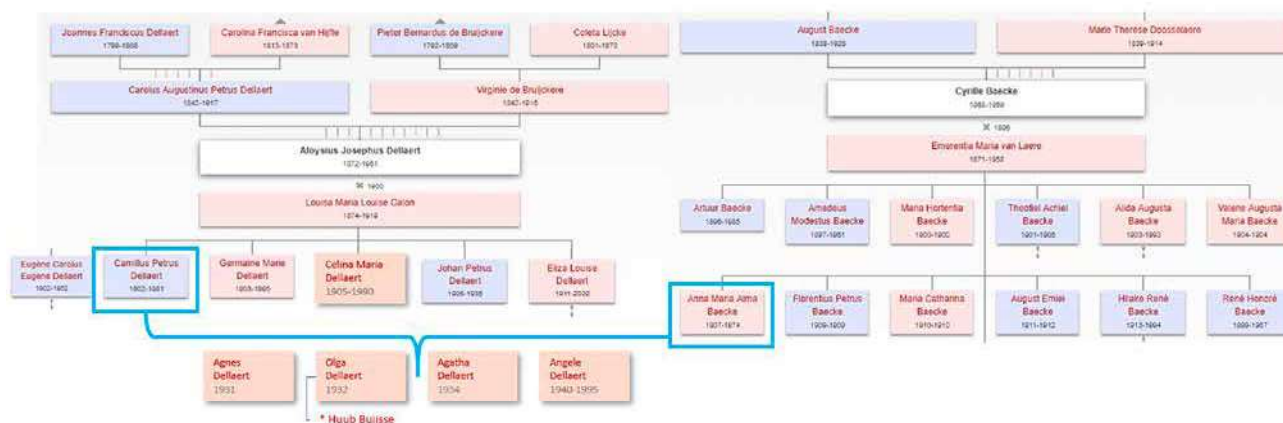
Oranje = Familie Laurijn. Lichtgroen = Familie Paspoort. Geel = Familie Schorer.

Oranje = Familie Laurijn. Lichtgroen = Familie Paspoort. Geel = Familie Schorer.

Bijlage 3.3 Familiestambomen Dellaert en Buijsse

Stamboom familie Dellaert-Baecke

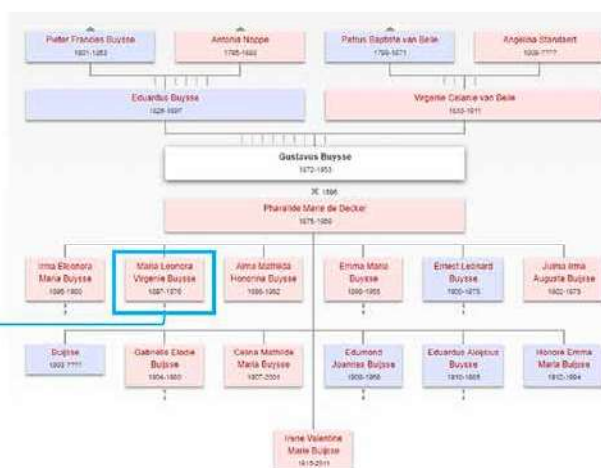
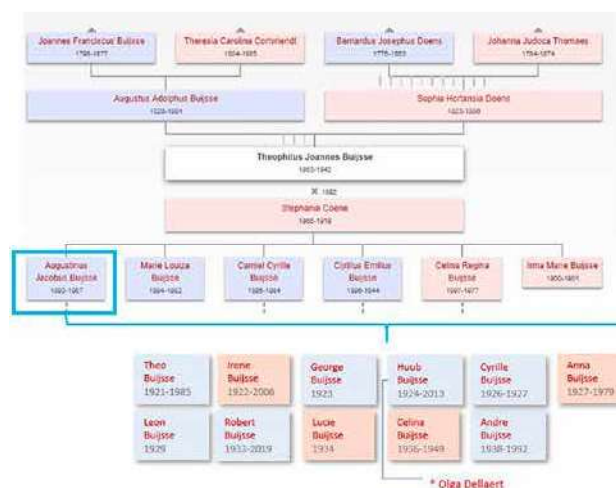
Voor toelichting, zie pag 18, 29 en 154

Bewoners van Schorersgraf: Aloys Dellaert en Louise Calon (1917-1930),
Camiel Dellaert en Anna Baecke (1930-1967)

Stamboom familie Buijsse-Buijsse

Tak Theophiel Buijsse

Tak Gustaaf Buijsse

Voor toelichting, zie pag 46 en 154

Bewoners van Schorersgraf: Huub Buijsse en Olga Dellaert (1967-1999) en Marc Buijsse (vanaf 1999)

Beelden bij stamboom familie Dellaert – Baecke

Johannes Dellaert en
Carolina van Hijfte

Carolus Dellaert en
Virginie de Bruijckere

Aloys Dellaert en Louisa Calon
met gezin in 1916

Camiel Dellaert en Anne Baecke in 1930

Camiel Dellaert en Anne Baecke
met gezin in 1953

Cyrille Baecke en
Emerentia van Laere

Cyrille Baecke en Emerentia van Laere
met gezin in 1940

Beelden bij stamboom familie Buijsse – Buijsse

Johannes Buijsse en
Theresia Cortvriendt

August Buijsse en Sophia
Thomaes-Doens

Theophiel Buijsse en
Stephanie Coene

August Buijsse en Maria Buijsse in 1920

August Buijsse en Maria Buijsse
met gezin in 1945

Gustaaf Buijsse en Pharaïlda de Decker
met gezin in 1940

Literatuurlijst

Literatuurlijst

Asaert, G. (2004). De val van Antwerpen en de uittocht van Vlamingen en Brabanders. Uitgeverij Lannoo, Tielt.

Bauwens, A., Vries, D. ., & Balthasar, F. (2004). Oorlog in het land van Cadzand in 1604: Een stripverhaal van Floris Balthasar. Aardenburg: Heemkundige Kring West-Zeeuws-Vlaanderen.

Bauwens, A., Krabbendam, H., & Heemkundige Kring West-Zeeuws-Vlaanderen (2014). Scharnierend geweest: 200 jaar Zeeuws-Vlaanderen 1814-2014.

Bauwens, A. R. (2004). Niemandsland in Staats verband: West-Zeeuws-Vlaanderen ten tijde van de Republiek en daarna. Aardenburg: Heemkundige Kring West-Zeeuws-Vlaanderen.

Bijl, M. . (1981). Idee en interest: Voorgeschiedenis, verloop en achtergronden van de politieke twisten in Zeeland en vooral in Middelburg tussen 1702 en 1715 : origins, course and background of the political feuds in Zeeland and particularly in Middelburg in the years 1702-1715. Groningen: Wolters-Noordhoff.

Blonk, D., & Blonk-van der Wijst, W. J. (2010). Zelandia comitatus: Geschiedenis en cartobibliografie van de provincie Zeeland tot 1860. Houten: Hes & de Graaf Publishers.

Brand, K. J. J. (1983). Over de bestuurlijke- en historisch-geografische ontwikkeling van Zeeuws-Vlaanderen. Hulst: s.n..

Broeke, M. . (2016). 'Het pryeeel van Zeeland': Buitenplaatsen op Walcheren 1600-1820. Hilversum: Verloren.

Brusse, P., Cruyningen, P. J., Heyning, K., & Mijnhardt, W. W. (2012). Geschiedenis van Zeeland: 2. Zwolle: WBOOKS.

Brusse, P., Heyning, K., & Mijnhardt, W. W. (2013). Geschiedenis van Zeeland: 3. Zwolle: WBOOKS.

Brusse, P., Henderikx, P. A., Mijnhardt, W. W., Stichting Historisch Onderzoek Zeeland., Universiteit Utrecht., & Zeeland (Netherlands : Province). (2012). Geschiedenis van Zeeland.

Buylaert, F. (2011). Repertorium van de Vlaamse adel (ca. 1350 - ca. 1500). Gent: Academia Press.

Buysse, L. (1997). 400 jaar genealogie van een familie Buysse. Emmeloord: L. Buysse.

Buysse, L. (2000). Familieboek Buysse, oorsprong Kluizen: Familieboek Buysse en aanverwanten. Emmeloord: L. Buysse.

- Carpreau, J. F., & Willemsen, R. (2018). De handel en wandel van Johannes Franciscus Carpreau. Biervliet: Rinus Willemsen.
- Cherretté, B., & Hillewaert, B. (2011). Op het raakvlak van twee landschappen: De vroegste geschiedenis van Brugge. Brugge: Van de Wiele.
- Cornelis, J. C., & Vijver, H. A. M. . (1979). De hofsteden van IJzendijke. Aardenburg: Heemkundige Kring West-Zeeuws-Vlaanderen.
- Cornelis, J. C. (1971). IJzendijke oud en nieuw. Oostburg: Pieters.
- Cornelisse, C. (2008). Energiemarkten en energiehandel in Holland in de late middeleeuwen. Hilversum: Historische Vereniging Holland.
- Cruyningen, P. (2000). Behoudend maar buigzaam: Boeren in West-Zeeuws-Vlaanderen, 1650-1850. Aardenburg: Heemkundige Kring West-Zeeuws-Vlaanderen.
- Ebben, M., & Groenveld, S. (2007). De Scheldedelta als verbinding en scheiding tussen Noord en Zuid, 1500-1800. Maastricht: Shaker Publishing.
- Gottschalk, M. K. E. (1983). Historische geografie van Westelijk Zeeuws-Vlaanderen: deel 1. Tot de Sint-Elisabethsvloed van 1404. (Historische geografie van Westelijk Zeeuws-Vlaanderen.) Dieren: De Bataafsche Leeuw.
- Gottschalk, M. K. E. (1983). Historische geografie van Westelijk Zeeuws-Vlaanderen: deel 2. Van het begin der 15e eeuw tot de inundaties tijdens de tachtigjarige oorlog. (Historische geografie van Westelijk Zeeuws-Vlaanderen.) Dieren: De Bataafsche Leeuw.
- Hendrikse, M. G. P. A. (1986). Het muziek van IJzendijke: Uit de notulen van Geduld overwint. Aardenburg: Heemkundige Kring West-Zeeuws-Vlaanderen.
- Hoogeboom-Dellaert, L. (1994). Luctor et emergo: Ik worstel moedig en kom boven. Noorden: Hoogeboom-Dellaert.
- Jong, T. ., & Plankeel, H. J. (2015). Adriaen Coorte uit IJzendijke: Een eenzame stillevenschilder.
Bron: Gerhard Kok, Walcherse Ketens, 2019
- Kok, G. (2019). Walcherse Ketens: de trans-Atlantische slavenhandel en de economie van Walcheren, 1755-1780.
- Kraker, A. M. J. (1997). Landschap uit balans: De invloed van de natuur, de economie en de politiek op de ontwikkeling van het landschap van de Vier Ambachten en het Land van Saeftinghe tussen 1488-1609. Utrecht: Matrijs.
- Kraker, A. M. J. (2017). Landschap en bewoning van Zeeuws-Vlaanderen: Landschapsontwikkeling en bewoningsgeschiedenis van een grensregio, circa 12000 v.Chr. tot circa 2000.

Kruijf, T. ., & Stichting Menno van Coehoorn (Utrecht). (1998). Atlas van historische vestingwerken in Nederland. (Atlas van historische vestingwerken in Nederland.) Zutphen: Walburg Pers.

Kuipers, J., & Halfwerk, W. (2013). De Staats-Spaanse linies: Monumenten van conflict en cultuur. Vlissingen: Uitgeverij Den Boer|De Ruiter.

Oudheidkundige Kring “De Vier Ambachten” (Hulst),. (2015). De Hattinga’s: Predikanten, geneesheren, bestuurders en vooral kaartenmakers, hun geschiedenis en betekenis voor Hulst en Hulsterambacht.

Piceu, T. (2008). Over vrybuters en quaetdoenders: terreur op het Vlaams platteland (eind 16de eeuw). Davidsfonds, Leuven.

Pauwels, F.E.E. (2009). Een geur van populieren en trage tijden. Kroniek van een Vlaamse familie.

Poissonnier, I. H. J. (January 01, 1980). De hofsteden van IJzendijke: Een bijdrage tot een totaalbeeld. Mededelingenblad Van De Heemkundige Kring West-Zeeuws-Vlaanderen, 13, 9-13.

Prins, J. W. P., Broeke, L. ., & Stichting Hervormd Kerkgebouw IJzendijke. (2014). Een Mauritskerk: IJzendijke 1614-2014. IJzendijke: Stichting Hervormd Kerkgebouw IJzendijke.

Steigenga-Kouwe, S. E. (1950). Zeeuws-vlaanderen. Proefschrift ter verkrijging van de graad van doctor in de letteren en wijsbegeerte aan de Rijksuniversiteit te Utrecht. 's-Gravenhage, druk: Excelsiors foto-offset.

Sturm, A. (1997). Van paarden naar paardenkrachten: Boerenleven in West-Zeeuws-Vlaanderen. Goes: Koperen Tuin.

Trachet, J. (2010). Verdrongen dorpen in het zuidoosten van Zeeland. Gent: Universiteit Gent.

Van den Bossche, B. B., & Willemsen, R. (2010). Biervliet tussen eb en overvloed. Terneuzen: Gemeente Terneuzen.

Verhoef, C.E.H.J. (1985). De val van Antwerpen in 1585. Uitgeverij C. de Vries-Brouwers, Antwerpen/Amsterdam

Vijver, H. A. M. (1974). De hofsteden van Biervliet. Aardenburg: Heemkundige kring West-Zeeuws-Vlaanderen.

Vijver, H. A. M. . (1975). De hofsteden van Hoofdplaat en de Braakman. Aardenburg: Heemkundige kring West-Zeeuws-Vlaanderen.

Vleeschauwer, M. . (2012). Van water landt, van landt weder water: Waterstaat en waterhuishouding in midden Zeeuws-Vlaanderen, 1600-1999.

Vleeschauwer, M. ., & Waterschap Scheldestromen. (2013). Het Vrije van Sluis: Polders en waterschappen in West-Zeeuws-Vlaanderen 1600-1999.

Wilderom, M. H. (1973). Tussen afsluitdammen en deltadijken: deel I - IV. (Tussen afsluitdammen en deltadijken.) Vlissingen: Wilderom.

Willemsen, R. (1978). Hoofdplaat, een dorp achter een dijk. Alphen aan den Rijn: Repro-Holland.

Wintein, W. (January 01, 2007). Landschap kijken. Tijdschrift : Bulletin Van De Heemkundige Kring West-Zeeuws-Vlaanderen, 2, 1, 31-36.

Zijlstra, R. (2016). Troebele betrekkingen. Grens-, scheepvaart- en waterstaatskwesities in de Nederlanden tot 1800

Het beschrijven van de rijke geschiedenis van het gebied rondom Schorersgraf, met het graf van Willem Schorer en de naastgelegen boerderij, heeft geleid tot een beschrijving in drie delen. Het eerste deel gaat over 100 jaar geschiedenis van de boerderij met de families Dellaert en Buijsse, en de bouwers, de familie de Jaeger. Deel twee gaat over 1000 jaar geschiedenis van het gebied en deel drie over 500 jaar geschiedenis van betrokken families, waaronder de families Laurijn, Paspoort en Schorer. In dit gebied lag ooit Oud-IJzendijke, is een leger van 30.000 manschappen geland, heeft eb en vloed ruim 350 jaar schepen laten varen maar ook klei afgezet en hebben vervolgens vele generaties een bestaan opgebouwd. Met soms verrassende verbindingen, naar mensen in Vlaanderen en Walcheren, maar ook naar Zuid- en Noord-Amerika. Met een centrale rol voor Willem Schorer, wiens familie al sinds 1619 verbonden is met de streek, voordat hij zichzelf vanaf 1740 als jurist en landeigenaar gaat inzetten voor deze streek. Met nog meer inpolderingen als resultaat. De geschiedenis van Schorersgraf is een schets van de geschiedenis van Vlaanderen en Zeeland, met voortdurende ambities, strijd en innovaties. Aangevuld met boeiende verhalen en beelden over de aan deze locatie verbonden gebeurtenissen en mensen. Schorersgraf, een bijzondere locatie met veel bijzondere verbindingen.